КАНДРАТ КРАПІВА

КАНДРАТ
КРАПІВА

*

ЗБОР
ТВОРАЎ
У ПЯЦІ
ТАМАХ

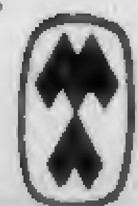

ЗБОР
ТВОРАЎ
У ПЯЦІ
ТАМАХ

ТОМ
1

МІНСК
1974

КАНДРАТ КРАПІВА

ВЕРШЫ
БАЙКІ
ЭПІГРАМЫ
ПАЭМЫ

«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»

Бел 2
К 77

К $\frac{70403-122}{М 302(05)-74}$ 97-74

СТАРЭЙШЫНА РОДНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Кандрат Крапіва... Гэтае шырока вядомае, акружанае народнай любоўю імя прыйшло ў літаратуру праз досціп смеху, які цэлай ракой хлынуў з баек, сатырычных вершаў, што ўбачылі свет у пачатку дваццатых гадоў. Стыхія камічнага, якая выбухнула ў крапівінскім таленце, была такой напорыстай, магутнай, што адразу забяспечыла паэту-сатырыку самую шырокую і ўдзячную аўдыторыю. Рагатала ўся Беларусь: байкі, вершы Кандрата Крапівы чыталі, атрымаўшы свежую газету і пасеўшы на прызбы вясковыя дзядзькі, без іх не абыходзіліся самадзейныя спектаклі, сходкі, з крапівінскімі прыпеўкамі ішлі ў наступ за новы быт рашучыя камсамольцы дваццатых і трыццатых гадоў.

Паэт-гумарыст і сатырык размаўляў са сваім чытачом на вельмі зразумелай і блізкай яму мове. Гэтая мова нібы ўвабрала, паяднала ў адно спрадвечную дасціпнасць вострых на язык людзей, якіх ва ўсе часы меў кожны сялянскі куток: усіх гэтых жартаўнікоў, перасмешнікаў, складальнікаў небывала дзіўных гісторый. Сапраўдны вялікі талент заўсёды ўсімі сваімі карэннямі ўваходзіць у родную глебу, жывіцца яе сокамі.

Калі акінуць мысленным позіркам ніву беларускай літаратуры — і дарэвалюцыйную і савецкую — можна заўважыць адну цікавую асаблівасць. Амаль усе значныя пісьменнікі, якіх падняў са сваіх глыбінь наш народ, валодалі майстэрствам смеху. Камічнае арганічна ўваходзіць у светаадчуванне нашых класікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа, гумарыстамі і сатырыкамі ўмелі быць Дунін-Марцінкевіч і Багушэвіч, Багдановіч і Бядуля. Дый і літаратурная плеяда, якая сфармавалася ў савецкі час, дастойна працягвае гэтую традыцыю — Броўка і Лынькоў, Танк і Брыль, Куляшоў і Панчанка. Нават новая беларуская літаратура пачыналася з твораў камічных, «смешных» — з ананімных паэм «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе». Гумар, відаць, характэрны для мыслення беларуса, якога не песцілі ў мінулым зведаныя ім жыццёвыя шляхі-дарогі. Недасяжную вышыню, якую атрымаў смех у творчасці Кандрата Крапівы, трэба перш за ўсё вытлумачваць

сацыяльнымі прычынамі. Некалі Карл Маркс сказаў, што адна эпоха развітваецца з другой пры дапамозе смеху. Сатыра Крапівы — вынік вялікага гістарычнага раздарожжа. Кастрычніцкая рэвалюцыя нібы нарадзіла бачную, адчувальную мяжу паміж жыццём старым, што ішло ў нябыт, і жыццём новым, савецкім, якое тады, калі пісаліся крапівінскія вершы і байкі, толькі пачынала набіраць разгон. Агромністымі былі спадзяванні, якія прынесла рэвалюцыя ў жыццё, светлымі, велічнымі ідэалы, якія яна напісала на сваіх сцягах. Адсюль і сіла адмаўлення старога, аджываючага, што так уладна прабілася ў вершах, байках Кандрата Крапівы. Ён нібы стаў сатырычным упаўнаважаным Кастрычніка, па мандату новай рэвалюцыйнай праўды змятаючы з дарогі адсталае, непатрэбнае, ману, фальш, хцівасць, чалавечую мізэрнасць.

Многа адценняў і граняў крапівінскага смеху. Бязлітасны, здзеклівы, знішчальны гэты смех у адносінах да ворагаў рэвалюцыі, да ўсіх тых, у каго «ад пачосткі ныюць косткі», хто зноў шчэрыць зубы на заваёвы маладой Краіны Саветаў, супраць каго трэба напагатове «трымаць чырвоны штык». Вершы, байкі, паэмы Кандрата Крапівы дваццатых і пачатку трыццатых гадоў, нібы ў люстры, адбіваюць баявы, рэвалюцыйны запал пакалення, якое, як казаў Маякоўскі, выйшла «строить и жить в сплошной лихорадке буден», маючы нязгасную веру ў светлае заўтра, яго этычны максімалізм.

Надрукаваная ў газеце заметка пра выпадак крадзяжу, марнатраўства, «выдаткі» літаратурнага жыцця, праявы валакіты, бюракратызму ў савецкіх установах, факты забабоннасці, рэлігійнага дурману — усё гэта становіцца ў сатырычных вершах і байках прадметам шчырай, зацікаўленай размовы. Даўно забыліся канкрэтныя падзеі, паводле якіх узнік той ці іншы верш, байка, а творы жывуць, не гасне сіла іх эмацыянальнага, мастацкага ўздзеяння на чытача. Як надзённыя, баявыя і сёння ўспрымаюцца байкі «Дзед і баба», «Сука ў збане», «Мандат», «Далікатныя парасяты», «Дыпламаваны баран», «Махальнік Іваноў», «Жаба ў каляіне», сатырычныя вершы «Калі ў краме ёсць нястача», «Фіга на талерцы» і многія іншыя творы. У чым сіла іх мастацкай трываласці?

Мабыць, перш за ўсё ў таленце аўтара, які ў падзеях хуткаплынных умеў адбіраць істотнае і тыповае. Але гэта толькі самы агульны адказ. Пытанне аб мастацкай даўгавечнасці такіх надзённых, баявых жанраў, якココ вершаваны фельетон, сатырычны верш, байка, куды больш складанае, чым на першы погляд здаецца.

Так, Кандрат Крапіва з'явіўся ў беларускай літаратуры як талент вельмі буйны, непаўторны. У савецкі час беларуская літаратура з не бачанай раней сілай праходзіла працэс паскоранага развіцця; раўняючыся на больш развітыя літаратуры, падцягвала, калі можна сказаць так, свае жанравыя тылы, запаўняла пустоты. Ва ўсіх формах і відах струменіла лірыка, нараджаліся раман, аповесць, узніклі коласаўскія ліра-эпічныя паэмы «Новая зямля» і «Сымон-музыка». Мусіла заняць сваё дастойнае месца ў літаратуры і сатыра. Гэта было нібы патрабаванне часу, яго аб'ектыўны закон.

Прыходзіцца здзіўляцца: першапраходцы беларускай літаратуры былі талентамі маштабнымі, шматграннымі, яны выяўлялі здольнасць працаваць адначасова ў розных жанрах літаратуры. Так, палымяны, рамантычна ўзвышаны лірык Янка Купала пісаў драмы і камедыі, дыяпазон узаемадачыненняў да мастацкага слова Якуба Коласа яшчэ шырэйшы — лірык, эпік, празаік, драматург. Празаікамі і паэтамі былі Змітрок Бядуля, Цішка Гартны, Міхась Чарот.

Кандрат Крапіва — таксама з ліку першапраходцаў. Па выхаванню, пройдзеных жыццёвых дарогах ён тыповы інтэлігент першага савецкага пакалення. Нарадзіўся Кандрат Кандратавіч Атраховіч у 1896 годзе ў вёсцы Нізок на Уздзеншчыне ў сялянскай сям'і. Скончыў гарадское вучылішча, экстэрнам здаў экзамен на званне настаўніка, працаваў у школе, пад час імперыялістычнай вайны быў мабілізаваны ў царскую армію. Скончыў школу прапаршчыкаў, ваяваў на Румынскім фронце. На вачах будучага пісьменніка адбываліся Лютаўская, затым Кастрычніцкая рэвалюцыі. Па дэкрэту Савецкай улады ў 1918 годзе ён быў звольнены з арміі як настаўнік. Вярнуўшыся на радзіму, працаваў на гаспадарцы, у школе.

Пачынаючы з 1920 года — Кандрат Кандратавіч у Чырвонай Арміі. Забягаючы наперад, варта сказаць, што на баявыя паходы пісьменніку пашанцавала аж занадта. Акрамя імперыялістычнай і грамадзянскай ён удзельнічаў у фінскай вайне, у вызваленчым паходзе Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь, у Вялікай Айчыннай вайне. Ён быў верным сынам свайго неспакойнага веку.

Будучы ўжо немаладым, трыццацігадовым чалавекам, Кандрат Кандратавіч у 1926 годзе паступае ў Беларускі дзяржаўны універсітэт, а ў 1930 годзе яго заканчвае.

Такія асноўныя жыццёвыя вехі, якія прывялі Кандрата Крапіву ў літаратуру. Яму выпала жыць, калі карыстацца высокімі словамі, на зломе гістарычных эпох, быць сведкам і ўдзельнікам сапраўды гістарычных падзей. На ўласныя вочы ён бачыў, у якіх

пакутах, цаной якіх ахвяр нараджаецца новы свет. Добра, надзвычай добра ведаў пісьменнік і жабрацкае, заскарузлае жыццё старой вёскі з яго сямейнай і суседскай лаянкай, звягай, калатнечай, узаемнымі падкопамі і падколамі, цемнатой і бескультур'ем. Вядома, не толькі дрэннае, але і добрае было ў старой вёсцы. Свой надзённы кавалак хлеба селянін зарабляў крывавым мазалём і потам, марнатраўцаў не любіў, простыя, відавочныя межы дабра і справядлівасці былі вызначаны ў яго свядомасці вельмі выразна.

Сялянскую, «мужыцкую», Беларусь выдатна ведалі Янка Купала і Якуб Колас. Наступнымі па глыбіні, сіле пранікнення ў псіхалогію сялянства, якое ва ўмовах дарэвалюцыйнай Беларусі было носьбітам народнасці, у шматвяковую філасофію яго бытавання, паэтычны свет, невычэрпныя скарбы мовы, фразеалогіі былі пісьменнікі, што сфармаваліся ў савецкую пару,— Кузьма Чорны і Кандрат Крапіва.

Байкі і сатырычныя творы Крапівы адразу атрымалі ў літаратуры сталую «прапіску», сталі творамі хрэстаматыйнымі, па якіх вучыцца глядзець на жыццё ўжо каторае пакаленне школьнікаў. І вось чаму — у іх рэвалюцыйны, сацыялістычны ідэал сплаўлены з ідэалам народным. Самыя сучасныя ідэі паэт апрануў у народныя вопраткі, на падзеі сучаснасці глядзеў праз прызму народнага светабачання, светаадчування, і гэта забяспечыла яго творам зайздроснае даўгалецце. Як бачым, рэвалюцыйны ідэал зусім не супрацьпаказан ідэалу народнаму.

Пра тое, што Кандрат Крапіва ўзняў беларускую байку на вышыню мастацкай дасканаласці, зрабіў яе сапраўдным сатырычным і літаратурным жанрам, напісана шмат і паўтарацца тут не варта. Варта толькі сказаць, што байка, сатырычны верш сталі для пісьменніка стартавай пляцоўкай у сэнсе далейшых літаратурных сяганняў.

Байкапісец Крапіва рана адчуў драматургічную камедыйную прыроду байкі. Сапраўды, яна была камедыяй у мініяцюры дзякуючы «нарицательной», як бы загадзя запраграмаванай у свядомасці чытача ці слухача ролі Аслоў, Баранoў, Свіней, мела акрэсленыя характары, дыялог, дзеянне. Здавалася, адзін крок аддзяляў байкапісца Крапіву ад камедыёграфа і драматурга. Але рабіць гэты крок ён не спяшаўся.

Працуючы над сатырычнай пераніцоўкай «Бібліі», ствараючы фантастычна-казачную паэму «Хвядос — Чырвоны нос», Кандрат Крапіва, мабыць, прывучыў сябе да шматгалосся, выяўлення характараў праз сутычкі і дзеянне, якое так неабходна драме і камедыі.

Тады, у ахопленыя энтузіязмам тварэння новага сацыялістычнага мастацтва дваццатыя гады, розных п'ес пісалася багата. Працавалі БДТ-І (цяперашні акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), БДТ-ІІ (цяперашні тэатр імя Якуба Коласа), дзейнічаў перасоўны тэатр Галубка. Але значных творчых удач было няшмат. Персанажы большасці п'ес былі палымянымі, пафаснымі, але, на жаль, «бестелесными» рупарамі аўтарскіх ідэй, хадзячымі схемамі. Ім як бы бракавала жывой плоці, непаўторнага чалавечага аблічча. Тэатры адчувалі востры рэпертуарны голад. Маладое савецкае мастацтва драматургіі, як самае складанае мастацтва, нараджалася ў пакутах.

Кандрат Крапіва, аднак, не спяшаўся ў тэатр. Побач з байкамі, сатырычнымі вершамі і паэмамі ён піша апавяданні. Яго літаратурныя настаўнікі Купала і Колас, будучы прызнанымі народнымі паэтамі, рабілі бліскучыя выхады ў сумежныя літаратурныя жанры. Ён, выдатна асталяваўшыся ў сатыры, адзін за другім выпускае зборнікі гумарыстычных апавяданняў — «Апавяданні» (1926), «Людзі-суседзі» (1928), «Жывыя праявы» (1930), у 1931 годзе выступае з раманам «Мядзведзічы».

«Мядзведзічы» — шырокае эпічнае палатно, у якім пісьменнік у сацыяльна-псіхалагічным плане асэнсоўвае падзеі і зрухі, што адбываліся ў беларускай вёсцы напярэдадні калектывізацыі. У поўны рост паўстаюць у ім аб'ёмныя чалавечыя характары, кіпяць страсці, вабяць намаляваныя таленавітым празаікам карціны вясковага побыту.

Раман «Мядзведзічы» займае віднае месца ў беларускай прозе. Сям'я Верамейчыкаў, якая стаіць у цэнтры аўтарскага паказу, вобразы кулакоў Каржакевіча, Жагулы, Грамабоя, вясковых актывістаў Рыгора Варанца, Аўдолі выпісаны з зайздроснай псіхалагічнай паўнатой, мастацкай пераканаўчасцю. Сатырык Крапіва засведчыў сябе выдатным майстрам аналітычнай прозы. Аднак і гэты раман не быў сведчаннем таго, што пісьменнік наважыў развітацца з сатырай.

Раман «Мядзведзічы» быў якраз тым мастком, па якім Кандрат Крапіва канчаткова перайшоў у драматургію. Свядома ці падсвядома ён адчуваў, што сучаснай драматургіі не хапае чыста чалавечага зместу, псіхалагічнай аб'ёмнасці характараў, іх індывідуальнай непаўторнасці. Проза, у прыватнасці раман, давала магчымасць набыць, адшліфаваць такое майстэрства.

Пачынаючы з 1933 года, калі на тэатральнай сцэне была пастаўлена п'еса «Канец дружбы», наступае новы этап не толькі ў самой творчасці Кандрата Крапівы, але, бадай, і ў дзейнасці беларускага тэатра.

У Крапівы-драматурга многае застаецца ад сатырыка і байкапісца: драмы, камедыі будуюцца на выразна вострых канфліктах, узнікаюць па гарачых слядах жыццёвых падзей. І ўсё ж гэта не толькі якасна новы перыяд творчасці выдатнага беларускага пісьменніка, а і новая ступень развіцця ўсёй нацыянальнай драматургіі, яе бліскучы творчы ўзлёт. Шырыня, шматграннасць ахопу жыццёвых з'яў, незвычайнае багацце намаляваных характараў-тыпаў, разнастайнасць жанравага вырашэння праблем — вось тое галоўнае, што прынёс Кандрат Крапіва ў беларускую драматургію.

Як і ў вялікіх майстроў мінулага, смешнае суседнічае ў беларускага драматурга з трагічным, высокае, гераічнае з пачварным і агідным.

І яшчэ адну вялікую творчую задачу прыйшлося вырашыць Кандрату Крапіве. Сялянская Беларусь на вачах рабілася індустрыяльнай, у нацыянальнае жыццё паўнапраўным яго ўдзельнікам прыйшоў рабочы, інтэлігент, праблемы сацыяльныя, палітычныя станавіліся надзённымі праблемамі жыцця. Рамкі традыцыйнай сямейна-бытавой драмы ці камедыі, якія ведала беларуская драматургія, не маглі ўмясціць новага жыццёвага матэрыялу. Кандрату Крапіве прыходзіцца ісці па цаліку, быць першаадкрывальнікам, ствараць новыя жанры. Яны з'явіліся — сацыяльна-псіхалагічная і народна-гераічная драма, сатырычная, лірычная і нават фантастычная камедыя.

«Канец дружбы», «Партызаны», «Хто смяецца апошнім», «Проба агнём», «Мілы чалавек», «З народам», «Пяюць жаваранкі», «Зацікаўленая асоба», «Людзі і д'яблы», нарэшце «Брама неўміручасці» — іскрыстая, поўная народнага дасціпу і глыбокай філасофскай развагі камедыя, напісаная далёка не маладым, адсвяткаваўшым сямідзесяцігоддзе, пісьменнікам — большая палавіна гэтых рэчаў была падзеяй у савецкай драматургіі і сцэнічным жыцці тэатра.

Кандрат Крапіва заўсёды пісаў аб самым значным, істотным і важным, што наспела ў жыцці і як бы патрабавала грамадскай ацэнкі, суда. Міжволі прыгадваецца выказаная драматургам думка адносна камедыйнага канфлікту: ён павінен быць сур'ёзным, мець вялікі рэзананс (накшталт таго гуку, які вынікае, калі ўдарыць нават чым-небудзь маленькім па вялікай жалезіне).

Першая ўжо драма «Канец дружбы» мела менавіта такі сур'ёзны, грамадска значны канфлікт. У гадзіну нягоды адзін чалавек, настаўнік Лютынскі, рызыкуючы ўласным жыццём (падзеі адбываюцца пад час белапольскай акупацыі), выратоўвае жыццё другому — партызану Карнейчыку. Апошні дае абяцанне

не забыць гэтай самаахвярнасці, прыйсці на дапамогу сябру ў цяжкую для яго часіну. І не прыходзіць, калі часіна такая надараецца, бо той здрадзіў чамусьці большаму — грамадскай справе, высокім рэвалюцыйным ідэалам, за якія абодва ў маладосці змагаліся, хоць разумелі, відаць, гэтыя ідэалы неаднолькава. Тыповы, суровы канфлікт далёкіх трыццатых гадоў.

Народна-гераічная драма «Партызаны», якая ўбачыла свет у 1937 годзе, з'явілася не толькі як вынік роздуму пісьменніка над прычынамі і вытокамі перамогі ў грамадзянскую вайну, а як бы і папярэджвала аб новай небяспецы і пагрозе, што навісала над савецкай краінай. Выдатная, вялікая гэта драма. Нібы сам беларускі народ з яго адмысловым паглядам на свет, мяккім гумарам, паблажлівасцю ў жыцці, з нязломным характарам у гадзіну суровых выпрабаванняў прыйшоў на яе старонкі. Нездарма пасля прагляду «Партызан», стоячы, горача апладзіравалі артыстам абраннікі народа — дэлегаты Устаноўчага сходу ў Беластоку, якія прынялі памятнае рашэнне аб уваходзе ў савецкую дзяржаву і ўз'яднанні Заходняй Беларусі з Беларуссю Савецкай.

Сатырычная камедыя «Хто смяецца апошнім», напісаная перад самай вайной, трыумфальным шэсцем прайшла на сцэнах многіх дзесяткаў савецкіх і некаторых зарубежных тэатраў. З прынцыповых, партыйных пазіцый Кандрат Крапіва даваў у ёй бой нахабнікам, кар'ерыстам, палахлівым, прыніжаным душам, якія сваёй пакорлівасцю стваралі прыдатную глебу для разгулу гарлахвацкіх. Значэнне гэтай надзвычай смелай для свайго часу камедыі стала нам яшчэ больш зразумелым пазней, калі партыяй былі выкрыты злоўжыванні і парушэнні рэвалюцыйнай законнасці ў час культу асобы.

У 1940 годзе, у час дэкады беларускай літаратуры і мастацтва ў Маскве, усесаюзны глядач, які ўбачыў «Партызан» і «Хто смяецца апошнім» на сцэне, па заслугах ацаніў дасягненні беларускай савецкай культуры. Наша літаратура і мастацтва дэманстравалі бліскучыя поспехі, яны сталі неад'емнай часткай савецкай, сацыялістычнай культуры. Першым вывеў беларускую драматургію да ўсесаюзнага гледача Кандрат Крапіва. Яшчэ тады, да вайны, ён у ліку першых беларускіх пісьменнікаў стаў лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР.

Яркае, непаўторнае, рознабаковае асвятленне знайшлі ў драматургіі Кандрата Крапівы Вялікая Айчынная вайна і пасляваеннае жыццё. Гераіка подзвігу савецкага чалавека яшчэ ў віхурныя дні вайны нарадзіла драму «Проба агнём», пазней, ужо ў мірны час, з'явіліся драмы такой жа высокай настроенасці — «З наро-

дам» і «Людзі і д'яблы». Цяжка пераацаніць зробленае драматургам. На старонкі п'ес, як і на сцэну тэатраў, як бы прыйшлі жывыя ўдзельнікі франтавых баёў, падпольнай і партызанскай барацьбы, якая ва ўмовах Беларусі ўцягнула ў сваё рэчышча людзей розных прафесій, узростаў, характараў, стала сапраўды ўсенароднай. Кіпенне страсцей, высокі напал сутыкненяў, канфліктаў, глыбокая псіхалагічная праўда вызначаюць названыя творы.

Як і заўсёды, у Кандрата Крапівы патэтыка, высокі пафас суседнічаюць з добрай усмешкай, ёмістым, поўным народнай дасціпнасці словам.

У пасляваенны час дыяпазон адлюстравання камічнага ў творчасці выдатнага драматурга яшчэ больш пашырыўся, набыў новыя колеры і адценні. Сатырычная камедыя «Мілы чалавек», лірычная камедыя «Пяюць жаваранкі», нарэшце, фантастычная драма «Брама неўміручасці», дзе стыхія смеху займае надзвычай прыкметнае месца,— усе гэтыя творы падымаюць вельмі значныя жыццёвыя і маральныя праблемы.

Як некалі ў камедыі «Хто смяецца апошнім», у «Браме неўміручасці» драматург падняўся на высокую ступень мастацкай умоўнасці. Але ад гэтага яго твор набывае яшчэ большую эмацыянальную і інтэлектуальную выразнасць. У «Браме неўміручасці» гутарка ідзе пра кардынальныя пытанні грамадскага і чалавечага жыцця, пра вытокі нашай камуністычнай этыкі і маралі.

Наскрозь пранізана новая п'еса Кандрата Крапівы глыбокай філасофскай развагай, «праклятыя», вечныя пытанні сэнсу чалавечага існавання вырашаюцца ў ёй па-народнаму мудра і дасціпна.

Другі раз у творчай практыцы камедыёграфа сфера навуковай дзейнасці дае яму выразны камедыйны канфлікт. Толькі ў новым творы рухальнікам гэтага канфлікту (у адрозненне ад прайдзісвета Гарлахвацкага з камедыі «Хто смяецца апошнім») з'яўляецца чалавек высакародны, разумны, гуманны — акадэмік-герантолаг Барыс Пятровіч Дабрыян. Праводзячы свае доследы над падвопытнымі пацукамі, ён нарэшце адкрыў сакрэт, які забяспечыць неўміручасць усяму, што мае гарачую кроў, дыхае, здольна рухацца ў прасторы і часе.

Дзіва — адкрыццё Дабрыяна ляжыць на мяжы фантастычнага — але мы яго прымаем як бы нават без асаблівага ўзрушэння. Прычына, мабыць, у тым, што ў век навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, выдатных поспехаў савецкай навукі, мы проста прызвычаіліся да незвычайных адкрыццяў — залацеў жа чалавек

у космас, вучоныя сінтэзуюць новыя рэчывы, упрытык стаяць ля тайны жывога на зямлі.

Камедыёграф у адпаведнасці з духам часу выбраў свой канфлікт. І ў той жа час здолеў бліскуча паказаць, колькі яшчэ коснага, адсталага ёсць у жыцці, колькі бруду, сапсутых нораваў, заганнай маралі тоіцца ў асяроддзі сучасных мяшчан-абывацеляў, якія апранаюцца ў капроны і нейлоны, ведаюць сэнс самых новых слоўцаў і тэрмінаў, але па-ранейшаму пакланяюцца абымшэламу богу асабістай выгоды і эгаістычнага разліку.

Шматгалосым, нахабным натоўпам праходзяць перад намі ўсе гэтыя людзі «ўчарашняга дня», хцівыя, хітрыя прыстасаванцы, якія не супроць таго, каб увайсці і ў камунізм. Сэнс жыцця ў тых, хто прэтэндуе на «вечны заслужаны адпачынак» — у зладзеяватага адстаўніка Дажывалава, хапугі Караўкіна, жуліка Торгалы, паклёпніцы Застрамілавай, кар'ерыста Скараспея — вельмі просты — карыстацца ўсімі дабротамі, якія дае ім грамадства, і нічога не аддаваць узамен.

З вострым, здзеклівым смехам камедыёграф адмаўляе ў будучыні марнатраўцам і захрыбетнікам, дасвавалам і прайдзісветам. Такі ідэйны сэнс камедыі. Але ёсць яшчэ адна думка ў гэтым выдатным творы, роўная мастацкаму адкрыццю: наша савецкае, сацыялістычнае жыццё нарадзілася як саюз роўных, вольных людзей, і гэтую вялікую заваёву трэба няўхільна абараняць ад прайдзісветаў і захоўваць у чысціні.

Нягледзячы на ўмоўнасць канфлікту, персанажы камедыі намаляваны ярка, з непаўторнымі індывідуальнымі рысамі. Вернасць традыцыям народнасці дае драматургу плён і ў гэтым, вельмі сучасным па праблематыцы і нават па слоўніку творы: ацэнка з'яў, праяў жыцця вядзецца з пазіцый народнай этыкі і маралі, з бескампрамісных партыйных пазіцый, і гэта забяспечвае твору высокае мастацкае гучанне. Драматург дае ў ім бой сучаснаму мяшчанству, прыстасавальніцтву, як і заўсёды, услаўляючы сціпласць, працавітасць, выключную аддадзенасць высокім грамадскім ідэалам.

Неўміручасць, бяссмерце чалавека — не ў бясконцым фізічным існаванні, а ў абмежаваным часам жыцці на зямлі, у вялікіх справах дзеля шчасця сучасных і наступных пакаленняў — такое філасофскае рэзюме гэтага выдатнага мастацкага твора.

Сапраўдная, непадзельная народнасць у спалучэнні з актыўнай грамадзянскасцю, прынцыповай партыйнасцю, высокай камуністычнай ідэйнасцю — такія якасці характарызуюць усё створанае народным пісьменнікам Беларусі, акадэмікам Кандратам Крапівой. Вялікія яго заслугі перад роднай літаратурай і культурай.

Кандрат Крапіва — аўтар шматлікіх прац па мовазнаўству, стваральнік і рэдактар нашых фундаментальных слоўнікаў, на працягу многіх год ён узначальваў Інстытут мовазнаўства Акадэміі навук БССР. Яго пяру належаць шматлікія артыкулы па пытаннях беларускай літаратуры і асабліва драматургіі.

Многа часу і ўвагі аддае Кандрат Крапіва выхаванню творчай моладзі. Пры яго бацькоўскім клопаце і падтрымцы вырас, узмужнеў не адзін сапраўдны талент.

Крапівінскія традыцыі ў сатырычным жанры, у драматургіі паспяхова працягвае наступная плеяда пісьменнікаў. Ды і сам ён у жывым страі сучаснай беларускай літаратуры і культуры, віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР, паплечнік Купалы і Коласа, заслужаны старэйшына роднай літаратуры.

Іван Навуменка

КРАПІВА

Я ў мастацкім агародзе
Толькі марная трава.
А якая? Смех, дый годзе:
Я — пякучка-крапіва.

Я расту вось тут пад плотам
І не так даўно ўзышла,
А ўжо многім абармотам
Рукі-ногі папякла.

Хто палез за агуркамі,
Хай той носіць пухіры —
Мяне голымі рукамі
Асцярожна, брат, бяры.

Хто сустрэўся быў са мною,
Дакрануўся раз ці два,
Дык той ведае ўжо, хто я:
Я — пякучка-крапіва.

1922

САМАГОНАЧКА

П'яная гутарка

Як цябе калі я ўбачу,
Самагоначка мая,
Дык чуць з радасці не плачу...
Дай жа цмокну цябе я.
Эх! Прыемна ты сабою,
Мне ўжо вельмі ж па нутру,—
 Разлучуся я з табою,
 Хіба толькі як памру.
 Ад падатку ўсю астачу
 Прынясу, аддам табе...
 Што? Не еўшы дзеці плачуць?
 Ну дык што ж — няхай сабе.
Як паддам сабе ахвоты,
Дык я ўсё аддаць гатоў —
Шапку, вопратку і боты...
Дай жа цмокнемся мы зноў.
Твая матка, як бывала,
За Міколаў яшчэ час,
Без апаскі ўсіх прымала,—
 Ты ж не гэтакая ў нас,
 Але, здэцца, і з табою
 Можна справу распачаць,—
 Я вячэрняю парою
 Цябе буду сустракаць.
 Што? Смяяцца будуць людзі?
 Нам на гэта напляваць.
А мо жонка грызці будзе?
Дык патрапім і суняць:
Як адбатажу вяроўкай,
Ўзяўшы галаву між ног,—
Зразу стане мякчэй шоўку...
Я ж як злосны — не дай бог.

Не пужайся ж, дай мне губкі —
Пацалую яшчэ раз:
Ўспамянём жа сёння, любка,
Мы з табою былы час!

1922

ШТО Я БАЧЫЎ НА «ТРЭКУ»

Раскажу вам прастарэку,
Як я ўчора быў на «трэку»,
Нават грошы заплаціў —
Так бы «нэп» і не пусціў.

Давялося мне там бачыць,
У мяшках як людзі скачуць:
Два хлапцы залезлі ў мех
Ды валтузяцца — аж смех,

Так, як тыя парасяты,
Што вазіў калісь мой тата
У мястэчка на таржок,
Завязаўшы ў мяшок.

Як з таго парагаталі,
Дык паказвалі і далей:
Нейкі хлопчык, як смарчок,
Перыў палкаю гаршчок.

Завязалі яму вочы —
Стала цёмна, як уночы,—
Пакруцілі разоў пяць,
Потым стаў ён пападаць:

Гоп аб землю палкай з маху —
Людзі ў рогат: — «Ха-ха-ха!
Ах, каб ты, хлапец, прапаў:
І цяпер вось не папаў».

Больш нічога я не бачыў,
Дык сягоння чуть не плачу:
Ну, за што, каб хто спытаў,
Я «лімон» дарэмна даў?

Грошай больш на «трэкі» траціць
Я не буду, не — ўжо хваціць,
А, забраўшыся ў мяшок,
Завяжуся ды — скок, скок!

Потым жонка мех развяжа,
Хусткай вочы мне завяжа
Ды паставіць мне гаршчок,
А я палкай — шпок ды шпок!

Па гаршку цаляць не буду:
Я ж не дурань біць пасуду,
А каб нехаця не даць,
Буду трошкі падглядаць.

Будзе весела бясконца
Не адно мне, але й жонцы —
Гэтак вось святочным днём
Мы «культурна» адпачнём.

1922

ПЛЕТКАРЫ

Знае ён усё на свеце,
Вестак больш, як у газеце,—
Чуў — не чуў, а навіну
Скажа вам, ды не адну;
Што і чуў, дык пераверне,
І пайшла пісаць губерня,
Бо даўгі яго язык
Да спакою не прывык.
«Вой, сястрыца! Чула дзіва?
Кажуць, сёння нарадзіла
Жонка Сцёпкі Карася
Не дзіця, а парася».
«А я чула ад Аўдолі,
Што папы дзесь раскалолі
Ўсю царкву напапалам —
Частка тут, а частка там».
«На Германію ж, казалі,
Рэпарацыі напалі,
Многа знішчылі дабра...
Гэта, кажуць, машкара.
Так жарэ, што не дай божа:
Есць траву, жывёлу, збожжа,
Лес паела дзе-нідзе,
Пераходзіць на людзей».
Вы, зязюлькі мае, цёткі,
Што за смак вам плесці плёткі?!
І мазоліць языкі
Вам, саколікі-дзядзькі?
Час і сілу дарма траціць?
Плеткарам жа мо не плацяць?
Толькі й платы бедаку,
Што мазоль на языку.

1922

ДАЙ ДЫ ДАЙ...

А няхай ты праваліся! —
Вось парадкі завяліся:
Дзе ні сунься, так і знай —
Ўсюды ў лапу дай ды дай...
Нек таму ўжо з месяц будзе
За зямлю я быў на судзе,
Дык каб ёю заўладаць,
Мне прыйшлося ў лапу даць.
Нек надоечы я ехаў
Па чыгунцы, дык, без смеху,
Я па шпалах бы дыбаў,
Каб не ў лапу добра даў.
Гэтым летам праднлогу
З мяне ўзяць хацелі многа,
Але, каб не галадаць,
Мне прыйшлося ў лапу даць.
Вось мы гэтак дажыліся,
Што аж «тройкі» завяліся —
Яны хочуць, як відаць,
«Дзерунам» па лапах даць.
Ды не ведаю я толькі,
Ці памогуць нават «тройкі»,—
Каб навесці тут парадкі,
Мо спатрэбяцца й «дзесяткі».

1922

ГРЫШЧА

Нешта сёння у Агаты
Лямпа весела гарыць,
А людзей дык поўна хата,—
Так як дзверы зачыніць.

У яе, бач, грышча сёння,
Дык сышлася вёска ўся;
Сцёпка ціскае гармонік,
Той пішчыць, як парася.

А пад піск той сярод хаты
Дык аж стогнуць, бы аруць,
Скачуць хлопцы і дзяўчаты —
Вобуй бацькаўскі дзяруць;

Аж сапуць, абліты потам,
Як улетку ў сенакос;
Як каторы тупне ботам —
Здэцца, зломіцца памост.

Як ідзе ж Паўлінін Тодар,
Дык аж дзівяцца ўжо ўсе.
Да работы, здэцца, лодар,
Тут як чорт яго нясе.

А вакол стаяць дзяўчаты,
Шмат хлапцоў, мужчын, кабет.
Тут сынок, ды тут і тата,
Тут і ўнучак, тут і дзед.

Між вялікіх лазяць дзеці,
Так як мышы між снапоў,
Ім вядома ўсё на свеце,
Хто што робіць з дзецюкоў:

Дзе дзяўчыну хто абніме,
Пацалуе ці ўшчыкне —
Не схаваешся за імі
Ты ні ў сенцах, ні ў гумне.

Гоман, крык стаіць вялікі,
Смех дзяўчат і дзецюкоў,
Часам лаянка і дзікі
Град адборных мацюкоў.

Бела-сіні, надта горкі
Лезе ў вочы, есць да слёз,
Душыць горла дым махоркі,
Самагон зрывае нос.

Вось — забава для вялікіх,
Вось — навука для малых:
Ў самагонцы, скоках дзікіх,
Ў мацюках заместа кніг.

1922

НОВАЯ ЕКЦЕНІЯ

Да абнаўленскага руху на Беларусі

К табе мая малітва:
Ты нам мітрапаліта
Падай, госпадзі!

Яшчэ прашу нясмела:
Клабук яму ты белы
Падай, госпадзі!

І мне ты на забаўку
Хаця ўжо камілаўку
Падай, госпадзі!

Апроч таго, я ў бога
Прашу зусім нямнога,
Падай, госпадзі!

Лагоднай я натуры,
Штодзень ты мне хаўтуры
Падай, госпадзі!

І кожную нядзелю
Па дваццаць пяць вяселляў
Падай, госпадзі!

Не ў год раз, а на месяц
Ты радаўніцаў з дзесяць
Падай, госпадзі!

А каляды, вялікдзень
Хаця па разу ў тыдзень
Падай, госпадзі!

Ты з вёсак і мястэчак
Двухногіх мне авечак
        Падай, госпадзі!

І вострыя мне ножны,
Авец каб стрыгчы можна,
        Падай, госпадзі!

Тады з аднэй авечкі
Я воўну дам на свечкі
        Табе, госпадзі!

Ратуй мяне ў няшчасці
І ад бальшавіцкай напасці,
        Госпадзі, памілуй!
        Госпадзі, памілуй!
        Госпадзі, памілуй!

1922

КАГО МНЕ ЎЗЯЦЬ ЗА КУМА?

— Што за штука тут такая? —
Запытаўся ў Пранука я.—
І багаты ж ты не надта,
Збудаваў, аднак, вось хату,—
Аж свіціцца так, як шклянка,
На падлозе, нават з ганкам.
Ды ў вялікай ты дарозе
Не бываеш і ў абозе,
Нават рэдка быў і ў блізкай,
Хоць здаровы твой каніска.
Тры душы ў цябе сямейкі,
А вось ворнай жа зямелькі
Дзесяцін ты маеш з восем,
Дык чаму ж, скажы, увосень
Заплаціў ты прадналогу
Нешта ўжо зусім нямнога?

— Я скажу, сусед, аб гэтым
Табе толькі пад сакрэтам:
У мяне, бач, ёсць радня —
Сельсавета старшыня.
Вось чаму зімой і ўлетку
Я ў абоз так езджу рэдка,
Вось чаму так панямногу
Я плачу і прадналогу,
Вось чаму (ах, дзякуй свату!)
Збудаваў я нават хату,
Хоць далёка да такое,
Як у Янкі. Там пакоі!
Сакратар райвыканкома
Яму добра, бач, знаёмы,—
Кум ці там якая трасца,—
У таго ён надта ў ласцы.

Пастаяў я тут, паслухаў,
Пяцярнёй паскроб за вухам
Ды пайшоў скарэй дахаты.
Там я з жонкай «таўставатай»
Доўга раіўся і думаў —
Каго ўзяць бы нам за кума,
Ды дачуўся таго ж дня:
«Сакратар» і «старшыня»
Ды яшчэ з якімсьці членам
Атрымалі ў зад каленам.

1923

НА «КРЭСАХ УСХОДНІХ»

Да прамовы пана Сікорскага

Пан клапоціцца на «Крэсах».
Аб чыіх жа інтарэсах?
Можна бачыць і сляпому —
Не аб нашых жа, вядома.
Воўчы зуб не памагае,
Дык палітыка другая
У яго як бач паспела —
Хвост пусціць лісіны ў дзела;
Ходзіць, губкамі мыляе,
Канстытуцыяй віляе,
Мякка сцеле, гладзіць вусы
Украінцу й беларусу:
«Мы вас любім, мы вам рады,
То чыноўнікі ўсё, гады,
Вас там крыўдзілі дагэтуль —
Мы пакажам ім за гэта.
Вось вам цацак (папяровых),
Вось вам школы, вось вам мовы...»
        Ходзіць пан лісой-хітрушкай
Перад крэсаваю птушкай.
Беларус, глядзі не каркай,
Бо адчуеш сваім каркам,
Чаму пан такі стаў добры:
Кось-кось-кось — пакуль ў аглоблі,
Потым па баку дугою
Ды ў жывот яшчэ нагою.

1923

МАЛІТВЫ ПА-БЕЛАРУСКУ

На ўвагу папам-беларусам

Мітрапаліт Варшаўскі Юры
Рашыў зрабіць славяншчыне хаўтуры:
Загадаў ён Віленскай кансісторыі,
Каб усе папы, каторыя
Могуць ужыць беларускай мовы,
Гаварылі б на ёй прамовы.
Я думаю (хоць можна й памыліцца),
Што скора па-беларуску будуць і маліцца,
Дык, каб бацькам духоўным услужыць,
Я рад малітвы ім пералажыць
На беларускую з славянскай мовы.
Вось тут чатыры ўжо гатовы.

1. Отча наш

Для папоў Заходняй Беларусі

Наш бацька нябесны, збавіцель ты наш!
Маленні нас, грэшных, бязгрэшны, уваж!
Аб хлебе насушным цябе не прашу:
Дадуць прыхаджане — я й сам насушу,
Прасіць я не буду яец ды кілбас,—
Скаромнае ёсць пакуль што яшчэ ў нас.
А вось аб чым шчыра цябе я малю:
Ты сам, як калісьці, сыдзі на зямлю,
Даведайся раз хоць авечак сваіх,
Бо нас не баяцца ўжо — служак тваіх:
Ва ўсе распаўзацца пачалі бакі,
Бляюць што папала, іх крадуць ваўкі.
Ты ў кучку збяры іх ды ў толк прывядзі
І плотам высозным вакол абвядзі,
Каб воўк бальшавіцкі сюды не залез,
Штодзень не цягаў каб ён нашых авец.

2. Цару нябесны

Для папоў Савецкай Беларусі

Ох, цар наш нябесны!
Мне жыць стала цесна:
З авец мне карысці
Няма, як калісьці,
Бо воўны не далі,
Ваўкамі ўсе сталі.
А я — ні славечка,
Маўчу, як авечка,
Баюся і пікнуць
Ды рад бы дзе знікнуць,—
Хоць лезці ўжо трэба
Жывому на неба.

3. Багародзіца

Для папоў Савецкай Беларусі

Прасвятая багародзіца!
Ты не бачыш, што тут робіцца!
Дык сядзі ж там ды не кратайся,
Як даўней, ты, дзева, радуйся,
Дый за нас там, багародзіца,
Бо самім нам не прыходзіцца.

4. Верую

Для ўсіх папоў і попікаў,
а асабліва для «жывых».
У гэтай малітве скарочаны цітаты
з 12 членаў на 7

1

У бога бацьку веруЮ,
Пакуль асмінай мераю,
А як мерацЬ перастану,
Дык і верыць не стану.

2

Я верую і ў сына
(Хоць жыта і з мякінай),
Ды хто ж бы не паверыў,
Каб гэтулькі намераў?

3

Вось будзе саладуха!..
Я верую і ў духа,
З якога дапамогай
Намераў гэтак многа.

4

Самлела ўжо спіна...
І ў цэркаў ядыну
Павінен я верыць,
Каб болей намераць.

5

Пра той свет не дбаю,
Бо я не чакаю
Прыходу другога
Ні чорта, ні бога.

6

Я веру: хоць трэсне,
Ніхто не ўваскрэсне.

7

Хоць як бы ні верыў,
А жыта намераў
Аж сорак асмін.
Амін!

1923

ВОСЬ ТАКІЯ ДАКТАРЫ ВЫМУЦЬ ДУШУ БЕЗ ПАРЫ

На газетную заметку

Не за сінімі марамі,
Блізка тут, не за гарамі,
Нехта з нашага жыхарства
Недзе шмат папаў лякарства
(Кажуць, цэлую павозку)
Ды давай лячыць ім вёску.
І «ачуньваюць», ёсць слухі,
Людзі хворыя, як мухі.
Дзядзьку хворага Сцяпана
Пасадзіў ён раз у ванну,
Паглядзеў і... што такое?
Усё зняло, нібы рукою,
Нават скуру, нават мяса...
Далей лечыць ён тым часам.
Вось другому дзядзьку Янку
Ён навёў лякарства шклянку;
Выпіў Янка — й фур за браму:
Зразу к праайцу Абраму
У нябеснае ён царства,—
Надта добрае лякарства!
Гэты доктар мацналобы
Ад жыцця і ад хваробы
Адратоўвае нямала;
Трэба, мусіць, трыбуналу
Прапісаць яму «мікстуру» —
Хай людзей не морыць здуру.

1923

Кандрат Крапіва. 1915

Кандрат Крапіва (у першым радзе трэці злева)
з дэлегатамі з'езда «Маладняка» ў час сустрэчы з Янкам Купалам
(у другім радзе другі справа). 1925.

ГОД СЦЯПАНА-ЛАЙДАКА

Восень

Шэрым пузам душаць хмары
Поля нудныя абшары.
І, як мокрая варона,
Села вёска між загонаў;
Луг і лес сумуе голы,
А Сцяпан зусім вясёлы —
П'е без меры самагонку,
Б'е дзяцей, лупцуе жонку
І пудамі носіць жыта
К самагоншчыку Мікіту.
Кожны прысвятак ці свята
У Сцяпана поўна хата —
Сват і кум, і так знаёмы
Чуюць тут сябе, як дома,
А як пойдуць, Сцёпка п'яны
З кулакамі прэ да Ганны.
Ганна, бедная, галосіць
Дый у бога смерці просіць,
Сваю долю праклінае,
Што такога мужа мае.

Зіма

Чуць не запар тыдзень цэлы
Неба зямлю пудрай белай,
Не сціхаючы, пудруе,
Вецер ў шчыліны свідруе,
Вокны ў хатах — як мядзведзі,
Прыцiскаюць — дзецца недзе,—
Не шкадуючы, марозы...

Наш Сцяпан зусім цвярозы,
Цэлы дзень ляжыць на печы —
На халоднай грэе плечы.
З рота пара ў хаце валіць:
Ганна ў печы мала паліць,
Бо мужык яе нядбалы
Прызапасіў дроўцаў мала.
У лахманы залезлі дзеці,
Снег ляжыць, бялее ў клеці —
Намяло праз дзіркі гуры,
А ў хляве стаіць панура,
Грызе яслі кабылёшка:
Сена ўжо зусім нямножка,
А аўса даўно не стала —
Самагонка ўсё пажрала.

Вясна

Ужо вясна-красна настала,
Белы снег з палёў сагнала,
Цяпер сонейкам іх сушыць,
Лезе ў вочы, лезе ў вушы,
Аздабляць прабуе рэдкай
Чорны лес зялёнай сеткай,
К нам чароды птушак гоніць.
Птушкі весела гамоняць,
Як яны, шчабечуць людзі,
Рады, дышуць ва ўсе грудзі,
Адчыняюць клеці, гумны.
А Сцяпану нешта сумна —
Не пазнаць цяпер Сцяпана,
Аж хістаецца, як п'яны:
Толькі скура стаў ды косці —
Згаладаўся, але штосьці
Не завуць Сцяпана ў госці
Яго тыя ягамосці,
Што ў яго пілі ды елі,
Цэлу ноч часом сядзелі.
Ды Сцяпанава і Ганна
Нешта ходзіць так, як п'яна,
Дзеці ж выйшлі на паветра,
Дык валяюцца ад ветру —

Ап'янелі, знаць, бясконца
Яны, гледзячы на сонца,
На сінюсенькае неба
(Ап'янееш, брат, без хлеба!).
А з сахою, небарака,
Ходзіць п'яная каняка
Сюды-туды па загону —
П'яны ўсе без самагону.

Лета

Ўжо вясну змяніла лета.
Як практычная кабета,
Яно смела неўзабаве
Цвет садоў — вясны забаву,—
Не шкадуючы сарвала,
Груш ды яблык начапляла,
Ў стагі сена шмат скаціла,
Жыта ўсё пазалаціла.
Людзі сена сушаць, косяць
Ды пагоды ў неба просяць;
Аддыхнуць пара б, дык дзе там!
Хто з сялян гультуе летам?
Ўсе працуюць так, як пчолы;
І Сцяпан наш зноў вясёлы —
Ўсіх уперад на загоне —
Жыта зжаў ужо аж гоні
(Хоць яно і з зелянкамі),
Ушпыляў загон снапкамі.
Дзеці ў лялькі тут гуляюць
Ды не дрэнна й выглядаюць
(Падрасла ўжо, бач, бульбінка).
Хвост задраўшы, кабылінка
Вунь па выгане гуляе —
Стала летам, як не тая;
Весялей глядзіць і Ганна —
Не кляне свайго Сцяпана.

Жыта новага к нядзелі
Пэўна ўжо Сцяпан намеле,
Новы хлеб рашчыніць жонка,
Зараз будзе й самагонка.

Зноў гасцей к яму збярэцца,
Зноў Сцяпан, лайдак, нап'ецца,
Ганну перад сваякамі
Пачастуе кулакамі,
На ўсю хату загамоніць
Ды ў куток дзяцей загоніць.
Піць так будзе, покі хваціць,
І падатку не заплаціць.

1923

ЧЫРВОНАЯ МЯТЛА ДОБРА МЯЛА

Чырвонай Арміі
Успаміны ў дзень гадавіны

Цяжкі час быў для Саветаў,
Надта ж моцна прыпякло,
Памятаецца нам гэта,
Нібы ўчора ўсё было:

Адусюль паналяцелі
На здабычу груганы —
Вольнай волі захацелі
Вочы выклеваць яны.

Вось, вядомы ўсяму свету,
Чарнаморскі адмірал
Прэ вайною на Саветы —
Войска моцнае сабраў;

Ён з астатніх сіл стараўся,
З скуры лез аж, бедны, ён
І зусім ужо сабраўся
На Маскоўскі сесці трон.

Мы ж расправіліся з гадам —
Не пабачыў ён Масквы:
Той штыком, а той прыкладам —
І... Калчак без галавы.

Вось якраз такім жа родам
Браў Юдзеніч Петраград —
К нам палез са ўсякім збродам,
Потым сам аж быў не рад:

Генеральскімі рукамі
Прыхваціў разбіты нос

І з мяшэчкам за плячамі
Ногі ледзь ад нас панёс.

Неўзабаве тут за імі
І Дзянікін — вось ён, вот —
З афіцэрамі сваімі
На Маскву разявіў рот.

Не Маскву яму, а дулю! —
Не збылося, як хацеў:
Мы пяро яму ўваткнулі,—
Ён ад нас і паляцеў.

Не адзін аб троне марыў,
Вось і Врангель, фон-барон,
Гэткім самым жа макарам
Сесці мерыўся на трон.

Мы ж не цацкаліся з гадам,
Не зважалі, што барон,
І ў галёш падбітым задам
Неўзабаве сеў і ён;

І пусціўся ходам скорым,
Каб не сесці дзе на мель,
Проста, проста Чорным морам,
Аж за трыдзевяць зямель.

І з суседзямі-панамі
Нам прыйшлося ваяваць,—
Наляцелі груганамі,
Прунца к нам за рацпю рапь.

Вось сабраліся мы троху
Ды турнулі так паноў,
Што яны з перапалоху
Адракліся й жупаноў.

Яшчэ потым і эсэры
(Нібы нашы сваякі)
Шкоды многа нам без меры
Нарабілі, сцервюкі.

Там Пятлюра вунь з Марусяй,
Тут вось Савінкаў Барыс
На Ўкраіне й Беларусі
Бунт задумалі стварыць.

А Антонаў гэтым часам
Чуць не ўзяў у нас Тамбоў,
Але мы ім — па мардасах
Ды пусцілі без зубоў.

З тэй пары пад вольным небам
Вунь як вырас бальшавік!
Але моцна яшчэ трэба
Нам трымаць чырвоны штык.

1923

НЕКРАЛОГ

На смерць віленскай беларускай газеты «Наша Будучыня»

Так на свеце пражыўшы мала,
«Наша Будучыня» ў лютым сканала,

Бо была ўсё ў жалобе, у смутку,
Нядобра скакала пад панскую дудку,

Мала віляла хвастом перад панам,
Чуць-чуць спачувала рабочым, сялянам,

Вось яе ў нясталым узросце
І ўдушылі паны-ягамосці.

1923

ХТО ЗА НАМІ?

Да пабудовы самалёта
«Савецкая Беларусь»

Хлопцы! Янка, Сцёпка, Петра!
Хто за намі на паветра?
Хто ахвотнік неба мерацъ,
Дык выходзь сюды наперад.
Ну, а ты што крывіш губы?
Ці табе лятаць не люба?
Ці ты поўзаць толькі здольны?
Гэй, у неба птахам вольным
На спатканне навальніцам!
Ты ўжо мерышся садзіцца?
Пачакай — яшчэ, брат, рана,
Бо няма ж аэраплана:
Калі ты лятаць адважны,
Дык памацай свой бумажнік,
І твая капейка трэба,
Каб узняцца нам пад неба.

1923

МЫ НЕ ПАКЛОНІМСЯ БОГУ

Мы не паклонімся богу,—
Бога стварыў чалавек.
Шырай жа к праўдзе дарогу!
Лганству не месца ў наш век.

К чорту касцёлы, капліцы,
Цэрквы, званіцы, званы!
Досыць працоўным маліцца
Рэчам папоўскай маны.

Хай будзе сотня і болей
Разам ляжаць плашчаніц,
Мы перад імі на доле
Не распластаемся ніц.

Годзе біць лоб аб падлогу,
Славячы «сына», «айца»!
Бой, што абвешчаны богу,
Мы давядзём да канца.

Шырай жа к праўдзе дарогу!
Лганству не месца ў наш век.
Мы не паклонімся богу,—
Бога стварыў чалавек.

1923

У КРЫВАВЫХ МУКАХ

Да парламенцкага скандалу ў Румыніі
пры абмеркаванні канстытуцыі

Вось малюнак — проста люба:
Хто без чуба, хто без зуба,
Хто крывёю ўвесь абліўся,
Хто без памяці зваліўся,
У каго ж дык фрак на шматы,—
Пашалелі дэпутаты...
Стогны, енкі, крык і лямант —
Не то фронт, не то парламент.
Што за гвалт? У чым тут справа?
Гэта ў муках ён крывавых
(Смерць яму аж пагражае)
Канстытуцыю раджае.

1923

ЯК АНТАК СТРЭЎ «ВЕЛЬКАНОЦ»

Антак ходзіць чуць не голы,
Але заўжды ён вясёлы,
І «вельканоц» стрэў «па-панскі» —
Быў пірог і быў «пазнанскі».
Антак спірту налупіўся,
Потым з жонкаю схапіўся
І гуляў з ёй «кракавяку»,
Потым поўзаў Антак ракам,
Потым лёг, нагамі дрыгаў,
Потым з'ездзіў двойчы ў «рыгу»,
А назаўтра ўстаў з пахмелля,—
Праклінае Антак «зелле»:
Ўсё баліць — нібы пабіты,
Лоб, як волавам наліты,
Хлеў свіны зрабіўся з рота —
Нават есці неахвота.
Пуста, моташна у хаце,
Малака няма дзіцяці,
Ні скарынкі няма хлеба,—
Жабраваць, няйначай, трэба.
Дык затое скажа кожны:
«Антак «гжэчны» і набожны —
Стрэў «вельканоц», «як належы»,
У падранай хоць адзежы,
Але еў і піў «па-панскі» —
Быў пірог і спірт «пазнанскі».

1923

ВОЛ І АВАДЗЕНЬ

Байка

Гарачым летнім днём
Вол з ворыва вяртаўся.
Напрацаваўся, аж хістаўся.
За ім жа куча аваднёў
Ляцела роем.
Вядома тут, з якім настроем
Ісці мог Вол:
Глядзеў сярдзіта навакол,
Махаў хвастом, круціў рагамі
І біў па чэраве нагамі.
— А, сябар!.. Добры дзень! —
Сказаў лісліва Авадзень,
Усеўшыся Валу на спіну: —
Як я цябе люблю! Які ты мілы!
Цябе я, сябар, да магілы
Ніколі не пакіну.
Я ўсюды за цябе пайду —
Ў агонь, і ў нетру, і ў ваду.
Цяпер жа вось да стойла давяду.
Але чаму такі ты злосны?
— Адстань, пракляты крывапівец!
І без цябе мне млосна,
Цябе ж я ведаю, паршывец! —
Сказаў сярдзіта Вол ў адказ.
Патом
Хвастом
Па спіне — раз! —
Зваліўся той, як сноп, далоў...

Нямала ёсць павадыроў,
Якія любяць люд працоўны

За тое толькі, безумоўна,
Што любяць яго кроў.
Прамоў тых здрадніцкі-ўрачыстых
Даволі чулі мы і ад фашыстаў.
　　Але яны даждуцца дня —
　　Змахнуць і іх, як Авадня.

1923

ЧАГО Ж ЯНЫ ТАК РАДЫ?

«Да ўгодкаў абвяшчэння
незалежнай Беларускай Рэспублікі»

Моляцца «беларусы» замежныя
За «Беларусь незалежную» —
Не за нашу, вядома, рабоча-сялянскую,
А за сваю — белапанскую.
Моляцца папы, ксяндзы і рабіны —
Надта ж ужо рады яны.
Але чаго ж яны так рады?
Лепш бы хаўтуры спраўлялі,
Бо ўсе ж «Беларускія рады»
Даўно паўміралі.

1923

ДЗВЕ КУМЫ

— Ну як жа, кумка, маецца? —
Кума ў кумы пытаецца.
— І не пытайся лепш, кума:
Цяпер жа, ведаеш сама,
Што дзень пражыў, то й дзякуй богу;
Не міла, кумка, нек нічога,
Нічога нек і не на ўме,—
Адказвае кума куме.
— Канчына свету, кажуць, блізка:
Вось, кажуць (чула ж, можа, й ты?),—
Радзіла чорта камуністка;
    Ёсць рогі, хвост і капыты...
— Дык як не чуць? Я чула гэта,
Расказвала мне цётка Тэкля;
Казала, што за гэта лета
Чарцей было б тут, як у пекле,
Але таго бог не дапусціць —
Ён кару на людзей напусціць,
Тады народ увесь пагіне,
Мо толькі аднаго пакіне
На свеце бог ці двух, як Ноя...
Каб, здэцца, кумка, нас з табою.
— Хадзем маліцца хіба мы,
Каб бог грахі нам адпусціў,
Каб кары к нам не дапусціў,—
Сказалі разам дзве кумы.
    Пайшлі ў царкву маліцца богу,
Таўкуць ілбамі аб падлогу,
Аж лоб трашчыць — лупцуюць цёткі,
Баяцца згінуць без пары.
А гэтым часам плеткары
Майструюць новыя ўжо плёткі —
Айцу «святому» заработкі.

1923

КАХАННЕ ПЛАНЕТ

На чуткі аб тым,
што кольца Сатурна разламалася
і ляціць на Зямлю

Чароўнаю ночкай вясны
Сатурн у Зямлю закахаўся
І ў тысячы вёрст таўшчыні
Ёй персцень прысляць абяцаўся.
Але вось, як стаў ён здымаць,
Трах персцень на дзве палавіны.
Ну што ж тут каханцы паслаць?
Сатурн палавінку ёй кінуў...
Праўляючы свой карагод,
Зямля вакол Сонца імчыцца
І жджэ, але толькі праз год
Яна прычакае гасцінца.
А Марс — за Зямлёю услед,
Вось-вось ёй наступіць на пяты:
Ці, можа, зайздросціць сусед,
Ці, можа, быць хоча за свата.
Юпітэр — старэйшы ў сям'і —
Пабег на барыш па гарэлку,
Венера — сястрыца Зямлі —
Нарэзала сала талерку.
Адзін падшывалец Уран
На гэта на ўсё са здзіўленнем
Глядзіць, бы ў аптэку баран,—
Не возьме ніяк разумення:
Ці, можа, у нашых планет
Пад старасць ужо не ўсе дома,
Ці, мо, звар'яцеў цэлы свет,
Ці толькі адны астраномы.

1923

МУЗА ПАДВЯЛА

Па шумнай люднай вуліцы
Пясняр ідзе...
То к вуглу ён прытуліцца
І стане дзе,
То крокамі ўжо шпаркімі
Бяжыць-ляціць,
То сочыць ён за хмаркамі —
Ўгару глядзіць.
Нахіл імажыніста меў
Пясняр-мастак
І словамі квяцістымі
Складаў верш так:
«Кажух за кажухам па сіняй чарэні,
Як зайцы,
І залатым зубам дзень
Выскаляецца!!.»
Яшчэ хацеў так добра ён
Зрабіць зварот,
А нехта тут — аглобляю
Ў пяснярскі рот.
І зубы разбягаюцца,
Як дзікія,
І дзень не выскаляецца,
А хныкае.
Пясняр жа з кіем гоніцца
За музаю:
«Дальбог,— крычыць,— разбойніца,
Патузаю!
Не лезь ка мне, шалёная,
Сляпіцаю,
Бо завяду ўсё роўна я
Ў міліцыю!»

1923

ДА НОТЫ КЕРЗАНА

Добра Керзан піша ноты —
Проста люба паглядзець,
Ды няма ў нас ахвоты
Па ягоных нотах пець.

1923

К САБАЧАМУ РАЎНАПРАЎЮ

У ложах Дзяржаўнага тэатра
прыходзіцца бачыць сабак,
якія карыстаюцца такімі ж правамі,
як і грамадзяне

Зайшоў у тэатр раз і бачу я —
Нейкая морда сабачая
Сядзіць, выскаляецца ў ложы.
Валачашчая, думаю, можа,
Трэба прагнаць. Падыходжу я бліжай —
Бурчыць мой выжал.
«Ах! каб цябе, кажу, воўк!..»
Але тут жа змоўк,
Бо сядзеў у сабакі ззаду
Чалавек, займаючы вялікую пасаду.
Тады я хутчэй
Уцёк з яго вачэй.
Рабіць, думаю, больш тут няма чаго
(Стала нек страшна мне сябра сабачага).
Але ўсё ж мяне думкі ўзялі:
Што ж гэта робіцца на нашай зямлі!
Дзіўныя бачу справы я:
Мілорд у ложы сядзіць,
А Барбос у шчылінку глядзіць.
А дзе ж раўнапраўе?
Падняць бы пытанне ўжо аб дазволе
Уваходу і іншай жывёле,—
Як сабакам, так коням і козам.
З гэтым згодзіцца кожны, хто мае розум.
А можа, я надта гарачы!
Дык паслухаем, што скажа «сябар сабачы».

1923

АД ПАЧОСТКІ НЫЮЦЬ КОСТКІ

Да вызвалення Беларусі
ад белапалякаў

Адышлі бальшавікі,
А прыйшлі «кенаркі»,—
Затрашчалі тут бакі,
Затрашчалі й каркі.

Вось падкраўся партызан,
Стаў за кустам ціха:
Сцеражыся цяпер, пан,—
Будзе табе ліха.

«Бэндзьце здровы, кумпякі,
Довідзэння, млеко,
Бо, пся крэў, бальшавікі
Бардзо недалеко».

Папужаліся паны,
Заблішчалі пяткі,
Паскідалі жупаны,
Пагублялі «гаткі».

У «ожэлка» вырван хвост,
Крыллі ўсе абвіслі,
І, спусціўшы ў землю нос,
Ён паплёўся к Вісле.

Яшчэ ныюць у паноў
Косці ад пачосткі,
А над намі ззяе зноў
Зорка-пяціхвостка.

1923

ДЗЯЛЬБА СЕНАКОСУ

(З натуры)

Аж дрыжыць сяло ад крыку —
Гэта дзеляць сенакос,
Дык сабраўся сход вялікі,—
Дай і я ўваткну свой нос.
Мoжа, й мне дадуць кусочак,
Хай хоць будзе асака,
Бо кароўка ж сена хоча,
Сам хачу я малака.
Падыходжу, чую — сварка,
Ўсё мацнеюць галасы.
Гэта Ясь грызецца з Маркам,—
Вось паскусваюць насы.
— Каб цябе ўзяла вяроўка!
Ну, каму ж ты аддасі?
Адзін конік ды кароўка...
Хіба сам мо паясі?
— Дык табе мо толькі трэба,
Што ў цябе кароў штук пяць?
Я за сена куплю хлеба,
У цябе ж буду купляць.
— Будзеш, мусіць, піскулянтам?
— Спекулянт, ды не кулак,—
Умяшаўся і Сцяпан там.
Ён, бач, Марку быў сваяк.
Вось забрала і Вінцэся —
Ён камечыць кулакі;
Так, як пеўні — ну, фацэся!
Падарваў я з іх бакі:
З кулакамі лезуць к носу,
Што ні слова, дык і «мацъ»,—
Ўжо не трэба й сенакосу —
Дай пярэбрыну зламаць.

Стала ўсім тут не да смеху —
Ў бойку лезе паўсяла,
Ясь вось Марку як заехаў,
Аж «смятана» пацякла,
А Сцяпан тут зараз Ясю
Размахнуўся ды — бабах!
Гэтаксама нос расквасіў,
Сам дастаўшы па зубах.
Я са сходу жвава ходу,
Не схацеў і малака:
Лепш ні мёду, ні смуроду,
Ні па носе кулака.

1923

ЗДАРЭННЕ НА ВУЛІЦЫ

Вось па вуліцы дзяўчына,
Кудры — шапкаю;
Камуністкай быць павінна:
Бачыш — з папкаю.

Даганяю, зусім блізка
Падыходжу я:
Здэцца, й праўда —
Камуністка,
Дый прыгожая.

Падмігнуць хацеў ёй вокам —
Падабаецца,
А яна ўсё — бокам, бокам:
Ухіляецца.

Вось налева ад сабору
Купал высіцца,
Тут дзяўчына вочкі ўгору —
Бачу, хрысціцца.

Тры, чатыры, дзесяць, трыццаць...
Як не ўтоміцца!
Варта б ёй ужо хрысціцца
Пасаромецца.

Пасмяяўся тут з дзівачкі
Мімавольна я:
Каб цябе стаптапі качкі,
Багамольная!..

Не хадзіць бы табе з папкай
«Бальшавічкаю»,

А сядзець бы табе з бабкай
За кантычкаю!

Слухаць казані кудлатых
І паклонамі
Чырваніць бы лоб у святы
Прад іконамі.

1923

ДА ЛІГІ «ЧАС»

1. Савецкі грамадзянін

Ох, скарэй жа, ліга «Час»,
Ты ратуй, галубка, нас
І з савецкіх устаноў
Пагані ты ўсіх «паноў»,
Што «не маюць» заўжды часу,
Абслужыць працоўных масу,
Толькі любяць свае стаўкі
І даюць удзень дзве спраўкі.
Яшчэ трэба табе пільна
Пацягацца з гаварыльняй
(Ёсць у нас такая мода —
Ужываецца на сходах)...
Калі скончыш з гэтым ты,
Дык вазьміся за «хвасты»...
Хібаў многа яшчэ ў нас,
Але шкода траціць час,
Каб пісаць тут аб усіх,
Бо не проймеш словам іх:
Хоць якім прамоўцам будзь,
Яны й вухам не вядуць.

2. Нэпман

Ох, галубка, ліга «Час»,
Барані, бо крыўдзяць нас:
І чырвонцы і рублі
Трэба ж, каб у нас былі
Не цяпер, дык у чацвер,
А насельніцтва, павер,
У кішэнях грошы носіць.

Дык вось нэпман цябе просіць:
Падгані людскую масу,
Хай не траціць дарма часу —
Да капейкі грошы ўсе
Хай цяпер жа к нам нясе.

3. Поп

Ох, галубка, ліга «Час»,
Не забудзься ж і на нас:
Паміраць усім, бач, трэба,
Не палезе жывы ў неба,
Ні багаты і ні бедны,—
Нам па ўсіх служыць абедні.
А тут многа ёсць дзядоў,
Што жывуць па сто гадоў.
Іх вось трэба пакараць,
Што не хочуць паміраць:
Хай нам штраф яны заплацяць,
Што шмат часу дарма трацяць.
Непрыемнасцей нам шмат...
Ці ж кабета мае лад? —
Чуць не год цяжарнай ходзіць,
Дзіцянё пакуль народзіць,
Прынясе хрысціць да нас —
Толькі дарма траціць час.
Прыцягні яе к адказу,
Хай дзяцей раджае зразу.

1923

ПРАБОРКА МУЗЕ

Лаяў сёння сваю музу я:
«Ах ты,— кажу,— галапузая!
(Ды абазваў яшчэ сякою-такою).
Што ты,— кажу,— не даеш супакою
Мне ні ўдзень, ні ўночы,
Хоць плюй табе ў вочы:
Па вуліцы за мною цягаешся,
Над усімі выскаляешся,
Не зважаеш ні на кога ні крышку,
Часамі зачэпіш і важную шышку.
А ты,— кажу,— муза-дура,
Не касіся на пуза саўбура,
Не сачы падазрона вачамі
За нэпачамі,
Не чапляйся гэтак заўзята
Да бюракрата
Ды згінайся ў пашане ямчэй,—
Ці не будзе мне крышку лягчэй».

1923

КУЛАК

У краўцовага Ігната
Барада — нібы лапата,
Нібы тое памяло,—
Над усё, браткі, сяло;

Шапка — цэлая авечка,
Нібы буслава гняздзечка,—
Адно дзівіцеся вы,
Як не зверне галавы;

А кажух! — аўчын мо з восем
(Мы такіх, браткі, не носім),
Паўаршына той каўнер —
На кулацкі ўсё манер;

Тыя боты як уздзене,
Дык халявы па калені,
А як пойдзе, дык рыпяць —
Варты мо чырвонцаў з пяць.

А прыхільны ж ён да ўлады!
Як сабака палцы рады,
І наровіць заўжды, гад,
Абысці каб як загад.

Калі ўзяць, дык — надта хітры,
Калі даць, дык — «носік вытры».
Увільне не сяк, дык так,
Бо нашто ж бы быў кулак?

1923

АБ «БУРЫ І НАЦІСКУ»

Да літаратурных спрэчак

Адзін аж лезе, здэцца, з скуры,
Даводзячы патрэбнасць «буры»
І «націску» ў літаратуры;
Другі баіцца, мусіць, буры:
Даводзіць ён, што лепей крышку
Было б сядзець нам у зацішку;
А трэці проста пустазвоніць —
Ні нападае, ні бароніць.
Узнялі толькі завіруху,—
Тым часам справа ўсё без руху.
Браткі! ці весці гэту спрэчку,
Ці сыпаць вам муку у рэчку,
Як у няведамай старонцы
Калісь рабілі пашахонцы,—
Карысць, бадай-што, тут адна:
Не будзем мець мы талакна.
Чым весці спрэчку гэту дурна,
Было б, па-мойму, лепей крыху
За працу ўзяцца — хто паціху,
А хто няхай бы сабе й бурна.

1923

ГАНУЛЬЧЫНА ГОРА

Вось нікому ні такому,
Як нашай Ганульцы,—
Нават скора будзе сорам
Ёй прайсці па вуліцы:

Мужык — чысты камуністы,
Сын — у камсамольцах;
Трэба сесці за стол есці —
Богу не памоляцца.

Багоў з хаты, як вар'яты,
Выкінулі ў смецце,—
Покут голы, невясёлы,
Як у той павеці.

І Ганульцы ўжо, зязюльцы,
Памаліцца недзе,
Як патрэба ёсць да неба,
Дык бяжы к суседзям.

Дык нікому ж ні такому,
Як нашай Ганульцы,—
Вось жа гора! Кажа, сорам
Ёй прайсці па вуліцы:

Так і плача, небарача,
Што багі адменены:
«Матка боска! Зараз вёска
Пойдзе ўся за Леніным».

1923

У СУШНІ

За паклонамі б'юць церніцы паклон,
За ручайкаю ручайку грызуць лён,
А з-пад церніцаў кастрыца — быццам снег,
Трэплюць бабы языкамі, дык аж смех,
Перабралі ўжо ўсю вёску мо не раз:
Як пабіўся сёння з жонкаю Тарас,
Як аладак дрэнных Тэкля напякла,
Як учора Манька ўпрочкі уцякла,
Як нядобра накладаюць праднадог,
Як на ўсіх людзей загневаўся ўжо бог,
Бо і людзі ўжо забылі пра яго,
Як Марыля загрубела й ад каго,
Як Тадора шмат нацерла ўчора льну
І як Польшча абвясціла нам вайну...
Так у сушні ў нас вядзецца век-вяком,
Там найболей бабы трэплюць языком,
І пакуль натрэ дзесятак які льну,
Дык абрэша дзесяць раз адна адну.

1923

Кандрат Крапіва. 1926.

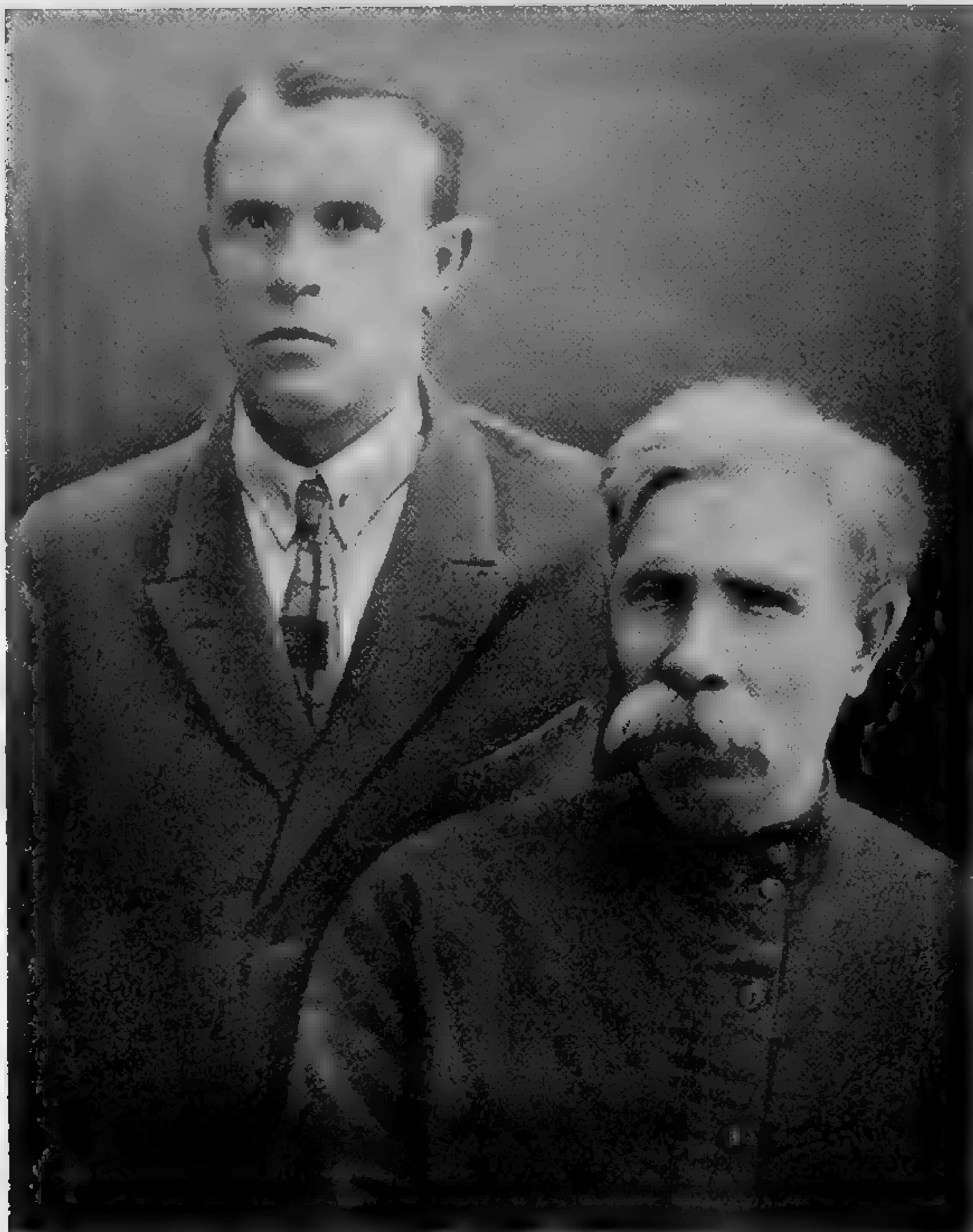

Кандрат Крапіва з бацькам
Атраховічам Кандратам Міхайлавічам. 1930.

У ТАКУ

Раз за разам гоп ды гоп:
Над гарохам грэю лоб;
Як маланка, біч мільгае,
Трохі й жонка памагае.

Б'ю з-за вуха, з-за пляча,
Не шкадуючы біча:
Біч дубовы не паб'ецца,
Жонка зноў — не астанецца.

Ты не чхай ад пылу, нос,—
Не ў палацах жа мо рос,
Бо за гэту вось прывычку
Зараз ты заробіш пстрычку.

Змалачу, прадам гарох,
Панясу аддам налог,—
Не хачу быць вінаватым,
Хоць зусім я небагаты.

Дык гучней жа гопай, біч,
Сябрукоў да працы кліч,
Бі, падскаквай аж пад стрэху
Ды дражні па гумнах рэха!

1923

БУДУЙЦЕ ЛАЗНІ!

Беларусь па вушы гразне,
Але ў вёсках Беларусі
Днём з агнём ніводнай лазні
Не знайшоў бы нават, мусіць.

Ад Барысава да Слуцка
(Аж прызнацца нейк нялоўка)
Ўсе прывыклі не па-людску
Сяк-так боўтацца ў начоўках.

Сяк-так дзядзька плечы й грудзі
Папалам памые з горам,
Але далей кажа,— будзе,—
Раздзявацца, бачыш, сорам.

Нібы кветкі, маладзіцы
Тут страчаюцца парою,
Але ніжай паясніцы
Абраслі, як ёсць, карою.

Нават людзі ёсць такія,
Што другую палавіну
Ім хто-небудзь толькі мые,
Як кладуць у дамавіну.

Лазняў болей — больш здароўя,
Гразь жа нам нясе хваробу.
Дык збудуйце ж,— клічу зноў я,—
Хоць адну на тую спробу!

1923

ЦІТ ЗАВОДЗІЦЬ НОВЫ БЫТ

Паглядзіце вы на Ціта —
Вынес ён у хлеў карыта
І падсвінкаў, і свіней
Выгнаў з хаты і з сяней.
Ўзяўшы дзетак на падмогу,
Палажыў сяк-так падлогу,—
Не на жарты, мусіць, Ціт
Стаў заводзіць новы быт.
На ўсю зіму вось на гэту
Ціт наш выпісаў газету —
Хоча ведаць, як відаць,
Што на свеце дзе чуваць.
Перад дочкамі й сынамі
Ціт не лаецца «па маме»,
Не лупцуе жонкі Ціт —
Ён заводзіць новы быт.
На папа глядзіць Ціт коса,
А ў царкву не ткне і носа,—
Ну, і з богам, значыць, квіт,
Бо заводзіць новы быт.
Не з апошніх Ціт і ў полі —
Перайшоў на мнагаполле,
Сее рэпу, буракі...
А растуць жа — як гаршкі!
Быў узгорак, так як бубен,
Але Ціт пасеяў лубін,
Дык (ці веры вы дасце?),
Як чарот, жытцо расце.
Тодар, Ян, Язэп, Мікіта!
Чым вы горшыя за Ціта?
Дык пачніце ж, як і Ціт,
Вы заводзіць новы быт.

1923

КАЛЯДНАЯ РАЗМОВА

ЗВАНЫ

Апанас! Апанас!
Каляда прыйшла да нас,
Дзілім-бом! Дзілім-бом!
Аб падлогу бі йдзі лбом.
Бом! Бом!

СЕЛЯНІН

Селянін я бедны,
Дык мой лоб не «медны»:
Молячыся богу,
Я ім аб падлогу
Не буду біць —
Баліць.

ЗВАНЫ

Ох, бязбожнік! ох, гультай!
Сала-сала-сала дай!
Кажам табе не на смех!
Бо вялікі будзе грэх.
Дай! Дай!

СЕЛЯНІН

А ў мяне дачушка
Надта ж бо пястушка:
Абы толькі ўстала,
Дый хутчэй за сала,
Ды люблю і сам —
Не дам!

ЗВАНЫ

Ну, цяпер табе капут! —
На тым свеце — страшны суд,
Пасля ў пекле аж на дне
Папячэшся на ражне.
        Дасі ці не?

СЕЛЯНІН

Вам я не паверу —
Хлусіце не ў меру;
Не баюся суду
І даваць не буду.
Мінуліся часы,
Што еў поп кілбасы,
Пачуў і я смак —
        Пабудзе й так.

ЗВАНЫ

Каляда прыйшла да нас,
Ды без сала, без кілбас,
Будзе-будзе-будзе так,
Бо пачулі людзі смак.
        Так! так!

1923

КАМСАМОЛЬСКІЯ ПРЫПЕЎКІ

Нас не любяць, нас баяцца
Поп кудлаты і кулак,
Бо рашыў за працу ўзяцца
Камсамольскі маладняк.

Сцёпка некалі на пана
Працаваў, як чорны вол,
А сягоння сын Сцяпана
Запісаўся ў камсамол.

Ох вы, хлопцы-камсамольцы,
З камсамольскага сяла,
Я, вясковая дзяўчына,
Павучыцца к вам прыйшла.

Калі ласка! Калі ласка!
Тут заўсёды месца ёсць,—
Не саромейся ж, Параска,
Ты для нас — жаданы госць.

Ох, я богу не малюся,
Не малюся і Хрысту,
Я нікога не баюся —
Камсамолкаю расту.

Камсамолачка Дарота!
Пойдзем разам ваяваць,—
Буду біць я з кулямёта,
Ты — патроны падаваць.

Хто супроць нас? Прэч з дарогі!
Бачыш нашу граМаду?

Мы саб'ём і чорту рогі,
Богу вырвем бараду.

Па планеце пройдзем бурай,
Марксаў помнячы завет,—
Свет стары ушчэнт разбурым
І збудуем новы свет.

1923

З ТЫСЯЧНЫМ НУМАРАМ

Прысвячаецца
газеце «Савецкая Беларусь»

Пажадаю жыць газеце
Тысяч тры гадоў на свеце
І не страціць добры гумар,
Святкаваць мільённы нумар,
Каб і я з мільён і першым
Прывітаў патомкаў вершам.
Каб рэдакцыя шаноўна
Матэр'ялу мела поўна,
А для «лішняга» прыпыну
Мела большую карзіну;
Пажадаю пры астачы
Зачыніць «Куток дзіцячы»...
Выпускаючы каб дату
Помніў так, як свайго тату,
А карэктару — чатыры
Вочы вытарашчыць шырай,
Не прыйшлося каб ніколі
Замест «волі» чытаць «болі».
Ўсім падпісчыкам вясковым
Ужываць прасцейшай мовы
І за месяц ганарару
Атрымаць рублёў хоць пару,
На бутэлечку чарніла
І на пер'я каб хапіла,
І пісаць (не лішне, ў меру)
На адным баку паперы.
Вось мае тут пажаданні
Выліў я ўжо ўсе дазвання,
А з каго мо не даволі,—
Хай жадае сабе болей.

1924

НЕ ДА «БЖУХУ» СТРАВА

Кускі смачныя цалком
Пан глытае век-вяком,—
Так жа вось вайной мінулай
Польшча «Крэсы» праглынула.
Толькі гэтакі кусок
Каб не вылез ёй праз бок:
З ёю дрэнна нешта справа
(Не да «бжуху», мусіць, страва),—
Дактароў усіх рэцэпты
І бабулек розных шэпты
Не памоцны хворай тут,
Не памог і пан Тугут.
Ужо каркаюць вароны...
Шчыра просячы «аброны»,
Ждуць з надзеяй паны ўсе —
Можа бог дасць, пранясе.
Але Польшчы, як здаецца,
Пастагнаць тут давядзецца.

1924

РАГУЛІНА ПРАМОВА ДА СВАЙГО ГАСПАДАРА

Я, сялянская карова,
Прашу слова. Дайце слова!
Ну, за што цярплю я здзек
Праз увесь каровін век?

У хляве — гуляй у жмуркі,
Толькі свецяць трохі дзюркі,
Ў ім, па праўдзе вам кажу,
Я ўсю зімачку дрыжу.

Ем жа я адну салому,
Дык вядома і малому,
Што не дам шмат малака,—
Трэба сена ды мука.

Як саломы я не выем,
Дык ты перыш мяне кіем
Па спіне ды па баку,—
Дзе ж таму быць малаку?

Калі бегаць зажадаю,
Дык заўсёды вось што маю:
Проста жабу, не быка,—
І прыводжу «пацука».

Дай ты добрага мне мужа,
Ды кармі, каб была дужа,
Прынясу тады прыплод,
Што не выкінеш за плот.

Не ўзбівай мне кіем спіну,
А давай лепш канюшыну,
Бі больш рэпай, бураком,
Тады будзеш з малаком.

1924

ЦЁТКАМ НАВУКА

З велікодных здарэнняў

Вось пакута, дык пакута!
Стогне, енчыць цётка Ўлюта,
Ўжо канае вот-вот-вот —
Так схапіў яе жывот,
Аж не знойдзе сабе месца...
Заўжды так, як хто аб'есца,
Вось і Ўлюце надта крута:
Сем нядзель пасціла Ўлюта,
На вялікдзень з галадухі,
Пасля бульбы й саладухі,
Цётка Ўлюта як прысела,
Дык паўшынкі зразу з'ела;
Не дала пасля за мясам
Яна ганьбы і кілбасам;
Гэтаксама й пірагу,
Гэтаксама й тварагу,
Гэтаксама й парасяці...
Ды ўсяму, што было ў хаце,
Яна ганьбы не давала,
Дык затое ж ледзь устала,
А праз нейкі час патом
Стала енчыць жыватом.
Як падверне ёй пад грудзі,
«Гвалт! — крычыць.— Ратуйце, людзі!
Ох, саколік! Ох, Андрэй!
Па Агату йдзі скарэй!»
Пакуль той прывёў шаптуху,
Дык Улюта ўжо й без духу.
От, браткі, была ёй мука!
Гэта, цёткі, вам навука.

1924

ВАЛАКІТА

З каапературнай практыкі

Раз да вечара ад ранку
Прастаяў я ў адным банку,
А назаўтра ад зары
Да тэй самай зноў пары,
І за справай невялікай —
Сторублёваю пазыкай
(Атрымаць яе хацелі
Для малочнае арцелі).
На пазаўтра, як я ўстаў,
Увесь горад аблятаў,
Збіў падноскі, збіў абцасы
Ды патраціў чорт што часу,
А ўжо што зглуміў паперы!
Дык без ліку і без меры.
Прадстаўляў ужо я тут
І балансы, і статут,
І сяброў арцелі спісы,
І чатыры каштарысы,
Сем выняткаў з пратаколу,
Што прашу я па дазволу,
Працы план ды справаздачы
І... паўнейшая няўдача.
А чаму? — Ды, бач, не далі:
Ім прадставіць загадалі
Аб арцелі акт даследчы,
Я ж не меў з сабой тэй рэчы
І дастаць не меў надзеі...
«Абармоты! Ліхадзеі!
Каб вас чорт пабраў, пісакаў!» —
Крыкнуў я дый сам заплакаў,
Рукавом пасля уцёрся
Ды пяшком дамоў папёрся.

Ну і вось — цяпер я дома,
З якім вынікам — вядома:
Грошай страціў я нямеру
На харчы і на кватэру,
Яшчэ болей на паперу,
Атрымаў жа дулю-бэру.

1925

ТЫ НЕ ЛАЙСЯ, ДЗЯДЗЯ,
ПРЫ САВЕЦКАЙ УЛАДЗЕ

Ў хаце сварка-звадка:
Жонка дэлегатка,
А мужык — аж дуба,
Штось яму не люба...

— Эх ты, дэ-ле-гатка!
Як табе не гадка?
Як табе не сорам? —
Кажа муж з дакорам.—

Вось папала моду!
Не прапусціць сходу,
Ўсё язык там чэша,
Ўсё на мужа брэша...

Лепш свае б кудзелі
Вы, баб'ё, глядзелі,
А не — дык па карку
Я цябе, пляткарку.

— Твая справа — вобуй,
А мая — кудзеля,
А крануць папробуй,
Будзеш ў жанаддзеле.

Лепш пайду к разводу,
А не кіну сходу! —
Адказала жонка
Голасна і звонка.

Не чапай жа, дзядзя,
Ты сваю кабету —
Пры савецкай ўладзе
Хай паглядзіць свету:
І табе лепш будзе,
Калі выйдзе ў людзі.

1925

ЦІ ТО ЗДОЛЬНЫ ПЯСНЯР, ЦІ ТО МОДНЫ ПЛЯТКАР?

Каму прысвячаецца,
дык той здагадаецца

Ад зары да зары
Ўсё сядзяць песняры —
Пішуць песні свае «пралетарскія».
Каб жа іх зразумець,
Тлумача трэба мець —
Без яго яны нам, як татарскія.

Не мажэ ні адзін
Зразумець селянін
Гэтай песні, таксама й рабочыя.
Ці то — здольны пясняр,
Ці то — модны пляткар,
Зразумець не магу, кажу ў вочы я.

Песні ўсё не для мас:
Іх чытаць — трэба час,
І чытаюць іх толькі аматары.
Яны скажуць падчас:
«Вось дык сплёў выкрутас!
Ну і штучна ж пляце, ліха матары!..»

Згвалчан вобразам змест,
Заяўляе пратэст
І ў людзей-чытачоў просіць помачы,
А як возьме чытач,
Дык тут зноў — хоць ты плач! —
Абалдзее зусім, галаў ломячы.

1925

ТВАРАМ ДА ВЁСКІ

Поп Мацей, падлізнік боскі,
Павярнуць рашыў да вёскі
Тварам.

І ўжо месяц, як і сёння,
Сыпле казані з амбоні
З жарам.

Дзе памінкі ці радзінкі,
Ён, не трацячы гадзінкі,
Пеша,

Ўзяўшы ўсё сваё «начынне»,
Падаткнуўшы «аблачэнне»,
Чэша.

І на вёсцы ўжо ў Мацея
Аж лабэціна пацее
Часта:

Ён працуе шчыра й многа,
Не забылася каб бога
«Паства».

Пацяшае «верных» раем,
А «няверных» ён карае
«Адом».

Але чуць не ў кожнай хаце
Адварочваюцца к баці
Задам.

1925

ЯЗЫЧОК

Вось дык ладзіць!
Вось дык гладзіць!
Вось дык ліжа!
Ніжай! Ніжай!
Яшчэ вазьмі
Вось тут лізні
Разоў ля ста,
Каля хваста.
Вось так! Вось так!
Дальбог мастак!
Што ні скажа —
Маслам мажа
З плеч да лытак.
Вось дык крытык!
Вось бы гэты язычок
Ў прыбіральню на цвічок!

1925

ДЗЯДЗЬКА ХВЯДОС І МАЛАКАСОС

— Што? Зноў на сход? Ды зноў даклад?
Вучыць старых ты заўжды рад,
А сам яшчэ малакасос,—
Сказаў мне раз Хвядос.—
Цяпер з старых дык проста здзек...
Пражыў мой дзед і бацька век,
І я дзесятак не адзін
Жыву без вашых тых навін.
— Няпраўда гэта. Дзядзька, мусіць,
Ці памыліўся, ці мо хлусіць,
Не бачыць, што ў яго пад носам,—
Павёў я гутарку з Хвядосам.—
Твайму дзядулю-селяніну
Не раз пан сек лазою спіну,
А бацьку плёткай стражнік, прыстаў,—
Вазьмі ж цяпер сваю ім выстаў.
Жывеш ты ў хаце светлай, чыстай,
А варт яна рублёў мо трыста,
І ты смяешся з дзеда-дурня,
Што ён няхайна жыў у курнай.
Дык вось разжуй цяпер ты, дзядзька:
Каб заўжды жыў так сын, як бацька,
А бацька жыў-быў так, як дзед,
Дык і дагэтуль яшчэ свет
Такі б быў самы акурат,
Як тысяч сто гадоў назад:
Не ўмелі б хат мы будаваць,
Не ўмелі б быдла гадаваць
І гатаваць яды б не ўмелі,
Звяракі нас, мы іх бы елі,
Адзін другога — хто каго.
А то глядзі вунь, да чаго
Дайшоў сучасны чалавек.

Аж дзіўна робіцца ўжо нек:
Не мае роўных ён нідзе,
Ні пад вадой, ні на вадзе,
Ў паветры лётае так хвацка,
Бо разумнейшы сын, чым бацька.
Падумаў тут Хвядос хвіліну,
Памармытаў, пачухаў спіну,
Пасля сказаў: — Малакасос,
Але падцёр старому нос.

1925

«БУДЗЬ ЗДАРОВА!» — КАЖУ ШКОЛЕ

«Будзь здарова!» — кажу школе,
Сам — на луг, у лес, у поле.
Там я з пугай-дратаванкай
Аж да вечара ад ранку,
Покуль мой атрад рагаты
Не захоча зноў дахаты...
Мае выпусткі-цялушкі,
Як дзяўчаткі-весялушкі,
А малыя бычаняты —
Нібы тыя хлапчаняты.
Я хаджу за імі ззаду —
Павадыр свайго атраду.
Выйду з імі на паляну —
Люба, гожа, дзе ні гляну...
Жнуць кароўкі, нібы жнейкі,
Чуцен посвіст салавейкі
У дуброве над крыніцай,
Сонца мыецца расіцай,
Залатыя мочыць косы.
Па расе скачу я босы,
І пад спевы птушак мілых
Грае, грае кроў у жылах.
Усё, вясна, з табою скача —
Піянерка ты, няйначай!

1925

«МІКРОБА»

Тут само жыццё нас кліча
Пару слоў сказаць пра Крычаў
Ды аб тэй цікавай рэчы,
Як там доктар хворых лечыць.

Галава! Калаццё!
Канчае жыццё
Чалавек без пары...
Эй! дактары!
Вось ён, вось!
Ужо ёсць:
Увесь — асцярога,
Стаіць ля парога.
З трубкай ля вуха ён
Здалёк выслухвае,
А ўвачччу — зданнё
Яскрава, як днём:
На печы,
На бэльцы,
На кожнай рэчы
Шавеляцца
Прадстаўнікі хваробы —
Мікробы.
Мільярды стрэптакокаў,
Бацылаў, ганакокаў
І розных іншых «кокаў»
Тут бачыць яго вока,
І водзіць войска гэта
Бледная спірахета.
У доктара дрыжыкі,—
Зубамі ляскае;
Прапісаў нейкай жыжкі,

А сам з апаскаю
Дзёру за дзверы,
Сціснуўшы «дзякуй» у лапу.
Слабо вам, бактэрыі,
Дагнаць эскулапа!

1925

КОРМНЫ І НАДВОРНЫ

Байка

Аб іх скажу я, што магу...
Ў адным хляве і берлагу
І нават ад адной свінні
Радзіліся яны —
Адзін Руды, другі Падласы.
Пассаць абодва былі ласы,
І дружна так яны спачатку
Клалі матку,
Уплёўшыся за цыцкі ўдвох,
А тая ляжа — рох ды рох.
Пасля, сумуючы па цыццы,
Ў адным капаліся карытцы
І разам елі ды пілі —
Ну, аднакашнікі былі,
Хоць бульбяную елі кашу.
Пасля ганялі іх на пашу;
Як уцячы ж рабілі спробу,
Пастух абодвух пугай сцёбаў.
Так цэла лета. Але ўвосень
Канец настаў такіх аднюсін —
Ім разлучыцца давялося.
— Трэ да ладу прывесці свінні,—
Сказаў раз муж да гаспадыні,—
Карміць пара, але якога?
— Ды ўжо ж няйначай, як Рудога:
Рахманы ён і не маркотны
І да яды нек больш ахвотны...
Заперлі Рудага ў хляўчук.
Аднак жа я сказаць хачу,
Хоць пад сакрэтам, вам аб гэтым,
Што неахайны той хляўчук
Рудому здаўся кабінетам.

Руды ў пяшчоце дый у ласцы:
Штодзень тры разы бульбы ў ражцы
Даюць яму, ды шчэ й з мукою —
Пайшло свінчо зусім рукою:
Руды наш стаў дабёр і гладак,
Аж чуць цягае ўжо азадак,
Не верыцца, што ёсць і косці,
І закруціўся зграбна хвосцік.
Зажыў Руды. Але з Падласым
Зусім не тое гэтым часам:
Наш гаспадар яго акінуў —
Падласы еў адну мякіну,
Тарчком на ім расло шчаціння,
І спачувалі яму свінні,
А ён сланяўся й скрыгаў горна,
Што лёс зрабіў яго надворным...
Раз нешта здарылася цётцы
К Рудому не ўшчыніць варотцы.
Убачыў гэту рэч Падласы
І, каб не траціць марна часу,
Рашыў зайсці к Рудому ў госці
(Ён ведаў, што Руды не пасціць):
— Ругу! ругу! — дзень добры, братка!
Які ты зграбны стаў ды гладкі!..
Што ж не вітаеш ты мяне?
— А ты што прэшся ў кабінет,
Свіное рыла, без дакладу? —
Сказаў Руды і адвярнуўся задам.

Нямала ёсць яшчэ брыды,
Як той Руды,
Што так вітаюцца з «надворным»
Задам кормным.

1925

СЯМЕЙНАЯ СПРЭЧКА

Байка

Табе вось не якая трасца,—
Сказаў Пярэсты раз Падласцы,—
І больш не здольна ні на што ты,
Як на цялячыя пяшчоты:
Яшчэ мароз, мяцеліца,
Яна тады ацеліцца,
І сёмуха аж блізіцца —
Яна ўсё з целем ліжацца.
А калі ж цельная была,
Хадзілі, проста як ля шкла.
Вось толькі й клопату брыдзе,
Што нацадзіць за цэлы дзень
Якую кварту
Ці то-бок літру малака,—
І харчаваць цябе не варта.
Зусім рэч іншая ў быка:
Вось я штодзень, як той загарак,
Іду то ў возе, то ў сасе,—
Балюча ныюць косці ўсе,
Ярмо ашмуляла мне карак,
Бо я ж адзін на гэтым карку
Нясу ўсю нашу гаспадарку.
І каб не я, сышло б да рэшты.
— Пакінь плявузгаць ты, Пярэсты,
Сабою надта выхваляцца,
Не страш ты бабу цяжкай працай,—
Падласка кажа да быка.—
І я магу ярмо цягаці,
Радзі ж вось ты хоць паўцяляці
Ці дай хоць кварту малака.

1925

СТАРШЫНЯ

Байка

На ферме на адной савецкай
Былі каровы ды авечкі,
Свіней паўнюсенькі свінюх
І рознай хатняй птушкі мноства.
Ну, словам, там жывёлаводства
Паставілі на вышыню.
Жывёлаводчы меў саўгас характар.
Варочаў глебу працавіты трактар,
А на падмогу коні ды валы
У гаспадарцы той былі
(Ці шмат,— таго я не скажу).
Яшчэ там быў сабака Жук.
З валом Рабым любіў ён падражніцца —
Нібыта сябравалі ўдвух.
Але... Рабога клікаў плуг,
А Жука вабіла разніца:
Натуры быў ён сапсаванай
І за крадзеж не раз балюча луплен,—
Як кажуць, элемент дэкласаваны,
Ну, адным словам — люмпен:
Віляў, бадзяўся, валачыўся
Альбо драмаў, ляжаў у хаце,
Аднак нядрэнна ўмеў брахаць ён,
Падчас прамоўцаю лічыўся.

Загадчык раз жывёлы сход
Для перавыбараў назначыў.
Вось і пусціў наш Жук у ход
Тут талент свой сабачы.
— Пра вас,— крычыць,— адно скажу я,
Што ўсе вы — дробныя буржуі:
Нягледзячы, што й батракі,

Да абрастання — сквапы.
Не падыму за вас рукі.
Свае мазольнай лапы.
— Чаму? — пытаў Падласенькі.
— Бо ўсе вы — дробнаўласнікі.
Вунь у каня ёсць свой хамут,
Вол мае ўласнае ярмо.
Ну, ды яму
Яшчэ дармо,
Але ў казы (глядзі, брыда!)
Свая ёсць нават барада.
Нарэшце маеце ўсе вы
Яшчэ і ўласныя хлявы.
Але ж цяпер скажыце мне —
Вось ці была ў сабакі хата?
— Ну, не! Вядома, не,—
Жывёлы кажуць вінавата.
— Дык вось давайце кандыдатаў...
Баран тут першы кажа: — Бе!
Цябе, браток, цябе!
За ім і коні: — Гі-го-го!
Яго! Няўжо ж каго! Яго!
Пасля валы й каровы: — Му!
Яму начальствам быць, яму!

І вось з таго, браточкі, дня
Наш Жук — «таварыш старшыня».
Ён справіў зараз галіфэ,
Пад лапу тоўсты ўзяў партфель,
На шыі гальштук зззяе ў срэбры,
І не тарчаць у Жука рэбры.
Задраўшы нос і хвост кручком,
Так важна ходзіць ён маўчком;
Калі ж вітаецца з ім хто,—
Дык толькі ледзь кіўне хвастом,
І толькі той для Жука блізкі сябар,
Хто дасць у лапу хабар.
Не будку мае Жук — палацы
(Хоць не свае, вядома, працы).
Ён забурэў, ён растаўсцеў.
Але нашто ж кантроля вока?
Сабаку далі па хвасце,
І гонар вылез яму бокам.

Калі часамі вам, браткі,
Такія стрэнуцца «жукі»,
Дык вы, напэўна, ім дасце
Таксама добра па хвасце.

1925

УСТАРЭЛА ТЭХНІКА

Кінь, Ілья, пустое дзела!
Твая тэхніка ўстарэла.
Ну якая ў тым патрэба,
Што калоціш часам неба?

І каго спужаць ты хочаш,
Калі моцна загрукочаш?
Слаба, брат! зусім жа слаба,—
Не баіцца нават баба.

Часам ты махнеш маланкай,
Як падпасак дратаванкай,—
Гэта быў мо цуд калісьці,
А цяпер дык без карысці.

Вунь у нас калі маланка!
Свеціць з вечара да ранку,

З гулам, з грукатам страшэнным
Яна рухае машыны.
Хутка бегае па дроце
(Не па ўласнай хоць ахвоце),

Асвятляе горад бляскам,
Прэ людзей вагоны з ляскам,
Што не справяцца і коні,
Паслугуе ў тэлефоне,

За сто вёрст тваю размову
Перакажа слова ў слова,
Тэлеграмы носіць шпарка,
Варыць есці, як кухарка.

Ці паветра там, ці мора —
Усё роўна ёй не гора:

Прэ без дроту па паветры
На шмат тысяч кіламетраў...

Дык вось кінь, Ілья, хваліцца
Сваім громам, бліскавіцай:
Твая тэхніка — старая,
У архіў даўно пара ёй.

1925

ВАРОНА-МІТЫНГОЎШЧЫЦА

Байка

Крылатыя насельнікі старонкі нейкай
Цярпелі доўга здзекі.
Там панаваў страшэнны ўціск,
Там часта чуцен быў жалобны піск
Бязвіннае ахвяры.
І вось паўстаў крылаты пралетарый,—
І бура ўміг з зямлі змяла
Цара драпежніка арла.
Уціхла бура, кончана змаганне,
І вольных дзён настала ранне.
Увесь птушыны род там без разбору нацый
За творчай працай:
Хто гнёзды ўе, хто ловіць мошак —
Сваіх піскліўых карміць крошак,
Другі вартуе ў садзе дрэў —
Бароніць іх ад чарвякоў,
І працу ўсіх працаўнікоў
Бадзёрыць гучны спеў.
Адной вароне праца не пад густ.
І вось, усеўшыся на куст,
Ад рэшты грамадзян паводдаль,
— Ура! — крычыць яна.— Ура!
Няхай жыве свабода!
Між тым, абедаць бы пара,
Бо есці хочацца Вароне.
— Ужо й не рана, здэцца, сёння,
Ці зараз пададуць абед? —
Спытала ў Ластаўкі яна.
— Ніхто, сястрыца, не падасць табе,—
Вароне адказала тая,—
Бо кожны з нас абед у працы здабывае,
І не працуеш толькі ты адна.

— Ну, не брашы, а я ж вось мітынгую.
— Дык і знайдзі варону ты другую,
Якая б тут табе паслугавала,
А ў нас няма паслугачоў.
Бывай здарова! — Ластаўка сказала.—
Дарэмна траціць час я не хачу.
І давялося той адной
Дзяўбці смярдзючы конскі гной.

Дык вось, чытач, ты сам здароў
Павінен добра тое ведаць,
Што, каб прымусіць працаваць такіх «варон»,
Не трэба ім даваць абедаць.

1925

СУКА Ў ЗБАНЕ

Байка

Спяпан і брат яго Васіль
Шнурок надоечы касілі.
А пацягаць касу да полудня ад ранку —
Не то што выпіць кавы шклянку
Ды павадзіць пяром па гэтай вось паперы,—
Змарыліся касцы без меры,
Аднак жа не даюць спакою косам —
Пракос праходзяць за пракосам.
А Фінця-сука ў халадку
Ляжыць, як пані, на баку
Пад вербалозавым кустом,
Памахвае сабе хвастом:
То пазяхне, то дрэмле зноў,
То ловіць мух, то скакуноў.
Ужо спаўдня, і ўжо касцу
Аж гоніць з голаду асцу.
Паклаўшы косы пад пракос
І ўцёршы лоб і потны нос,
Касцы падселі к кусту,
Дасталі з торбы хлеба лусту,
Збан малака ды кожны сваю лыжку
І пачалі сярбаць пакрышку.
А Фінця ім глядзела ў рот
(І ёй падцягвала жывот)
Ды прагавітымі вачыма
За лыжкаю сачыла,
Хвастом віляла і прасіла,
Але як не касіла,
То не пазвалі й да збана —
Апаражнілі ўдвух да дна.
Скурыўшы дзве «сабачых ножкі»,
Васіль прылёг на трошкі;

Сцяпана зноў жа сон змарыў
(Хоць ён, здаецца, не курыў),
А Фінця гэтым часам
Даўно ў збане ўжо з мордай ласай,
Ды толькі ёй лізаць няміла,
Бо галаву ўшчаміла.
Яна й сюды, яна й туды,—
Ніяк не збыць ліхой бяды,
Хоць адракайся галавы,—
І стала выць.
Пакуль касцы праз сон пачулі тыя гукі,
Пакуль дасталі з гладыша,
Дык чуць не вылезла душа
У беднай сукі.
І, як агню, з тых дат яна
Баіцца кожнага збана.

Цераз мяжу і фабрыкант, і пан
Так скванна шчэрацца на наш савецкі збан:
Гатовы праглынуць, не толькі палізаць,—
Так точаць іх пражэрства мукі,
Не ўпэўнены адно драпежніцкія сукі,
Ці з галавою вернуцца назад.

1925

ЗАЯВА

Байка

Другі, бывае, дабрадзей,
Пашану страціўшы ў людзей,
На тым часамі спаганяе,
Што прозвішча мяняе.
Не помню месяца і дня,
Нядаўна нек адна свіння
Свайму там старшыні ці «заву»
Так накрамзоліла заяву:

«Ад грамадзянкі вёскі Свінюхі,
Хляўцоўскае акругі,
Што перанесла здзекі пугі,
Як панаваў пастух Трахім,
Ад аблавухае свінні Каравай

Заява

Я, прылажыўшы ніжэй капыты,
Заяўляю аб тым,
Што з усёю сваёю раднёю
Не хачу болей звацца Свіннёю.
Бо «свіння» і за лаянку часта ўжываецца,
А мне гэта не падабаецца.
Вось і прашу даць імя мне новае,
Падмацаваўшы яго пастановаю,
Каб не кожны хам
Калоў вочы нам:
І каб спагнаць заўсёды мела права я,
Калі асмеліцца абразіць хто».
І распісалася пярэднім правым капытом:
«Свіння Каравая».

А старшыня той розум меў:
— Завіся,— кажа,— ты хоць — леў,
Аднак жа, як свінню ні кліч,
Яе заўсёды выдасць лыч!

1925

КАЛІ Ў КРАМЕ ЁСЦЬ НЯСТАЧА...

Калі ў краме ёсць нястача,
Дык «усушка» там, няйначай,
Ці «утруска», ці мо «мышы» —
Так заўсёды ў актах піша.
На «усушку» ўсе зладзеі
Ускладаюць шмат надзеі:
Дзе «усушка» ды «утруска»,
Дык там выпіўка й закуска,
А дзе псута ад мышэй —
Падымай, браток, вышэй!
Толькі ўмей складаць ты акты,
Каб пасведчыць тыя факты.
У закупшчыка Антося
Вунь жалеза «увасхлося»
Кіло тысячу ды з гакам,
І Антось па ім не плакаў.
За прылаўкам у Матруны
Шмат «утрэслася» картуны,
Метраў сорак, можа, й болей,
Адным словам — ёй даволі.
У загадчыцы Антолі
«Мышы» з'елі скрыню солі,
А пасля яшчэ, заразы,
Бочку выжлукталі газы;
Весялей Антоля ходзіць,
І мышам яно не шкодзіць.
Так двухногія з рукамі
Тыя «мышы» з «пацукамі»
І псуюць сабе патрошку...
Трэба, трэба на іх «кошку».

1925

БАЛЕТ

Першы раз, як жыў на свеце,
Быў я ўчора на балеце,
Дык няхай яго з балетам!
Нежывога разбярэ там:
Як пакажа штукі ўсе,
Дык аж трасца затрасе.
Сеў я гэта й жду балета.
Тут як выскачыць кабета,
А на ёй дык (вось фасон!)
Не спадніца — парасон,
Ногі голыя і рукі
І — давай паказваць штукі:
Як павернецца бачком,
Як закруціцца ваўчком,—
Без касцей кабета, здэцца,
Як нагнецца ды мігнецца,
Ды пакажа сцегнякі,—
Аж вар'ююцца дзядзькі.
Цётка ж добрая не скупа:
Як заголіцца да пупа,
Як падыме йшчэ нагу,
Дык сказаць я не магу,
Што тут робіцца з дзядзькамі:
Плешчуць, ляскаюць рукамі,
Лямантуюць — «брава»! «біс»! —
Нібы іх кусае гіз.
А кабета — ножку вышай
І ў паветры кола піша
Так прынадна над партнёрам,
Аж... глядзець нек стала сорам.
Тут сусед мой — дзядзька гладкі —
Годзе ўжо даваць у ладкі,—
Ў захапленні выгнуў спіну
І, пусціўшы з рота сліну,

Небарака аж зароў,
Як бугай той да кароў.
Але тая маладзіцца,
Як стрыгунка-жарабіца,
Падбрыкнула ды бягом.
Ёй жа сыплюцца ўздагон
«Біс», і воплескі, і «брава»,—
Не на жарты ўсіх забрала.

1925

ДЗЕД І БАБА

Байка

Ехаў Дзедка на кірмаш,
З ім на возе — Баба.
Конік з выгляду — дарма,
Ды цягнуў ён слаба:

Меў не болей двух гадоў,
Як суседзі кажуць.
Баба ж тая — сем пудоў,
Сама меней, важыць.

Пад узгорак або ў гразь —
Конь насілу возьме.
Стала Баба памагаць...
Седзячы на возе.

Што ж, каню другі гадок,
Дык яна — за білы
Ды нагамі ў перадок
Пхне, як мае сілы.

— Кінь, дурная, бо зганю! —
Дзед тут Бабе кажа.—
Ты паможаш так каню,
Як хваробе кашаль.

— Ах ты, ёлупень стары! —
Баба Дзеда лае.—
Стой жа тут, хоць ты згары!
Мне бяда малая.

Потым — гоп яна з калёс,
Села ля дарогі,

А каня як чорт панёс,—
	Дзе ўзяліся й ногі!

Ва ўстановах часам ёсць
	Вось такія ж «бабы»:
Здэцца, й робяць яны штось,
	Але справы — слабы.

Ды такая не ўцячэ!
	Скажам ёй нарэшце:
— Мо без вас было б лягчэй?
	Паспрабуйце злезці!

1925

МАНДАТ

Байка

Аслу раз выдалі мандат,—
Няйначай, памылкова.
(Такія і ў людзей памылкі — не наўда,
Але аб іх пасля размова).
Ад шчасця гэтага ў Асла
Аж галава кругом пайшла,
І вылецеў з яе апошні розум —
Як п'яны стаў Асёл, хоць быў цвярозым:
Такога ўраз задаў разумнік тону,
Такога шуму нарабіў, такога звону,
Што не спрачаліся жывёлы ані крышку
І палічылі ўсе Асла за шышку.
— Ну й розум! Вось дык галава! —
Не раз гучалі хвалы словы.
Другі дык ледзь не цалаваў
Капыцікі асловы.
А «галава» з мандатам у паўметра
Стаіць над яслямі ў хляве:
Ніводнай думкі ў галаве —
Жуе сабе авёс, псуе сабе паветра.
Пры гэтым бедныя жывёлы
І чхнуць баяцца без дазволу.
Адзін вось толькі Лыска,
Калі Асла пабачыць блізка,
Заўсёды брэша: «Гаў-гуў-гуў!
Цярпець я дурня не магу!»
Ды Лыска той сядзеў на ланцугу.

Бывае іншы раз і з нашым братам,
Што галаву замяньваюць мандатам,
Ды мы спраўджваем такіх аслоў
Без лішніх слоў.

1925

НУ ЯК НЕ ВЫПІЦЬ?

Я часцяком яго ў карчме,
Бывала, спатыкаў пад мухай.
«Ну, што ты, браце, ачумеў?
Пакінь ты піць, прашу, паслухай!»
І чуў адказ: «Ну як не піць?
Вакол няпраўда, здзекі, гора.
Як бедны люд яшчэ цярпіць!
А я гатоў бы выпіць мора».
Прайшлі бурлівыя гады,
Уціхла бура-навальніца,
І ніва жытам маладым
Пад вольным ветрам каласіцца.
І вось спаткаліся мы зноў
Пасля васьмі гадоў разлукі.
Сядзіць ён з чаркаю ў піўной,
І ўжо ў яго трасуцца рукі.
«А, сябар! Ты? І нават п'ян?
Ты зноў, напэўна, п'еш, як воду?»
«Ну як не выпіць, кажа, за слабоду?
Гатоў я выпіць цэлы акіян».

1925

ЕШ, ДУРАНЬ, БО ТО З МАКАМ

Байка

Была ў мяне калісьці цётка —
Ну й добрая ж (хай лёгка ёй ікнецца)!
Ў душу гатова ўлезці, здэцца:
Вось так і клыпае, як тая кураводка,—
Схаваць гатова пад крыло.
Даўно ўжо гэта ўсё было,
І цётку помню мала я,
Але што цётухна Магрэта
Была ў нас гаспадыня «ўдалая»,
Дык добра помню гэта.
Калі ў яе часамі страва
Выходзіла няўдала,
Тады заўсёды яна справу
Акрасай папраўляла.
Пры гэтым гутаркі было там больш, як смаку:
Насыпле канапель ці маку,—
Якая, чорта, там яда!..
Бывала (веры ці дасце?),
Ясі, а ў роце аж расце,
Але ясі патом: адмовішся — бяда!
Калі яна заўважвала, бывала,
Што ем я не са смакам,
Абавязкова трактавала:
— Еш, дурань, бо то з макам!

Забыцца мне пра цётухну пара,
Бо ўжо даўно яе аплакаў,
Але ў жыцці я чуў яшчэ не раз:
— Еш, дурань, бо то з макам!

1925

Я НЕ ПЯСНЯР!

Я не пясняр! Я не мастак! —
Хай так;
Мой твор не твор,— дзіця,
Мой спеў не спеў, а крык,
Але у тон
Пад камертон
Жыцця
Мой зык:
Я крыкну — ўраз
Па гушчах мас
Нясецца хваля рэх
І ў свой прабег
Раджае смех,
Здаровы смех.

1925

У ПІЎНОЙ

Піва, піва, піва.
Шклянкі. Бутэлькі. Куфлі.
Не дзіва,
Што так распухлі,
Што вядзёрныя ражкі.
Цяжка працуюць, цяжка:
Васьмікуфельны працоўны дзень
Штодзень
І «зверхурочных» тузін
Змясціць у пузе —
Гэта ж вам не жарт —
Такі цяжар.
Сялянскім аддае потам?
Э, што там!
Чаго разважаць!
Развага — вяселлю атрута.
Хай сее той, каму крута,
А ваша справа — жаць,
Ваша ніва —
Піва, піва, піва.
І дрэмле сумленне маўкліва,
Залітае куфлямі піва.

1925

АБРАЗА

Байка

— Набраўся недзе, як свіння,
Дый брэша, як сабака;
Вось некаму цябе суняць! —
Так прабірае Жонка Мужа,
Які напіўся дужа
І лаецца са смакам.
— Няпраўда,— кажа тут Свіння
Да п'яніцавай жонкі,—
Ані гарэлкі, ні віна,
Ні нават самагонкі
Не п'ю я зроду,
А толькі п'ю памыі й воду,
І за такую вось абразу
Я падцягнуць магла б адразу.
— І я пакрыўдзіўся на вас,—
Спусціўшы хвост і морду нізка,
Сказаў вясковы Лыска.—
Ці чулі ж вы калі хоць раз
Такую лаянку між нас —
Адборную, густую?
Я пратэстую!

Што можам мы дабавіць з вамі?
Жывёлы ўсё сказалі самі.

1925

МІКІТКА

Носік бурачковы
Пасінелы трошкі,
Портак шарачковых
Выцерты калошкі,

Латаны кажушак
Ці такая ж світка,
Лапці на сем вушак —
Вось які Мікітка.

Як бяжыць у школу,
Без канца вясёлы,
Як бяжыць са школкі,
Весялей ў тры столкі.

Прынясе трасянкі,
Дасць вады Рагулі,
А пасля за санкі
І пайшоў на гулі.

Яго «бот» лыковы
Скуратом падшыты,—
Не дагнаць нікому,
Не злавіць Мікіты.

Калі ж вёска ў змроку
Гляне бляскам вокан,
Для хлапецкай песні
Свет, здаецца, цесны.

Перад вамі, дзеці,
Скрозь яснеюць далі,

Жываце на свеце
Вы без «анамалій».

З вамі напрадвесні
Я, салідны дзядзя,
Пеў бы, здэцца, песні
Ў піянератрадзе.

1926

ДАЛІКАТНЫЯ ПАРАСЯТЫ

Байка

Няхай не слухае, каму не міла,
А я тут расказаць хачу,
Што ад людзей нядаўна чуў:
Як Цётка парасят карміла.
Не ведаю — у будні дзень ці ў свята,
Пусціла ў сенцы Цётка Парасяты,
Ім замяшала есці
Ды на хвілінку выйшла дзесьці.
Вярнулася яна і стала ля парога спужана:
Памыяў на падлозе лужына,
І цеста ўсё парыта,
І бруд кругом каля карыта.
Тут, разлаваўшыся без меры,
Кабета адчыніла дзверы
Ды аблавухіх панічоў
Давай шалёстаць скарачом.
Калі ж наробяць яны піску!
Ну — рэжуць іх, няйначай.
На піск на той здалёк і зблізку
Набегла шмат радні свінячай,
І парасячы піск не чуцен у свінячым гудзе:
Наставіўшы хібы і папусціўшы пену,
На дзверы лезуць і на сцэну.
Іх ледзьве адагналі людзі.

Дык вось, браткі,
Калі такія свінюкі
(А свінюкоў нямала ёсць на свеце)
Ды завядуцца ў сельсавеце
Ці ў кааператыве ў вас,—
Ганіце вон, на мой адказ.

1926

ШЧЫРЫ ПОП

Байка

Вось не забыцца мне ніколі,
Як раз угодніку Міколе
Служыў малебен Поп адзін,
Як шчыра ён кадзіў.
Святы угоднік Мікалай
Лічыўся «шэфам» аднаго сяла,
Дык фэст дзевятага спраўлялі мая
(Бязглузды забабон там-сям яшчэ трывае).
Зважаючы на добрую пагоду,
Нямала там сабралася народу:
Адзін сапраўды йшоў маліцца,
Той замуж трэ было, а гэтаму жаніцца.
Там як бы ні было, а на папова шчасце
Ў царкве і яблыку няма дзе ўпасці.
Ён з радасцю пачаў малебен правіць
Ды, каб Міколу добра ўславіць,
Калі пачаў хадзіць,
Калі пачаў кадзіць!
У фанатычным тым уздыме
Угодніка схаваў у дыме,
Дзяка, і клірас, і алтар,
І сам гаворыць, як з-за хмар.
На ўсю царкву не пах ужо — смурод,
І чхае, й кашляе народ;
Таго ўжо тузае і рве,
А там паехалі аж разам дзве.
Трывалі доўга людзі так, а потым — ходу,
І Поп з угоднікам застаўся без народу.

Здараюцца ж на свеце людзі:
Ёсць пара крытыкаў, вядомых нам,
Якія кураць фіміям,—
Ад іх таксама нудзіць.

1926

Я ШАНУЮ

Верш прысвечан
газеце «Беларуская вёска»,
якая адзначала пяцігадовы юбілей.

Не адзін цябе, «Вёска», палаяў,
Не адзін, можа, лае й цяпер —
Што ты «не сур'ёзная», што ты і «малая»,
Што ў баку ад «высокіх матэрый».
Не адзін пасмяяўся з ironiяй,
Што «гадуеш кароў ды свіней».
А мне ты міла. Тым болей сёння
Я хачу быць з табою цясней.
Хай даруюць — мо гэта і груба,—
Не знайду далікатных я слоў,
Але й сам той — «свіння пад дубам»,
Аб якой гаварыў Крылоў,
Ад цябе хто не бачыць карысці,
Бо ўгару не падыме ён лыча.
Ты паказваеш з цемры выйсце
І да лепшае долі клічаш.
Хай хто лае, а я дык шаную,
Бо адзін я з тваіх жалудоў.
Хай жа «Вёска» шчасліва існуе
Яшчэ сотні гадоў.

1926

ВАРАНЫ

Байка

Ў адной камуне ці арцелі,
Дзе трактара яшчэ не мелі,
Каб узараць-засеяць гоні,
Было штук дваццаць коней —
Натуры рознай усе чыста:
Адзін — гуляка, той — гультай, а гэты — наравісты.
Вось толькі быў там Вараны,
Па думцы іншых — «конь дурны»,
Па-мойму ж проста — конь сумленны:
Ён прыказку «Узяўся ты за гуж,
Дык не кажы — не дуж»
Заўсёды памятаў нядрэнна
І прытварацца не хацеў.
А дужы быў які! Аб Варанога сіле
Легенды цэлыя хадзілі.
Затое цэлы дзень ён быў у хамуце.
Як толькі бедны Вараны
Адчэпіцца ад бараны,
Дык тут жа ў плуг яго ці ў воз,
І не на ўме яму ні сена, ні авёс.
Ён за гадоў так восем, штосьці,
Зрабіўся — скура толькі й косці,
Аж рэбры лёсткамі тарчаць.
Другі ж, гуляючы, балуецца аўсом,
Дык у яго і шыя калясом,
І спіна круглая, і на крыжы раўчак.
Не могучы жыцця такога знесці,
Давай прасіцца Вараны нарэшце:
«Не трэба,— кажа,— мне аўса, я буду рад і сену,
А толькі дайце змену
Ці невялічкую якую перадышку,
Ну, хоць пакрышку,

Хоць на дзянёк, хоць на другі,
Прашу я вашай ласкі».
Яму адказваюць: «Таварыш дарагі!
Вы забываеце пра вашы абавязкі:
Чамусьці раптам на карысць арцелі
Вы працаваць не захацелі.
Забыліся, таварыш, дысцыпліну...»
І зноў тут Вараны напружыў спіну,
І зноў штодзень яму
Без жалю плечы трэ хамут
(Бо не ў зямлю ж жывому лезці).
Але ён доўга не пажыў:
Не выцерпеў нарэшце
І... капытамі налажыў.
Тады, сабраўшыся ўсе чыста,
Так хораша, так урачыста
Таварышы каняку пахавалі,
Прамовамі, вянкамі
І нават музыкай, здаецца, ўшанавалі.
Але, гаворачы між намі,
Карысці з гэтага для Вараного
Было не надта многа:
Калі ўжо шанаваць, дык трэ было жывога.

1926

МОДА

Байка

Якімсьці чынам, невядома,
З вар'яцкага шпіталя ці то дома
Ды збегла раз няшчасная кабета,
Якая з малых год
Была паклонніцаю мод
І розум страціла праз гэта.
Было, між іншым, лета.
Яна тут зараз цераз плот
І скокнула ў гарод
Ды, завязаўшы нек па-свойму хустку,
Давай тут прыбіраць старанна галаву:
Лісцё ўтыкае морквы і капусту,
І кроп, і іншую траву.
Пасля па вуліцы прайшла, як быццам каралева,
Хоць грудзі голыя і цела ўсё свіціцца,
Аж сэрца, гледзячы, сціскаецца ад жалю.
Аднак жа паабапал — справа, злева —
За ёю бегла разявак мо з трыццаць,
Галёкалі, іржалі.
І нават нейкія два франты,
Згубіўшы свой «шляхетны» сорам,
Таксама любаваліся уборам,
Хвалілі, што «пікантны».
А колькі модніцам-кабетам
Іх пахвала абыдзецца і грошай і турбот,
Няшчасныя не думалі аб гэтым.
Назаўтра ўжо ва ўсіх паклонніц мод,
Якія пераймаць заўсёды рады,
Дык не адзін заўважан быў распарак,
А ззаду й спераду — па сорак.
На галаве ж у іх не грады
І нават не гарод,

А проста — цэлае шматполле:
Бульбянік тут развесіў голле,
Там далей — іншы караньплод;
На самай макаўцы ячмень
Пад вецярком сабе шумеў,
А далей сырадэля
Так міла белым тварыкам глядзела,
І роем навакол гулі
Двухногія чмялі.

Якія ж выведу я тут маралі?
Каб на галовах не аралі,
Заводзячы севазварот шматпольны?
Ды не, браткі, зусім
Я клапачуся не аб гэтым,
І байку прысвячаю ўсім,
Хто слепа модзе пакланіцца здольны:
Дзяўчатам ды кабетам,
А больш за ўсіх дык маладым паэтам.

1926

КАРШУН І ЦЕЦЯРУК

Байка

Не надта так даўно, не так далёка,
А ў нашай жа рэспубліцы, пад бокам,
У цёмным і густым бары
Ды жыў Каршун стары.
У мастакі Каршун палез
І стаў хваліцца на ўвесь лес,
Што ён — спявак вялікі.
— Ах, ёлкі твае палкі! —
Паміж сабою шэпчуць галкі.
— Нашто хваліць праціўны голас дзікі?
— Ён звар'яцеў пад старасць, небарак,—
Ім патурае сіваграк,
Але на вушка ўсё — баяцца ўслых:
«Няхай ты,— думаюць,— згары!»
Дый зразумела нам, бо той каршун стары
Начальствам быў у іх,
І ведалі даволі ўсе наўкола,
Што хоць паганы меў ён голас,
Ну дык затое ж кіпцюры!
Вось перад ім і сталі гнуцца ў крук,
Бо хто ж асмеліцца пярэчыць?
Наадварот,— паслухайце, што кажа Цецярук:
— Няма на свеце прыямнейшай рэчы,
Як слухаць песні Каршуна.
Выдатных спевакоў мне чуць не першыня.
Прыходзілася чуць, напрыклад, Салаўя,—
І аб якой тут кажуць прыгажосці,
Не разумею проста я,
Хоць ты мяне зарэж,
Набраўся толькі, слухаючы, злосці:
Цырыкае, пішчыць, а што — не разбярэш,
Як і не наш ён усё роўна.

Вось Шпак
Дык трохі ўжо не так;
Зусім нішто спявае Грак,
А паважаная Варона
Мацней за іх за двух.
Але найлепш за ўсіх — шаноўны старшыня.

За што ж бы Цецярук хваліў так Каршуна?
Перш-наперш, ён быў глух,
Чаго б нікому я не зычыў,
А па-другое, Каршуну
Дык ён тут проста... ну...
Каля хваста казыча,
У Каршуна каб быць у ласцы.
Яму, напэўна, гэта ўдасца,
Бо шмат здарэнняў і падзей
Такіх я бачыў між людзей.

1926

—

МАЧАХА

Байка

Здароў і дуж быў селянін Антось,
I рукі залатыя ў дзядзі,
I нават галава нішто,
Ды толькі лёс яго не гладзіў:
Дзве жонкі ўжо ляглі ў магілу,
А пасля іх дзяцей — як бобу,
I самых гэтакіх бубноў,
Што аднаму дагледзець не пад сілу.
Ну, што рабіць? Ён ажаніўся зноў
I ўзяў, браткі мае, аздобу:
Ні з твару цётка, ні з грудзей,
I ўсё не так, як у людзей,
Не надта вабіць і Антося,
Ды што ж, калі ўжо так прыйшлося...
Жыве Антось — бяда, дый годзе,
I не відаць канца бядзе:
Хоць жонка харастввом — як пудзіла ў гародзе,
А што ні год малое прывядзе.
I пачалося тут сіротам пекла:
Не раз іх «мама» тая пугай секла.
Сваіх заўсёды вунь як песціць,
А тым шкадуе, бедным, есці;
Таго штурхне, таго рване за вушы,
Усіх без меры працай душыць.
Адзенне ж тое — лахманы!
Нікому й не паскардзяцца яны,
Бо і за скаргу гэтаксама
Не гладзіць іх ліхая «мама».
А языком яна перад людзьмі —
Не трэба й роднай лепшай мамы,
Хоць ты вось так яе вазьмі
Ды прылажы да раны:

— Я за сірот, здаецца б, аддала душу,—
Чуць на руках іх не нашу,—
Так распінаецца кабеціна ў мане,
Што ні канца, ні краю:
— Хаця б яны глядзелі так мяне,
Як буду я старая.
Яны ў мяне не пасынкі, не падчарыцы — госці.
А што ў іх толькі скура й косці,
Дык гэта ўжо завод такі,
Такія ж іх былі і мацяркі.

Ох, мачахі! І добрыя ж усе яны без меры,
Ды толькі чорт ім верыў.

Ёсць у мяне адзін знаёмы «заг»,—
Два скачуць у яго, а іншыя ў слязах.
Аднак я думаю, што хутка дзеткі самі
Прапішуць іжыцу такой вось «маме».

1926

УГОДНІКІ-МАЎЧАЛЬНІКІ

Байка

Хоць я на іх не маю вока
І знацца з імі не хачу,
Аднак жа байку прысвячу
Угоднікам і абібокам.
Вы байку гэту чулі, можа,
А можа, й не.
Калісьці ў нашай старане
Ды жыў Угоднік божы.
Каб на зямлі не награшыць
І бліжай быць да бога,
Угоднік так павінен быў рашыць:
Нічога не рабіць, не гаварыць нічога,
Не думаць нават, толькі спаць.
І вось гадоў мо сорак пяць
Так на адным праспаў ён месцы.
Як прынясуць, бывала, есці,
Дык набярэцца моўчыкам ды зноў на бок.
Калі ж памёр вялікі абібок,
Святы Угоднік Лотра,—
Рай адчыніў яму сам Пётра.

Яшчэ б тут можна байкаю пацешыць,
Ды не хачу трывожыць «праведнікаў» сноў я.
Не буду — спіце на здароўе!
«Хто спіць, дык той не грэшыць».
Заслуга ў нас, аднак, не ў тым,
Каб быць маўчальнікам святым
І гнісці ў абывацельскім «раю»,
Іначай кажучы, ў балоце,
А ў тым, каб з лепшымі ісці ў страю,
Гарэць-змагацца на рабоце.

1926

ПРА ЦЫГАНА І КАБЫЛУ

Байка

Аб тым нямала ўжо трубілі,
Што кожны з цыганоў сваю кабылу хваліць,
А на чужую горы валіць...
Не ездзіць Цыгану на хваленай кабыле:
Яму — прадаць ды зарабіць.
Аб бессумленнасці яго не будзем мы трубіць,
Бо разумеем цыганоў,
Не разумеем толькі тых паноў,
Якія без падставы,
А проста так, для таннай славы
Сваёю хваляцца кабылай
(Іх асабліва шмат сярод пісак).
Другая кляча
На трох нагах, бывае, скача,
А ён крычыць: «Глядзіце — вось рысак!
Якое хараство! Якая шпаркасць! Сіла!»
Затакаваўшыся, не бачыць ён,
Што хмара круціцца варон,
Што карканнем вітаюць падлу госці,
Што кляча ўся ў каросце,
Бязногая і гуз якісьці на баку.
Так языком датуль ён чэша,
Пакуль не пойдзе пеша,
«Надгробнае» адпеўшы «рысаку».

Перш, чымсьці з пахвальбой імкнуцца недзе,
Не шкодзіць паглядзець, на чым з нас кожны едзе.

1926

СТАРЫ І МАЛАДЫ

Байка

Не так даўно ў гаспадара
Жарэбчык быў і Конь Стары.
Яны задраліся нек раз,
І вось з тае пары
Пайшлі між коней нелады.
Аднойчы ў плузе на раллі
Жывёлы спрэчку завялі.
Гарачы, порсткі Малады
Тут не на жарт
Напаў на сталага Каня:
— Куды ты, падла, варт!
Калі паўзеш, дык парахня
Вунь пасыпае сцежку ўслед,
І толькі ты паскудзіш свет,
Глядзіць у землю морда кісла
І губа ніжняя адвісла.
На чорта ўжо цябе й трымаць!
Даўно пара да каналупа,
Бо сорам весці на кірмаш...
Ад слоў такіх Стары стаў слупам:
— Ах ты, шчаня!
Так бэсціць сталага Каня!
Ты не глядзі, што я стары,
Што быццам сыплецца з мяне
На капыты,
Але ж да гэтай вось пары
Ні разу ў баране
Не стаў, як ты.
Разумны ты ды малайчына
Да той пары, пакуль ляйчына
Не пападзе табе пад хвост,
Ну, а тады — панёс

Ці з плугам будзеш ты, ці з возам,—
I дзе твой дзенецца ўвесь розум!
Няхай, па-твойму, я слабы,
А хто ж цябе вось прыдабыў?
Хто дастаўляў табе авёс
І сена, на якім ты рос?
Ты здольны толькі да яды,
А ў працы гэтых маладых
Я так прыцісну, што аж сок...
— Пакуль з нас сок, дык з вас пясок...

Вось так за словам слова,
Нарэшце мала ім і звадкі —
Ужо намерваюць азадкі.
І... выйшла б дзела ў іх канёва,
Каб не Араты йшоў за плугам.
— Но-но! А то вось я зраблю падлік заслугам.—
Пачаў ён іх мірыць.—
Сябры па працы вы, а проста як звяры.
Той ганарыцца, што стары,
А той — што малады.
Ды хіба ж для працоўных розніца — гады?
Паверце, што найбольшая з заслуг —
Цягнуць цяпер у згодзе гэты плуг.

1926

ДЫПЛАМАВАНЫ БАРАН

Байка

Ў адным сяле (не важна — дзе)
Хадзіў Баран у чарадзе.
Разумных бараноў наогул жа нямнога,
А гэты дык дурней дурнога —
Не пазнае сваіх варот:
Відаць, што галава слабая.
А лоб дык вось наадварот —
Такога не страчаў ніколі лба я:
Калі няма разумніка другога,
Пабіцца каб удвух,
Дык ён разгоніцца ды ў сцену — бух!
У іншага дык выскачыў бы й дух,
А ён — нічога.
І вось за дурасць гэту
Яго вучоным раз празвалі нейк насмех,
А каб двара не перабег,
На шыю прывязалі мету.
— Вось,— кажуць,— і дыплом табе.
Што гэта за «дыплом», Баран — ні «мя», ні «бэ»,
Аднак жа перад Кошкаю пачаў ён ганарыцца:
— А што ж ты думала, сястрыца!
Хіба мне пахваліцца няма чым?
Дыплом я заслужыў, здаецца ж, галавою,
І не раўнуйся ты са мною.
— Аб гэтым лепей памаўчы,—
Сказала яму Кошка.—
Каб ты быў разумнейшы трошка
Ды розумам раскінуць мог авечым,
То ўбачыў бы, што ганарыцца нечым,
Бо заслужыў ты свой дыплом
Не галавой, а лбом.

Другі баран — ні «бэ», ні «мя»,
А любіць гучнае імя.

1926

РАК

Байка

Паважны чалавек адзін
З далёкіх і чужых краін
Прыехаў вандраваць па Беларусі.
Чаго — сказаць я не бяруся:
Ці то яго цікавіў Мінск, ці то Мазыр і Прыпяць,
А толькі ён зайшоў бутэльку піва выпіць.

— Што ў вас да піва ёсць? — пытае ён Слугу.
— Што загадаеце, падаць я вам магу,—
Адказвае Слуга.— Ёсць тараны, ёсць ракі.
— А гэта што такія за прысмакі?
Іх не чуваць у нашай старане.

Нясі, галубчык, мне якіх штук пяць на спробу.
Падаў Слуга. Паважная Асоба,
Абцерабіўшы раку шыю й клешні
(Не хоча з драбязой займацца ён, канечне),
Давай упісваць рэшту.

Ды вось не есца толькі нешта:
Расце, здаецца, ў роце рак.
Аж вочы плюшчыць дзядзька-небарак,
Але, запіўшы півам, лыкнуў.
«Давай яшчэ папробую, а мо й прывыкну
Да гэтых,— думае,— прысмакаў».
Але й з другім не лепей ракам:
Назад, здаецца, з рота ён паўзе.
— Паслухайце,— Асоба кажа тут Слузе,—
Што гэта ў вас за людзі?
І што ў людзей за густ?
Вось я ніяк прывыкнуць не магу
І ракам рот дарэмна запаскудзіў.
Слуга ў адказ: — Які вы, дзядзька, смешны!
Не дзіва мне, што не знайшлі вы смаку
У нашым раку:

У нас ядуць тут шыю і клешні,
А вы — жывот ды бруд усякі.
Калі трапляецца ў жыцці вам рак,
То, каб не каяцца нарэшце,
Уведайце наперад, дзе ў ім смак,
Тады ўжо толькі ешце.
Іначай знойдзеце ў лупіне,
Што кожны, плюнуўшы, адкіне.

1926

ЧЛЕН

Не пытайце — «Хто ты?»
Ці яшчэ — «Адкуль ты?»
Бо ён член сапраўдны
З членаў Інбелкульта.

Ужо колькі год вось
Абавязкі члена
Ён спраўляе шчыра
І нясе сумленна.

Хай на дзень хто ходзіць
Хоць разоў па дзесяць,
Ходзіць ён на працу
Два разы на месяц.

Два разы на месяц
У яго ёсць праца:
Атрымаць, што трэба,
Потым распісацца.

Калі ж вы чакалі
Працы навуковай,
Дык яна для члена
Не абавязкова;

Кіньце клапаціцца
Вы, сябры, аб гэным:
Ён да самай смерці
Застанецца членам.

1926

САВА, АСЁЛ ДЫ СОНЦА

Байка

Сава лятала паначы,
З сабою птушкам смерць насіла,
Хаўтурны спеў ім пеючы,—
Сама там драла іх, сама ж і галасіла,
Ды так не ўбачыла, як нахапіўся дзень,
І Сонца яркага прамень
Да рэшты асляпіў ёй вочы.
Сава ўцячы тут хоча,
Ды толькі вось ляцець не можа,
А поблізу няма дупла нідзе.
Заплакала Сава ў бядзе —
Ну, хто ж Саве паможа?
На шчасце ёй тут лёс паслаў
Знаёмага Асла.
І кажа ён: — Не плач, сястрыца,
Ды надта не бядуй,—
З бяды мы вырабімся самі,
І Сонцу нам не прыйдзецца скарыцца:
Я вушы доўгія на Сонца навяду
І засланю яго вушамі.
Як цемра ўсю пакрые галу,
Як згіне прыкрае святло,
Дык ты й ляці сабе ў дупло
Тады памалу.
І наш Асёл за працу ўзяўся шчыра:
Як можна вушы свае шырай
Ён растапырыў, распрастаў
І проці Сонца стаў.
Калі ж налева глянуў коса —
Святла там яркая палоса.
Ён — гоп у левы бок.
Пасля глядзіць — святло і справа;

Тады назад ён — скок.
Нарэшце бачыць — дрэнна справа:
Скакаў, скакаў і ўжо насілу ходзіць,
А Сонцу ўсё ніяк не шкодзіць,—
Ні каплі не памог Саве,
А вочы пасляпіў сабе.
І вось Аслу нарэшце ясна стала:
Каб Сонца засланіць — вушэй аслiных мала.

Вось гэту праўду едкіх слоў
Нясу, абураны, я на фашысцкіх соў
І іх заступнікаў-аслоў.

1927

ГАНАРЫСТЫ ПАРСЮК

Байка

Бывае, праўда вочы коле...
Раз гнаў пастух свіней у поле.
Адзін вялізарны Парсюк,
Які абегаў вёску ўсю,
За раніцу абшнырыў завуголле,
Цяпер такі меў выгляд важны,
Што носа не дастаць і сажнем —
Вышэй за ўсіх ён сам сябе лічыў,
А што ў самога на лычы,
Не бачыў гэтага, аднак.
І вось адзін тут Падсвінак,
Які заўважыў бруд раней,
І кажа: — Дзядзечка, твой лыч у брудзе!
Нязграбна гэта й між свіней,
А што ж, калі заўважаць людзі?
Парсюк наставіў хіб, Парсюк раз'юшан:
— Цераз цябе я чырванець прымушан!
Такое мне сказаць асмеляцца нямногія,
Ды гэта ж — дэмагогія! —
Парсюк наш лаецца, не даравацъ клянецца:
— І месца мокрага,— крычыць,— не застанецца!
Ты мой свінячы гонар закрануў! —
І так ён Падсвінака грызянуў,
Што той за сажняў пяць адскочыў.
Парсюк не надта быў ахвочы
Глядзецца праўдзе ў вочы.

1927

ЧОРТ

Байка

Кажух ляжыць, а дурань
дрыжыць.

Народная прыказка

На свеце жыў Янук-сынок
У нейкіх Мамы й Таты;
Гадкоў яму было мо пяць.
Вось раз, калі куткі ахутаў змрок,
Бацькі уклалі хлопца спаць,
А самі выйшлі з хаты:
Каровы Матка падаіць,
А Бацька коні напаіць.
Але малому Януку
Вачэй ніяк не зводзіць сон,
Бо нешта чорнае ў кутку
На лаве ля красён
Убачыў раптам ён:
Касматае, з зялёнымі вачыма,
Дым чорны ў страха верне з ляпы
І з кіпцюрамі лапы.
Шавеліцца і крэкча страх, нібы падняцца цяжка.
Абмёр пад коўдраю хлапчына,
Пабеглі па плячах мурашкі,
І сталі валасы дубка
У небаракі Янука,
Аж зуб на зуб не пападзе.
Чуць не памёр наш блазан у бядзе,
Пакуль не ўчуў, што Бацька йдзе.
Тады з пасцелі — скок ды сам бягом адтуль.
— А татачка, вунь чорт! А міленькі, ратуй!
— Дзе чорт? Вось гэта? Ха-ха-ха!
Ну й дурань жа ты, Янка!

Свайго спужаўся кажуха.
А Янку трэсла ліхаманка.

Чытач чакае звыклае маралі?
Дык я ж пра тых — «у футарале»,
Што ў промнях сонца яснага
Баяцца ценю ўласнага.

1927

САМАНАДЗЕЙНЫ КОНЬ

Байка

Вялікаму каню — вялікі хамут.
Народная прыказка

Меў нейкі Селянін мізэрнага Каня —
З сабаку, можа, так, мо, з добрае шчаня.
Малому веліччу быць хочацца заўсёды,—
У мацеры-прыроды
Такі спрадвеку ўжо закон.
Так вось і гэты Конь...
Яно не ганьба хоць — сабе дабра жадаць,
Але ў Каня ўжо, як відаць,
Жаданне ў манію вялічча перайшло.
І стаў ён скардзіцца на ўсё сяло:
І «і-га-га!» і «і-го-го!» —
Хамут нібы не да яго.
— Я сам,— іржэ,— такі каніска,
А вось хамут дык жарабячы блізка —
Не засупоніўшы і то ён нават цесны:
Ні ўлезці мне ў яго, ні вылезці — хоць трэсні!
У горад Селянін прыехаў на кірмаш.
І вось убачыў тут асілак наш,
Што грузныя ламавікі
Пудоў па сто вязуць мукі.
— Ну вось цяпер ці бачыш ты,—
Пытае ён Гаспадара,—
Якія ў коней хамуты?
Табе б купіць даўно пара
Хоць трошкі большы для мяне,
І я б за іх цягнуў тады ўдвайне:
Не сто пудоў, а цэлых дзвесце.
Тут, каб Каню свайму давесці,
Што гэта глупства і мана,

Каб выгнаць, зноў жа, наравы
З дурной канёвай галавы,
Той гаспадар і просіць фурмана,
Каб ён у воз вялікі свой запрог яго каняку.
Фурман гатоў за пэўную падзяку,—
Асілак наш ужо ў вялікім хамуце.
Ахвоты той хамут хоць шмат яму паддаў,
Але тут здарыўся скандал:
Пралезлі праз хамут канёвы персі й ногі,
І затрымаўся ён аж ледзь на жываце.
А тут яшчэ праклятты воз
І з месца не скрануць — як да зямлі прырос.
І просіць у бядзе наш дурань дапамогі.
З тае пары другога хамута
Не патрабуе Конь ніколі:
Свайго яму якраз даволі,
Хамут стаў — проста любата.

Мне часта крыкуны мільгаюць у вачах —
Да славы прагныя, ды вузкія ў плячах.

1927

ФІГА НА ТАЛЕРЦЫ

Шмат цяжкой работы
Панству-дыпламатам,
Скажам, тыя ж ноты,
Той жа ультыматум:
Надзяюць вам путы,
Але ўсё «з пашанай».
Колькі тут атруты
З цукрам размяшанай!
Колькі тут фатыгі,
Колькі мёду ў перцы!
Вось узорчык фігі,
Фігі на талерцы.

Калі вашу кніжку
Пахвалілі ў друку
За паперу крышку,
А пра змест — ні гуку,
Дык пры чым тут кніга?
Вы ўжо мне паверце —
Перад вамі фіга,
Толькі на талерцы.

Або, скажам, знялі
Вас з якой пасады,
Вам па шапцы далі
Ды за вас жа й рады:
Вечар развітання,
Выпіўка і тосты.
Значыць, тут пытанне
Зноў жа не так проста,—
Веселы вы й самі,
Але што на сэрцы?
Разыгралі з вамі
Фігу на талерцы.

Калі вам часамі
Закідаюць вуду
(Хто? Глядзіце самі,
Я казаць не буду),
Хваляць на ўсе коркі,
Хоць жадаюць смерці,—
Гэта зноў жа толькі
Фіга на талерцы.

Вы калісьці елі,
А цяпер «не есца»,
Бо вы службу мелі,
А цяпер без месца.
Падалі заяву —
Просяць вас прысесці,
А сваячка «зава» —
Шасць — і ўжо на месцы:
Браму не праз тую,
Праз другія дзверцы,—
Гэта вас частуюць
Фігай на талерцы.

Ў вылучэнскім стане
Вам такая ўвага!
«Маё шанаванне»
Ад самога «зага».
Вас цікавіць справа? —
«Кіньце клапаціцца!
Мо ці не пара вам
Ехаць падлячыцца?»
Лёгкія здаровы,
Нічагуткі ў сэрцы...
Маеце адно вы —
Фігу на талерцы.

Аблажыў псеўдонім
Вас учора ў друку,
А сапраўдны сёння
Паціскае руку
Ды ляпеча штосьці,
Лезе цалавацца,—
Вам тады ад злосці
Як не разарвацца!

Так рука і просіць
Трэснуць па манерцы:
Гэта ж ён падносіць
Фігу на талерцы.

Калі пры спатканні
З важным бюракратам
Прыкідацца стане
Вельмі ён занятым,
Да другога разу
Пачакаць вас просіць,—
Тут відаць адразу,
Што ён вам падносіць.

Колькі амбарасу
Каля гэтай справы!
Болей тут акрасы,
Як тае патравы:
Фіга мокне ў ласцы,
Ласку льюць без меркі...
Хай жа ім аддасца
Проста, без талеркі!

1927

ЖАБА Ў КАЛЯІНЕ

Байка

Пагода — проста нібы дым,
У вёсцы рух, у вёсцы ўздым:
Упарта кліча сенажаць.
І ні старым, ні маладым
Тут некалі ляжаць.

Грабель мільганнем, звонам кос
Трымцяць лілёвыя прасторы,
І вось, нібы ў зялёным моры,
Плыве бухматы воз.
Далонню ўцёршы потны лоб,
Як паміж рыфаў, паміж коп
Лахматы капітан яго вядзе.
Ён важнасць твару надае
І, каб не стала, загадзе
Сваёй адзінай «конскай сіле»,
Якая й так напружвае ўсё жылле,
Ён пугай пары паддае.
Яно хоць «сілы» троха й шкода,
Ды некалі — стаіць пагода,
Аж смагне, ныючы, асірацелы куст.
А Жабе гэта не пад густ;
І сонца горш цяпер пячэ,
Скарэй і бусел напаткае,
І як яна тут ні ўцякае,
Як ні скача,
У цень нікуды не ўцячэ.
Ад крыўды Жаба ледзь не плача.
А ўсё двухногі гэты госць
З сваім вялізным возам!
Апанавала Жабу злосць,
І падказаў ёй жабін розум:
«Ага, ну-ну!

Ты пажыві яшчэ хвіліну,—
Вось толькі сяду ў каляіну,
Плячом пад кола таркану
І к чорту воз перавярну.
Тады — капут, і ты мяне не зловіш,
Бо галаву, напэўна, зломіш».
І — скок Жабоцька смела
Ды ў каляіну села.
Тут колам — хрась!..
І кроў і гразь...

. . . .

Пад кола, жаба, не падлазь.

Ці не такі ж і кожнай жабы лёс,
Што пнецца на хаду кульнуць савецкі воз?

1927

ЗУБЫ

Байка

У Мамы зубы забалелі.
(Каб вы такой прыемнасці не мелі.)
За сківаіцу ўхапіўшыся рукою,
Не знойдзе месца сабе Маці
Ні на дварэ, ні ў хаце
І енчыць, ходзячы з пакою да пакою.
Шчака ўзнялася, як гара,
Аж проста зайздрасць бярэ Волю.
І вось, скрывіўшыся, надзьмуўшы губкі,
Яна таксама енчыць «з болю»:
— Ой, мама, боля зубкі!
(А Волі — года паўтара.)

Калі плаксівага я стрэну юнака-паэта,
Дык мне заўсёды сцэнка гэта
На памяць просіцца сама —
Паэт нагадвае мне Волю:
Ён стогне ад зубнога болю,
А зубак то ў яго няма.
Эх, дзівакі! Хай той ад болю вые,
У каго ёсць карані гнілыя.

1927

НЕ ГУБІ СЯБЕ, ДЗЯЎЧЫНА...

Не губі сябе, дзяўчына,
Не йдзі замуж за «саўчына»,
Ох, не йдзі!

Ён кахае скрозь кабету
Афіцыйна па дэкрэту,—
Ой, глядзі!

І цалуе, небараку,
Толькі ў планавым парадку,
Акурат,

Кропка ў кропку па раскладу...
Ну, якую ж дасі раду?
Бюракрат!

Не зважае, што ты жонка,
Не душа ў яго — суконка:
Фармаліст:

Хочаш лішнюю забаву,
Падавай яму заяву —
Цэлы ліст.

І падаўшы, ўсё ж такі ты
Не абойдзеш валакіты
Ўсё адно:

Засушыць ён можа справу,—
І цябе й тваю заяву —
Пад сукно.

Ён мяркуе так і гэтак,
Што пара ўжо з пару дзетак,
Каб таго...

Толькі гляне як начальства
На такое вось «нахальства»
        На яго?

Як начальства коса гляне,
Дык «саўчын» адразу звяне —
        Сам не рад;

Задрыжыць, і пал патухне:
Каб не ўзгрэлі, што разбухне
        Апарат.

Не любі ж, глядзі, «саўчына»
Ды не траць свайго, дзяўчына,
        Хараства.

Што ж ты зробіш бюракрату?
Што спагоніш за растрату?
        Чорта з два.

1927

СВАЯЎСТВО

Байка

Для сябра ці для сваяка
I на вярбе растуць, часамі, бэры,
I па вядру казёл дае, бывае, малака.
Хто гэтаму не даў бы веры,
Дык факты тут яго пераканаюць скора.
Нядаўна нек, учора ці заўчора,
Я чуў — Свіння Казла хваліла,
Уславіла падрад разоў са сто.
Хваліла, ды не ў гэтым сіла,
А справа ў тым — за што?
Яна Цялят сабрала чараду
I пачала:
— Вы знаеце,— пытаецца,— Казла —
Такую бараду
З развілінамі рог?
Ах, што за працаўнік! Ах, што за маладзец!
Ох, ох! Рох, рох!
Працуе ён не то што за Вала —
За трох!
Спытайцеся сабе ў авец...
Ці верыце яшчэ вы, мілыя мае?
Ён нават малака дае.
Цяляты тут Свінні ў адказ:
— А не дуры ты, цёця, нас!
Казлова малако сама еш на здароўе,
А нам ляпей кароўе.
А што ён працаўнік, і гэтакі й такі,
Дык ясна тут, як двойчы два:
Вы з ім, здаецца ж, сваякі —
Жывёлы з аднаго хлява.

1927

БАЦЬКА І СЫН

Пачуў раз нейк шаноўны тата,
Што сын кагось з апошніх лае слоў,
І тату прыліла адразу к твару кроў,—
Ён да дзяцей заўсёды строгі надта:
Злавіў ды сырамятным паскам
Давай па чым папала ляскаць:
— Ах ты, паршывае шчаня!
Ах, трасца тваёй мацеры!
Дзе гэта ты, нягоднік, пераняў?
І хто навучыў цябе такія пацеры?
Вось гэта ж тут вазьмі
Дый засячы цябе, паскуду!
А той, заліўшыся слязьмі,
Прасіўся: «Татачка, не буду!
Што гэта брыдка — я не ведаў,
А за табой плявузгаў следам,
Бо словы ад цябе я чуў...»
І горш яшчэ зайшоўся ён з плачу́.

Ох, таты нашы, таты!
У сто разоў вы болей вінаваты
У тым, часамі, за дзяцей,
За што, караючы, б'яце.

1927

МЯДЗВЕДЗІ

Байка

Паслухай вось, суседзе,
Што бацька мой расказваў мне.
Калісьці ў нашай старане
Вялося шмат мядзведзяў.
Цяпер-то рэдка тут яны,—
Згубілі войны ды аблавы,—
Тады ж па вёсках цыганы
Вадзілі іх дзеля забавы.
«Міхалка, дагары ляжы!
Міхалка, паскачы нам Юрку!
Міхалка, зараз пакажы,
Як баба крэхча на прымурку!»
Мядзведзь пакажа. Чаму не — уга!
Без меры жвавы наш Міхалка,
Бо ў носе кольца ланцуга,
А ў цыгана ж якая палка!
«Міхалка, казака танцуй!»
Панёс Міхась (бо давядзецца рэбрам).
Сапе Мядзведзь, звініць ланцуг,
Цыган паважна звоніць срэбрам.
Міхалка скача — пот ліе,
А Цыгану даход дае.

Хто тут — Мядзведзь, а хто — Цыган,
Што заграбае чыстаган,
Не цяжка дагадацца:
Вы гляньце цераз акіян —
На іх «свабоднае» мастацтва.

1927

З «БАРЫШОМ»

Па селькораўскіх допісах

П'янства, цемра ды разбой,
Ад гарэлкі шмат бяды...
Вось што піша дзядзька «Свой»
Нам з Прылуцкай Слабады.

Парсюка ці, можа, свінку
(Нешта мне не ў галаве)
Прадаў сёлета на рынку
З гэтай вёскі чалавек.

Як заведзена спрадвеку,
Думаў: «Мо не саграшу,
Калі з добрым чалавекам
Вып'ю чарку барышу».

Ну і выпіў — ёлкі-палкі! —
Ногі водзяць у бакі.
Выйшаў, бухнуўся ў развалкі:
— Но! Пайшоў, сякі-такі!

Дзядзьку блюзніцца спрасонку,
Што пад ім не сані — печ:
Паздзіраў ён з ног валёнкі,
Апранаху скінуў з плеч.

Едзе дзядзька, свішча носам,
Нібы дома ўклаўся бах:
На чарэні добра босым
Грэцца з люлькаю ў зубах.

Ну і быў жа ён «харошы»,
Як да памяці прыйшоў!

Нос адмёрз, прапалі грошы,
Ногі — пара ледашоў.
Вось якое ліха стала!
«Пакараў, няйначай, бог»:
І без грошай, і без сала,
І кульцяпкі замест ног.

1928

МАХАЛЬНІК ІВАНОЎ

Байка

Таму ўжо будзе, мусіць, з год,
Вучэбную стральбу праходзіла пяхота.
Дык вось страляў аднойчы ўзвод
Ці, можа, нават рота.
А тут раптоўна Шэф вярхом аднекуль — шасць:
Цікава паглядзець, а як страляе часць?
Ці вока вернае, ці цвёрдая рука
Ў чырвонага стралка?
Зайгралі «пападзі»,
Гарыць чырвоны флаг.
Стралкі — на лінію. Ляглі ўсе па упорах.
Вось выстраліў адзін,
Вось разам — пах-пах-пах!
І лезе ў нос, і дражніць востры пах
(Калісьці Шэф таксама нюхаў порах).
Вось скончылі. Адбой.
Начальнікі здаволены стральбой:
Той тры папаў, той пяць.
Ахвота тут і Шэфу пастраляць.
Ён пяць патронаў у кішэнь,
Нагледзеў лепшую мішэнь,
Прылёгшы на упор,
І стрэльбу да пляча прыпёр.
Зажмурыў вока — бах! Пад носам землю ўзрыла.
Другі раз. Гэта ўбок завыла.
Яшчэ за імі тры,—
Усе «за малаком».
— Ах, чорт вас пабяры! —
Злуецца Шэф цішком.—
Хоць бы адну папаў, а то скандал страшэнны!
Але махальнікі падходзяць да мішэні,
Давай яму махаць

(У іх быў добры нюх):
Дзве, тры, чатыры, пяць!
У самы, значыць, круг.
Шэф хоча вынікі другім праверыць разам,—
Махальнікаў назначыў зноў жа тых
І ўзяў патронаў... халастых.
Дык што ж вы думалі? — ніводнай не прамазаў.
Як далажыў махальнік Іваноў:
«У цэнтру самую ўсе пяць загналі зноў».
І дзіва дзіўнае было там цэлай часці,
Што можна з халастых ды «ўсе пяць куль» папасці.
А ваенком дык Іванова нават пахваліў:
— Ты,— кажа,— Іваноў, сапраўдны пахдалім.

У падхалімаў так вядзецца век-вяком!
Ці б'е начальства ў цэль, ці шле «за малаком»,
Ды знойдуцца заўсёды Івановы,
Што памахаць яму гатовы.

1928

ПРАМЕТЭЙ

Працоўным Заходняй Беларусі

Звіняць іржавым звонам путы,
І стогн дзядзоў, і плач дзяцей.
Рукою панскаю прыкуты
Народ пакутны — Праметэй.

Крывёй абліты ён, зняможан!
Маўчыць халодная скала.
Крамсае цела «бялы ожэл» —
Сваяк «двухглавага арла».

Ён сэрца рве. Ён шчыпле печань.
Ён п'яны выглядам крыві...
Крывавы баль, аднак, не вечны,
Калі ў грудзях агонь жывы.

І прагну аднаго цяпер я:
Каб мне прыждаць хвіліны тэй,
Калі паганай птушкі пер'е
Па ветры пусціць Праметэй.

1928

ДЭКРЭТ

Байка

— Здароў, Максім!
Забыўся, брат, на нас зусім.
Расказвай, што чуваць.
— Браточак, не магу!
— Ты мо сюды адпачываць?
— Ды не, бягу!
Я жду бяды з усіх бакоў.
— А што з табою? Можа, не сакрэт?
— Ды ў цэнтры (чуў мо?) выдалі дэкрэт —
На мяса здаць усіх быкоў,
Якім мінула дзесяць год.
Пастой... Прысядзь ды вытры пот...
Дык ты ж чаго падмазаў пяты?
— А мне ўжо бачыш, дваццаць пяты,
Дык страх такі напаў, не ведаю, дзе дзецца.
— Не разумею я... То ты ж не бык, здаецца,
І не ўцякаць табе я моцна буду раіць.
— Яно то так, але ж — гады...
Каб не нажыць якой бяды.
Дэкрэты як у нас, часамі, разбіраюць?
Не разбяруцца, зловяць — чык,
Тады й даводзь, што ты не бык.

1928

У ПАПА ДЫ БЫЎ САБАКА

Байка

У папа ды быў сабака,
Поп яго любіў.
Ён не краў у бацi сала,—
Поп яго не біў.

Баця жыў ля школы блізка,
Проста двор у двор,
І наведваў часта Лыска
Школьны калідор.

Да пажывы Цюцька ласы
Раз у школу йдзе,
Ён абшнырыў усе класы,
Ды няма нідзе.

Хоць у думках невясёлы,
Хоць і посціць пост,
Але выйшаў Лыска з школы —
Абаранкам хвост.

Напаткаўся ён Мілорду,
Які тут гуляў;
Прывітаўся морда ў морду,
«Добры дзень!» маўляў.

(Мне пяром размову гэту
Цяжка й перадаць.)
— Дзядзька Лыска за асвету
Ўзяўся, як відаць?

— Ды прызнацца ўжо не сорам,
Пхнёмся пакрысе:
Сем тут класаў з калідорам...
Я прайшоў усе.

І пайшло ад сукі сучцы —
Хто каго ні стрэў,
Што той Лыска у навуцы
Сам сабаку з'еў;

Не капціў дарэмна свету,
Жыў ды не драмаў;
Што вышэйшую асвету
Лыска атрымаў;

Што ў становішчы сабачым
Гэта ж — о-го-го!
Што мы шмат яшчэ пабачым
Цудаў ад яго.

Вось і чын у Лыскі новы
(А ранейшы знік):
Навуковай установы
Лыска працаўнік.

. . . .

У папа ды быў сабака,
Поп яго любіў,
Ды вучоным знакамітым
Чорт яго зрабіў.

1928

АРШЫН

Байка

Зайшоў я ў краму раз набраць на палітон.
Вядома, Крамнік: — Будзьце так ласкавы!
Вось вам сукно, вось вам бастон.
Тавар не вельмі што цікавы,
А Крамнік хваліць: — Добрае наўздзіў!
Пасля й цану ж загарадзіў!
Я сяк, я й і так, ды мусіў заплаціць нарэшце:
Другога выхаду няма,—
Не за гарамі ўжо зіма.
— Ну, мерайце,— кажу,— ды рэжце!

Куляецца аршын, маланкай ходзяць рукі —
Так спрытна шэльма мерае.
— Ах! добрае сукно! Мо возьмеце й на брукі?
Але яму не надта веру я,—
Бяру аршын і правяраю сам.
Дык што ж вы думалі? Ну й жулікі! Ну й чэрці!
Недахапіла ў мяне там
Ні больш, ні менш — тры чвэрці.

А Крамнік божыцца, клянецца:
— Няхай язык адсохне,— прысягае.
І жонка, і дачка, і цешча памагае,
Аж кулакамі б'юць у грудзі,
Даводзячы, што гэта мне здаецца
І што няма вярней, як іх аршын.
Аднак я доўга не марудзіў
І спрэчку зразу даваршыў,
Сказаўшы Крамніку: — З табой я цалкам згодзен:
Няма вярнейшага аршына,
Ды толькі ў тым бяды прычына,
Што сам ты — злодзей.

«Аршын» марксісцкі ёсць, і ён зусім нядрэнны,
Калі ўладае ім разумны ды сумленны;
Калі ж пачне хто іншы мерац,
Дазвольце мне тады не верыць.

1928

ЛІСЛІВАЕ ЦЯЛЯ

Байка

«Ліслівае цяля дзве маткі ссе».
Вы гэту прыказку напэўна чулі ўсе.
Але на практыцы выходзіць,
Што і цялятам часта шкодзіць
Залішне многа малака.
У дзядзькі аднаго, вяскоўца-кулака,
Было штук пяць кароў.
А кожны ж ведае, здароў,
Які ў кароў вясковых абавязак:
Трасянку есці ў дзень тры разы,
Настойваць гной, вадзіць цялят
Ды малака даваць патроху.
Такія ж абавязкі акурат
У кулака Цімоха
Спаўнялі гэтыя сумленна,
І скора нек пасля каляд
З іх дзве ўжо прывялі цялят.
Ды толькі для Цімоха тое дрэнна,
Што у Гнядой — бычок і у Рабой — бычок
(Яны былі супроць дачок),
А гаспадар хацеў цялушку гадаваць,
Бычкоў рашыў ён прадаваць.
Вось аднае нядзелі
І зараўла Гняда:
Ёй не на ўме яда,
Ёй не на ўме вада.
Аднак жа на пратэст не паглядзелі:
Бязлітасны мяснік панёс
Яе Пярэстага на воз.
Між тым Рабая
Аб гэтым нават і не дбае:
Пры ёй рыжман яе малакасос.

Але й яе спаткаў не лепшы лёс.
У пераплёце загародкі
Жардзін са дзве было кароткіх,
І вось у дзірку ля сцяны
Пралез Бычок-дурніца
Ды да Гнядой пачаў маніцца.
Нюхнуліся яны,
І пачаліся ў іх цялячыя пяшчоты.
Бычок з вялікаю ахвотай,
Падлезшы да Гнядой пад вымя,
Губамі мяккімі, вільготнымі сваімі
Пачаў там так прыемна казытаць,
Так міла хвосцікам матаць,
Як быццам гэта той, Пярэсты,
І аддала яна ўсё малако, дарэшты.
Назаўтра бедаваў Цімох,
Што Рыжы здох.

Тут аднаго хачу, нарэшце, я:
Над байкаю мая каб не прапала праца,—
Хай помніць кожнае ліслівае цяля,
Што можна ссаць, ды можна й абассацца.

1928

КУВАДА

Байка

> Карова целіцца, а ў быка зад баліць.
>
> Народная прыказка

Паміж балот Мазырскага Палесся,
Дзе шчэ не так даўно «лясун гайсаў па лесе»
Ды забабоны плавалі на чоўне,
Дзе звычаяў дагістарычных схоўня
Была аж да часоў савецкае улады,—
Там знойдзен выпадак кувады.
Расказваюць пра гэта нашы краязнаўцы:
Бывала там, калі раджаць Жанчыне давядзецца,
Дык Чалавек яе кладзецца
Таксама з ёй на лаўцы.
Ён хоча працу падзяліць.
Ён хоча аблягчыць пакуты,
Дык і жывот яго баліць,
І схваткі штомінуты.
Свой абавязак маткі ціха
Вы[illegible]онвае Жанчына-парадзіха,
[illegible] цярпіць вялізарныя мукі,
[illegible], «няшчасны», ломіць рукі.
К[illegible]тядзець — сапраўды Дзядзьку крута:
Т[illegible]урчыцца, то выцягнецца прутам
Ды пачынае лбом аб сцену біцца.
Крычыць: — Бабулечка,— жывот!
Зязюлька,— паясніца!
Аж з твару зменіцца і з голасу спадзе,
Пакуль малое Жонка прывядзе.

Вось так жа памагаюць часам
Кувад нікі працоўным масам:

Пакуль працоўныя сацыялізм будуюць,
Яны ўсё ныюць, хныкаюць, бядуюць.
Такому б я сказаў: — Слюнцяй, не скавычы!
Не можаш памагчы,
Дык лепей памаўчы!

1929

РАХІТЫК

Байка

На паплаўцы
Каля дарогі
Гулялі часта два хлапцы —
Алесь і Грышка клышаногі.
Вясёлы, жвавы ды румяны
Алесь
Здароўем дыша ўвесь,
Імпэтам нестрыманым,—
Вось чырвань, здэцца, капне з шчок.
А Грышка, хоць старэйшы трошкі,
Але крывыя мае ножкі
Ды галаву з гаршчок.
Але ж удвух яны заўсёды
Жылі-гулялі не без згоды,
Пакуль была гульня адна:
Рыгор за жарабца, Алесь за фурмана.

А раз нек выйшла між хлапцамі,
Што захацелі быць абодва жарабцамі:
І шыя ў кожнага дугой,
І землю кожны б'е нагой,
І вочы скошаны пад лоб,—
Пусціліся ўгалоп.
Алесь імчыцца, як на крыллі,
Зямлі нагамі не даткнецца,
А Грышка хліпае ў бяссіллі
Ды з кожным крокам астаецца,—
Хоць ты лажыся памірай.
Нарэшце злосць аж цераз край.
Тут камень ён схапіў з-пад ног,
Прыпаў каленам на траву
І з сілаю, наколькі мог,

Пусціў Алесю ў галаву,—
Бягун прысеў дый застагнаў...

. . . .

Алеся Грышка абагнаў.
Дзе Грышку бачыў я, вы хочаце спытацца?
Сярод работнікаў мастацтва.

1929

АПАНАСАВА СВЯДОМАСЦЬ

Я знаў Апанаса «марксіста».
Пад свой светапогляд адразу
Падвёў ён «марксісцкую базу»
І заўжды казаў урачыста,
Сустрэўшы мяне, той ягомасць:
— Быццё вызначае свядомасць.

Калі ж пры бутэльцы сам-насам
Пабудзеце вы з Апанасам,
То як дыялектык нядрэнны
Ён зробіць у формуле змены:
— Што ж, вып'ем за нашу знаёмасць,—
Піццё вызначае свядомасць.

А стрэнецца з думкаю з новай,
Што шчэ не прайшла цыркулярам,
Дык скажа з нахмураным тварам
Да аўтара іншаю мовай:
— Па храпе дастанеш, ягомасць,—
Біццё вызначае свядомасць.

1929

ПАЖАР

Байка

Нядрэнныя Брандмайстар вочы мае:
Надоечы здалёк
Убачыў ён дымок,
А дыму ж без агню, напэўна, не бывае.
— Пажар! Пажар! — сігнал трывожны.—
Гарыць! Скарэй! Гарыць!
І жвава рухаецца кожны
З трывогай на твары.
Гатова ўсё праз дзве хвіліны:
Вяроўкі, бусакі, драбіны...
Вось вынырнуў з агульнай кучы
Начальніка шалом бліскучы.
— За мной! Галопам — маррш! —
Скамандаваў Брандмайстар наш.
Абоз імчыцца па завулку,
Грыміць, і трубіць, і звініць.
Там дышлем цюкнулі бабульку,
Там зад адціснулі свінні.
Наперадзе насос, за ім жа бочкі турацць.
Прыджгалі: — Стой!— Нарыхтаваўшы кішку,
Пажарнікі збянтэжыліся крышку:
— А дзе ж пажар? То ж дзядзька люльку курыць.
— Табака добрая, чаму не пакурыць?
Аднак было б там лаянкі багата,
Ды толькі зноў — «Пажар! Гарыць!»
. . . .
На гэты раз Брандмайстарава хата.
Ён, кажуць, праз дурную спешку
Закінуў сам у стружкі галавешку.

Быў крытык мой адзін заўзяты,
І ён цяпер сядзіць без хаты.

1929

КУРОРТНЫ ВЕРШ

На свой лёс марскія нетры
Глуха скардзяцца скале,
І гранітныя ў Ай-Петры
Леглі складкі на чале.

У салёнай белай пене
Шэпты галькі навакол,
Бы Манахава маленне
Ціха падае на дол.

Пад усплёскі хваль шумлівых
Адпачыць так люба мне
На грудзях каменных Дзівы
Альбо ў Кошкі на спіне.

Ці то, зняўшы апранаху,
Я ў паўдзённай спёкі час
Цела грэшнае Манаху
Выстаўляю напаказ.

У каменнай ён сутане
Тут вартуе цэлы дзень,
Быццам дыні на баштане,
Груды спелыя людзей.

У праменні пасваволіць
Люба ім без апранах:
Не бяда — грахі замоліць
Хмуры праведнік Манах.

1929

«НАШ»

Хай пяро не міне
Навуковых «глыбінь»:
Зацікавіў мяне
«Навуковец» адзін.

«Аб'ектыўны» наскрозь
І лаяльны той спец,—
«Тэндэнцыйнасці» вось
Ён не можа цярпець.

Каб «тэндэнцый» не знаць,
Каб не псулі настрой,
Рад палітыку гнаць
З кабінета мятлой.

Часам Маркса заве,
Каб «патрапіць у лад»,
Ды ў яго галаве
Метафізікі склад.

Не вылазіць ніяк
Ён з сваіх калян:
І бядняк, і кулак —
«Наагул селянін».

Бо вазьмі ж тут разжуй,
Не жаваў чаго век:
Пралетар і буржуй —
«Наагул чалавек».

Ды які ж бо там чорт
Ім паставіў драты?
І рабочы, і Форд —
«Па заводу браты».

А «наогул»-то ён
«Нашым шляхам ідзе».
«Не прадасць за мільён
Пралетарскіх ідэй».

Так, на словах-то наш,
Толькі к чорту глядзіць:
Яго маслам ты маж,
А ён дзёгцем смярдзіць.

1929

ЦІ Я НАД ЯСЛЯМІ СУМУЮ

Конская элегія

Дзякуючы кулацкай агітацыі і галавацяпству некаторых установаў за адзін снежань месяц 1928 г. па БССР зарэзана 35 000 коней.

З газет

Ці я над яслямі сумую,
Ці йду гуляць на паплавы,—
Адной вось думкі не ўтаймую,
Яе не выгнаць з галавы.

Ці параконны плуг сустрэну —
На сэрца сум наводзіць ён:
Не дачакацца мне на змену
Сталёвых трактарных калон.

Ці лёгкі ветрык ледзь павее —
Тугу нагоніць шэптам лес:
Мне не вазіць на рум бярвення,—
Мяне рыхтуюць на зарэз.

І хоць аблупленаму мясу
Ўсё роўна, дзе ні дагніваць,
Бліжэй да роднага калгасу
Я ўсё ж хацеў бы спачываць,—

Кіраўніку застацца другам
І ўзвесяліць маркотны дух,
Як гэты друг мой саматугам
Пацягне параконны плуг.

Цяпер жа мне не дапаможа
Ні мора выплаканых слёз,
Ні стан здаровы ды прыгожы —
Адзін мяне чакае лёс:

Галавацяпы заўтра здуру
Тут пагуляць дадуць нажу,
І за сваю гнядую скуру
Апошні раз я задрыжу.

І горка чэрап выскаляцца
Пачне з таго, што гаспадар,
Хлусні паслухаўшы кулацкай,
Мяне па скуру запрадаў.

І галавой кіўну з магілы,
Калі ўжо буду нежывы:
Скурсіндыкат, жыві, мой мілы!
Хоць цяжка жыць без галавы.

1929

ДВА КАХАННІ

Жыў на вёсцы кулачок,
А ў яго — каровы.
У саўгасе ж быў бычок —
Завадскі, здаровы!

Яшчэ ёсць у кулачка
Шмат чаго багата;
У яго была й дачка —
Гладкая, Агата.

Закахаўся у дачку
Кіраўнік саўгасу.
А чаго ж глядзець бычку?
Ён не траціў часу.

Покуль кляўся кіраўнік
У каханні шчырым,
Дык кароў кулацкіх бык
Пакахаў з чатыры.

Пахаджае па двары
Маладзец рагаты,
З кулака ён не бярэ
Аніякай платы.

Задаволена раве
Рызыкант-асілак,—
У рагатай галаве
Не шукаць памылак.

Хай працуе ён здароў,
Хоць у дзесяць цолак,
Хай кахае больш кароў
Ды прыгожых цёлак.

Вось наконт кіраўніка
Погляд болей строгі:
Ён — ці сябар кулака,
Ці мо бык бязрогі,

Што кулацкі цягне воз
Дый не разумее.
Хай накруцяць яму хвост,
Хто хруціць умее!

1929

ТАК ЖЫЛА МІЖ ІМІ ЗГОДА

Раскажу я тут пра тое,
Як зямлю каморнік мераў:
Меў ён справу з беднатою,
А ў кулачкі меў кватэру.

На калгас зямлі нястача,
А ў кулачкі нават лішкі,
Толькі ён таго не ўбачыў
Праз яечню ды кілішкі.

На спатканне ласка ласцы:
Ён кулацкага — ні пядзі;
Толькі дзівяцца калгасцы,
Як каморнік з бабай ладзіць.

«Што ж ён, сволач, не абрэжа?..
І зважаць на нас не хоча!
Хіба так пітво ды ежа
Засланілі яму вочы?»

А каморніку тут ясна,
Што — «дарэмна ў вочы лезуць.
У жанчыны у няшчаснай —
Што ж ты знойдзеш тут абрэзаць?»

Тэрмін досыць некароткі
Так жыла між імі згода:
Ля кулацкай цёплай цёткі
Аціраўся ён паўгода.

Ад густой кулацкай пары
Хлопцу вочы засляпіла,
Толькі, кажуць, акуляры
РСІ яму купіла.

1929

ВАГОН ТАБАКІ

Каласіцца на палетку
Жыта ды пшаніца;
Так на ўзмежку добра ўлетку
Пад іх шэпты спіцца.

Аграном сніць сон прыгожы,
Але той парою
Наваліліся на збожжа
Чэрві з машкарою.

Збожжа буйна зелянела,
Ды пасля пасохла;
Машкара, што збожжа ела,
З маразоў падохла.

Ветры ў коміне скуголяць,
Ліст пажоўклы круцяць;
Аграном Гавака ў полі
Шкоднікаў патруціць.

Хоць ты шуфлем снег адгортай,
Змёрз, дрыжыць сабака;
Тут вагон табакі цёртай
Выпісаў Гавака.

Спіць прырода нежывая
Пад абрусам мяккім:
Сам Гавака спажывае
Той вагон табакі.

Рэзкі сівер падыхае,
Да касцей праймае;

Аграном Гавака чхае
І турбот не мае.

Так з Гавакавай вось ласкі
Знойдзен спосаб новы:
Чхае ён на абавязкі
І на пастановы.

1930

ПЛАЧ АБЫВАЦЕЛЯ

Вялікіх дзён не будаўнік,
Не рад ні сонцу, ні вясне,—
Ён цэлы дзень, як дзень вялік,
У камізэльку плача мне:

«Хаджу пануры між людзей,
І кроў цячэ з балючых ран;
Гляджу на шэрагі падзей,
Як абагулены баран.

Пакутных думак чарвякі
Мазгі расточваюць парой:
Ды хто ж, урэшце, я такі?
Ці абывацель, ці герой?

Не ўбачыць хіба мо сляпы
Напорных трактарных калон,
Але ж — малюсенькі, скупы
Наборнай кніжыцы талон.

Пяком калгасы, як бліны,
І ліквідуем кулака,
А тут працерліся штаны,
І рад бы каплі малака.

З скаромным праца йдзе спарней,
І сала з'еў бы я кусок,
Дык абагулілі свіней,
І вось — падцягвай паясок.

Калгасны рух штодзень шырэй,
А ные ўсё ж душа мая:
Як абагуляць і курэй,
Як буду без яечні я?

Вялікі шлях наш у жыцці,
І не папросіш — «падвязі».
А як не еўшы тут дайсці?
Ды без галёшаў па гразі?»

Яму ж сярдзіта я ў адказ:
«Цягніся, дзядзечка, ў хвасце:
Нічога вы — мільён хоць вас —
Для будаўніцтва не дасце».

Ад абывацельскай нуды
Ў вачах — кругі, на сэрцы — муць,
І я спяшаюся тады
Паветра чыстага дыхнуць.

1930

11

ЗДАНЬ МІНУЛАГА НЕ ЎСТАНЕ

На 1 Мая 1930 года

Зелень з чырванню ў размове:
Май да нас прыйшоў у госці,
Не дарэмна й вы, панове,
Зелянееце ад злосці.

Модлы шліце матцы боскай,
Бо трашчыць ланцуг іржавы:
Нашых спеваў адгалоскі
Далятаюць да Варшавы.

Наш запал і гарт юнацкі
Вам сягоння сэрца кроіць.
Ці казаў вам пан Бернацкі
Пра тутэйшыя настроі,

Што калгаснікі з Бабоўні,
Парабкі яго былыя,
Напісалі ліст «любоўны»,
Ад якога пан той вые?

Як пагналі вас мы кіем,
Зажылі рубцы на целе,
Зноў з «найсвентшым» папам Піем
«Ратаваць» вы нас хацелі.

Папа Пій, «намеснік бога»,
З генералам ў дружбе цеснай
Мовай маўзера святога
Абяцаў нам рай нябесны.

Не малыя ж мы ўжо й самі:
Рай будуем свой без «папы»,

І паслалі папу к... маме —
Прэч ад нас «святыя» лапы!

Чорных дзён мы не забылі,
Не вярнуць іх больш сутане:
Кол асінавы забілі —
Здань мінулага не ўстане.

1930

ХТО ТАМ ЧУХАЕЦЦА?

Да 2-й бальшавіцкай вясны

Хто там чухаецца?
        Хто заснуў?
Хто ў паперкі
        задрэманым вокам
        тыцкае?
Сустракайце вясну!
        Прымайце вясну!
Я прыйшла —
        напорная,
        бальшавіцкая.

Па-ўдарнаму працу
        на плечы бяру,
Мінуты не страціўшы
        марна:
З вёскі змываць
        дакастрычніцкі бруд —
Задача мая
        ударная.
Вы
        што ад новых
        калгасных дзён
Абымшэлымі
        адгароджаны межамі,
Хіба шлях вам
        яшчэ не відзён,
Пратралёваны,
        першымі аб'езджаны?

Хіба вам яшчэ ўсё
        мілей саха?
Хіба трактар яшчэ —
        недарэчнаю цацкаю?

Хіба ўсё вы яшчэ —
    хі-хі! ды ха-ха!
Пад агітацыю
    завугольную, кулацкую?

Хіба смачна было
    за сошкай кульгаць?
Хлеб з мякінкай
    у курнай халупіне?
Шлях ваш у заўтра —
    цераз калгас,
Межы збуцвеюць хай,
    трактарам палуплены.

Хай на нас горы
    паклёпаў нагорнуцца,
Хай кулаччо —
    падкалоднымі гадамі,—
Мы па брахні іх —
    спаборніцтвам!
Мы іх,
    праклятых,—
    брыгадамі!

Хто чыкіляе
    ганебна ў хвасце?
Аршаншчына?
    Ці Мазыршчына?
Чым вы пасееце?
    Што парасце?
На носе ж сяўба,
    а насенне —
    не чышчана.

Заўтра
    ў атаку
    папаўзуць МТС
На поле
    трактарнымі
    калонамі.
А там?!
    А вунь там?!
    Я выношу пратэст!

Часткі машын
іржавеюць,
паломаны.

Раўняйся
па лініі ўдарных брыгад!
Хто спаборніцтвам
там не ахоплены?
Каб зацвілі
сотні тысяч га
Пад ільном
ды пад канаплямі.

Годзе цягнуць
«Ані шум баравы»
Галасамі
нястройна-фальшывымі:
На семнаццаць працэнтаў
клін яравы
Павінен быць
сёлета
пашыраны!

Годзе трымаць
на галодным пайку
Рагулю,
Падласую,
Гнедую:
Дарогу турнэпсу!
Прастор бураку!
Прычын аб'ектыўных
ніякіх
не ведаю.

Дык хто ж там чухаецца?
Хто заснуў?
Хто ў паперкі
задрэманым вокам
тыцкае?
Ганьба таму,
хто прадрэмле вясну,
Мяне —
ударную,
бальшавіцкую!

1931

ЗАХАРА-ДЫРЭКТАР

«Без струманту
і вошы не заб'еш» —
Вось лозунг баявы
за тэхніку
мінуўшчыны вашывай!
А гадавалі мы іх
на сабе ж,—
Здавалася,
не знішчыць
і машынай.
Шпацыравалі
вошы
па целе,
Сядзелі
чужаеды
на карку.
А мы іх кармілі,
крывавіліся,
пацелі
Ды ўрэшце паставілі
жыццё
на карту:
Такую лазню наладзілі
для чужаедаў,
Якой яшчэ свет
ніколі
не ведаў.
І пачаліся
трагедыі
ды істэрыі
У чужаедаў
Расійскай імперыі.
Маўчала тут спогадзь
Станка ды сахі.

Буржуя — пад ногаць,
І вош — у штыхі.
Ад Якуціі
аж да Мазыршчыны
Чужаедскія кодлы
панішчаны
З іх гнёздамі ўсімі
й рубцамі.
Дзе струмант ужыты,
а дзе без прыладдзя...
Знішчалі старое
мы
самі,
А будаваць жа новае
хто будзе?
Дзядзя?
Ну, дык дружней
напінай гужы!
Дзядзю ў прыпражку,
ды дзядзя чужы.
Пародзісты ён
і падкованы здорава,
Толькі дзядзя той
(не забудзьцеся)
з норавам:
Задам брыкаецца,
перадам б'ецца:
Хадзі асцярожна
і спераду
й ззаду.
З дзядзем
не так ужо лёгка
і спецца:
Рахмана глядзіць,
а рыхтуе нам
здраду.
«У іхні хамут,—
кажа,—
я не палезу».
Вось чаму нам
чырвонага спеца
Патрэба стварыць
да зарэзу.

А то бывае
вось так
(ды не рэдка):
Патрэбен, напрыклад,
чырвоны дырэктар,
А ёсць, напрыклад,
таварыш Захара.
Захара такі,
што і д'ябал
не пара:
Энергіі ў хлопца
хапіла б на трох,
Запалам да працы
гарыць нутро.
І нутро —
не падкапаешся —
рабочае;
Мазгамі
зноў жа
нядрэнна варочае:
Кандыдатура
зусім падышла б,
Ды вось наконт тэхнікі —
слаб.
Адвагаю бродзіць
кроў маладая,
Не страшны яму Гіндэнбургі
і Фошы,
Ды тэхнікай
толькі такою ўладае,
З якою
«не знішчыш і вошы».
Такую ў нас
і ўжыць цяпер недзе ж,
Да камунізма ж на ёй
тым больш
не даедзеш

. . . .

Каб зноў не нашкодзіў
з прампартыі гад
І ўсялякія іншыя
гадзяняты і гады,

Каб нам
папацёмку не йсці,
наўгад,
У новы паход
мы рыхтуем брыгады.
За кадры
(за нашы),
за тэхніку ўдарна,
За новыя веды
старому на злом ісці,
Каб
ад аддзялькома
і да камандарма
У нашай
сацыялістычнай
прамысловасці
Быў маналітны,
моцны
камсклад,
Сацыялізму адданы
шчыра,
Цвёрды заўсёды,
як скала,
І падкаваны
«на ўсе чатыры».

1931

СВІННІ НА ДАПАМОГУ

З працы ў складзе выязной брыгады «Звязды»
ў свінагадоўчым саўгасе «Банонь»

У сотні галасоў заложна — рох ды рох! —
Свінарнік абвясціў трывогу.
Схапіўшы на бягу шматок пякучых строф,
Спяшаюся свінні на дапамогу.

1. Дух цяжкі ў саўгасе

У свінагадоўчым саўгасе «Банонь» праз недагляд за час з 1 студзеня па 1 чэрвеня 1931 года здохла 1480 парасят.

Пахваліцца надта
Сёння тут няма чым:
Валачэцца шмат хто
У хвасце свінячым.

Глуха заклік гасне,
Гінуць свінні марна,
Дух цяжкі ў саўгасе —
У свіной трупярні.

А я тут не госцем,
А мне тут не есца:
Трэба ўзяць кагосьці
За такое месца,

Каб аж ён завойкаў
Ды адчуў, нягоднік:
Пачалася бойка
За свінню сягоння.

Трэ сказаць — даволі!
Прыпыніць злачынства,
Каб свіней паболей
Ды паменей свінства.

2. Дзядзя здельшчыны баіцца

На адной тэхнічнай нарадзе загадчык Бяздзедавіцкага аддзялення саўгаса «Банонь» Бернштэйн заявіў, што для пераходу на здзельшчыну ў яго не хапае рабочай сілы.

На тэхнічнай на нарадзе
Быў адзін «разумны» дзядзя.
Дзядзя здзельшчыны баіцца,
Дзядзю здзельшчына «дваіцца».

«А на ліха,— кажа,— мне!
Тут і так рабочых мала,
Як яна ж апанавала,
Трэба болей удвайне».

Як жа мне тут пастарацца
Разжаваць — ды дзядзю ў рот?
Ўсюды здзельшчына для працы,
А ў яго — наадварот.

За прыгожыя мо вочы
Любіць здзельшчыну рабочы?
Я тут штосьці... ніт фарштэйн,
Паважаны Бернштэйн.

Вашы гэтыя развагі
Заслугоўваюць увагі,—
Вы ў саўгасе — гаспадар:
Ваша гэткая «памылка»
Гэта здзельшчыне магілка,
Па вытворчасці удар.

А мы вас — на белы свет,
Да рабочай масы тварам,
І ўжо ўдарым дык ударым,
Па-ударнаму, як след.

3. Дарогу сустрэчнаму плану

> Той самы Бернштэйн на той самай тэхнічнай нарадзе заявіў, што ён не дазволіць сустрэчнага плана ў доглядзе за свіннямі, бо тут пагоня за колькасцю пойдзе на шкоду якасці.

Дарогу!
Дарогу
сустрэчнаму плану!
З гэтакім лозунгам
хто ж
не згодзіцца?
Дазвольце,
я ўсё ж такі
гляну,
Як у жыцці ён
на месцы
праводзіцца.
Іду я дарогай
з сустрэчным планам:
Дзень добры —
рабочым!
Дзень добры —
сялянам!
Калгаснікі нас сустракаюць,
брыгады;
Усюды вітаюць,
усюды нам
рады.
Ды сэрца зноў
чагосьці ў трывозе,—
Той самы Бернштэйн
і тут
на дарозе:
Бровы насупіў
ды грозны такі
Стаў супроць нас,
скамячыў кулакі
(Аж сэрца
ад страху
сціскаецца болем):

«Сустрэчнага плана,—
крычыць,—
не дазволім!
З сустрэчным тут
нажывеш яшчэ
пакасць:
Сустрэчны — за колькасць,
а я —
за якасць».

. . . .

Годзе,
таварыш,
глупства пароць!
Ваш гэты довад
зусім
недарэчны.
Вы за якасць?
А хто ж супроць?
Ды хіба ж без якасці
гэта
сустрэчны?
А ўрэшце,
што мне спрачацца
з вамі,
Вы — «вучоны», вы — «падкаваны»,—
Няхай вам пакажуць ударнікі
самі,
Што такое
сустрэчныя планы.
Яны не прывыклі
ў хвасце
абы-як
паўзці,
Да апартунізму,
як вы,
не скоцяцца:
І аб колькасці,
і аб якасці
Напэўна
паклапоцяцца.

1931

БАЛАБОНЬ ДА ПАРЫ, БАЛАБОНЬ!

Гэты верш ахвяроўваю фашыстоўскаму «Беларускаму звону» і галоўнаму званару яго Антону Луцкевічу. Даведаўся я, што «Беларускі звон» не абышоў мяне сваёю панскаю «ласкаю», перадрукаваўшы на сваіх брудных старонках пару маіх вершаў. Ахвотна дазваляю яму перадрукаваць вось гэты верш. Ганарар хай пакіне сабе на хаўтуры.

Бразгатлівы, хлуслівы зык.
Чый матляецца ў «Звоне» язык,
Змочаны пенай шаленства няскупа?
Пазнаю — фашыстоўскага слупа.
У іржавы пашчэрблены «Звон»
Так агідна бражджыць,— гэта ён
Захліпаецца брэхам нялюдскім —
Патыхае ад прозвішча Луцкам.
Гэты слуп быў для катаў апораю,
Як катавалі работніцу хворую;
Гэтым звонам працоўных цешылі,
Калі лепшых сыноў іх вешалі.
Пабражджаць ён заўсёды рад
Каля луцкіх жалезных крат,
Дзе ўвіхаецца люты кат,
Каб працоўны не счуў беларус
Ў дзверы ўшчэмленых пальцаў хруст!
Бразгаціць фашыстоўскі «Звон»,
Заглушыць намагаецца ён
Будаўніцтва грымоты ў нас,
Творчы гоман мільённых мас,
Згодны голас народаў і рас
На будоўлі вялікіх дзён.

Бом!
    Бом!
        Бом!
Фашыстоўскім мядзяным ілбом,
Пазлацаным Кіртыкліса злотым,
«Біжмаваным» Пілсудскага ботам,
Апляваным даволі панамі,—
Аб фундамент, збудаваны намі,
Бразь!
    Бразь!
        Бразь!
            Хлоп!
Што мацней — ці фундамент, ці лоб?
Балабоніць у «Звоне» язык —
Такі хрыплы, фальшывы зык;
Падпадае антонаў агонь,—
Балабонь да пары, балабонь!
Дасканалы ў працоўных слых;
Сярод іх шмат упартых і злых,
Што рыхтуюць на ката ўдар
І на тых, хто іх кату прадаў,
Каб на гонях скрываўленых ніў
«Звон» хаўтуры сабе адзваніў.

1932

ПАМАГАТЫ

Байка

Жыў на вёсцы Бацька й Сын,—
Ім жа трэба есці.
Раз хацелі везці ў млын,
Дык на чым жа везці?
Бедняку не першыня
Гэтакія рэчы:
Як няма свайго каня,
То бяры на плечы.
Дык і ім не навіна
Разгадаць загадку:
Недалёка ад млына,
Можна цераз кладку.
Мех на плечы ўзяў Юнак,
Што ты ні кажы там:
Сіла сілаю, аднак...
Мех вялікі з жытам.
Да мяшкоў ён, праўда, спец —
Добра ўсё спачатку,
Але вось ужо Хлапец
Узышоў на кладку.
Памаленьку туп ды туп
Па жардзіне гнуткай,
А ўжо Бацька тут як тут
З дапамогай хуткай.
Толькі зменіць Сын нагу,
Кладка так і дыша...
«Я ж яму тут памагу,
Каб чаго не выйшла».
Хлопца трошкі мех хістаў —
Хоць бы даў ён рады!
Вось наш Бацька тут і стаў
Падаваць парады:
— Эх, нясе... курам на смех,

А сабе на шкоду.
Ды папраў ты трохі мех,
Бо зляціць у воду!
Зноў зваліў на правы бок.
Ну, прапала праца!
Ох, як бачу, галубок,
Будзеш ты купацца.
Хоць страляй яму ты ў лоб,
Так як тое дрэва.
Ці ты чуеш, асталоп?!
Пасунь мех улева!
Будзе! Будзе! Стой! Назад!
Вось наўчы уроду!
Ўправа! Ўлева! Ах ты, гад!..
Шабулдых у воду.
З Сына мокрага цячэ,
Мех зусім заліўся,
Ну, а Бацька тут яшчэ
Горай наваліўся:
— Я ж казаў табе даўно:
«Паляціш, зараза».
Мех, Сынок, пайшоў на дно,
Хоць бы й ты з ім разам.

. . . .

Так (няхай ён затане!)
«Памагаты» нейкі
Ледзь надоечы й з мяне
Не зрабіў калекі.

Напісаў... Дрыжу як ліст...
Стаў мне свет нямілы:
«Вось дзе,— скажуць,— ухіліст!
Зразу — два ухілы».
Скажуць, гну я не туды,
Супраць кіраўніцтва.
Чым давесці мне тады?
Як абараніцца?
Памагатым у адказ
Я сказаў бы: «Братцы!
Пацярпіце на той час,
Як я йду па кладцы!»

1932

КАТ У НЯМІЛАСЦІ

Меладрама ў адной дзеі

> Адстаўцы галоўнага ката Мацыеўскага польская фашысцкая прэса аддае такую ж увагу, як і адстаўцы міністра. Пан Мацкевіч-Цат — рэдактар манархічна-памешчыцкага віленскага «Слова» — выказвае сваё глыбокае спачуванне адстаўленаму кату.
>
> З газет

У П'ЕСЕ АРУДУЮЦЬ:

Пан Мацыеўскі — галоўны дзяржаўны кат Польшчы (у адстаўцы).

Пан Мацкевіч-Цат — рэдактар манархічна-памешчыцкай газеты «Слова» (выдаецца ў Вільні).

Два падарожныя.

З'ЯВА I

На сцэне асіна: за вяршок прывязана вяроўка з пятлёй на канцы. Другая шыбеніца — адмысловая.

Пан Мацыеўскі

(заклікае)

Людцы добрыя, мілыя!
Не шкадую ж вам мыла я.
Дасканала вяроўка намылена,
Маладая асінка нахілена —
Каму люба на ўлонні прыроды?
Не прашу я лішняй узнагароды:
Адмыслова магу павесіць
За злотых дзесяць.
Танней не магу, паверце, браткі!

Хто ж густуе пейзаж гарадскі,
Хоча глянуць на свет са знарочыстай вышкі,
Калі ласка — а-ля Лукішкі!
Вось вам-шыбеніца-перакладзінка!
Зроблена — во! Адгаблёвана гладзенька,
Памалёвана сёння нанова —
Тэхнікі нашай апошняе слова!
Дваццаць злотых — невялікая плата.
Пашкадуйце ж беспрацоўнага ката!
(Выйшаў, разумееце, казус гэтакі
Праз парушэнне катаўскай этыкі).
Дайце ж зарабіць хаця крышку
На пальчаткі белыя ды на манішку!
Не пакіньце небараку
Без моднага фраку!
Дапамажыце, бо дзе ж гэта відана!
Тысяча злотых дзяржавай мне выдана.
Выходных такіх для галоўнага ката —
Самі разумееце — малавата.
Гэй, падыходзьце — вяроўка намылена!
Гэй, паспяшайце — асінка нахілена!
Каму люба — а-ля Лукішкі!
Не вазьму я з працоўнага лішкі.

З'ЯВА II

Пан Мацкевіч-Цат

(знімае капялюш і згінаецца ў пашане)

Прабачце! Вы, пане, здаецца...

Пан Мацыеўскі

(з гонарам)

Вядомы кат.

Пан Мацкевіч-Цат

Я таксама вядомы... Мацкевіч-Цат...
На крэсах усходніх цэрбер пільны,
Рэдактар «Слова»,— выходзіць у Вільні.

Пан Мацыеўскі

А-а! Вельмі прыемна! Для гэтакай шышкі
Проша пейзажык а-ля Лукішкі.

(Мерыцца накінуць на шыю рэдактара пятлю, прымацаваную да шыбеніцы.)

Пан Мацкевіч-Цат

(адступаецца задам, наставіўшы рукі з капелюшом у правай)

Пан мяне трошкі... не так зразумеў...
Я крышку не тое... на ўвазе меў.
Дзякую, пане, вам за паслугу,
Але я прыйшоў, як найлепшаму другу,
Выказаць пану пашану сваю...
І... для газеткі ўзяць інтэрв'ю.
Наша газетка вельмі цікавіцца,
Чым пан жывіцца ды як пан бавіцца.

Пан Мацыеўскі

Жыву пакуль што, з ласкі бога-айца...
Жаліцца кату не вельмі да твару,
Цяжка, аднак жа, знайсці спажыўца
Мне для майго тавару.

(Паказвае на шыбеніцу.)

Стаіць без нагрузкі прыладдзе маё.
З фабрык і з вёсак гэта хам'ё
Дык проста аж нос адварочвае,
Калі начальства яго не заахвочвае.
Ох, цяжка жыць у няміласці ўлады!

Пан Мацкевіч-Цат

А дайце ж, пан, рады!
Пры вашай кваліфікацыі
Ды пры нашай пацыфікацыі,
Пры дэфіцытнасці ў нас вашай прафесіі
Пакінуць пана без працы
Не было ж аніякай рацыі!

Толькі ж за месяц вы сотню павесілі.
А тысячы іншых да вас у пашане застылі.
Ды вы ж, пане, герой... у старапольскім стылі.
Чуў я гэтымі днямі, нядаўна,
Пра заступніка вашага, Браўна,
Чуў пра яго досыць шмат,—
Дык гэта ж партач, а не кат!
Бярэ пяцьсот злотых на месяц,
Чалавека не ўмее павесіць.
Праўда, новыя кадры ўжо выяўляюцца,
Але ж і тыя ніяк не ўпраўляюцца.

Пан Мацыеўскі

Шчыра дзякую, пане,
За павагу ды спачуванне.
Буду мець я Мацкевіча-Цата

(працягвае руку)

За роднага брата.

Пан Мацкевіч-Цат

(баязліва бярэ руку, косячы вокам на намыленую пятлю)

Сведкаю будзе хай бог нам святы,
Што мы з вамі па духу браты.
Цясней нам сысціся даўно пара:
Вы — ад пятлі, а я — ад пяра,
А працуем над супольнай справай,
Карыстаемся роўнаю славай.
Пра што намякну я ў газеце пяром,
Вы дагаворыце тапаром;
Што распачну я нататкаю лоўкаю,
Тое пан скончыць... вось гэтай вяроўкаю.

(З баязлівай павагай дакранаецца пальцам да пятлі.)

Дык будзьма ж братамі і надалей.
Адзначу я, пане, і ваш юбілей —
Успамяну сваім цёплым «Словам»
Аб слаўным такім, так сказаць, стогаловым.

Хто ж славай такой з вамі можа памерацца?
Дазвольце ж, пане... ад шчырага сэрца...

(Ад наплыву пачуццяў не можа больш гаварыць. Цат і кат горача абнімаюцца, вусны іх злучаюцца ў братнім пацалунку. Абодва ў экстазе заміраюць, не маючы сілы расстацца.)

З'ЯВА III

Два падарожныя: пан Луцкевіч і пан Астроўскі спыняюцца глыбока расчуленыя праяўленнем такой моцнай дружбы. Дастаюць хусцінкі і выціраюць слёзы замілавання.

Заслона

1932

З ФАШЫСТОЎСКАЙ ПАДВАРОТНІ

У засценку трушчаць косці,
Пан Луцкевіч чэша ў госці;
Там за працай кат, кат,—
Пан Луцкевіч рад.

Даў ахвяру ў рукі ката,—
Не благая будзе плата:
Пан Луцкевіч — нюх, нюх —
Чуе смачны дух.

Ён на кухню ваяводы
Даскапала знае ходы:
Пан Луцкевіч — гаў, гаў,
Каб Кіртыкліс даў.

Ваяводу ён дагодзіць:
Так на задніх лапках ходзіць,
Так лісліва — віль, віль.
Пан Луцкевіч, піль!

Пан Кіртыкліс кінуў злоты,
Пан Луцкевіч ліжа боты:
Так старанна — лізь, лізь,
Каб аж боты — бліст!

Пёс рахманы ды ласкавы,
Даць яму вяндліны й кавы!
Пан Луцкевіч, еш, еш,
Будзеш гаўкаць лепш.

Начапі на шыю смела
Банцік бел-чырвона-белы.
Як адслужыш — трах, трах:
Не вялікі страх.

Вось яшчэ кілішак «вудкі»,
А цяпер — пайшоў да будкі!
Пан Луцкевіч, ляж, ляж,
— Я, паночак, ваш.

Шчэрыць зубы на ўсход сонца,
І гайсае па старонцы
Яго верны брэх, брэх —
Здрадзіць пану грэх.

А за ім яшчэ паўсотні
З фашыстоўскай падваротні
На працоўных — гыр, гыр! —
«За грамадскі мір».

Ланцугі аднак жа рвуцца:
Будзе пану, будзе й сучцы:
Будуць суку біць, біць,
Будзе з панам выць.

1932

ПАКУТНІКІ-СУМЯШЧАЛЬНІКІ

Некаторыя юрысконсульты ўхітраюцца займаць па 8—12 пасад па сумяшчэнню ў розных установах.

З газет

І кім жа яны, і чаму ж яны
Так бязлітасна перагружаны?
Не адказныя, не начальнікі,
А пакутнікі-сумяшчальнікі.
З імі добра мяне пазнаёмілі!
Яны стогнуць і ў Мінску і ў Гомелі,
Яны стогнуть па ўсёй старонцы —
Юрысконсульты-абіронцы.
Ці бароняць яны, не бароняць,
А нагрузачкі не правароняць:
І па дзесяць пасад і па восем,
І вясною пацеюць, і ўвосень.
Не такі ўжо й народ ганарысты:
І па пя́цьсот бяруць, і па трыста,
Ды «сякія-такія» працэнты
Плацяць ім установы-кліенты.
Як за месяц усё пазбірае,
Ад нагрузак яго распірае...
Але ўсім ім пабіў рэкордзік
Нейкі віцебскі Чарнамордзік.
Ён на свой «аблакацкі» агузак
Узваліў аж дванаццаць нагрузак.
Абслужы вось тут кожнае месца,
Атрымай па два разы на месяц!
Варта б кожнаму тут чарнамордзіку
Завесці сабе хоць па «фордзіку».
А то прэ ён, каторы, пяшком,
Сапучы пад цяжкім мяшком,
Аж язык ля вушэй матляецца —

Ледзь даніну сабраць упраўляецца,—
Змокне ад поту, задыхаецца,
І сэрца ў яго, і дыхавіца,
Пад нагрузкамі гнуцца калені,
І, каб нагрузак паменшыць вагу,
Скідае ён лішні баласт на бягу,
Зусім не патрэбны баласт — сумленне.

1932

ХЛЕБ І «ВАТА»

«...іжа ясі на небясі,
Хлеб наш насушны схавай нам днесь».
— Дзядзька, можа здасі?
— Таварыш, дальбог жа, ўвесь.
(У «дзядзькі» наўмысле плаксівая міна.)
Паверыш, ну хоць бы асміна!
Сам патурбуйся, прайдзі да свірна.

Свіран, вядома, даўно пусты,
Збожжа, вядома, пайшло ў кусты.
Ды ўрэшце «таварыш» настроены мірна:
Ласку баіцца страціць навек,
Да «дзядзькі» плаксівага повен спагады:
«Што ні кажы ты, а і ён — чалавек,
Хоць і «цвёрдазады».
Мяккі «таварыш», проста як вата,
Хоць куды хочаш яго запіхай.
Развітваецца вінавата:
«Неяк жа будзе... няхай...
Як з яго возьмеш, калі ж ён божыцца?»

Падаўся «таварыш» па гладкай дарожачцы,
І хрысціць кулак мазгаўню цвёрдалобую:
«Ну, адкаснулася нячыстая сіла.
Дзякаваць богу! Мяйца і сына...
Хлеба яму... а трасцы з хваробаю!»

Лагодны «таварыш», быццам на шпацыры,
А ўслед яму — шротам кулацкія пацеры,
А ўслед яму шчэрыцца жоўты ікол.
Запісвай, «таварыш», сабе ў пратакол
Словы цягучыя з шэрае ваты:
«Захады ўсе прыняты».

Нам гэта «вата» абходзіцца дорага!
Яна ад udaраў захоўвае ворага;
Яна прыкрывае пудоў мільёны
І хлеба, і мяса, і лёну,
Заўсёды гатова прыгрэць сваяка,—
Люба і куму, і брату, і свату
Стуліцца за гэтую «вату».
Ды нешта ж пра «вату» сказаў ЦК?

У байцы за справу сацыялізма
Ударце па ваце апартунізма,
Каб аж ушчэнт расхвастаць,
Каб востраю зброяй працяць навылёт,
Каб аж норку пад ватай дастаць,
Дзе рыецца сёння кулацкі крот!

1932

ЕДЗЕ КРЫТЫК МАЛАДЫ

Да 23 красавіка 1932 г.

На замораных гнядых,
Сам непадкаваны,
Едзе крытык малады
З пугай дратаванай.

Воз нялёгкі па гразі
Па калодкі грузне:
— Гэй, папутнік, не бузі!
Шавялі, саюзнік!

Вось дастану па вушах!
Гэй, шамкамі бразгай!
Выпаўзай на біты шлях
З каляіны гразкай!

Ходзіць пуга па хвасце:
— Не бал-лу-уй, папу-утнік!
На пятнаццатай вярсце
Не сцярпеў пакутнік:

— Крытык! Родненькі! Даруй
Мне з маёю музай!
Кіраваць-то ты кіруй,
Ды не вельмі тузай.

1932

МАЙСТРЫ КРЫВАВАГА ДЖАЗА

Гарматныя каралі збываюць свае вырабы за межы пад выглядам музычнага інструмента.

З газет

«Джаз!
        джаз!
                джаз!
Да ведама
                ўсіх капельмайстраў джаза!
Найлепшыя струманты —
                                гэта ў нас:
Бравурна-зычныя
Струманты музычныя —
Бяры
        і грымі
                і наярвай адразу...»
Згуба камусьці,
                а ім —
                        барышы,
Для гэтага ў фірмы
                        пэўныя шансы,
Тут
    толькі ўмей —
                раздзімай,
                        варушы,
Каб найхутчэй
                закружыліся ў танцы.
Модныя фірмы
                у ЗША,
Не застануцца і лорды
                        ззаду:
Розныя маркі,
                адна душа

У фабрыкантаў
крывавага джазу.

«Хто аматар ладзіць джаз?
Лепшы струмант — гэта ў нас,
Струмант зычны і адборны:
Ёсць фаготы, ёсць валторны,
Можам даць мільён габояў,
Кожны з іх на пяць набояў;
Галасістыя ёсць флейты,
Толькі граць на іх умей ты:
Не зважай, што хто заплакан,
Націскай сабе на клапан —
Пік-пок!
Пік-пок!
Каго музыкай праніжа,
Распластае рукі крыжам,
Адтанцуе галубок.
Пік-пок!
Пік-пок!
Ёсць карнеты-а-пістоны:
Не зважай на енкі-стогны
Ды закладвай сабе стужкі,
Ды наігрывай частушкі —
Тра-та-та!
Тра-та-та!
Хай танцуе бедната,
Хай тлусцеюць каралі,
Што машыну завялі.
Мір сусветны? Забабоны!
Ёсць зенітныя трамбоны,
Дальнабойныя басы.
Ой, басы дык басы! —
Дубам стануць валасы,
Калі грымне такі бас,
Даскаиалы выйдзе джаз —
Раз — ба-бах!
Два — бу-бух! —
У танцораў зойме дух,
Ад вялікай весялосці
Ўрассыпную ляцяць косці.
Джаз адменны, беззаганны,
Дык шалёна скачацца,

Аж ніколі больш з нагамі
Галава не ўбачыцца.
Ой, люлі! Ой, люлі! —
Весяляцца каралі.
— Ёсць раялі! Вось раялі!
А ў іх гусенічны ход.
Каб без працы не стаялі,
Пасылаем мы на Ўсход.
Жар факстрот! Сып чарльстон
На раялі ў трыццаць тон.
Хай танцуюць кулі й рыкшы,
Танцаваць яны прывыкшы.
Тром! Тром!
Рыта-та!
Хай паскача бедната,
Хай танцуе весела
Крывавае месіва,
Адпачне пасля ў зямлі,—
Хай балююць каралі!»

Як грымнуць музыкі
ў правінцыі Жэхэ,
Аж да Жэневы
коціцца рэха;
Дзе страву гатуюць
пад назвай
«мір»,
Там
вельмі дарэчы
такі гарнір.
Драпежнікі
пішуць вайны закон
Агнём
і жалезам
на жоўтых скурах,
І сочыцца
мірны алей
з языкоў
У лорда Сесіля
і Поля Банкура,
І ў тых,
што за імі
ў цяньку стаяць,—

Дыпламаты
і дыпламатыкі,—
Кожны
правілы знае
«на яць»
Імперыялістычнай граматыкі;
Кожны
другога
раззброіць рад,
А сам —
нібы кветка мімозы;
На вуснах у кожнага —
шакалад,
А за пазухай —
бамбавозы.
Бяльмом жа на воку
савецкі «госць»,—
Простыя словы,
а сэнс вялізны:
Яго дэкларацыі —
у горле косць
Акулам
імперыялізму.
«Каб свет не захлынаўся
больш
у крыві,
Увесь расшматаны
на рызманы,
Давайце раззброімся:
я і вы,—
Начыстую
і без маны».
Ах, як бы ахвотна
вы
гэты рот,
Паны дыпламаты,
заткнулі!
Ды воплескаў буру
з усіх шырот
Яму пасылаюць
абедзве паўкулі,
І музыка ладзіцца
паадварот:

Пад гэту
скакаць давядзецца факстрот
І самай найбольшай у свеце
акуле.
І песня тады прагучыць:
— Ой, люлі!
Адбалявалі сваё
каралі!
Па каралях
пралетарскай шарэнгаю —
Плі!!!

1933

ШЭПЧА БАБКА, ШЭПЧА...

Старшыня калгаса «Беларусь» Дзяржынскага раёна Янка Дардынскі і яго брат загадчык свінафермы Макар Дардынскі да хворых свіней замест ветэрынара запрасілі шаптуху. Амаль усе свінні падохлі.

З селькораўскіх допісаў

Шэпча бабка ціха,
Шэпча бабка шчыра
Ў лапушное вуха
Племяннога кныра.

Толькі шэптаў слухаць
Нешта ён не хоча —
І абвялі вушы,
І заплюшчыў вочы.

Можа, на бабульку
Сорам яму глянуць?
Мо такія шэпты,
Што аж вушы вянуць?..

Шэпча бабка свінцы,
Шэпча так ціхутка.
Мо ці не вяселле
Ёй нашэпча хутка?

Мо ці не пра хлопца
Маладзіца марыць?
Ці бабулька проста
Хоча папляткарыць?..

Мала што бабулька
Нашаптаць умее!

Свінка-небарака
Толькі ружавее.

Мала каго бабка
Можа ёй пасватаць...
Перастала свінка
І нагамі кратаць.

І ніякіх шэптаў
Свінцы ўжо не ўцяміць,
І сказала бабка:
«Вечная ёй памяць».

І спяшае бабка
З дапамогай скорай
Ад памёршай гэтай
Да другое хворай.

Націрае соллю
І шапоча ціха,
Каб свінні ніколі
Не чапала ліха.

І свінню-мацёру
Ўжо з хлява выносяць,—
Сам загадчык фермы
Па свінні галосіць.

За свіннёй і кныра
Валакуць у яму —
Пахавалі тату,
Пахавалі маму,

Засталіся дзеці —
Бедныя сіроты,
Дык і тых панеслі
Хутка за вароты.

І Макар Дардынскі
І Дардынскі Янка
Лаюць-прабіраюць
Бабку-ашуканку.

«Ах ты, бабка-ведзьма,
Што ж ты нарабіла!
А была ў нас ферма,
Ёсць жа ў нас магіла.

Вось як возьмем, бабка,
Мы цябе за шкірку!..
Мусіць, нашаптала
Ты не ў тую дзірку.

Несвянцонай соллю,
Мусіць, націрала!
І праз тваю ласку
Мы цяпер без сала.

Ані паляндвіцы,
Ані тае шынкі —
І спраўляй як хочаш
Па свіннях памінкі!»

Старшыня гаруе
І загадчык фермы.
Чым жа заспакоіць
Можам іх цяпер мы?

Чым жа іх уцешыць?

. . . .

Ад такога гора
Будзе ім уцехай
Слова пракурора.

1935

ЖАРАБЯТЫ МОГУЦЬ БЫЦЬ

> У калгасе «Серп і Молат» Нараўляпскага раёна конюх Ігнат Жур у 1934 годзе атрымаў прэмію (75 руб.) за стопрацэнтную злучку кабыл. Вясной 1935 года выявілася, што ні адна кабыла жарэбнай не была. Атрымліваць і прапіваць прэмію памагаў Журу старшыня калгаса Рапот.
>
> З селькораўскіх допісаў

У калгасе на выгодзе,
На палянцы ля крыніцы
Разышліся ў карагодзе
Маладыя жарабіцы.
Развявае вецер грывы:
— Дзе ж ты, мілы, чарнагрывы?
Задзіраюць хвост трубой:
— Пагулялі б мы з табой.
Гоц, гоц, гоца-ца!
Жарабят нам хочацца.
І старыя нават маткі
Капытамі б'юць у ладкі.
Тут прыходзіць конюх Жур
Выганяць з распусніц дур:
— Вось уцешу вас я!
Бач, якія ласыя!
Племяннога жарабца?
А лазовага дубца!
Жарабец на стайні ж,
Як яго дастанеш?
Ён на стайні на чужой,
За калгаснаю мяжой,
Дый вялікі попыт,
Дый дарэмны клопат.

Дырэктыва ёсць — пакрыць?
Дык пра што тут гаварыць!
Першы раз нібыта?
Будзе шыта-крыта.
Вечарком жа таго дня
Піша зводку старшыня.
Піша, не гаруе —
Жура прэміруе.
Растлумачвае, за што:
«Перакрыты на ўсе сто»
І маргае хітра:
— Збегай па паўлітра...
Налівай ды вып'ем, брат,
За калгасных жарабят.
Гэта на пачатак,
А цяпер за матак.
Ну, яшчэ за жарабка,
Дый урэжам трапака —
Гоц, гоц, гоца-ца!
Аж зямля калоціцца.
Прайшло лета, прайшоў год,
Не надзівіцца народ:
— А дзе ж тое племя?
Выдавалі ж «прэмя»!
Прапілі яго даўно,
Жарабят жа не відно.
Халастыя маткі
Скачуць упрысядкі —
Гоц, гоц, гоца-ца! —
Каб давесці людзям,
Што ніяк без жарабца
Жарабят не будзе.

Калі жураў добра біць,
Жарабяты могуць быць.

1935

КІМ МЫ СЁННЯ СТАЛІ

Да пятнаццатай гадавіны
вызвалення Беларусі
ад белапалякаў

Лапці, торба, хлеб з мякінай,
Цемра курнай хаты —
Невясёлыя ўспаміны
Аб жыцці праклятым.

Ад калыскі да магілы
Выціскалі сокі,
Кроў пілі, цягнулі жылы
Каты-крывасмокі.

Мудрасць Леніна вяла нас
Да шчаслівай долі,
Воля партыі яднала
Нас на ратным полі.

Крывасмокаў мы пабілі,
Катаў пахвасталі,
Кол асінавы забілі,
Каб яны не ўсталі.

Наша шчасце стала явай,
Мы здабыткі множым,
Ордэн Леніна нам славай
Грудзі ўпрыгожыў.

За сумленную работу
Ў вёсцы і ў сталіцы
Ёсць у нас і хлеб, і боты,
Чыстыя святліцы.

Клічам мы братоў у госці
На сход урачысты,—
Зеляпеюць хай ад злосці
За мяжой фашысты.

Праглынуць, што мы стварылі,
Толькі хай не марань:
Па свінячым брудным рыле
Будзе чым ударыць.

1935

ТАТА-ЗАЯЦ

Байка

Пасуцца па начах заўсёды коні нашы
З вясны да восені — даволі-такі часу.
Вось раз у досвітак на пашы
З кабылай аднаго калгаса
Сустрэўся Заяц каля куста,
І вельмі ўжо яму да густу
Прыйшлася гнедая кабыла.
Ну і яна яго нібыта палюбіла.
Не ведаю, за што ёй заяц люб,
Але ж ён хваліцца:— Фактычны,— кажа,— шлюб.—
Пачне смяяцца хто, дык Заяц пратэстуе,—
Быў шлюб нібыта не ўпустую:
Не болей як праз год
Ад шлюбу ёсць ужо прыплод —
Жарэбчык-сысунок буланы,
Такі рухавы, спрытны, слаўны
Вядома, Тата-заяц рад —
Бяжыць туды, сюды, назад
І пад сабою ног не чуе;
Сяброў, знаёмых і радню
Абабяжыць ён дзесяць раз на дню:
— Вам,— кажа,— сына паказаць хачу я.
Сабраў кумоў, братоў, сватоў
І паказаў ім з-за кустоў:
— Ну, гляньце,— кажа,— чым не я?
І хвост такі кароценькі, куртаты,
І шэрсць, і вушы, як у таты,
І спрыт жа мой, і выпраўка мая!
А кпіны слухаць там і розную брыду —
Ды ну іх,— кажа,— к ліху!
Я ім яшчэ не тое давяду:
Вазьму і палюблю сланіху.

— І давядзі! — зайцы крычаць.—
Даўно пара!
Качаць разбойніка! Качаць!
Няхай жыве! Ура!
Такі ж удалы маладзец!
Палюбіць ён, каго захоча.
Але калгасны жарабец
Тут раптам калі зарагоча...
І тата той, і сваякі
Разбегліся ва ўсе бакі.

Такія сярод нас — зусім не навіна.
Вы толькі заўважайце:
Прэтэнзій у яго — хапіла б на слана,
Заслуг жа — як у зайца.

1935

Вокладкі кніг пісьменніка,
выдадзеныя ў даваенны час.

Кандрат Крапіва сярод удзельнікаў нарады
маладых пісьменнікаў Беларусі.
У першым радзе (справа налева): Рыгор Мурашка, Кандрат Крапіва,
Міхась Лынькоў, Міхась Клімковіч, Алесь Стаховіч, Пятро Глебка.
Мінск. 1940.

КАЛГАСНЫ ДЗЕД

І з выгляду просты, і проста адзет,
Ды гэта не проста, не так сабе дзед,

І шэрая світка зусім ні пры чым,—
У дзеда важнецкі інспектарскі чын.

Інспектар па якасці — гэта ж не жарт!
Патрэбны тут веды, і пільнасць, і гарт,

І чын яму спаць не дае па начах,—
Мільгаюць у дзеда агрэхі ў вачах.

Вясновае сонца вачэй не пратрэ,
А дзеда ўжо клопат, руплівасць бярэ,

А чын ужо штурхае дзеда пад бок:
— Таварыш інспектар! Пара, галубок...

І птушак дасужых звіняць галасы,
І дзедавы ногі шчымяць ад расы.

Ды ногі-то, ўласна, зусім ні пры чым,
І моршчыцца ў дзеда ёсць многа прычын:

Вунь шэрае штосьці на чорнай раллі,—
Няўжо бо нядбайнікі зноў падвялі?

І грозна і гнеўна глядзіць ён на грэх,—
І ўсыпле ж дзед Спёпку за гэты агрэх!

За тое, што добра дагледзеў вясны,
У прэмію дзеду падносяць штаны.

Штаны як штаны... Мо каб крышку вужэй,
Ды гонар для дзеда за ўсё даражэй.

Дахаты ён прыйдзе, пакажа старой:
— Ты ўсё мяне лаеш, а я вось герой.

Прытуліць старую к сівой барадзе
І горда падарак на стол пакладзе.

1936

ДАВЯЛОСЯ СВІННІ НА НЕБА ГЛЯДЗЕЦЬ...

Байка

Жыла-была адна Свіння.
Паслушная сваёй прыродзе,
Яна ў гнаі капалася штодня
Ды рылася ў гародзе.
Часамі нават на лугу альбо на полі
Бываць прыходзілася ёй,
Але што ў небе ёсць, над галавой,
Свіння не бачыла ніколі.
Яна хоць чула нейкія гаворкі
Пра сонца, месяц і пра зоркі,
Ды гэта ўсё нічога ёй не гаварыла.
З-пад лапушных сваіх вушэй
Яна і глянуць не магла вышэй
Свайго свінога рыла.
Аж неяк раз Свіння хацела ўлезці
У моркаву суседскую ў гарод,
Узбілася дубка на плот
Пярэднімі нагамі ды грудзьмі
І... неба ўбачыла як мае быць, нарэшце.
— Дык вось яно, хвалёнае людзьмі! —
Захрукала расчаравана.—
Ні лужыны, ні яміны, ні калдабана,
Ніводнай нават кучы гною!
А выхваляюць жа — прастор ды прыгажосць!
Аж проста разбірае злосць,
Што кормяць нас такой манною!
Ну, шырыня, раўніна, гладзь...
Ну дык і што ж? За што іх выхваляць?
Якая мне карысць ад гэтай сіні?
Што неба роўнае — няма чаго дзівіцца:
Каб там было чым пажывіцца,
Яго б даўно парылі свінні.

А сонца ж вунь! Пра хараство яго
Нямала людзі языкамі клепюць,
А тут і хараства ўсяго,
Што вочы толькі слепіць.
Ну вось, пабачыла... Цяпер я з небам квіта.
Няхай туды імкнуцца праз вякі
Энтузіясты-дзівакі,
А мне мілей маё карыта.

1938

ВОРАНУ ВЫШАЙ АРЛА НЕ ЛЯТАЦЬ

На нас узнімаюцца рыцары ночы,
Іх сочаць у цьме нашы зоркія вочы:
Хай точыць ім сэрца зялёная злосць,—
Па смерць сюды прыйдзе няпрошаны госць.

Як ворану вышай арла не лятаць,
Так ворагу нашай зямлі не таптаць.

Ёсць што бараніць нам і чым бараніцца,
Скала непрыступная наша граніца,
І пораху хопіць у нас, і свінца,
Каб ворагаў знішчыць усіх да канца.

Як ворану вышай арла не лятаць,
Так ворагу нашай зямлі не таптаць.

Мы сілы падвоім, мы храбрасць патроім,
Мы ворагаў іх жа крывёю напоім,
Як ворану вышай арла не лятаць,
Так ворагу нашай зямлі не таптаць.

1939

ЛІСІ ХВОСТ І ВОЎЧЫ КЛЫК

Воўк прыкінуўся лісой
Перад беларусам:
«Не палохайся, я — свой,
З ласкай, не з прымусам.

Фюрэр наш — твой лепшы друг,
Вось — чытай паперку:
Каб падняць твой паўшы дух,
Шле табе цукерку.

Ён не можа бачыць слёз,
Постаці панурай
І прышле яшчэ абоз
Вам з мануфактурай.

Мы баронім твой жа край
Ад тваёй жа ўлады;
Зробім тут фашысцкі рай —
Будзеце вы рады...»

Байкі тыя беларус
Слухае з аглядкай,
Сам матае ўсё на вус:
«Брэшаш, ды не гладка.

Ёсць вас гэткіх брахуноў
Загаворваць зубы:
Гітлер ходзіць без штаноў,
Нам жа шые шубы;

Абяцае: боты дам,
Дам мануфактуры...
Ён пашыў бы боты нам,
Толькі... з нашай скуры;

Прызнаецца ўсё ў любві,
Спакушае раем,
Лапы ж брудныя ў крыві,
У чыёй — мы знаем.

Пад усмешкай воўчы клык,
А цукерка з ядам...
Падрыхтуем востры штык
«У падзяку» гадам».

1941

РАЗВІТАННЕ СЫНА

Не сумуй па мне, старая,
Будзь здарова, маці!
Вораг край мой разбурае —
Ці ж сядзець мне ў хаце?

Ці ж на тое палівала
Ты зямліцу потам,
Каб яна цяпер стагнала
Пад фашысцкім ботам?

Ці ж на тое мне пра волю
Пела над калыскай,
Каб марнела наша доля
Пад пятой фашысцкай?

Лепш свабодным легчы ў полі
Ад варожай кулі,
Чым аддаць сябе ў няволю
І цябе, матуля.

Бараніць пайду свабоду,
Біцца з гадам лютым,
Што нясе майму народу
Здзекі і пакуты.

Будзем жывы — будзем рады
Лёсу маладому,
А пакуль не знішчым гадаў,
Не чакай дадому.

1941

НАМ ПАМЯТНЫ ДВАЦЦАТЫ ГОД

Нам памятны двaццaты год
І Беларусь пад панскім гнётам;
Таптаў зямлю шляхецкі бот,
Палітую крывёй і потам.

Але народа вольны дух
Скарыць не здолеў вораг прагны:
Героя смерць раджала двух,
Пайшлі на бой лясы і багны.

Таго, хто гвалт і здзек тварыў,
Спаліў агонь народнай кары,
І ветру вольнага парыў
Развеяў над краінай хмары.

У рукі ўласныя свой лёс
Узяў народ вольналюбівы,
На вогнішчах палацы ўзнёс,
Пераатварыў балоты ў нівы.

З вялікай брацкаю сям'ёй
Пад сцягам Леніна ён крочыў,
Ды раптам над яго зямлёй
Згусціўся змрок фашысцкай ночы.

Не знаюць літасці звяры,
Крывёю залілі абшары,
Гараць і крышацца муры,
Хаваюць пад сабой ахвяры.

Ідуць, закованыя ў сталь,
На нас драпежнікі і каты.
Народ, на бой рашучы ўстань!
Устань для помсты і расплаты!

Хай партызан былых сыны
Сваіх бацькоў прадоўжаць славу:
Няхай заплацяць груганы
Жыццём за чорную расправу!

За кулю — кулі, кроў — за кроў,—
Знішчай раз'юшаных звяроў!

1941

ЗБРОЮ К БОЮ!

Зброю к бою, партызаны!
Лезе ў хату госць нязваны,
Лезе к нам фашысцкі гад —
Лоб стальны, ды кволы зад.

Напралом прывык ён перці,
Хай жа прэ насустрач смерці,—
Для гасцей такіх у нас
Падрыхтованы прыпас:

З фронту — танкі ды гарматы,
З тылу — вілы ды гранаты,
З фронту — слаўныя палкі,
З тылу — вашыя штыкі.

Расквітаемся мы з гадам
Здружанымі сіламі:
Лоб стальны праб'ём снарадам,
Зад праніжам віламі.

1941

ПАРТЫЗАНСКАЯ НОЧ

Золь асенняя, туман.
Шэпчуць жоўклыя лісты.
Ноч — сяброўка партызан,
Друг іх верны — лес густы.
Ціхі посвіст, лёгкі шорах,—
Цемра ночы ажыла...
Хай дрыжыць ад страху вораг,
Гэта смерць яго прыйшла.

1941

ФРЫЦАВЫ ТРАФЕІ

«На Маскву табе маршрут»,—
Інфармуюць Фрыца.
Фрыц сказаў бадзёра: «Гут!
Можна пажывіцца».

Сала, масла, цукар, мёд
Гітлераўца вабяць:
Фрыц — плячысты на жывот
І мастак пaграбіць.

Майстар «арганізаваць»
Вопратку, абутак;
А Маскву збіраўся ўзяць
Ён за двое сутак.

Роўнай стужкаю бяжыць
На Маскву дарога.
Па абочынах ляжыць
Мёртвых фрыцаў многа.

Шар парожняй галавы
Фрыц схіляе ніжай:
Недалёка да Масквы,
А да смерці бліжай.

Фрыц штодзень чакаў бяды
І сядзеў у шчэлі,
А фашысцкія рады
Больш і больш радзелі.

Чалавек мо дваццаць пяць
Засталося з роты...
Фрыц паспеў, аднак, прыдбаць
Ялавыя боты.

Фрыц зрабіў усё, што мог,
І сягоння рана
Сілай здзёр ён боты з ног
На сяле ў Івана.

Ціха крадзецца Іван
Да фашыста-ката;
У руцэ яго наган,
У другой — граната.

Захапіў паветра — ўзмах,
Гром і бліскавіца!..
І застыў на момант жах
У вачах у Фрыца.

Колаў стук сярод палёў,
Слуп рухомы дыму:
Едзе Фрыц з вайны дамоў,
Едзе на радзіму.

Ён зрабіў усё, што мог:
Боты тут, з сабою.
Не хапае толькі ног:
Ногі... пад Масквою.

1941

СОН ГІТЛЕРА

Гітлер сніў салодкі сон,
Быццам ён — Напалеон.
Выклікае недавер'е
Ў нас эрзац Напалеона:
Як павыскубем мы пер'е,
Дык акажацца варона,
Што прыбралася была
Пад французскага арла.

1941

БАБЛІЯ ЛЮДАЕДА

— Бог Вотан на небе,
Адольф — на зямлі,—
Вось мой закон і скрыжалі:
Бі, разбурай, душы і палі,
Каб падалі ніц і дрыжалі.

Той самы любімы з маіх салдат,
Хто гэты закон выпаўняе аддана,
Хто самы крывавы бязлітасны кат,
Таму і любоў і пашана.

Хто кроў чалавечую піць прывык,
Жанчынам вырэзвае грудзі,
Хто храбра дзяцей падымае на штык,
У царстве нябесным той будзе.

Я кроўю абшары зямныя залью,
І стануць рабамі народы,
І будуць угнойваць сабою зямлю
У славу арыйскай пароды.

Да ўлады я смела па трупах пайду,
Ступаючы кованым ботам,
І свет, як канцлагер, вакол абвяду
Калючым гартованым дротам.

Мы на гэта скажам гаду:
— Грозен рак, ды вочы ззаду!

1942

АПОШНЯЯ СТАЎКА ГІТЛЕРА

Заядлы ігрок і упарты
Гітлер — фашысцкі пёс.
Паставіў усё ён на карту —
Гонар дзяржавы, свой лёс.

Гебельс круціць шарманку,
Значыць — у Гітлера туз;
Крыкнуў ён хрыпла: «Па банку!
Іду... на Савецкі Саюз».

Мы адказалі: «Біта!
Пад Растовам і пад Масквой...»
Цяпер мы прымусім бандыта
Расплаціцца сваёй галавой.

1942

ДВА ПАРАДЫ

I. Парад крыжаносцаў

За Брусель і за Парыж,
За Белград і за Афіны,
За пажары, за руіны
Начапіў ім Гітлер крыж.
(Крыж жалезны — ганьбы знак,
Чорны, як душа фашыста.)
Цешыў ён сваіх сабак,
Абяцаў ім урачыста,
Што за лета, да зімы,
Будзем знішчаны і мы.
З крыкам — гох! пад гукі маршаў
Рушылі яны на Ўсход,
Стаў зямлю Радзімы нашай
Дратаваць фашысцкі бот.

II. Парад крыжоў

Гневам, помстаю гарачай
Іх сустрэў герой-народ:
Смерцю чорнаю сабачай
Тут палёг фашысцкі зброд.
За пакуты, кроў і слёзы,
За разбой і грабяжы
Ім драўляныя, з бярозы,
Забяспечаны крыжы.
Хай ім сыпле Гітлер ласкі,
Хай ім Гебельс бае казкі
Хоць у сотню языкоў —
Мы прынялі іх па-наскі:
Засталіся толькі каскі
Ад арыйскіх чарапкоў.

1942

МЫ АДДЗЯКУЕМ

*Адказ беларусаў сатрапу Гітлера
Вільгельму Кубэ
на яго праект зямельнай рэформы*

Гер гаўляйтэр Вільгельм Кубэ
Склаў праект рэформы:
Маскіруючыся груба,
Нам рыхтуе ёрмы.
Гер ахоплен тым жа шалам,
Што й ягоны фюрэр:
Мажа, шэльма, нашым салам
Ды па нашай скуры.
Землю нашу, як спакусу,
Суліць нам «сардэчна»,—
У арэнду беларусу
Аддае «навечна».
Апякуецца над намі
Вырадак гадзюкі,
Каб нямецкімі рабамі
Мы былі і ўнукі;
Спакушае селяніна
Жульніцкім манерам:
«Будзе вам жыццё — маліна
Пад нямецкім герам».
О, мы геру Кубэ верым
І аддзячыць зможам:
Той праект мы разам з герам
У зямлю палажым.

1942

ДОБРА НАСАБАЧЫЎСЯ

На Асінторфе нямецкія акупанты знайшлі сабе аднаго вернага паслугача-сабакавода Гадзюка.

— А па-нашаму ты ўмееш
Гаварыць з народам?
— Я ж дагэтуль, мой паночак,
Быў сабакаводам.
Насабачыўся тым часам,
Бачыў цюцек зблізку,
Не ўступлю цяпер ні ў чым я
І самому Лыску.
Дык прашу я ў панскай ласкі
Сабачага хлеба,
Пабрахаць жа я патраплю
І ўкушу, дзе трэба.

1942

ГЕБЕЛЬС БРЭША — ВЕЦЕР НОСІЦЬ

Каб прыкрасіць крыху справы
Гітлераўскай банды,
У Берліне ёсць плюгавы
Доктар прапаганды —

Недалужнае стварэнне,
Карлік і крывеша,
Але брэша з захапленнем,
Несціхана брэша.

Не збрахаць, як карлік, столькі
Дзесяці сабакам,
Брэша больш ён у тры столкі,
Можа, нават з гакам.

Называў вайну ён бліцам,
Урачыстым маршам,
Набіваў галовы фрыцам
«Пераможным» фаршам,

Браў Маскву ён адным махам
Разам з Ленінградам,
Ачмураў пужлівых страхам
Ды фашысцкім ядам;

І пакуль пад Сталінградам
Фрыцы паміралі,
Языком віхлястым гада
Шарыў на Урале.

Чым мацней фашысты біты,
Чым іх большы смутак,
Тым больш карлік пладавіты
Выпускае «вутак».

Брахуны з ганні ягонай
Пішуць у газеце,
Што ўжо Арміі Чырвонай
Больш няма на свеце;

Што ўжо ў нас дзяды ваююць.
Што малыя ўнукі
У атаку штыкавую
Водзяць іх пад рукі;

Што ўжо дзеці — не падросткі,
А грудныя — ўзяты,
Што ў руках у войска соскі,
А не аўтаматы.

Нам ужо абрыдлі досыць
Байкі прайдзісвета:
— Гебельс брэша — вецер носіць,—
Кажам мы на гэта.

Як зачуем лопат «птушак»
З гэтага балота,
Б'ём мацней мы фрыцаў з пушак,
Косім з кулямёта.

Гэта спосаб самы хуткі,
Самы лепшы сродак:
Дохнуць гебельсавы «вуткі»
Ад савецкіх зводак.

1943

РАЗЛЮЛІ-ЛЮЛІ МАЛІНА

Песня беларускіх партызан

Раз фашысцкі чорны зброд
Пёр калонаю на ўсход.
Падабралася скаціна —
Разлюлі-люлі маліна!
Ой, ой, ну і зброд!
Разлюлі-люлі маліна!

Па балотах, па палях
Пралягаў шырокі шлях:
Ехаць вырадкам з Берліна —
Разлюлі-люлі маліна!
Ой, ой, ну і шлях!
Разлюлі-люлі маліна!

Едуць подлыя эс-эс,
Перад імі цёмны лес —
Што за ўдалая мясціна!
Разлюлі-люлі маліна!
Ой, ой, ну і лес —
Разлюлі-люлі маліна!

Што тут доўга варажыць —
Трэба міну залажыць!
Ну і штука, ну і міна!
Разлюлі-люлі маліна!
Ох, брат, ну й зарад!
Разлюлі-люлі маліна!

Ты шумі, зялёны гай,
Партызанам памагай!
Выбух, залпы, страляніна —
Разлюлі-люлі маліна!

Ой, ой, ну і бой!
Разлюлі-люлі маліна.

Хлопцы білі, як маглі,
Немцы трупамі ляглі.
Выйшла фрыцам дамавіна —
Разлюлі-люлі маліна!
Ой, ой, ну і бой!
Разлюлі-люлі маліна.

1943

ОЙ, НЕ ХАДЗІ, ФРЫЦУ, ДЫЙ НА ВЕЧАРНІЦУ

Ой, не хадзі, фрыцу,
Дый на вечарніцу,
Бо на вечарніцы
Дзеўкі чараўніцы.

Катора дзяўчына
Аб радзіме дбае,
Такая для фрыца
Злыя чары мае.

У суботу фрыца
Дый прываражыла,
У нядзелю ўночы
Спаці палажыла.

Палажыла фрыца,
Каб не ўстаў ніколі,
Каб не засціў волі
Для дзявочай долі.

1943

ПРЫГОДЫ ШТУМФА

У часе першых перамог
Штумф крычаў заўзята: «Гох!»
Каб вайну закончыць так,
Здаў ён фюрэру пінжак.
Не відаць канца вайны,—
Здаў ён фюрэру штаны.
А каб ты, мой фюрэр, здох! —
Ні штаноў, ні перамог.

1943

ЭПІТАФІЯ

Тут ляжыць высокі чын —
Кубэ, Гітлераў служака.
Пры жыцці быў сукін сын
І загінуў як сабака

1943

ВЯСНОВЫ КІРМАШ КВЕТАК У БЕРЛІНЕ

На Берлінскім кірмашы
Многа кветак для душы...
Для тае душы, што з цела
Ў рай да бога паляцела.

Гандаль добра йдзе бязмерна,
І прыбытак ёсць казне:
Мо на кветках Гітлер верне,
Што ён страціў на вайне.

1944

ЯНКА І КАРЛА

Янка і Карла суседзі былі,
Ды розныя сцежкі іх змалку вялі:
Янка вучыўся жыццё будаваць,
Карла вучыўся людзей забіваць;
Янка насіў на руках мазалі,
Ў Карлы яны не ў пашане былі;
Янка асушваў абшары балот,
Карла, як сыч, паглядаў цераз плот;
У Янкі на багне пшаніца расла,
У Карлы ад прагнасці слінка цякла;
У Янкі ад працы дом поўны дабра,
І Карла тут рушыў, сказаўшы: «Пара».
У двор ён да Янкі ідзе напралом,
Зрывае замкі ўсе, ўрываецца ў дом.
Тут Янка насустрач: «Што робіш?! Пастой!»
А Карла адказвае: «Дом гэты мой».
Янка пярэчыць, а Карла сваё:
«І статак, і свіран, і збожжа — маё».
Тут Янка да жонкі: «Мо сплю гэта я?»
А Карла за жонку: «І баба мая».
Янка абураны: «Гэта ж разбой!»
А Карла за Янку: «І сам жа ты мой.
Горы варочаць ты ўмееш гарбом,
Будзеш нядрэнным нямецкім рабом».
А Янка: «Ніколі, ва векі вякоў!»
А Карла як суне у твар кулаком:
«На тое парадак у нас і прымус.
На тое я — немец, а ты — беларус.
За гонар яшчэ палічы для сябе,
Што буду сядзець я ў цябе на гарбе».
Ад слоў гэтых Янку аж кінула ў жар.
Уцёр рукавом ён скрываўлены твар,—
Ад крыўды і гневу нутро ўсё гарыць,

І болей ён з Карлам не стаў гаварыць,—
Як скінуў Янук апранаху з плячэй,
Як сплюжыў ён Карлу між прагных вачэй:
«Мяне захацеў ты? Дык на ж вось, бандыт!»
І вылезлі вочы ў фашыста з арбіт,
І бразнуўся Карла, сказаўшы: «Капут!»
Вось гэтак наш Янка пазбыўся пакут.

1944

НА БАБРУЙСКАЙ ШАШЫ

Імчыць наш газік. Па баках —
З крыжамі танкі, лом усякі,
І ўсцяж — павержаныя ўпрах
Былыя Гітлера ваякі.
Брыдуць жывыя стараной,
Дакладней — ледзь жывыя фрыцы.
А гэта што там за герой?
Арыйка, мабыць,— у спадніцы.
Не разбярэш адразу тут:
Адзета постаць недалужна:
— Што? Дзеўка?
— Найн. Штаны капут,—
«Герой» нам адказаў паслушна.
Адзін з фашысцкіх бараноў —
Ён марыў пакарыць планету,
І вось пляцецца без штаноў
Плюгавы «заваёўнік свету».
Імчыць наш газік... Той жа лом,
І тыя ж трупы ўздоўж дарогі,
І фрыц, што сам ідзе ў палон,—
Адзнакі нашай перамогі.
«Дрыжыце ўсе, ён сілу льва займеў!» —
Крычалі халуі пра Гітлера-ваяку.
Мы ж, не пазнаўшы, што ён — леў,
Пабілі проста — як сабаку.

1944

ГІТЛЕР МАРЦЕ ПАГРАЖАЕ, ЧАМУ МАРТА НЕ РАДЖАЕ

Адзін з паплечнікаў Гітлера ў сваёй прамове папракаў нямецкіх жанчын, што яны не хочуць павялічваць насельніцтва Германіі.

Ганса з фронту ждала Марта,
Ждала доўга і упарта,
Аб каханым, аб вяселлі
Часта марыла ў пасцелі,
Толькі... выйшла чапуха:
Чэрві з'елі жаніха.

Жаніхоў на фронце многа,
Марта выбрала другога.
Працякло ўжо шмат вады,
Што ж не едзе малады?
Што няма ваякі?
Трапіў Франц яе туды,
Дзе зімуюць ракі.

Абяцаў прыехаць Герман,
Толькі вось прыйшла зіма
І даўно мінуўся тэрмін,
А ўсё Германа няма.
Ах, няшчасны, божа мой!
Ён «захоплены» другой.

Фрыцу рыжаму, відаць,
Сэрца прыйдзецца аддаць.
Фрыц да Марты бег жаніцца
Ды сустрэўся са штыком,
І прыйшлося таму Фрыцу
Паміраць халасцяком.

Кузьма Чорны і Кандрат Крапіва. 1942.

Кандрат Крапіва са сваім сынам Барысам. 1942 .

Ёсць яшчэ Аскар і Вілі,
Іх на фронце не дабілі.
Фрэйлен Марта, пэўнай будзь:
Не дабілі, дык даб'юць.

1944

ЛЯСНАЯ КАЗКА

> У некаторых раёнах БССР план нарыхтоўкі і вывазкі лесу знаходзіцца пад пагрозай зрыву. Раённыя кіраўнікі не прымаюць канкрэтных захадаў у дачыненні да зрыўшчыкаў плана.
>
> З газет

Лес высокі стаіць і гонкі,
Ды не ходзіць ён сам да чыгункі,
Растлумачвалі ж разоў дзвесце:
Трэба секчы яго ды везці.
Атрымаў Абібок заданне,
А ахвоты тае — анізвання:
Паглядзіць на лес ён здалёку,—
Моташна Абібоку.
Лесу многа, ды розных парод...
«Трэба, выходзіць, склікаць народ,
Чытаць з раёна паперу
Ды брацца-такі за сякеру
І махаць, і махаць да поту...
Выдумалі ж работу!
Трэба тут з сілай ды не малою,
А потым шоргай яшчэ пілою,
Так натрэш і мазоль часамі;
А потым — пніся, кладзі на сані
Ды цаліною тралюй да дарогі —
Тут памлеюць і рукі, і ногі.
Ды гэта ж не ўсё — лічы:
Да чыгункі яшчэ валачы.
Вось тут работка якая!
Няхай яна лепш пачакае,
Работа, як кажуць, у лес не ўцячэ,—
Зробім яшчэ.
Не такая пільная рэч...»
І лёг жыватом на печ.

Тут начальнік з раёна прыскочыў:
— Чаго ж ты ляжыш, Абібоча?
Чаму ж у лес ты не едзеш?
— Тлумачыць — язык навярэдзіш
(Патыліцу чухае, крэхча).
Ехаць — дык трэба ж каня запрэгчы,
А збруі ніяк не збяру я,
Па ўсім калгасе раскідана збруя:
Дуга у Івана, хамут у Рамана,
Аглобля адна у Сцяпана,
А другая аж у Дзямяна,
У Савасцяна недзе папруга,—
Вельмі прыйшлося мне туга.
Дык я вось ляжу ды гарую:
Як жа сабраць мне збрую?
— А ты загадай, каб знеслі.
— Ох, гэта доўгія песні!
— Паспявай — не пашкодзіць.
— Загадваў — ніяк не выходзіць:
Панёс Іван дугу да Рамана,
А Раман хамут да Сцяпана,
Аглоблю Сцяпан да Дзямяна,
Той сваю да Савасцяна,
А Савасцян да Івана папругу,
Так і ходзяць яны па кругу,—
Не дагоніць хамут дугу...
— Дык хадзем, я табе памагу.
Ідзе Абібок па сяле
З начальнікам на чале.
Ад сядзібы ідуць да сядзібы,
Ад хаткі да хаткі —
Ліквідуюць усякія хібы
Ды арганізацыйныя непаладкі.
Узяўшы Івана, Рамана, Сцяпана, Дзямяна,
Павёў іх начальнік да Савасцяна,
А Савасцяну здалёк пагукаў,
Каб той стаяў ды чакаў.
Абібок дык аж дзівіцца тут:
— Сабраліся ў месца дуга і хамут!
Гэта штука, ядрона-мудрона!
Вось што значыць начальнік з раёна!
Шчыра дзякую за дапамогу!
— Запрагай жа цяпер і ў дарогу.

Абібок ад такога загаду
Заклапочана чухае ззаду:
— Запрагаць тут, начальнік, цяжка:
Адарвана ў папрузе пражка,
І няма ў хамуце супоні,
І някормлены яшчэ коні,
І дуга, ліха ёй, наламана,
І наогул ужо нярана,
Ды дарога ў лес не працёрта,
Ды ваўкоў жа ў лесе да чорта:
Туды ехаць — шукаць сабе згубы:
Пападзіся ім толькі на зубы!
Глянуў начальнік сярдзітым вокам:
Што ты зробіш з такім Абібокам?
Не выконвае ён загаду,—
Трэба ехаць склікаць нараду.
Пацелі раённыя цёці ды дзядзі
На раённай нарадзе,
Гаварылі тры дні і тры ночкі,
Нагаварылі сорак тры бочкі,
Разглядалі пытанне зблізку,
Наскідалі акуркаў міску,
Спісалі рулон паперы —
Намячалі ўсялякія меры,
Каб як Абібока да лесу прывесці.
А лес, як і быў, на месцы —
Высокі стаіць ды гонкі
І сам не ідзе да чыгункі,
Бо даведзена ўжо вякамі,
Што лес не сякуць языкамі.

1947

ЛЁТЧЫК І БЛЫХА

Байка

Збіраўся Лётчык у палёт
Цяжкі і небяспечны —
Па-над тайгой адвечнай
З Масквы аж на Далёкі Ўсход
Хацеў рэкорд выдатны ён паставіць,
Каб авіяцыю савецкую праславіць.
Вось зборы, клопаты ды вывучэнне карт:
Праклясці трасу як, калі прызначыць старт,
На колькі ўзяць харчоў, як лепей апрануцца
(Зімовы быў сезон).
І трэба ж тут Блысе паблізу апынуцца!
Не ўспеў наш Лётчык агледзецца,
Як — скок Блыха ў яго камбінезон!
(Блыху занёс сюды не вецер,
А нейкі пёс — бульдог ці сетэр.)
Праз пару дзён,
Уранні,
На світанні,
Пад воплескі ды пажаданні
Узняўся ў неба наш Пілот
З цяжкім, адказным грузам,
І вестку радыё панесла над Саюзам:
Герой адправіўся ў палёт!
Ляціць герой, а на працягу трасы
З ім думкамі заводы і калгасы:
Якая тоўшча хмар і сіла тых вятроў?
І сам ён ці здароў?
Мо пагражае хлопцу небяспека?
(Нам дораг лёс такога чалавека.)
А што ж рабіла там Блыха?
З героем і яна ляцела,
Ды толькі знаць аб гэтым не хацела.

Блысе палёт той — чапуха.
Ёй выбрацца хутчэй бы з кажуха,
Дарвацца да жывога цела.
З трывогаю заўважвае Пілот
На крылах лёд,—
Напружвае ўсе сілы ля штурвала,
Блысе ж і гора мала:
Яна ўжо за кашуляй, на спіне
То тут, то там, нібы жыгала,
Балюча тне.
Ах ты, плюгавае стварэнне!
Ды некалі Блыху ганяць:
Хутчэй бы самалёт узняць,
Пазбавіцца абледзянення.
Вышэй! Яшчэ вышэй!
Няма ў Пілота іншай мары,
Як вырвацца з праклятай хмары.
Вышэй!
А кроў і з носа, і з вушэй,
І цела ўсё нібыта
Якімсьці волавам наліта,—
Патрэбен кісларод.
Прыкрыўшы маскай смаглы рот,
Герой працягвае палёт
І прабіваецца да сонца.
А дзесьці ўнізе там хвалюецца народ,
Узбуджаны бясконца:
Прыйшлі героя прывітаць,
Ды нешта доўга не відаць...
Ура! Ляціць! Абдымкі, музыка, прамовы,
Гарачыя, ад сэрца, словы,—
Народ героем горд:
Адолеўшы і ост, і норд,
Наперакор марозу, ветру,
Пакрыўшы тысячы суровых кіламетраў,
Паставіў новы ён рэкорд.
— Што, што? Мне гэта слухаць дзіўна! —
Затрапяталася Блыха.—
Які рэкорд? Вар'яты! Ха-ха-ха!
Я ж суткі цэлыя была з ім неадрыўна
На той жа ўсё спіне,
Дык пра палёт лягіей вядома мне:
Я, праўда, насмакталася ў ахвоту,

Але ж не бачыла ніякага палёту.
Дык што ж іх гэтак узняло?
Дзе гонару таго крыніцы?
Ўсяго ж маршруту ў нас было —
Ад каўпяра да паясніцы.

Сям-там у нас такія блохі ёсць,
Што нашых поспехаў стараюцца не бачыць
І ўсё навыварат тлумачаць.
Такі мне ў крытыцы сустрэўся ягамосць.
Няздольны ахапіць савецкіх спраў вышыні,
Ён мераў нас на свой аршын блышыны.
Кузурак гэтых подленькая злосць,
Агідны іх смяшок сліňявы
Не апаганяць нашай славы,
Не зменшаць нашых перамог,
Ды ўсё ж лягіей пазбавіцца ад блох.

1949

ПОП І ПАПУГАЙ

Байка

Было
Сяло.
У ім — царква ды дом папоўскі,
А ў доме, як вядзецца, Поп.
І дзіва дзіўнае было б,
Каб ён не гроб,
Тым больш што Баця быў такоўскі:
Па барадзе — казёл, па голасе — Казлоўскі.
Бывала, ў алтары
Як возьме чарыцу малую
Ды як закоціць «алілую»,
Дык бабы плачуць, як бабры.
За гэтыя «святыя» песні
Яму, хоць плакалі, ды неслі.
У гаспадарцы ў Баці спор
(Яго не забывае паства):
Дабра, жывёлы повен двор —
Кароўкі, свінкі, птаства.
— Чаго ў цябе, айцец Яўлампій, не хапае?—
Яму сусед Памешчык гаварыў.—
Вось хіба толькі Папугая...
І Папугая ён аднойчы падарыў
(Нібыта для таго, как забаўляць папіху,
Хоць сам жа ён і забаўляў паціху).
І вось пачуў аднойчы бог —
Ды што за ліха! —
Пяюць удвох!
А гэта перад службай Поп трэніраваўся.
І Папугай пад лад прыстасаваўся.
За спевы тыя Какаду
Давалі смачную яду,
Дык лепш ён за дзячка стараўся:

Цягнуў за Бацем з той пары
І кандакі, і трапары,
І нават «Іжэ херувімы»
Адолеў ён за зіму,—
Так налаўчыўся Папугай,
Хоць ты яму парафію давай.
«Святая птушка бога славіць,—
Пайшла гаворка паміж баб,—
І так жа добра, што магла б
Сама абедню правіць».
А тут якраз, як на бяду,
Памёр раптоўна Баця,
Пакінуўшы жалобу ў хаце
Ды Папугая Какаду,
Які, заўважце, ў часе адпявання
Цягнуў за іншымі «Надгробнае рыданне».
Каму на вусны смерць прыляпала пячаць,
Таму без руху спачываць,
Ну, а жывым на ўме жывое:
Злюбіліся ў сяле тым двое,
Ды вось бяда — няма каму звянчаць.
Старыя раяць шлюб адкласці,
А маладыя прагнуць шчасця,—
Вось тут, як кажуць, і кукуй!
Ды некаму прыйшла тут думка неблагая:
Няма Папа, дык возьмем Папугая,—
Спяе і ён «Ісаія лікуй».
І вось Жаніх той і Нявеста
Сваё ў царкве занялі месца.
Каб шлюбны выканаць закон,
Даставіў Сват у клетцы Папугая
І семак даў — няхай паласуецца ён,
Дык весялей мо заспявае.
А Попка з радасці такой
Як гаркне: «Са святымі упакой»,
«Надгробнае рыданне»...
Нявеста тут адразу — гоп!
Жаніх жа той магутнаю рукою
Дурную птушку згроб:
— Вось я ж цябе, нягоднік, супакою!
І, як расказвае паданне,
Дастаўся Попка кошцы на сняданне.

Каб не маглі мараль як-небудзь перайначыць,
Я мушу байку растлумачыць:
Паехаў быў вучоны нештавед
Аж у Амерыку, за свет,
І розуму такога там набраўся,
Аж нос яго задраўся.
Вярнуўшыся, і ён, як Попка той,
Пачаў спяваць «за упакой».

1949

ДЗІЦЯ, ВОЖЫК І ЗМЯЯ

Байка

Выходным днём у саснячку
Жанчына з дзіцянём гуляла,
Лягла пад сонца, задрамала,
А небяспека напаткала
Яе маленькую дачку.
З узгорка ўніз вядзе сцяжынка,—
Ідзе па ёй мая Дзяўчынка
Ды ловіць матылькі.
А гэтым часам пры сасонцы
Гадзюка грэецца на сонцы,—
Бліcчыць на ёй узор лускі.
Дзяўчынка рада: «Цаца! Цаца!»
І хоча ўжо рукой хапіць,
А «цаца» пачала звівацца,
Лісліва, ціхенька сіпіць:
— Хачу, дзіця, з табой пасябравацца:
Цябе я ласкава, пяшчотна абаўю,
Пазнаеш ты любоў маю.
Аж раптам тут ля самых ножак
Зафыркаў злосна Вожык
І кінуўся адважна на Змяю.
Змяя ўзвілася бліскавіцай,
Зубамі хоча ўпіцца,
Мільгае промнямі лускі,
А ён, узброены іглідай,
Зубоў змяіных не баіцца
І рве Гадзюку на кускі.
Дзяўчынка сціснула ад гневу кулачкі,
Крычыць на Вожыка: — Пачвара, недарэка!
Ты цацу сапсаваў маю!
За гэта я цябе наб'ю.
Ты — бека!

— Дзіця,— адказвае ёй Вожык,—
Хоць бека я, калючы, непрыгожы,
Але ж я знішчыў смерць тваю.
Як падрасцеш, ацэніш ты паслугу
І мне падзякуеш, як другу.

Дзіця дзіцём — і розум у яго такі.
Я не дзяцей тут меў на мэце,
А ёсць яшчэ дарослыя дзядзькі
На свеце,
Што і змяю гатовы прытуліць,
Якая іх умее пахваліць.
Такім мілей ліслівы гад паўзучы,
Чым верны друг, хоць і калючы.

1950

БАЛАДА ПРА ЯЎТУХА

Быў хлопчык як хлопчык —
Гуляў сабе, рос,
Не думаў да часу
Пра будучы лёс,
Меў шмат закадычных
Адданых сяброў,
Гусей з імі пасвіў
І нават кароў,
І розум ён чэрпаў
З адных з імі кніг,
Але Яўтушок быў
Спрытнейшы за іх:
Умеў нацянькі ён
Да мэты ісці —
Пачаў вызначацца,
Пачаў ён расці.
Начальнікам хутка
Зрабіўся Яўтух,
І дружбы хлапечай
Агеньчык патух.
Сябры працавалі,
А ён усё рос,
І стаў задзірацца
Ўгару яго нос:
Ад велічы ўласнай
Праз год ці праз два
Аж стала кружыцца
Ў яго галава.
Не бачыў зямлі ён,
Не бачыў людзей,
Як быццам сурочыў
Яго ліхадзей.
І помы, і намы

Яму па чарзе
Дакладвалі, што там
Такое ўнізе.
На подпірках так ён
Хадзіў па зямлі,
На ёй жа ухабы
І ямы былі.
Аднойчы няўдалы
Някемлівы нам
Не ўспеў папярэдзіць
Ад здрадніцкіх ям,
І плюхнуўся ў яму
Знянацку Яўтух...
І гэта вялікі,
Вялікі быў плюх.

1963

ФІЛОСАФ І РАКА

Байка

Блукаў Філосаф па зямлі.
Чаго блукаў?
Мо праўды ён шукаў
І сцежак тых, што да яе вялі,
Мо вывучаў складанасць тых падзей,
Што выклікаюць у людзей
То радасць, то трывогі.
А толькі збіўся ён з дарогі,
Пайшоў да вёскі нацянькі
І апынуўся ля ракі.
Вось вёска ўся на відавоку,
Сям-там дымяцца каміны,
І смачны пах даносіцца здалёку:
Няйначай як пякуць бліны,
А можа, нават і мачанку
(Філосаф наш ад ранку
Не каштаваў ніякай стравы).
Ды вось бяда —
Наперадзе вада
І не відаць ніякай пераправы.
«Не будзем смутку паддавацца,—
Сказаў Філосаф наш, пачаўшы раздзявацца.—
Мне толькі варта зняць штаны,
І я паспею на бліны».
Аднак, раздзеўшыся, пачаў ён сумнявацца:
Ці то ў штанах, ці без штаноў —
Філосаф ёсць філосаф:
Паразважаць заўжды гатоў
Аб чалавечых лёсах.
«Які ж мяне самога лёс чакае?
Хоць розум мой глыбінь шукае,
Але ж вада тут чорная такая...

Таму адзначым: гэты глыб
Не для філосафаў — для рыб».
        І тут, у гэтыя хвіліны
Сумненняў і разваг,
Пачуўся раптам роў асліны:
Асёл, прыспешыўшы хаду,
Імчаўся з берага ў ваду
(Відаць, усмаг).
Напіўшыся, стаяў, крапіў хвастом бакі
Аж на сярэдзіне ракі
(Аслу было тут па калені).
Філосаф зноў у задуменні:
«Чаму ж мы дна ў рацэ не бачым?
Даследуем і растлумачым:
Таму мы ў ёй не бачым дна,
Што ў вадаёме муць адна».

Так іншы твор са зместам цьмяным
Мы лічым ледзь не акіянам.

1963

МУРАШКА І ЖУК

Байка

Раз летнім днём цераз дарогу
Мурашка пруцік валакла
Ды прыпынілася была,
Чакаючы сяброўку на падмогу.
І гэтым часам
Пачуўся нейкі гук,
Як бы спяваў хто басам,
А з гукам сеў паблізу Жук.
Глядзіць Мурашка палахліва:
Што за дзіва!
Такі бліскучы ягамосць —
Наставіў вусы ці то рогі,
Ідзе паважна ўдоўж дарогі,
Пагардліва наўкола пазірае,
Адзенне тое лакам ззяе —
Ці не замежны госць?
— Ну што, малеча, цяжка
Цягнуць такое на гарбе?—
Прамовіў Жук, заўважыўшы Мурашку.
— А мы працуем на сябе.
— Ды чуў... Пра гэта ўсюды трубяць.
Павага, слава, чэсць!
— Хто не працуе, той не есць.
— Давай, давай! Работа дурняў любіць.
— Без працы хіба можна жыць?
— Працуй. А мне на ліха праца?
І без яе як мае быць
Магу я смачна есці, піць,
Па модзе апранацца,
А слава... Што мне слава!
— Ці-ка-ва.
— Калі цікава, дык хадзем,

Я пакажу ахвотна,
Дзе я жыву і што я ем,
Якім я водарам дышу,
Як час праводжу бесклапотна
І на гарбе цяжару не нашу.
І ты жыццё мо перайначыш,
Як гэта ўсё пабачыш.
Да мэты прасцяком
Паўзе Мурашка за Жуком:
Хоць вокам глянуць на той рай —
На Жукавы палацы.
Мо праўда ёсць на свеце край,
Дзе можна жыць без працы.
Жук важна крочыць перадом,
За ім Мурашка сціпла.
Жук ганарліва: — Вось мой дом!
І тут... Мурашка ўліпла.

Такі ж не мелюць языком,
А праўду кажуць людзі:
Як папаўзеш ты за Жуком,
Дык апынешся ў брудзе.

1964

ПЛЫВЕЦ-ТЭАРЭТЫК

Байка

Ён быў выдатны тэарэтык —
Па спорту воднаму мастак,
І што няправільна, не гэтак,
А трэба правільна вось так,
Заўсёды хораша тлумачыў
Аматарам-плыўцам.
Але як плавае ён сам,
Таго ніхто не бачыў.
Вось раз на ранішняй зарадцы
У хвалях быстрае ракі
Трэніраваліся спартсмены-юнакі,
А ён стаяў на кладцы;
Іх недахопы падмячаў,
Як лепей плаваць, навучаў,
Што значыць кроль, што значыць брас,
Калі гаворка йдзе пра найвышэйшы клас,
Як авалодаць батэрфляем,
Якому мы увагі не ўдзяляем;
Тлумачыў хлопцам без канца,
Як правільна даваць нырца,
Каб у глыбінях апынуцца,
І як з глыбінь назад вярнуцца.
Так доўга б ён чытаў яшчэ натацыі
З уласнай дысертацыі,
Ды, як на злосць, пачаў з ім нехта спрэчку.
Наш майстар так расхваляваўся,
Спрачаючыся з юнакамі,
І так размахваць стаў рукамі,
Што аж на кладцы не ўтрымаўся
І... шабултых у рэчку.
— Ну, ён цяпер пакажа клас! —
Сказалі хлопцы ўраз.

Ды што за чорт! Чакаюць... Ждуць...
Яго няма, а бурбалкі ідуць.
Усплыў. Зяхнуў,
Рукой махнуў,
Як быццам развітаўся,
І зноў на дно падаўся.
Тут непярэліўкі, і хлопцы праз хвіліну
Цягнулі майстра за чупрыну.

. . . .

А не было б тае бяды,
Каб плаваць ён вучыў паводдаль ад вады.

1965

АСЁЛ ІСУСА ХРЫСТА

Байка

Калі ўязджаў Ісус Хрыстос
У Іерусалім,
Асёл яго на спіне вёз,
Натоўп ішоў за ім.
Крычаў «асанна» у хвалу
Збавіцелю свайму,
І ў галаву прыйшло Аслу,
Што гэта ўсё — яму.
«І шлях, усыпаны лісцём,—
Ён думаў,— гэта мне».
Ступаў, здаволены жыццём,
Па мяккім дыване.
Пакуль на ім Ісус Хрыстос
Па свеце вандраваў,
Заўсёды быў Аслу авёс
І свежая трава.
Калі ж айцец сваё дзіця
Узяў «на небеса»,
Не стала больш Аслу жыцця —
Ні славы, ні аўса.
Ў пашане быў і на віду,
А вось вам эпілог:
Асёл вазіў цяпер ваду,
Жаваў чартапалох.
І сумна ён махаў хвастом,
І думаў сумна ў такт:
«Калі я працаваў з Хрыстом,
Усё было не так».

1966

ДЗІВАК-НАВАТАР

Нямала ёсць яшчэ натур
Дзівацкіх паміж нас.
Жыве адзін такі Артур
(Папросту — Апанас).

Наватар, што ні гавары!
Мастак па-свойму гнуць:
Усё нагамі дагары
Гатоў перавярнуць.

Што да яго стварыў народ,
Яму не пад нутро:
На ўсё ён толькі крывіць рот
І буркае: «Старо».

Ці ёсць з таго карысць, ці не,
Не здольны думаць ён,
А рад усякай навіне
Аддаць зямны паклон.

І так ён прагне навіны,
У такі ўвайшоў азарт,
Што нават стаў насіць штаны
Шырынкаю назад.

Усёй ваколіцы наўздзіў
(Я праўду гавару)
Ён нават сад перасадзіў
Карэннямі ўгару.

Тут людзі ахнулі: — Ого!
Вось гэта навіна! —
Пасля спыталіся ў яго:
— А дзе ж садавіна?

1966

ШЛЯХІ ДА ІСЦІНЫ

Байка

Жылі ў суседстве два Іваны.
Адзін — мудрэц —
Шукаў ва ўсім пачатак і канец,
Другі — прастак —
Жыў проста так.
Вось раз ідзе прастак з двара —
Касцюмчык, гальштук, папяроска.
— Куды? — пытае цёзка.
— Ды мне пара...
Вунь там у сквернку чакае
Чарнявая такая.
— Я бо гляджу — надраіў чуб.
Жаніцца думаеш?
— А хоць бы й так?
— Дык ты ж не знаеш, што такое шлюб.
— Я па-вучонаму адказваць не бяруся,
Як ажанюся — разбяруся.
— Прастак дык ён і ёсць прастак.
А я хачу спачатку разабрацца.
Цяжкая, праўда, праца,
Вунь, бачыш, колькі кніг!
Усё пра шлюб сабрана ў іх
Ад самага Адама.
Дык вось мая праграма:
Пакуль да сутнасці не дабяруся —
Не ажанюся.
Ад першабытнае сям'і пачну.
— Ну-ну!
Жадаю поспеху.
— Табе таксама.
Пакуль мудрэц, сабраўшы кніжак стог,
І дзень і ноч над імі сох,

Пакуль дабраўся да матрыярхату,
Прастак прывёў чарняўку ў хату.
Яшчэ прайшло мо год ці два,
Штудзіруе разумнік том за томам,
Трашчыць аж галава,
А ўсё канца няма крыніцам невядомым.
Раз, глянуўшы на свет, разумны аж здзівіўся:
Сынок у «дурня» нарадзіўся.

Ішлі гады сваёй хадою...
Пад старасць наш мудрэц,
Абросшы сівай барадою,
Знайшоў-такі пачатак і канец,
Але на сівізну кудзелі
Нявесты не глядзелі.

1965

НАЎЗДАГОН ЗА МОДАЮ

Нехта кажа, што я ў цэлым
Устарэў душой і целам:
Не прыстаў мне модны стыль,
І пара мяне ў утыль.

Хто ж дыктуе стыль той модны?
Ну вядома — «свет свабодны».
Хто не хіліцца да мод,
Той як быццам ідыёт.

Што ж рабіць мне — «ідыёту»?
Трэба брацца за работу,
Каб ніхто не мог пакпіць.
І работа ўжо кіпіць.

Каб трымаць на ўзроўні марку,
Грыву адпусціў на карку
Я з апошніх валасоў
На тарзанаўскі фасон.

Каб адсталым не памерці,
І ў мастацтве на тры чвэрці
Скінуў я стары свой груз,—
Памяняў на новы густ.

Што мне Моцарты і Глінкі!
Я не бачу ў іх жывінкі
І аддаў бы ўсіх зараз
За адзін сучасны джаз.

Як прыйшлося да гаворкі,
Дык і Горкі мне — не Горкі,
І праслаўлены Талстой
Леў зусім ужо не той.

Я засунуў іх пад лаўку
І чытаю толькі Кафку,
А часцей яшчэ Камю,
Што падобны на Кюзьмю.

Для хутчэйшага прагрэсу
Ўзяўся я за антып'есу
І рубаю з-за пляча
Твор для антыгледача.

1971

ЭПІГРАМЫ

* * *

Спыталіся ў мяне аднойчы юнакі:
— Нашто людзям лаўровыя вянкі?
Я адказаў з сумленнем чыстым:
— Патрэбы тут бываюць, кажу, дзве:
Адным — насіць на галаве,
Другім жа — крупнік гатаваць
З лаўровым лістам.

* * *

— Чаго так гучна б'юць літаўры?
Чый лоб увенчваюць лаўры?
Хто там такі?
— Ці ж ты сляпы?
Літаратурныя слупы.
— Каб прыспяшыць уздым культуры,
Народ на лаўры не скупы:
Тут дзе-нідзе літаратурны,
А рэшта ўсё... сапраўдныя слупы.

НА ВУЛЬГАРЫЗАТАРА

Класікай харчуецца,
Толькі не разжоўвае,—
І адразу чуецца
Нешта ў ім маржовае.

ІНТЭРВ'Ю ЯКУБА КОЛАСА

Быў я ў Парыжы на кангрэсе,
То ў Загібельцы, браце, лепш:
Грыбоў няма ў Булонскім лесе,
А ў Сене — хоць бы адзін лешч.

«ТОЎСТАМУ» ПІСЬМЕННІКУ

Не надзімайся так, пастой:
Не ўсякі тоўсты — Леў Талстой.

НА АНАНІМА

Спыталіся ў яго: — Ты ведаеш Іуду?
— Якога? Гэтага паскуду?
Іскарыёта, што прадаў Хрыста?
Гандляр паршывы! Свалата!
Ды я б яго павесіць загадаў:
Такі тавар! І танна так прадаў!

НА ПРАЗАІКА

Празаік раманам хваліўся
Старонак на тысячу трыста,
Раман жа з паліцы зваліўся
І забіў раманіста.

КРЭДА ХАЛТУРШЧЫКА Ў ПАЭЗІІ

Дзеля пары «цалкашоў»
Я нічым не грэбую:
Я ў паэзію пайшоў
За сваёй патрэбаю.

«СТАРОЙ» ЗНАЁМАЙ У МІНІ-СПАДНІЦЫ

Што з таго, што ты, Марыя,
Ногі выставіш старыя?
Што з тых ног за прыгажосць?
І ў мяне такія ёсць.

ДА ВЫХАДУ Ў СВЕТ «АНТАЛОГІІ БЕЛАРУСКАЙ ПАЭЗІІ»

Прырост на ферме Петруся —
Ад Муравейкі да Лася.
Расце, буяе пагалоўе...
Няхай гукае на здароўе,
Патрэбен толькі плот жалезны,
Аслы каб часам не залезлі.

АДКАЗ НА «РОЗДУМ» МАКСІМА ТАНКА

. . . .
Прывык да дыэты, да цёплых галёш,
Да лазні з бярозавым венікам,
Пісаць пачынаю ўсё горш я і горш—
Пара выбіраць акадэмікам.

Максім Танк

I

Хлопец — проста як кроў з малаком,
А прыкінуўся ж такім бедаком,—
І цяжка дышацца,
І дрэнна пішацца,
Ну так адрахлеў не на жарты,
Што ў акадэмікі й варты.
Скажам яму без палемікі:
Рана яшчэ ў акадэмікі.

II

Хвалююць паэта праблемы нязвычныя,
На твары — скептычныя рысы...
Не плюй на лысіны акадэмічныя —
Сам будзеш лысы.

1960

БІБЛІЯ

КНІГА БЫЦІЯ

Вольны пераклад

ЗАМЕСТ ПРАДМОВЫ

Кожнаму, хто будзе чытаць гэту кнігу, належыць ведаць, што «Біблію» пісаў не я. Некаторыя кажуць, што «Біблію» пісаў Майсей. Няхай сабе Майсей. Але мы добра ведаем, што «Біблія» пісалася рознымі аўтарамі ў розныя часы. Хто б там ні пісаў, толькі гэта мая кніга з'яўляецца перакладам «Кнігі Быція».

Так і напісана: «Вольны пераклад». Розніца з Майсеем у нас будзе, па-першае, у стылі, а па-другое, вось у чым: у час перакладу «Кнігі Быція» з Майсеевай мовы згубілася тая вопратка святасці, у якую прыбралі яе «духоўныя бацькі» розных вер, і асталіся голыя біблейскія «факты». Праўда, што голыя факты, як і голых людзей, не заўсёды і не кожнаму прыемна бачыць. Але ж няхай даруюць мне паважаныя чытачы,— я не вінават: бачыце, біблейская вопратка «святасці» так струхлела, так збуцвела, што дотыць да яе толькі дакрануцца, як яна адразу спадае і паказвае ўсю «прыгажосць» таго, што пад ёю хаваецца. А «факты» біблейскія я стараўся захаваць у цэласці. Хто гэтаму не верыць, няхай наведаецца да самога Майсея.

Аўтар

УСТУП

Як былі яшчэ мы дзеткі,
Ўсе «Завет» вучылі «ветхі»,
Аб Адаме ды Абраме
Гаварылі часта з намі.

Казкі тыя ўсе дазвання
У «свяшчэнным» ёсць «пісанні»;
Яно «Бібліяй» завецца,
Па-яўрэйску яно — «Тора».
Там ні каплі праўды, здэцца,
А маны дык цэла мора,
Толькі, мусіць, вось за тое
Яно й лічыцца святое.
Хто ж пісаў у кнігу гэту
Аб стварэнні хоць бы свету?
Ні жывёлы ж, ні людзей
Не было тады нідзе.
Вам на гэта багасловы
Тут адкажуць слова ў слова
І адкажуць згодна ўсе,
Што пісаў яе Майсей.
Бог Майсею па сакрэту
Сам пра тое гаварыў
На Сінайскай на гары,
Ну, а гэты — ўсяму свету.
Напісаў Майсей тут многа
Пра тварэнне свайго бога
І пра продкаў, пра дзядоў,
Што тры тысячы гадоў
Там жылі раней яго,
І дайшоў аж да таго,
Што ён нават сваю смерць
Сам апісвае й хаўтуры,—
Вось даверлівым натурам
Гэта трэ на ўвазе мець.
Справа ў тым, што тых «майсеяў»
Шмат на свеце бог насеяў:
Дзе адзін нягладка хлусіць —
Там другі паправіў, мусіць.
Ну, ды нас не лыкам мерaць,
Мы не думаем ім верыць;
Сцежка к праўдзе ў нас адна:
Мы павінны ўзяцца самі
Пакапацца ў тым «пісанні»,—
Дзе там праўда, дзе мана.
Тут на ўвазе маю я
Ўласна «Кнігу Быцця».

ШТО, ПАВОДЛЕ БІБЛІІ, БЫЛО ДА СТВАРЭННЯ СВЕТУ

Тысяч сем гадоў з паловай
Будзе, як зямля ўся наша
Не зямля была, а каша,
Калатуша, адным словам:
Цемра, гразь, вада, паветра,
А ўсё разам — бездань, нетра.
Што ж рабіў там бог Элогім?
(Назвы бога былі дзве:
І Элогім і Ягве.)
Невядома тое многім,
Тайна гэта й для Майсея.
Прачытаў вось кнігі ўсе я,
Ну а звестак не знайду.
Толькі ёсць, што «божы дух»
Над вадою там насіўся,
Бог жа, мусі, ў калатушы
Той папоцемку мясіўся,
Сам угразшы аж па вушы.
(Ці не лепш бы богу й духу
Вандраваць было пасу́ху?)
Вёў так «працу» гэту ён
Не адзін гадоў мільён,
А, між іншым, гэты бог
«Усё ведаў, усё мог».
Як павінна б была звацца
Сёння ў нас такая праца?
Тут ад бога, проста скажам,
Вельмі пахне сабатажам.
Так і жыў ён горш за быдла,
Але ўрэшце ўсё ж абрыдла.

СТВАРЭННЕ СВЕТУ

Як тварыў наш свет Элогім,
Вы дагадвайцеся самі,
Бо ў «свяшчэнным» тым «пісанні»
Дык сам чорт паломіць ногі.
Тут вось «Біблія» гаворыць,
Што ўсё бог Элогім творыць,
А ў другой пасля главе,—

Што яго тварыў Ягве.
На адной глядзім старонцы —
Ясна сказана даволі:
Чалавека перш за сонца
Бог стварыў і за жывёлін,
А ў другім знаходзім месцы,
Што ён створаны нарэшце.
Але з вамі мы найболей
Тут зачэпім казкі тыя,
Што ў часы яшчэ старыя
Нам папы казалі ў школе.
Ну, дык вось цяпер аб гэтым,
Як наш свет зрабіўся светам...
Жыць у цемры без работы
Богу больш няма ахвоты,
І вось ён без лішніх слоў
Буркнуў: — «Хай будзе святло!»
Зразу дзень зрабіўся з ночы,
Бог працёр далонню вочы
(Навярнулася сляза).
— Добра! — потым ён сказаў.—
Вось дзівак! Чаму ж бы мне
Не зрабіць таго раней?
Але скуль святло бярэцца,
Бог і сам не ведаў, здэцца,
Бо пра сонца ды пра зоркі
Не было яшчэ гаворкі.
Прайшлі вечар, ноч і ранне,
Надышоў другі ўжо дзень,
Ну вось так усё дазвання,
Як і ў нас цяпер ідзе.
А назаўтра бог Элогім
Нездаволены быў многім...
Праўдзівей за ўсё, адным —
Тым абшарам вадзяным.
Бо вакол, як скінуць вокам,
Скрозь — і блізка, і далёка —
Больш нічога не відаць,
Толькі ўсё — вада й вада.
Бог падумаў: «Дрэнна справа —
Вечна боўтайся ды плавай,
На сухім ні стаць, ні сесці».
І рашыў за працу ўзяцца —

Асушэнне там правесці.
Закіпела ў яго праца
(Не рукамі — языком,—
Так твары ў ён век-вяком).
Вось сказаў Элогім слова —
Сцяна цвёрдая гатова.
І яна ўжо (зноў па слову)
Падзяліла напалову
Той бязмерны глыб вады —
Часць сюды, а часць туды.
А цяпер вам ведаць трэба,
Што было сцяною неба.
Нашы хлопцы піянеры
Дык не хочуць таму верыць,
Кажуць, цвёрдая сцяна —
Гэта выдумка адна.
Ды і мы ў сцяну не верым...
Дзень на трэці, нам вядома,
Бог сказаў: — Вось гэта дзела!
Ды ў дадатак «аграномам»:
З дапамогаю гаворкі
Ён зрабіў лагчыны, горкі,
Воду ўсю сабраў у моры,
Акіяны ды азёры;
Загадаў пасля зямлі,
Каб яна дала раслін.
І палезлі дрэвы, травы,
Кветкі з колерам яскравым —
Ўся зямля зазелянела.
Паглядзеўшы на траву,
Бог сказаў: — Вось гэта дзела!
А я столькі год жыву
Дзіваком на свеце божым
І не ведаў, што прыгожа.
Гэту скончыўшы гаворку,
Бог прылёг пасля на ўзгорку
І праспаў, як ноч вяліка
(На сухім, а не ў вадзе),
А за ноччу ж дзень ідзе.
Дзень чацвёрты быў па ліку.
Прахапіўся бог знянацку,—
Бачыць ён — паўдня, не ранне.
Што тут зробіш да змяркання?

І рашыў рабіць ён цацкі.
Зноў ён словамі гаворкі
Робіць сонца, месяц, зоркі,
Зорак болей як мага,
І аддаў пасля загад,
Каб найбольшае свяціла —
Сонца — толькі днём хадзіла,
Рэшта меншых — толькі ўночы.
(Так і ёсць, бо «бог так хоча».)
Я згаджуся разоў дзесяць,
Што патрэбны зоркі й месяц,
Бо без іх, мы проста скажам,
Ноч была б чарней, як сажа,
І, напэўна, я даўно сам
Быў бы ўжо з разбітым носам,
Ці нагу зламаць бы мог.
Толькі дзіва мне бясконца,
Вось па ліха гэта сонца
Утварыў, нарэшце, бог?
Бо было ж ужо святло
Ды, напэўна, і цяпло,
Бо іначай на зямлі
Дрэвы, травы б не раслі...
Вось настаў ужо дзень пяты,
А Элогім наш заўзяты
Яшчэ светам нездаволен
І пачаў тварыць жывёлін.
Ажылі марскія глыбы,
Закішэлі ракі, рыбы
Рознай формы й пекнаты,
І акулы, і кіты,
І агіды-кракадзілы
Перад богам захадзілі;
Жабы, яшчаркі і гады —
Ўсе жыццю без меры рады —
Паднялі страшэнны сык,
Выстаўляючы язык.
Бог падумаў: «Эх, дурны!
Ну, на чорта ж тут яны?
Хто стварыць мяне прымусіў
Гэту гадкую брыду?
Проста толку не знайду;
Я ж цяпер іх сам баюся —

І няйначай будзе трэба
Уцякаць ад іх на неба».
Хібу гэту каб паправіць,
Як тварца сябе праславіць,
Пасля змей, акул гарлатых
Бог стварыў яшчэ крылатых,
І чароды розных птушак
Па-над морам, па-над сушай,
Па-над лесам і балотам
Пранялі паветра лётам,
Хто высока, а хто нізка,
З крыкам, карканнем і піскам...
І на шосты нават дзень
Тая праца ў бога йдзе.
Ў гэты дзень наш бог Элогім
Натварыў чатырохногіх —
Коней, козаў ды кароў,
Ды шчэ розных там звяроў.
Як тварыў, якім начыннем —
Не знайшлі мы тлумачэння.
Нам яшчэ не ясна трошку —
Ці стварыў тады бог мошку,
Ці з'явілася сама?
У «пісанні» штось няма.
Натварыў так бог жывёлін
І ўжо надта быў здаволен,
Ды яшчэ вось працы нейкай
Аставалася крыха —
Трэба ж ім і пастуха!
Стаў тварыць ён чалавека.
Не падумайце благога
Наконт гэтага пра бога:
Ён набраў у жменю гліны
І дабавіў туды сліны;
Як размякла ўся яна,
Дык зляпіў ён балвана
«По подобию» свайму.
А пасля ўжо бог яму,
Не шкадуючы, пад нос
«Духу божага» паднёс.
(Так па-боскаму, здаецца,
Нашатырны спірт завецца.)
Той жа чхнуў і ўраз прачнуўся,

Перад богам апынуўся,
І адразу, паўшы ніцма,
Стаў ён славіць і маліцца.
Бог падняцца загадаў
І назваў яго — Адам.
Такім чынам, мы тут бачым,
Што Элогім быў, няйначай,
Саматужнік і няўмека,
Бо ён нават чалавека
Робіць пальцамі ды з гліны —
Спосаб надта прымітыўны!
Мы пабачым з вамі далей,
Што Адам ужо без бога
Спосаб той удасканаліў
І пачаў тварыць з нічога.
Бог пасля зрабіў парад,
Прапусціўшы ўсіх жывёлін,
Хоць Адам і быў не рад,
Бо яму бог загадаў,
Каб імя ён кожнай даў,—
А заолагам ніколі
Не прыйшлося яму быць,
Бо ён толькі нарадзіўся.
Але з богам што ж рабіць?
Ён і нехаця згадзіўся,
І язык хоць намазоліў,
Але ўсіх назваў жывёлін.
Праўда, што у бога мэта
Дык не толькі была гэта,
Як рабіў парад жывёлаў:
Бач, Адам жа быў жаніх,
Дык бог думаў,— прыйдзе ў голаў
Нежанатаму Адаму
Выбраць жонку паміж іх,
Паміж гэтых розных самак.
Ды Адам — дзяцюк прыгожы —
Не прыняў намёкаў божых.
Сумны ходзіць бог, як хмара,—
Дзе ж узяць Адаму пару?
Неўзабаве бачыць бог —
Спіць Адам без задніх ног:
Так знябыўся, небарака,
Называючы звяракаў.

Бог тут вушы натапырыў,
З-за халявы выняў нож
Ды к Адаму з ім «даёш!»
І няма чаго грашыць —
Мо мудрэй яшчэ Шапіры
Стаў Адама патрашыць
І, дастаўшы ўміг рабрыну,
Ён зрабіў з яе жанчыну.
А Адам храпе й нібыта,—
Ну, як быццам ён забіты.
Як прачнуўся — зірк улева,
Бачыць — там красуня Ева.
Бог сказаў яму: — Адам,
Я табе яе аддам,
Ты ж цалуй яе часцей —
Гэта косць з тваіх касцей:
Яна створана з рабрыны.
Адгуляўшы тут радзіны
Ды вяселле адным махам,
Маладыя з божым страхам
Сталі жыць ды пажываць.
Бог пайшоў адпачываць
І захроп на ўсю святліцу,
Нібы ён прадаў пшаніцу.
Свет стварыў, як пішуць, ён
Акуратна за шэсць дзён.
Скончыў працу бог жанчынай,
А назаўтра адпачынак:
Шабас быў якраз, субота,—
Грэх жа брацца за работу.

ПЕРШАЯ ПАРА І ПЕРШАЯ КАРА

Паміж Тыграм і Еўфратам
(Так мы ў «Бібліі» чытаем)
Насадзіў бог сад багаты
І назваў ён сад той раем.
Усялякіх там жывёлін
У тым садзе ёсць даволі,—
Шчыплюць траўку паміж дрэваў.
Бог прывёў Адама й Еву
Ў рай ды кажа:

— Вось вам, дзеці,
Тут садзецеся й жывеце,
Тут яды вам ёсць да чорта:
Вось антоны, вось апорты,
Вось і слуцкія вам бэры
Тут вісяць, нібы збаны...
Адным словам, тут без меры
Рознай ёсць садавіны:
Не лянуйся, не ляжы,—
Еш, хоць пуп распеража.
Толькі вось чаго не ешце —
Ані яблычка, нізвання —
З дрэва «зла й дабра пазнання»,
Так і з «яблыні жыцця»,—
Бог сказаў людзям нарэшце,—
Калі ўкусіце — капут;
Рэшту ешце, што хаця.
Так сказаўшы, зараз тут
Бог пайшоў, а цётка Ева
(Вось цікавая была!)
Падышла як бач да дрэва,
Што — дабра пазнанне й зла.
На тым дрэве сядзеў змій,
А ў тым змію сядзеў д'ябал.
Ён да Евы:
— Слухай, баба,
Чаму яблык не ясі?
Ты не бойся, з'еш вазьмі
Ды Адаму занясі...
Што? Ад бога забарона?
Эх, варона ты, варона!
Вы дурней малых дзяцей:
Бог хітруе перад вамі,
Бо ён знае — як з'ясце
Хоць адзін вы яблык гэты,—
Самі станеце багамі,
Запануеце над светам.
Рві ды еш на мой адказ!
Паглядзі ты, які сорт,—
Куды к чорту твой апорт!
Ева тут за яблык — раз!
Есць сама, частуе мужа,—
Спадабаўся яблык дужа.

А тут зараз бог з-за куста
Як гукне: — Гоп-гоп! Адам!
Каб табе было там пуста!
Дзе ты дзеўся? Вось брыда!
Той, запхаўшы рот агрызкам,
У адказ: — Я тут, я блізка!
— Дык чаго ж забраўся ты
З цёткай Еваю ў кусты,
Вось я толькі тут дзіўлюся?
— Божа, я цябе баюся,
Чую, божа, я твой гнеў...
— Бо ты, мусіць, яблык еў
З забароненага дрэва?
— Еў, ды я не вінаваты:
Спакусіла мяне Ева,
Тая вось, што ты мне ўсватаў.
— Ах, дык гэта ты, зараза,
Усяе бяды прычына?! —
Наваліўся бог адразу
На змярцвелую жанчыну.
— Я таксама тут нявінна,—
Адказала ўміг жанчына.—
Мяне змій угаварыў,
А ты ж сам яго стварыў.

І па-мойму гэтаксама
Не ў чым тут вініць Адама,
Еву й змія, ўсіх траіх,
Бо сам бог тварыў жа іх.
Ён жа ведаў загадзя,
Хто і што рабіць з іх будзе.
Але строгі ён суддзя,
І людзей нявінных судзіць,
Я б сказаў, бесчалавечна:
Цяжкай катаргаю вечнай
Пакараў стары Адама;
Еву зноў жа гэтаксама:
Ён сказаў, што ўсе жанчыны
Будуць служкамі мужчыны,
І раджаць хоць будуць з болем,
Не адмовяцца ніколі.
Змія ён пракляў патом —

Вечна поўзаць жыватом,
Вечна землю толькі есці.
Скончыў бог той суд нарэшце,
Ды прагнаў людзей ён з раю
(Вось за яблык як карае!),
Зачыніў, замкнуў за імі.
Не зламалі ж каб замка,
Дык наняў вартаўніка:
Ён паставіў херувіма.
Той з мячом і ноч, і дзень
Рай пільнуе ад людзей.
Першым людзям злосць і гора
Ды ў дадатак яшчэ сорам,
Што абое галышы.
Чырванеючы суніцай,
Ева тут сказала: — Фэ!
Шый, Адам, ты галіфэ,
Ну, а я сабе спадніцу
Гэтаксама буду шыць;
Дзеля гэтай жа прычыны
Купім швейную машыну.
Скора так яны зрабілі —
Сорам сяк-так свой прыкрылі...
Вы не крыўдзіцеся, дзеткі,
Як хто вас часамі ўлетку
Запарве ў садавіне,
Ды лазою па спіне.
Бог за яблычак мажэ
Пакараць яшчэ цяжэй.

. . . .

Ў гэтай казцы, я адзначу,
Простай логікі не бачу:
Ну калі ж, мае браткі,
Д'ябал створаны такі
Ды служака-херувім
З вогненным мячом сваім?
Якім чынам, хто іх творыць? —
Нам «пісанне» не гаворыць.
І яшчэ няясна трошкі
Тое нам, што бог жывёлы,
Ну, напрыклад, скажам, кошкі,
І не праклінаў ніколі,

Як і розных іншых самак,
Бо мы ж бачым, што яны
Не ядуць садавіны,
Але ў муках жа таксама
І яны раджаюць дзетак.
Як жа поп тлумачыць гэта?

КАІН І АВЕЛЬ

Як цяжарнаю хадзіла
Ева, мы сказаць не можам,
Толькі Каіна радзіла
І лічыла сынам божым
(Мусіць, з ёю бог Элогім
Настаўляў Адаму рогі).
Год прайшоў, мо болей года,—
Ева зноў ляжыць на лаве:
Прывяла жывёлавода,—
Нарадзіўся гэта Авель,
Сын Адамаў, чалавечы
(Добры быў пастух авечы).
Значыць, Авель-маладзец
Гадаваў гурты авец;
Каін-брат быў земляробам.
Раз яны зрабілі спробу
Адначасна ў адным месцы
Богу хабару прынесці
(Па-біблейскаму — ахвяру).
Авель тлустых тылкаў пару
Ды ўададатак цёрла лою.
(Ласы быў той бог Элогім!)
Дар жа Каінаў не тлусты:
Ён прынёс гарбуз, капусты
Можа пяць ці шэсць галовак,
З дзесяць мо якіх марковак,
Быў, напэўна, кроп пахучы.
Ён усё зваліў у кучу.
Развялі агонь браты
Ды... разявілі раты:
Куча Авеля пугае,
Дым да неба проста мкнецца;
Не гарыць ніяк другая

Ды й гарэць не будзе, здэцца,—
Дым качаецца па полі.
Гэтым надта нездаволен
І абражан нават Каін —
Што за штука тут такая?
Дзьмухаў-дзьмухаў, поркаў-поркаў —
Не гарыць капуста й моркаў.
Аж змяніўся хлопец з твару:
Не прымае бог ахвяру,
Любіць Авеля ён болей!
Каін клікнуў брата ў поле
Ды даўбежкаю па лбе —
Вось як лепшым быць табе!
Ухадзіўся ды дадому
Ён ідзе, спусціўшы нос.
Бог тут Каіну дапрос
(Бач — яму не ўсё вядома!):
— Прызнавайся,— кажа,— кат!
Дзе ты быў і дзе твой брат?
— Чорт вас ведае дый з братам,—
Кажа Каін,— дзе ён знік:
Воўк мо з'еў — пры чым жа я там?
Што я брату — вартаўнік?
Бог тут болей зазлаваў
І да Каіна ён зноў:
— А чаму на пальцах кроў,
Ды ў крыві ўся булава?
Каін бачыць, што не жарты,
Што таіцца больш не варта,
Бо на вока ўсе улікі,—
Страх узяў яго вялікі.
Зараз богу ён у ногі:
— Ой, даруй мне, бог Элогім!
Не ўчыняй ты самасуду,
А я больш, дальбог, не буду!
Але бог не дараваў,—
Кару даў-такі забойцу:
Ён зрабіў яго вандроўцам,
Каб той вечна вандраваў;
Каб не меў ні на хвілінку
Ні спакою, ні прыпынку.
Толькі бачым мы праз год,
Што забойца ў зямлі Нод.

Ажаніўся там ён скора
І стараўся так, як мог:
Збудаваў вялізны горад
І назваў яго «Энох».
(Ну, а дзе ж за брата помста?)
Велізарнае патомства
Ён пусціў на свет пасля
(Трэба ж горад засяляць!).
Бацька з маткаю ад гора
Тут уцешыліся скора:
«Памаліўся» раз Адам,—
Зноў бог Еве сына даў,
І назвалі яго Сіфам.
Стала зноў лагодна, ціха.
. . . .
Толькі дзівіць мяне гэта:
Скуль з'явілася кабета,
Што жаніўся з ёю Каін?
Дзе расла і хто такая?
Зноў жа — як мог Каін скора
Збудаваць адзін той горад?
І які ў ім чорт сядзеў —
Не было ж нідзе людзей.

ПАТОП

На лістках «свяшчэнных» кніг
Пра патоп ёсць казкі дзве:
То людзей тапіў Ягве,
То тапіў Элогім іх.
Але вось што пра патоп
Я дазнаўся, хоць не поп.
Людзі ўсе жылі па двое
(Што ж, жывым на ўме жывое —
Тут няма чаму дзівіцца).
Сталі множыцца, пладзіцца,
Насялілі землю густа,
І... пайшла між іх распуста.
Там раздураныя дзеўкі,
Што паходзілі ад Еўкі,
Заўжды з хлопцамі грашылі,

Ім чапляліся на шыі.
І грашылі (паміж намі)
Нават з «божымі сынамі».
— Ну і публіку стварыў я! —
Бог стаў каяцца, нарэшце: —
І малыя і старыя —
Хоць вазьмі ды ўсіх павесь ты.
Мне ўжо страшна надаела
З імі тут валынка ўся:
Баба клопату не мела,
Дык купіла парася!
І за што такая кара?
І нашто я ўсё цярплю?
Эх! нашлю я лепей хмару,
Ўсё жывое патаплю.
Вось ён зараз тут за шапку
Ды прыйшоў, ды кажа Ною:
— Заўжды ты на задніх лапках
Ходзіш, Ной, перада мною.
Самы праведны ты ў свеце,
Дык пакінуць на завод
Маю я цябе на мэце,
Ну, а рэшту — ўвесь народ
І жывёлін розных тысячы,
Праз сем дзён патопам знішчу.
Вось запомні добра гэта
Ды заві ў падмогу хлопцаў —
Сіма, Хама і Яфета —
І будуй скарэй сабе
Велізарны карабель:
Даўжынёю трыста локцяў,
Пяцьдзесят шырачыні,
Вышыні так локцяў трыццаць,
Каб у ім ты мог змясціцца,
І нявесткі, і сыны;
Ды нячыстай рознай твары
Па адной вазьмі ты пары,
А ўсіх чыстых па сем пар.
Ну, не чухайся, а жар!
Ной, вядома, не марудзіў,
І да тэрміну яшчэ
Увайшлі жывёлы й людзі
У збудаваны каўчэг.

Праўда, можна тут дзівіцца,
Як з усіх канцоў зямлі
Хутка «твары» ўсе прыйшлі?
Як яны маглі змясціцца
Ў невялікім караблі?
Іх жа там было шмат тысяч?
Але Ною гора мала —
Раз начальства загадала,
Дык здыхай, але мясціся!
І харчы запас вялізны
(На паўгода так прыблізна)
Ной на ўсіх забраў з сабою.
Любата — жывецца Ною.
Хто ж астаўся, таму згуба:
Калі ліне дождж, як з луба,—
Сорак дзён так і начэй,
Нібы з рэшата, цячэ.
Разлілося ўсюды мора,
І лясы пакрыла, й горы,
Патапіла ўсё зямное,
Апрача, вядома, Ноя...

. . . .

Хай жа ўжо грашылі людзі,
Мы спрачацца тут не будзем,
А за што ж вось пакаран
Воўк, асёл, пацук, баран,
Ці варона, ці каза?
Поп, напэўна б, тут сказаў,
Што была й жывёла грэшна,
Толькі гэта слухаць смешна,
Ды не несла ж кары рыба,
Менш яна грашыла хіба?..

. . . .

Як праплаваў Ной паўгода,
Стала добрая пагода.
Як падзьмулі тут вятры,
Дык ваду ўсю дні за тры
Пазганялі яны ў мора,
А за гэтым ужо скора
На гары, на Арарапе,
Затрымаўся той каўчэг.
«Мо стаіць там і яшчэ? —

Могуць часам запытаць.
Сам не быў ніколі я там,
Але нашы летуны
Дык не так даўно лятали,
Асядлаўшы птушку з сталі
Над гарою Араратам...
Што ж там бачылі яны?
Дрэвы, камень, трохі снегу,
І ніякага каўчэга
Не знайшлі на Арараце...
Часу дарма Ной не траціў:
З карабля на зямлю выйшаў.
І, як «Біблія» тут піша,
Ён бязмерна быў здаволен
Ды прынёс ахвяру богу,—
Усіх чыстых па жывёле.
Навярнуў ён мяса стогам,
Падпаліў, і смачны дух
Казытаў у бога нюх,—
Аж губамі бог зацмакаў
(Ласы быў ён да прысмакаў).
Ной па гэтым з Ягавой
Утварылі дагавор,
Што ніколі ўжо людзей
Бог не знішчыць больш патопам:
Згіне Азія ў вадзе,
Астанецца хоць Еўропа.
— Запісаць бы гэта трэба,
Хоць вунь там на краі неба,—
Кажа бог.— Ды толькі дрэнна,
Што зусім я непісьменны:
Не хадзіў малым у школку,
Распісацца не магу,
Дык пастаўлю хоць дугу.
Вось і маем мы вясёлку.

ПЕРШЫ П'ЯНІЦА

Вам ужо вядома тое,
Што у праведніка Ноя
Было роўных тры сыны,
Ўсе жанатыя яны

І мужчыны ў самай сіле.
Хлопцы сеялі, касілі,
Як паспее жыта, жалі,
Адным словам — не ляжалі.
Сам жа Ной пасля патопу
Аб ядзе малы меў клопат:
Здаў усё ён на сыноў.
Насадзіўшы вінаград,
Цісну ў сам і піў віно
(Выпіць быў заўсёды рад).
Ён віно піў не кілішкам,
А часцей за ўсё вядзерцам:
Моцны быў і лбом і сэрцам,
Але ўсё ж хапіў раз лішку,
Што да рэшты розум страціў
І, сарваўшы ўсё дазвання,
Што было на ім, убранне,
Так уклаўся голы спаць ён.
А сынок малодшы, Хам,
Ці не выпіўшы быў сам,
Бо, пабачыўшы старога,
Ён падняў страшэнны рогат
(Хлопец, мусіць, быў вясёлы).
Пасмяяўся ўволю сам,
А пасля гукнуў братам:
— Гляньце, хлопцы, бацька голы!
— Быў дагэтуль ты дурніла,
А цяпер здурнеў зусім,—
Стаў тут лаяць Хама Сім.—
Адвярнуў бы ўбок хоць рыла,
Дык ён, шэльма, зубы скаліць!
Вось устане — не пахваліць,
Ён правучыць цябе, гада!
І яны з Яфетам задам
Падышлі да бацькі скора
І прыкрылі яму сорам.
Калі выйшаў вінны чад,
Ной устаў, судзіць пачаў.
І на сына Хама ён
Налажыў такі праклён:
— Хам зняважыў мяне, дзеці,
Дык вось будзе ён за гэта
Служкай Сіма і Яфета,

Покуль будзе жыў на свеце,
І патомкі нават Хама
Будуць служкамі таксама
Заўжды ў нашчадкаў Яфета
Покуль свет стаяцьме светам.
Пасля гэтага на свеце
Трыста год, да самай смерці,
Так бясклопатна жыў Ной,
Толькі гнаў ды піў віно,
Нібы мы цяпер вадзіцу;
Не было нідзе міліцый —
Не было каму забраць
Самагонны апарат.

. . . .

Вось якою нас манаю
Пра патопы ды пра Ноя
Частавалі служкі неба!
Ім давесці было трэба,
Што працоўны люд таксама
Ёсць патомкі таго Хама;
Што павінны зіму й лета,
Адным словам, круглы год,
Ліць яны крывавы пот
На паноў — «сыноў Яфета».

ВАВІЛОНСКІ МЕТАД

Быў адзін тады на свеце
Толькі горад Вавілон,
Больш ніякіх не было.
Людзі простыя, як дзеці,
У адным жылі там месцы,
І адна была ў іх мова,
А другой не зналі й слова.
Вось уздумалі нарэшце
Тыя людзі (гэта ж трэба!),
Каб дабрацца як да неба.
Намясілі кучу гліны
І давай рабіць цагліны,
З цэглы вежу будаваць.
Як дайшла да бога чутка,
Стала бога турбаваць,

На зямлю сышоў ён хутка
Паглядзець, што тут за трасца.
Няўжо людзям тым удасца
Аж дабрацца да яго?
Глянуў ён, дык — ого-го —
Задрыжалі ў бога лыткі,
Агарнуў старога жах:
Вежа тая ўвачавідкі
Так расце, як на дражджах.
Так заложна, так упарта
Працавалі ўсе дзядзькі.
Бог спужаўся не на жарты
І... змяшаў іх «языки».
Гвалт падняўся, як у сойме,
Кожны гердае па-свойму,
Кожны мае свае словы,
А народу ж колькі тысяч!
Вось калі там пачаліся
І замежныя ўсе мовы.
Доўга людзі балбаталі —
Згаварыцца не маглі;
Рассяляцца тады сталі
Па абшары ўсёй зямлі.
Пару слоў аб Вавілоне.
Там руіны ёсць і сёння,
Маюць тысячы гадоў,
А ад вежы ні слядоў,
Ні цаглінкі, ні кала —
Так яна там і была!

АБРАМ ДЫ САРА — ЦІКАВАЯ ПАРА

Кажуць, праайцец Абрам
Быў здаровы ды дзябёлы,
Шмат меў featuresрознага дабра,
Коз ды іншае жывёлы,
З мясам быў і з малаком,
Жыў багатым кулаком.
Меў яшчэ ён жонку Сару.
Выглядала яна з твару
Сакавіта, маладжава,

Толькі дзетак не раджала.
Не тужыў Абрам спачатку,
Жыў сабе, не гараваў,
Прыбаўляў патроху статку
І са статкам вандраваў
Па абшарах Ханаана.
Але стала тут пагана:
Надышоў паморак, голад,
Пачала здыхаць жывёла.
Тут Абрам і «ах!» і «ох!» —
Вось яму з'явіўся бог
У той час, калі ён спаў,
Ды ўгаварваць яго стаў:
— Слуг вазьмі, жывёлу, жонку
Ды йдзі ў іншую старонку,
Толькі далей за мяжу,
Куды я табе скажу.
Ты выконвай волю божу,
Дык я так цябе размножу,
Дзеля нашага знаёмства
Павялічу так патомства,—
Будзе ўнукаў, як пяску:
Ты ж — дзядок яшчэ ў саку.
(Хто што думае, то й сніцца —
Сніць так курыцу лісіца.)
А было ж ужо Абраму
Семдзесят пяць год тады.
Цётка Сара гэтаксама
Мела бабчыны гады —
Шэсцьдзесят было ёй з гакам,
А цвіла кабета макам.
Тут задумаўся Абрам:
— Трэба йсці, але куды б тут?
Не прыдумаю і сам...
Пойдзем, Сара, да Егіпта,
Знаць, на гэта воля божа.
Толькі вось чаго баюся:
Надта, Сара, ты прыгожа
Ды прывабная бабуся.
Схопяць там мяне, ўхаўтураць,
А цябе к сабе патураць.
Як падумаю, дык — страх.
Лепш кажы ты, што — сястра.

Не брыкайся, зноў жа, надта,
Як захоча хто багаты
Ды з табою... пагуляць.
Нам няма чаго губляць,
Калі б хто й... пацалаваў.
Бо мне гэта хоць не міла,
Але тут не ў гэтым сіла:
Бач, мая мне галава
Даражэй, ты ведай гэта,
Чым цнатлівасць у кабеты.
І Абрам тут не ўкляпаўся,
У Егіпце ён папаўся:
Як з'явіўся туды ён,
Сару згрыбціў фараон.
За «сястру» Абраму выкуп
Фараон той даў вялікі —
Слуг, вярблюдаў і аслоў.
Апісаць не хопіць слоў,
Што за Сару той Абрам
Розных рознасці набраў.
Фараон, аднак, дазнаўся,
Што з замужкаю звязаўся,
І тут раптам занямог.
— Пакараў мяне, знаць, бог!
Бяры жонку — й фур за браму! —
Ён загадвае Абраму.—
За агіднае штукарства
Выбірайся з майго царства!
А таму і не бяда:
Ўсё — нібы з гусі вада;
На Егіпет мог пляваць ён —
З ім і Сара, і багацце.

. . . .

Сара стала ўжо старая,
А дзяцей жа ўсё няма;
Дый раджаць то не пара ёй,—
Добра ведае сама:
Пачало драхлець і цела,
А дзяцей усё ж хацела.
Яна й кажа раз: — Абрамка!
У мяне Агар служанка.
Калі хочаш, я аддам —

Ты вазьмі сабе яе,
Але дзеткі то мае.
— Добра,— кажа тут Абрам,—
Калі ты дазволіш, Сара,
Да Агары йду я зараз.
(Бач, рабыня маладая
Лепш за жонку выглядала,
Дык спяшаўся як мага).
Зацяжарала Агар,
Зазлавала цётка Сара:
Ей, вядома, крыўдна стала,
Цярплівосці не хваціла —
Мужу сцэну закаціла:
— Ах ты, порхаўка старая!
Бог цябе хай пакарае,
Што змяняў сваю ты жонку
На рабыню, на служанку.
Я дала Агар да часу,
Але, бач, які ты ласы!..
— Дык ты ж, Сара,— гаспадыня,
А яна — твая рабыня:
Распраўляйся з ёй сама,
Хіба ж болей слуг няма?
Хопіць гэтага дабра,
А плаціць ёй аліментаў
Я не буду ні працэнта,—
Адказаў тады Абрам.
І служанка тая скора
Зажыла ад Сары гора:
Яе часта Сара біла,
А нарэшце прыпякла,
Што няшчасная рабыня
Аж не вынесла — ўцякла.
Але Сары дапамога
Падаспела тут ад бога,
І служанку ўраз анёл
У пустыні пераняў.
Жаху ён паддаў Агары
І вярнуў у рукі Сары.
А служанка ледзь хадзіла,
Скора й сына нарадзіла.
Сара з «праайцам» назвалі
Сына гэтага — Ізмаіл.

Калі хто з вас хоча ў лона
Праайца таго Абрама,
Дык не будзь, браток, варонай,
А рабі і ты таксама:
Зарабляючы чырвонцы,
Спекульні часом на жонцы,
Да служанкі ўважны будзь —
Сёе-тое прыдабудзь,
Пасля з дому вытурай,—
Пападзеш адразу ў рай.

ДРАМА Ў АБРАМА

Меў Абрам ужо са сто,
Дзевяноста было Сары,
І вы ведаеце што? —
У паважнай гэтай пары
Нарадзіўся сын Ісак.
Разважайце так і сяк,
Ці то дзіва, ці не дзіва,
Толькі Сара нарадзіла...
Але гэта ўбок адкінем,
А паглядзім, што з іх сынам.
Як падрос, тады ў Абрама
З ім чуць-чуць не выйшла драма.
Раз, вось так, як і раней,
Да Абрама прыйшоў бог
(Ну, вядома, толькі ў сне —
Ён іначай жа не мог)
Выпрабоўваць цвёрдасць веры.
(Недаверны быў без меры.)
Вось і кажа ён: — Абрам!
Ты ўжо ведаеш і сам
Мае звычаі і смак,
Што люблю я, грэшны, часам
Пажывіцца смачным мясам.
А ў цябе ёсць сын Ісак,
Ох і мяккі, ох і тлусты,
Вось такія мне да густу.
Дык ты просьбу маю ўваж —
На вячэру яго ўсмаж.
На гары на Марыя́

З'ем сваю вячэру я.
Што звярэлося упачы,
Дык Абрам усё дазвання
За сапраўднасць палічыў.
Ён назаўтра ўстаў заране,
Дроў на спіну ўсклаў аслу
Ды, пазваўшы пару слуг,
Ды, набраўшы ў чэрап жару
(Ні запалак, ні красала
Яшчэ публіка не знала),
Ён павёў на смерць ахвяру.
Дзень ідзе, другі ідзе,
Не відаць гары нідзе.
Як прайшло аж тры пары,
Падышоў ён да гары.
Слуг з аслом тады пакінуў,
Нагрузіў дрывамі сына,
На гару павёў яго,
Нож нясе сам і агонь.
Там алтар зрабіў ён з дроў,
Палажыў на іх Ісака
(Плакаў, пэўна, небарака)
І... праліў бы зараз кроў,
Бо ўжо нават нож падняў,
Ды анёл яго суняў:
— Пачакай, Абрам, не рэж!
На душу ты грэх бярэш:
Бачыць бог і рад без меры,
Што такі ты цвёрды ў веры
(А раней дык знаць не мог!
Ну, які ж тады ён бог?).
Глянуў ёлупень стары,—
Недалёка ў гушчары
Бачыць ён — стаіць баран,
Зачапіўшыся рагамі,
Толькі дрыгае нагамі.
Прывалок яго Абрам
І, як «Біблія» нам кажа,
Замест сына богу ўсмажыў.

Вось і ў наш век дзе-нідзе
Ёсць на свеце дзікуны,
Што багам сваім япы

Ахвяроўваюць людзей.
Што ж, урэшце, тут выходзіць?
Дзе ж яны — маралі тыя,
Непарушныя святыя,
Аб якіх папы даводзяць?
І ці ёсць дзе той дурніца
Ці фанатык ды гарэза,
Каб, як сон дурны прысніцца,
Сына ўласнага зарэзаў?

ПРА САДОМСКАЕ БАЛОТА І «ПРАВЕДНІКА» ЛОТА

Многім, пэўна, невядома,
За што бог так пакараў
Бедных тубыльцаў Садома.
А ўжо ведаць бы пара!
Бог наслаў агню і серкі
Ды яшчэ якойсьці трасцы,
Бо жылі там недаверкі:
Грэх адзін здараўся часта:
Людзям гэтае староткі
Не патрэбны былі жонкі.
Бог пра гэта нейк дазнаўся,
Але йсці ў Садом баяўся:
Што шукаць бяды на голаў,
Могуць часам абязвечыць.
І паслаў ён двух анёлаў,
Пракурораў ці мо следчых.
Добрая была пагода,
І да полудня ад ранку
Лот той «праведны», як лодар,
Грэўся, седзячы на ганку.
Вось ён глянуў — прэцца хтосьці.
Як зірнуў на незнаёмых,
Аж спужаўся — то ж анёлы!
Ён з паклонам кліча ў госці.
Лот напёк гасцям бліноў,
Добра выпілі, канечне.
(Проста дзіва, што анёл
Есць і п'е, як кожны грэшны!)
Лот паслаў усім пасцелі,

Толькі легчы спаць хацелі,
Аж тут раптам нейкі гоман...
Гэта тубыльцы Садома —
Хлопцы, жэўжыкі, мужчыны —
Патрабуюць адным чынам:
— Падавай сюды гасцей!
Мы іх добра пачастуем,
Каб хадзілі к нам часцей.
Лот, вядома, пратэстуе...
Нам дык смех, гасцям жа й Лоту,
Вельмі мотащна было тут.
Што ж рабіць святым анёлам
З іх анёльскім станам кволым?
Лот іх ратаваць хоча,—
Ён дае садомцам дочак:
— Не хачу я безгалоўя,
Скарыстайце на здароўе!
Ахвярую лепш дзяцей,
А не мілых мне гасцей.
— Лезь ты з дочкамі ў балота,—
Кажуць тубыльцы на Лота.
— Забаўляйся з імі сам,
А хлапцоў давай ты нам!
Ды нахрапам пруцца ў дзверы.
Як прыперлі Лота к плоту —
Ні дыхнуць, ні пікнуць Лоту.
Вось анёлы бачаць тут —
Надта дрэнныя паперы,
Ды наслалі слепату
(Ці не лепш бы ім было
На людзей наслаць святло?).
Ад дзядзькоў уцёк тут Лот,
А яны таўкуцца ў плот
Лбамі, носам, чым папала,
Але што ж... пішы — прапала!
А назаўтра госці рана
(Мусіць, спалася пагана)
І сям'ю ўзялі, і Лота
Ды з Садома за вароты.
— Сыпце,— кажуць,— без аглядкі,—
Навядзе тут бог парадкі.
Як пусціўся Лот бягом!
Як пасыплецца агонь!

Як правецца ў небе дзірка!
Як пальецца з неба серка!
Так, як «Біблія» нам кажа,
Бог Садом да рэшты спляжыў,
А з ім разам і Гамору
(Гэта быў суседні горад).
Лот між тым ва ўсе лапаткі
Прэ, адно мільгаюць пяткі.
Але з Лотавай мадам
Хутка сталася бяда:
Ад бяды яна ўцякала,
Але збыт была цікава,
Як авечка ці каза:
Аглянулася назад
І так вокам толькі — луп!
Дык з яе зрабіўся слуп,
Не драўляны — саляны...
— Ці не еў ты беляны? —
Хімік, мабыць, запытае.
Бо нідзе, ніхто, ніколі
Не зрабіў з кабеты солі.
Ён таго, дзівак, не знае,
Што па «хіміі» па божай
Гэта лёгка стацца можа.
Ды няхай аб гэтым потым,
Пойдзем далей мы за Лотам...
Гэты «праведнік» стары
Нек змясціўся у гары
Каля горада Сігора.
Ён жыве і мала гора,
З ім жа пара яго дочак —
Замуж кожная з іх хоча.
— Мы дарэмна тут загінем
І насення не пакінем,—
Кажа большая дачка.
— Хіба вось што... Пачакай!..
Як ты мысліш наконт бацькі?
Ён дзядуля яшчэ хвацкі,
Мы дамо яму віна,
Потым пойдзе з нас адна...
Хай хоць я, мо, на пачатак.
Стала згода між дзяўчатак:
Як сказалі, так зрабілі —

Добра бацьку напаілі.
Ён да дочкі да свае,
Як да жонкі, прыстае.
Тая ж (добрая, знаць, цаца!)
І не думала спрачацца.
Неўзабаве цераз ночку
Так было й з другою дочкай.
А праз нейкі пэўны час
(Такі самы, як і ў нас)
Родзіць кожная дзяўчына
Лоту ўнука, сабе сына.

БІБЛЕЙСКІ ПІСАКА ПРА СЫНОЎ ІСАКА

Мы чыталі, што Абрам,
Каб не трапіўся баран,
Дык зарэзаў бы для бога
Сына ўласнага малога.
Далей з «Біблії» пісака
Так гаворыць пра Ісака:
Яшчэ год пражыўшы з трыццаць,
Захацеў Ісак жаніцца,
І з калымам збыт багатым
Ён раба паслаў за свата
Да далёкіх сваякоў,—
Дзесьці нейкі жыў Лаван.
Раб жа той быў — галава!
Не страляў ён лелякоў
І прывёз сястру Лавана
Для Ісака — свайго пана.
Жонка ж гэтая — Рэвека —
Увішная, не няўмека,
Працаваць магла са смакам
І кахалася з Ісакам.
Ну, а вынік быў такі:
Два сыночкі-блізнюкі.
З іх Ісаў быў звераловам,
Гэта значыць — паляўнічы,
Ну, а Якаў... адным словам,
Жыў пры мамчынай спадніцы.
Бацька больш любіў Ісава,

Маці ж Якава таксама.
Дык вось неяк раз Ісаў
Цэлы дзень дарма гайсаў
(Не траплялася звярака),
І дадому ён галодны
Так вярнуўся, небарака.
Тут брацішка яго Якаў
Сёрбаў крупнічак халодны.
— Дай ты мне пасёрбаць крышку,—
Папрасіў Ісаў брацішку.
— А аддай жа першародства,—
Адказаў Ісаву Якаў.
(Ах, якое «благародства»!)
— Што мне ў ім,— сказаў Ісаў,—
Калі здохну скора сам...
І аддаў, і еў са смакам.
Прайшло чвэрць ці мо паўвека,
Стаў Ісак сляпым калекам.
Вось прамаці тут Рэвека
Стала думаць і кумекаць,
Як сляпога ашукаць
Дзеля сына-пестунка.
І прыдумала «прамаці»:
Быў, як воўк, Ісаў касматы;
Вось яна тут узяла
Ды зарэзала казла,
Скуру зараз жа злупіла,
Ёю Якава накрыла
(Ах, якое харазтво!).
Бацька мацнуў, не пазнаў:
Ён падумаў, што Ісаў,
І зацвердзіў першынство
Так сваім благаславеннем.
Пасля гэтага здарэння,
Як прыйшоў Ісаў дадому,
Ды як стала ўсё вядома,
Што абуў яго так Якаў,
Дык са злосці аж заплакаў,
Думаў жуліка забіць,
Ды не мог яго злавіць:
Таго маці яшчэ рана
Адаслала да Лавана.

Калі прыйдзе хоць і родны
Да цябе твой брат галодны,
Дык заўсёды дзерці трэба
Восем скур за крошку хлеба.
Дзеля ўласнага прыбытку
Ты змяняй на шкуру світку,
У казла перарабіся,
У свінню або ў сабаку,
Ашукай калеку-бацьку,
А свайго усё ж дабіся,
І сумленне хай не мучыць,—
Так тут «Біблія» нас вучыць.

ЯК ЯКАЎ ДЗЯДЗЯ СЛЯПУЮ ЎЛАДЗІЎ

Ад Ісава так пёр Якаў,—
Не дагнаў бы і сабакам,
І прыбег аж да Лавана.
Тут было яго спаткана.
Пачалі яны вітацца,
Пра здароўе стаў пытацца
У пляменніка Лаван.
Ды не слухаў толькі Якаў,
Бо раскіс ды аж заплакаў,
Як Рахільку цалаваў.
(Знаць, ніштo была Рахіль...
Эх, грахі нашы, грахі!
Не адзін той жулік Якаў
На грудзях Рахілі плакаў!)
Якаў стаў у дзядзькі жыць,
Дзядзьку парабкам служыць.
Служыць тыдзень, служыць два.
— Што ж,— пытаецца Лаван,—
Будзеш мне дармá служыць
Ці за плату? Ты кажы.
— За Рахільку я гатоў
Праслужыць аж сем гадоў,—
Адказаў тут дзядзьку Якаў.
Дзядзька бачыць, што калым
Не такі ужо малы.
Але ўсё ж Лаван зацмакаў,

Бо была дачка другая —
Лія, большая, сляпая,
Дык хацелася да смерці,
Каб як-небудзь тую ўперці.
Для Лавана, як мінутка,
Сем гадоў прабеглі хутка,
І ўжо трэба — вось бяда! —
Дочку Якаву аддаць.
Якаў жджэ ды не дажджэцца,
Падагнаў бы час, здаецца,
Каб скарэй даваў бог ночку,
А Лаван — Рахільку-дочку.
Вось і ночка, вось і дочка,
Вось і белая сарочка,
А надзета на каго,
Блазнюку не да таго...
А назаўтра ўстаў з «пахмелля»,
Пралупіўшы сяк-так бельмы,
Бачыць Якаў — побач Лія.
Тут жаніх наш як завые!
А Лаван адно смяецца:
— Табе ж нашы ўсе законы,
Мабыць, трошачкі знаёмы,
І заўсёды так вядзецца,
Што павінен выдаць татка
Дочку большую спачатку...
Паслужы яшчэ сем год,—
Кажа дзядзька-абармот.
І тады, клянуся я,
Будзе ўжо Рахіль твая.
Той, падзякаваўшы «татку»,
Зноў пачаў служыць спачатку.
Якаў выслужыў гады
І Рахільку ўзяў тады.
Што ні год сляпая Лія
Водзіць дзетачкі малыя,
А ў Рахількі справа слаба —
Як дзяўчына, ходзіць баба.
Тут па Якава віна,
Як напалася яна:
— Што з табой, Якуб, за трасца?
Аніяк табе не ўдасца!
Недарэчнасць, а не муж!

А вось з Ліяй ты чаму ж?
— І хацеў я, ды не мог,—
Кажа Якаў,— мусіць, бог
Нас карае за грахі.
А тут зноў яму Рахіль:
— Каб ты так ужо хацеў
Для мяне з табой дзяцей,
Дык служанку ўзяў бы Валу.
(Так заўсёды ў іх бывала:
Прыдабудзе муж рабе —
«Госпожа» бярэ сабе).
І выходзіць — рад не рад —
Папраўляйся, Якаў, брат!
Як дазналася пра гэта
Лія, плодная кабета,
Заўладала зайздрасць ёю
(Надта прагная была),—
І з служанкаю сваёю,
Зелфай, Якава звяла.
Лія, Рохля, Зелфа, Вала —
З імі ж клопату не мала,
Паспрабуй ім дагадзі ты.
Ён жа, хлопец цягавіты,
І не скардзіўся, бывала.

ЯК ЗЯЦЬ ЦЕСЦЮ АДПЛАЦІЎ НАРЭШЦЕ

Гэтак Якаў тузін цэлы
Пусціў хлопцаў на свет белы.
Напладзіўшы шмат дзяцей,
Аддзяліцца ён ад цесця
З цэлай плоймай захацеў
І сказаў аб тым нарэшце.
І ў цясця на тое — згода,
Ды вось толькі платы шкода!
Стаў пытацца ён, што зяць
За ўсю службу хоча ўзяць.
Якаў кажа: — Кінь ты, тата!
Ну, якая там зарплата!
Я прашу адно дазволу
Ўзяць стракатую жывёлу —

Рабых, лысых, беласпінных,
Табе ж чыстую пакіпу.
Пагадзіўся з зяцем «тата»
Ды падзякаваў ён богу,
Бо авец і коз стракатых
У яго было нямнога.
Якаў — жулік і гарэза —
Тут такую штуку ўрэзаў:
Каб яму больш коз папала,
Нарабіў рабых ён палак
І, як гнаў да вадапою,
Палкі тыя браў з сабою,
Там іх клаў каля карыта.
Так ён краў, і шыта-крыта:
Самкі чорныя, як галкі,
Угляладіся на палкі —
Быў прыплод ад іх стракаты.
Так наш Якаў стаў багаты,
Багацей за цесця, мусіць.
Калі «Біблія» не хлусіць,
Дык там піша, што сам бог
Красці Якаву памог:
Якаў стаў таму багаты
І таму яму «вязло»,
Што да козачак казлоў
Падсылаў сам бог стракатых.

У РОЖКІ З БОГАМ

Абабраўшы спрытна цесця,
Якаў дзёру даў нарэшце,
І з жывёлай, і з рабамі,
І з сынамі, як дубамі,
Ён туды падходзіць стаў,
Дзе жыў брат яго Ісаў,
Ад якога ў сваю пору
Ён даваў таксама дзёру.
Якаў хітры, як лісіца,
Баязлівы чалавечак:
Калі ўведаў ён, што брат
Дуж рабамі і багат,
Дык паслаў яму гасцінца —

Коз, вярблюдаў і авечак.
Але й то шчэ невядома,
Як бы стрэлі яго дома,
Каб не сябра яго бог
Яму нехаця памог.
Ці стары мо быў упіўся,
Ці пад старасць звар'яцеў,
Бог адзін пра тое знае,
Толькі з Якавам схапіўся —
Барукацца захацеў.
Іх хавала цем начная.
Якаў быў здароў, як вол:
Як схапіў ён бога ўпол,
Да сябе прыціснуў шчыльна,
Закрахтаў аж «усясільны»:
Вось-вось-вось ён ляжа, здэцца,
Але пнецца — не здаецца.
Так вадзіліся яны
Цэлу ноч, як певуны.
Дзень на змену ночы йдзе;
Вось узыдзе сонца скора.
Бог зусім ужо ў бядзе:
Як убачаць, будзе сорам.
З усяе тут моцы боскай
Даў ён Якаву падножку
(Думаў вырабіцца бог),
Але Якаў, як бульдог,
Учапіўся мёртвай хваткай,—
Хоць баліць звіхнёны клуб,
Напінае болей пуп,—
Вось паложыць на лапаткі.
Бачыць бог, прыперла крута:
Барукацца больш — пакута,
Не хапае сілы божай,
Але й вырвацца не можа.
Стаў край неба залаціцца,
Небарак пачаў прасіцца:
— Братка, Якаўка, пусці!
Пашкадуй старой касці,
Падурэлі, ну і годзе,
Бачыш — ранне надыходзе.
Якаў кажа: — Не магу:
Пакалечыў ты нагу,

Дык цяпер за вызваленне
Дай хаця благаславенне.
Бог яго благаславіў
Быць здаровым ды багатым,
І тады спатканне з братам
Адбылося без крыві.

Вось падумайце аб тым,
Чаму Якаў той святы.
Мо таму, што меў рабоў,
Не рабіў сваім гарбом?
Мо таму, што быў багатым,
Абдурыўшы бацьку й брата,
Абакраўшы гладка цесця?
Мо таму яшчэ, нарэшце,
Ён святога ўздзеў вянок,
Што дзве пары меў жанок
І нёс добра абавязкі,
Як адказваў ім на ласкі?

КРЫВАВАЕ ВЯСЕЛЛЕ

Была ў Якава дачка,
Што пара б і замуж скора.
Панаваў там князь Емора.
Ён не думаў, не чакаў,
Як аднойчы яго сыну
Стрэць прыйшлося тую Дзіну.
І Сіхем (так звалі сына),
Калі глянуў на дзяўчыну,—
Пакахаў, і ён ёй люб.
Вось у іх фактычны шлюб
(Не ў царкве і не ў касцеле —
Шлюб узялі, дзе хацелі).
Той жа Якаў — бацька Дзіны,
Жулік спрытны і бывалы —
Рад быў, што знайшоў прычыну,
І падняў тут зараз гвалт,
Чаму згвалцілі дзяўчыну.
Хлопец той, сказаць-прызнацца,
І не думаў адракацца

Ад дзявочай пекнаты:
Бацьку шле ён у сваты.
Князь быў надта добрым сватам.
— Парадніцеся вы з намі! —
Просіць Якава з сынамі.
— Выкуп дам я вам багаты,
Толькі дайце вашу Дзіну
Вы за жонку майму сыну.
— Твой жа сын не абразаны,—
Князю хлопцы адказалі,—
І таму ён век-вяком
Нам не будзе сваяком.
Хай ён зробіць абразанне.
Тое ж самае павінны
Учыніць усе мужчыны
З усяго твайго ўладання.
Спахмурнелі князь і сын,
Толькі ж выхад быў адзін:
Ўсіх мужчын яны сабралі,
Хто быў рад, а хто не рад,
І ўчынілі той абрад,
А назаўтра ўсе стагналі.
(Дурні, кажучы між намі.)
Ну, а Якаў той з сынамі
Тут узнялі «храбра» меч
І давай галовы сеч:
Перабілі ўсіх мужчын,
І загінуў князь і сын.
Якаў тут пазаграбаў
І жывёлу, і рабоў,
І жанок, і ўсіх дзяцей,—
Стаў намнога багацей:
Меў рабоў мо колькі тысяч,
Але, помсты баючыся
За Сіхема і Емору,
Ён з награбленым даў дзёру.

СЛОЎ З ПАРУ ПРА ІУДУ І ФАМАРУ

Я пра праайца Іуду
Доўга тут пісаць не буду,
Скажу коратка зусім,

Што ён Якава быў сын,
Сын пры гэтым «лепшы самы»,
А ці так,— мяркуйце самі:
Гляньце з «Бібліі» цытаты,
Як Іуда быў жанаты,
Як любіў ён жонку шчыра
(Хананеянка была,
Трох сыночкаў прывяла),
Як жаніў ён сына Іра,
Падабраў яму пад пару
Ён яўрэечку Фамару.
Ір жанаты жыў нядоўга:
Не ўгадзіў ён нешта богу,
І паслаў яму бог кару,—
Удавой зрабіў Фамару.
Горка плакала яна,
Але быў яшчэ Анан —
Сын Іуды серадольшы,
Ён за Іра быў не горшы.
Каб Фамару абнасеніць,
Бацька з ёй Анана жэніць.
Той пярэчыць стаў Іуду:
— Адчапіся,— кажа,— тата!
Ні за што я жыць не буду
З гэтай жонкай майго брата
Дый ні з якаю кабетай.
Ён такі і спраўдзіў гэта:
Праз увесь свой век кароткі
Ужываў другія сродкі.
Сумна, моташна ўдаве,
Ўсё мужчыны ў галаве,
Паглядае на іх ласа.
А Іуда гэтым часам
Сам раптоўна заўдавеў,
І яго скарала доля.
Вось пайшоў ён раз у поле,
А Фамара не драмала:
Твар накрыла пакрывалам
Ды пабегла ўперад хутка.
Села там яна ў варотах.
Свёкар думаў — прастытутка,
І ўзяла яго ахвота.
Да яе ён стаў падходзіць,

З ёю гутарку заводзіць,
Потым лезе цалавацца,
Потым... сталі таргавацца.
Прапануе ён казла.
Тая б плату і ўзяла,
Толькі просіць, каб спачатку
Ён што-небудзь даў задатку.
Ну, а ён — дзядуля палкі —
Даў папругу ёй і палку
Ды яшчэ сваю пячатку...

. . . .

І пасля пайшоў паволі
Да жывёлы ён у поле.
Неўзабаве пасланец
Да яе з казлом ідзе.
Места ўсё з канца ў канец
Абышоў — няма нідзе.
Хто ні йдзе і хто ні едзе,
У знаёмых і суседзяў
Ён пытае:
— Ці не бачыў?
— Не, не бачылі.
— Што гэта?
Дзе ж падзелася кабета?
Чорт схапіў яе — няйначай.
Недзе, шэльма, папаўзла! —
І панёс назад казла.
А пасля праз пэўны час
І прыносяць неяк раз
Цёткі свёкру пра нявестку
Ды благую надта вестку,—
Што Фамара загрубела
Невядома з кім тайком,
Скора будзе з «байструком».
Свёкар стаў ад злосці белы,
Раззлаваўся і вяліць
На агні яе спаліць.

Вось агонь і дыму хмара,
Вось прыведзена й Фамара,
Ледзь яе ўжо не звязалі.
Тут Іуда рот разявіў,

Бо нявестка свёкру-татку
Тыц у нос яго пячатку:
— З чыіх,— кажа,— гэта рук,
Ад таго ў мяне байструк.
Так гарэзная нявестка
Асталася жыць сама,
Ды і свёкру-то някепска
Нарабіла сарама.
Вось я кончыў аб Іудзе,
А цяпер вы, калі ласка,
Паглядзіце самі, людзі,
Што нам скажа гэта казка,
Што тут ёсць у брудзе тым,
Каб лічылі мы святым?

АБ ІОСІФЕ ПРЫГОЖЫМ — «АБРАННІКУ БОЖЫМ» І «ЗАСЛУЗЕ» ЯГОНАЙ — УТВАРЭННІ ПРЫГОНУ

З вас чытаў, напэўна, кожын
Аб Іосіфе Прыгожым,
Што між Якава сыноў
Як разгадчык добры сноў
Вызначаўся з малых дзён;
Як пайшоў у поле ён
Раз братоў сваіх праведаць,
Пастухам панёс абедаць,
Калі ладным быў хлапцом;
Як егіпецкім купцом
Там браты яго прадалі,
І так далей, і так далей...
Як, праз тыдняў, можа, пару,
Царадворцу Патыфару
Ва ўслужэнне ён папаў,
Як і сам ледзь не прапаў.
У палац прыйшоў Іосіф,
Тут яно і пачалося:
Патыфарава жанчына
Спадабала ў ім мужчыну;
Што ні ступіць,— прыстае.
Але толькі на яе
Ані гляне подлы раб.

Ці баіцца, ці, мо, слаб?
Як хапіў жа бабу пал там,
Дык узяць рашыла гвалтам.
Раз прыйшоў ён у пакой,
Дык яна тут раптам: — Стой!
Зараз цоп яго за порткі.
А Іосіф — хлопец вёрткі:
Кінуў порткі ды пайшоў
Сам за дзверы галышом.
Як падыме ж баба крык!
Тут як бач яе мужык
Прыбягае — Патыфар:
— Што за крык? Ці не пажар?
Думаў я — цябе хто рэжа...
— Хацеў згвалціць мяне раб;
Ласы надта ён да баб,
Нават вось яго адзежа,—
Хлусіць баба тут яму.—
Пасадзі яго ў турму,
Каб забыўся пра спадніцу.
Той запёр яго ў цямніцу.
Неўзабаве Фараон
Незвычайны бачыць сон:
Быццам вылезлі з вады
Тлустых сем кароў, як бочкі,
А за імі сем худых
Тут жа, побач, недалёчка.
Мыкнуць тлустыя не ўспелі,
Як худыя іх паелі,
Самі зноў жа як драчы.
Тае ж самае начы
Такі ж выпадак вось самы
Бачыць ён і з каласамі.
Як прачнуўся Фараон,
Загадаў жрацам, вяльможам
Разгадаць, што значыць сон.
Дык няма — ніхто не можа.
Што было й разгадваць, здэцца,
Мала што каму звярзецца,
Але так пакінуць нельга,—
Па Іосіфа пабеглі.
Той прыйшоў і разгадаў
(Пішуць — бог яму так даў),

Кажа: — Тлустых сем кароў —
То ўраджайных сем гадоў,
А другія сем худых —
Неўраджайныя гады.
Вось, каб не галадаваць,
Трэ табе загатаваць
За ўраджай запасы збожжа.
Хто, па-твойму, гэта зможа? —
Фараона ён спытаў.
Доўга думаць той не стаў:
— Як не ты,— дык хто ж іначай
Тут зрабіць бы гэта мог?
Нам паслаў цябе сам бог,
Мы тут гэта добра бачым.
Памажы ж, прашу дабром,
Покуль голад той міне.
Над усімі ўладаром
Будзеш ты пасля мяне.
Так Іосіфа па шэрсці
Фараон пагладзіў — хваліць,
Пасля зняў з рукі ён персцень
І надзеў яму на палец,
Пасадзіў у каляснiцу,
І рабы яго памчалі.
Кожны мусіў пасці ніцма,
Як Іосіфа страчалі.
А Іосіф рад старацца.
Закіпела ў яго праца:
Хлебаробам загадаў,
Нават смерцю пагражае,
Кожны з іх каб ураджаю
Частку пятую аддаў.
Застагнаў тады народ,
А Іосіф за сем год
Назбіраў нямеру хлеба
(Урадлівая там глеба).
Прыйшоў голад, і сяляне
Хлеб паелі ўвесь дазвання
І панеслі серабро
За сваё ж такі дабро,
Што награбіў з іх Іосіф.
А ў таго ні сарама,
Ані літасці няма,—

Ён дзярэ, з каго прыйшлося.
У людзей, пакуль быў голад,
Ён і грошы, і жывёлу,
І зямлю за хлеб забраў.
Ураджайны год нарэшце,
А ў сялян няма што есці —
Хоць лажыся памірай.
Што ж ім болей асталося?
Ні зярняці ў іх пшаніцы,
Ні кусочка ў іх зямліцы,—
Так абчысціў іх Іосіф,
Ну да ніткі, дагала,
І нарэшце — кабала.
Яны просяць Фараона
Ды Іосіфа з паклонам,
Каб кусок які зямлі
І насення ім далі.
Дык чаму ж,— Іосіф згодзен,
Просьбай ён не пагарджае,
Ды арэнду толькі ўводзіць:
Частку пятую ўраджаю,
Каб плацілі і яны,
І іх праўнукаў сыны,
Дабрачынцу Фараону.
Так пачатак ён прыгону
У Егіпце палажыў
І ў выгодзе сам пражыў,
А людзей давёў да торбы.
Але «Біблія» іначай
Пра Іосіфа тлумачыць,
Што ён мудры быў і добры
Ды яшчэ герой народны:
Ратаваў народ галодны.

БЫВАЙЦЕ ЗДАРОВЫ!

Ну, нарэшце, кончыў я
Гэту «Кнігу Быція»;
Не чапаю ўжо «Ісхода»,
Бо на глупства часу шкода:
Патрыярхі-дзікуны,
Бог такі ж, як і яны,

Цемра, варварства і бруд...
Выбачайце,— болей тут
Я не буду вас трымаць,
Бо не мог бы й сам трываць
У гнілым паветры дрэнным.
Да таго ж у свеце «божым»
Ёсць вялікія ўжо змены.
Мы іх тут падкрэсліць можам.
Вось, напрыклад, у мужчыны
Ужо ёсць усе рабрыны;
Неба «цвёрдае» нек разам
Стала ўсё празрыстым газам;
І без д'ябла наша «Ева»
Есць плады з любога дрэва.
У сучасных жа «Адамаў»
Перамены ёсць таксама:
Есці хлеб у поце твару
Мы не лічым больш за кару.
«Каін» з «Авелем» абодва —
Земляроб з жывёлаводам —
Зараз дружна йдуць у ногу,
Не нясуць ахвяру богу.
Той «каўчэг», што ў ім хаваўся
Ной, нібыта, ад патопу,
Супраць нашых бы здаваўся
Нібы лапаць-недатопак;
А вясёлку, знак той «божы»,
Зробіць нават вучань кожны.
«Хам» не той ужо сягоння:
Не пужаецца праклёнаў,
І за ўладу ён над светам
Барацьбу вядзе з «Яфетам».
Што да справы — «ў рожкі з богам» —
Пахваліцца мы тут можам:
Людзям ён зусім не трэба,—
Заўладалі самі небам.
Жонку Лота мы часамі
Ці не з'елі з селядцамі.
Што да «грэшнікаў Садома»,
Сям-там ёсць яны, вядома.
Грэшаць людзі, грэх той хваляць —
Чаму ж іх агонь не спаліць?

Пра Фамару ды Іуду
Гаварыць я лепш не буду,
Бо канфузіць не хачу
Паважаных «снахачоў».
Аб Іосіфе Прыгожым
Пару слоў сказаць мы можам,
Бо на нашай тут зямлі
«Прыгажэйшыя» былі;
Але хлеб чужы заразам
Потым вобмегам вылазіў.
У Егіпце ж селяніну
Трэ й цяпер плаціць даніну,
Бо брытанскі «фараон»
Там не лепшы за свайго.
Ну, чытач, бывай здароў!
Ад маны ад гэтай далей.
На астатак пажадаем
Калі-небудзь стрэцца зноў
Пры другіх падзеях, з'явах,
Больш жывых і больш цікавых.

1926

ШКІРУТА

Надаслаў нядаўна верш
Мне адзін знаёмы з вёскі:

«Дарагому Крапіве.
Піша сябар твой Яворскі.

Сябрам быў калісь — але.
(Мо цяпер такім не лічыш?)
На адным жылі катле —
Памятаеш Смалявічы?

Як служылі мы ў палку,
На бандытаў палявалі,
На сухім жылі пайку,
Мо не раз і галадалі.

Потым рознае было:
Ты падаўся да сталіцы,
Я ж — дадому, на сяло —
Пацягнула да зямліцы.

Атрымаў я там надзел,
Як былы батрак Завішаў,
Толькі доўга не ўсядзеў,—
Гаспадар з мяне не выйшаў;

Кінуў, брат, зямлю сваю,—
Досыць з ёю нервы тузаў;
Тлумяць голаву маю
У школе трыццаць карапузаў.

Ну а ты, я чуў, тае...
Лаўры там, і ўсё такое?

Вось, браток, яны твае
Не даюць і мне спакою.

Так... Здараецца ў жыцці...
Што ты сядзеш будзеш баяць,
Дні паспелі адцвісці,
А надзеі зацвітаюць.

Трыццаць пяты ж год ідзе,—
Нек аж сорамна, дапраўды...
Вось адна з маіх «надзей»,—
Прачытай ды дай парады».

. . . .

Прачытаў я твор, пагладзіў,
А што выйшла — вось паглядзім.

1

Эх, і чортаў жа настрой!
Не ляжыцца, не сядзіцца,
Ўецца думак цэлы рой,—
Мае нешта нарадзіцца.

Ды ніяк іх не сабраць —
Разбягаюцца дый годзе.
Мусіць, ноччу не з дабра
Па дварэ хаджу, бы злодзей.

Трэці дзень не п'ю, не ем,
Ныю, ходзячы галодны:
У суседа том паэм,
А ў мяне пакуль ніводнай.
Бач, паэму напісаць
Цяжкавата без прывычкі...
Трэба, мусіць, зачасаць
Ды паставіць зразу тычкі,

Каб сюжэт удала рос —
І не коса, і не крыва,
А за гэтым трэба воз
Усялякіх там матываў.

На разгатым іх галлі
Панавешаць трэба тропаў,
Каб «каралі» тут былі
Ды каб «сіні» не прахлопаў.

Потым трэба словай «ой»
Сорак тысяч экземпляраў,
Каб відаць быў твой настрой
Без ніякіх акуляраў.

А няхай бы яго хвор:
Тут ад рознай гэтай «сіні»,
Покуль той напішаш твор,
Станеш сам як пуп гусіны.

Не пісаць мне, знаць, паэм,—
Не з маім, як бачу, ротам.
Вось я хіба трохі з'ем
Ды гарбаты вып'ю потым.

2

Замарыўшы чарвячыну,
Раскажу цяпер я вам
Пра глыбокі гэты шрам,
Што дастаў я праз дзяўчыну.
Вось цяпер, сказаць-прызнацца,
Кроў не так ужо кіпіць.
Так, вы можаце смяяцца,
Калі хочаце, і кпіць.
Я люблю ваш смех дзявочы
Ды гарэзлівыя вочы,
Вашы кпінкі, вашы жарты,
Ды... куды цяпер я варты?
Зараз буду лысы дзядзя,
Зараз горб на спіну сядзе,
Зараз немач ногі скруціць,
Зараз... годзе баламуціць.
Так, што дзень — бліжэй да смерці...
Толькі вы не надта верце:
Я жартую. Я нарокам.
Хай жа хто з вас кіне вокам:
Ці падобны я на дзеда?

Калі хочаце вы ведаць,
Яшчэ я не цвік іржавы,
Яшчэ я... «дзядуля» жвавы,
Яшчэ я... ды што хавацца! —
Мог бы нават закахацца.
Вашы ручкі, вашы ножкі,
Рух брывей капрызны трошкі,
Ваша стрыжка пад хлапца,
Лепет, лепет без канца,
Завіруха слоў вясёлых,
Паўсукенкі лёгкі шолах
(Не, наўрад ці апішу!
Ты жвавей скрыпі, пяро!)
Так мне кратаюць душу,
Пранікаюць у нутро
Аж да сэрца, аж да нырак...
Эх, шкада, што я не лірык!
Я тады, дзяўчаткі, вам бы
Пеў такія дыфірамбы
Ад відна і да відна,—
«Душу б выпеяў да дна».
А то я... Чаго я варт?
Гэткі, бачыце, мядзведзь:
Бухнуў слоўца й сам не рад,
Аж вачэй няма дзе дзець.
Рад паправіць, ды ўжо што там...
Я ж кажу — не з нашым ротам.
Але годзе заляцацца,
Каб без чуба не астацца:
Вунь за мною людзі сочаць,
Маёй жонцы сказаць хочуць,
Яна ж дрэнны звычай мае —
Мяне ў цуглях скрозь трымае.

3

Прабягаюць год за годам...
Я калісьці быў вайсковым,
Маладым служыў камзводам
У шаснаццатым стралковым,
У тылу быў і на фронце
У сваёй вось тут старонцы.
З палякамі меў я справу

І ў адным паходзе слаўным
Чуць не ўзяў у іх Варшаву
І чуць Мінска не аддаў ім.
Сілы болей не хапала
Бараніць куток свой родны.
Як я жыў? Ды як папала:
Дзень — не еўшы, два — галодны.
Дзе скарынку раздабудзеш,
Трохі супам рот прамочыш,—
Жыць, як кажуць людзі, будзеш,
А кахацца не захочаш.
Надышла тым часам восень.
Папраўляцца тут прыйшлося —
Там «бацькі» на поўдні лезуць.
«Бацька» Булак-Балаховіч
Лоеў, Рэчыцу стаў рэзаць.
Давялося іх ахоўваць,
«Частаваць» у роднай хаце
Зненавіднага нам «бацю».
«Частавалі» «бацьку» й «дзетак»,
Выдыгалі так і гэтак,
«Ушаноўвалі» гасцей,
Не шкадуючы касцей.
«Бацька» думаў, верне славу,
Ды каб ён так толькі дыхаў!
Як зрабілі з «бацькам» справу,
Аддыхаць пайшлі мы ў Быхаў.
Тут увесь быў полк сабраны.
Загаілі трохі раны
Ды ахаяліся з бруду —
Акапалі крыху вошы.
(Бачу, я што для эстэта
Рэжа вуха месца гэта.
Выбачайце! больш не буду!
Пашукаю слоў харошых,—
Я ж і сам цяпер стаў чыстым.)
З дому — ліст, пасля другі мне.
Адным словам, ліст за лістам:
«Гаспадарка,— пішуць,— гіне.
Бацька нешта нездаровы —
Ні на поле, ні ля дому,
Конь стары, няма каровы,—
Як і будзем — невядома.

Быў атрад у нас заўчора —
Ўсё шукаюць дзязянціраў.
Перарыў усю камору,
Палатно ўсё з куфра вырыў.
Не паверылі, што ў войску,
Ну, ды мы не вінаваты...
Што ж забыўся ты на вёску?
Прыязджай скарэй дахаты,—
На франтах, здаецца ж, ціха...»
. . . .
Сам я думаў, ды куды там!
Нá табе другое ліха —
Чорт узняцца даў бандытам.
І ганяйся тут за імі,
Як за воўкам паляўнічы.
Неўзабаве перайшлі мы
У мястэчка Смалявічы.

4

Многа буяных драпежных галоў
Скацілася з плеч у бандытаў.
Многа і нашых было з-за вуглоў
Ды з цёмнага лесу забіта.

Помню я плямы крыві на снягу,
На шматы скрамсанае цела,
Мяса крывавае ў чорным кругу —
На баль варанне прыляцела.

Слаўся, клубіўся крывавы туман.
Адным і другім было крута.
Быў у бандытаў тады атаман
Бядовы Захарка Шкірута.

З хеўрай драпежнаю пёр напралом,
Акрузе ўсёй грудзі ён зраніў;
У лесе тулілі пад цёплым крылом
Яго кулакі-хутаране.

Віхрам раптоўным бандыт налятаў,
Сляды замятаючы чыста.
Многа з жыццём ён людзей развітаў,
А болей за ўсіх — камуністаў.

Зловяць у лесе, адзенне сарвуць
Ды скуру здзіраюць на лыкі.
Зверава сэрца не могуць крануць
Ні стогны, ні немыя крыкі.

Выражуць молат на спіне і серп,
Крывавую зорку наверсе,
Літары выражуць — РСФСР
І цела на ўзгорку павесяць.

Зверства такога ў тутэйшых краях
Не бачыў ніхто і ніколі.
Агента неяк злавілі ў кустах,
Забілі, жывот распаролі,

Грэчкі насыпалі, жыта, аўса,
А ў рот далі ўласную костку,
Ў рукі запіску бандыт напісаў:
«Таварыш, прымі прадразвёрстку».

Страшную памяць крывавых падзей
Пакінуў Шкірута ў народзе.
Зараз яшчэ між тутэйшых людзей
Легенды жахлівыя ходзяць.

Там і цяпер, калі ўночы йдзяце,
Здаюцца скрамсаныя трупы;
Маткі дагэтуль пужаюць дзяцей
Жудасным імем Шкіруты.

Раз паклікаў кампалк мяне ў штаб —
Заўжды спакойны і строгі:
— Вось вам карта — двухвёрстны маштаб,
Вось вам на карце дарогі.

Радыус возьмеце трыццаць вёрст.
Вы за два тыдні павінны
Весткі сабраць мне пра кожны мост —
Насціл, быкі, падваліны.

Колькі ўшыркі ён? Мацунак які?
Ці можна праехаць гарматам?

Змераць глыб і цячэнне ракі,
Броду ці блізка няма там?

Здайце работу, каб быў з яе толк.
Можаце ўзяць ардынарца.
— Зроблена будзе, таварыш камполк!
— Жарце!

5

Мы едзем, гаворым;
Шум ветру ў вушах.
Дзе-недзе прышпорым
Ды зноўку на шаг.

Размову з Пятровым
Пра полк завялі.
Не звонкі падковы
На волкай зямлі.

Насустрач — паляны,
Насустрач — лясы.
Кастрычнік распляміў
Лясам валасы

Пад золата, мосенж
Ды цёмную медзь.
Не,— гэтак, як восень,
Дзяўчатам не ўмець.

Дрыжаць і лапочуць
Чародкі асін:
Пад ветрам паўночным
Азяблі зусім.

А граб ужо голы,
Дажджамі набрак,
Працягвае голле,
Як рукі жабрак.

Шапочуцца елі
Іголкамі губ
Аб воўчым вяселлі
Ў глыбокім снягу.

Гадуюць авечкі
Цяпло сівых рун —
Драпежаць ля рэчкі
Зялёную рунь.

На ўзгорку, тут бліжай,
Іржэўнік руды,
Як стрыжанай рыжай
Кусок барады.

Мы едзем ды едзем.
Дзе мосцік ці гаць —
Я злажу агледзець,
Пятроў — памагаць.

Самотна канае
Сухотлівы дзень,
Паўзе па канаве
Смяротны ўжо цень.

Тануць у сутонні
Абрысы прысад.
Змарыліся коні
І просяць аўса.

Дый самі б мы елі,
Каб ежа была;
Сырыя шынелі
Гнятуць да сядла.

А злезем, дык ногі
Аж ледзь валаком.
Эх, бульбы б з дарогі
Цяпер з малаком!

— Ну што, мо на хутар
Заедзем, Пятроў,
Калі нам Шкірута
Не зрэжа галоў?

Пятроў забіяцка
На хутар глядзіць:
— Як воўка баяцца,
То ў лес не хадзіць.

Я так яго стрэў бы,
Аж быў бы не рад:
Пры нас жа дзве стрэльбы
Ды пара гранат.

Вунь купаю дрэвы,
Між іх — журавель.
Кіруем налева
Па збляклай траве.

Нас выбеглі брэхам
Вітаць ваўкары,
І гойсае рэха
Ў суседнім бары.

6

Так праз хвіліны тры ці дзве
(Вайсковец не прывык марудзіць)
І коні нашы ўжо ў хляве,
І самі ў хаце мы, як людзі.

Тут зараз міскі ды збанкі...
Дзед нам, мы дзеду нешта хлусім.
— Сядайце,— кажа ён,— панкі...
То-бок, таварышы, закусім.

Капусты місу нам на стол,—
Сабака б мо не пераскочыў,
І верне пара аж у столь
І смачным пахам нюх ласкоча.

Пасля гладышык малака
Ды бульбы чыгунок гарачай.
Вось тут — не то што ля пайка —
Мы можам пахадзіць іначай.

Падсела дзедава сям'я —
Нявестка з дзіцем ды старая.
На хлеб павёў атаку я,
Пятроў на бульбу напірае.

Гаворку дзед пра трудны год
Ды пра ўраджай пачаў заводзіць,
А ў нас бяда — заняты рот...
Тут зараз дзеўчына ўваходзіць.

Маланкі-вочкі. Стройны стан.
Пад барадою рожкі хусткі.
Хоць формы скрадвае мультан,
А грудзі просяцца з-пад блузкі.

Прыйшла і села пры стале,
Нервова мне абрус кужэльны.
— Дачка? — пытаемся.— Але.
Часцей бывайце, то пажэнім.

Спусціла вочкі ўніз хутчэй,
Хутчэй абруса складкі мнуцца.
Ніяк не зловіш зірк вачэй,—
Хацеў бы я перамігнуцца.

Маргнуў — усмешка збегла з губ,
Прывабна глянула і кпліва.
Ага, смяешся! Значыць, люб.
Бадай, з табою зварым піва.

Лажымся спаць. Старая прэч
Пайшла праз сенцы спаць з нявесткай,
Стары палез сабе на печ.
Дзяўчына тут, за занавескай.

Нячутна дыша не сплючы.
З Пятровым мы ў адной пасцелі.
Нас мелі, праўда, разлучыць,
Ды толькі мы не захацелі.

Тут стрэльбы нашы ў галавах —
Пяцьма патронамі набіты,
Каб не было часамі шваx,
Калі абмацаюць бандыты.

Заснуць хацеў я... Каб ён спрах!
Які тут сон! Не сон, а слёзы:
У разварушаных мазгах
Жанчын распешчаныя позы.

— Пятроў, ты спіш? — Ён шэпча: — Не.
Чаму? — пытае.— Што такое?
— Пятроў, не спіцца нешта мне,—
Дзяўчына не дае спакою.

Храпі, браток, як быццам спіш...
Апанавалі, брат, жаданні.
І крадуся ў начную ціш
Лягчэй туманнай белай здані.

Прыйшоў. Гляджу, не спіць яна.
Прылегчы пораўні хачу я.
— Адстань ты,— шэпча,— сатана!
Вунь бацька спіць — яшчэ пачуе.—

Сама хіхікае.— Адстань!..
Каб бацька чуў — ото зырнуў бы.
Але абвіў я моцна стан
І губы напаткалі губы.

Хацеў яшчэ й яшчэ, адно ж...
Акамянеў ураз ад жаху:
У змроку цьмяна бліснуў нож
І рэзнуў па твары з размаху.

Тут заліла мне вочы кроў.
Хацеў паклікаць на падмогу,
Ды толькі крыкнуўшы: — Пятроў! —
Як сноп скаціўся на падлогу.

Ляжу змярцвелы пры сцяне,
Мурашкі бегаюць па целе.
Бандыт жа, кінуўшы мяне,
К Пятрову сунуўся з пасцелі.

Не ведаю, што там было б,
Каб той хоць каплю правароніў,
Але прыкладам стрэў у лоб —
Гатовы быў да абароны.

Звязаў старога, потым баб;
Перавязаў мне трохі рану.
Бандыт ажыў. Усіх у штаб
Адвезлі мы назаўтра рана.

Разбойнік жаласна стагнаў,
Калі дзе па карэннях тросся.
Маўчаў затое, як сцяна,
У камісара на дапросе.

Не мог ці не хацеў казаць...
А дзед, калі прыперла крута,
Прызнаўся: хлопец — яго зяць,
Крывавы, жудасны Шкірута.

Дык вось цяпер вядома вам,
Праз твар увесь з якой прычыны
Такі ў мяне глыбокі шрам.
Яго дастаў я ад «дзяўчыны».

Тым сапсаваў сабе я густ.
Здаецца мне цяпер загэтым:
Калі ў каго высокі бюст,
Дык то — бандыт пераадзеты.

1928

ХВЯДОС — ЧЫРВОНЫ НОС

Казка

ЖЫЎ ХВЯДОС ТОЙ НЕ СЯГОННЯ

Раскажу я казку-складку
Пра асобу з дзіўным лёсам;
Дам імя ёй для парадку:
Хай завецца хоць Хвядосам.

А жыла асоба гэта
Не сягоння,— даўнавата,
Калі шмат было паэтаў,
А паэзіі не надта.

А пісалі часам лоўка,
Ўсё паэмы былі ў модзе:
Твор напіша — як вяроўка,
А чытаць — наймай дый годзе,

І бяссонніцаю хворым
Паэтычных пару каліў
Дактары з такога твора
Па рэцэпту адпускалі.

Настрачылі твораў горы,
І чытаць іх давялося:
Пралетарскія ўсё творы,
Толькі шмат з іх у двукоссі.

Ад мастацтва тады Кучар
Браць вучыўся ў рукі лейцы...
Камандзіраў было — куча,
Болей як культурармейцаў.

Марксам моцна пабажыцца
Мы любілі так і гэтак,
Ды не часта мог ужыцца
У мазгах марксісцкі метад.

І вучоныя, што ў БАНе
Над тым метадам пацелі,
Часта ўцяміць анізвання
Не маглі ці не хацелі.

Выпраўлялі ягамосці
На сваёй яго калодцы,
Меркавалі ўзяць за хвосцік,
Каб самім як не ўкалоцца.

А працоўныя тым часам,
Не чакаючы паперак,
Праз заводы і калгасы
Шпарка крочылі наперад.

Квас яны сярбалі з кропам,
А па святах — з таранамі,
Але тлустая Еўропа
Не спраўлялася за намі.

За імпэтным крокам гэтым
Ад Палесся да сталіцы
Не ўганяліся й паэты,
Нават зняўшы нагавіцы.

І пад грукат індустрыі
Над палямі і лясамі
Гімны кволыя Марыі
Ціха нюнялі часамі.

А другія, каб угнацца,
Дык рабілі вельмі проста:
Не ўзіраючыся ў працу,
Пераймалі дым і лёскат,—

Ды ў абнімку з камінамі,
Ды ў начальства ўсё на воку...
Часам масы ўспаміналі,
Толькі масы — дзесьці збоку.

Лез, узняўшы лямант немы,
Капітал на нас замежны,
Яшчэ марылі нацдэмы
Аб «сваёй», аб «незалежнай».

Кампліменты гаварылі
Яны з фігаю ў кішэні,
Аж пакуль пальбу адкрылі
Па нацдэмаўскай мішэні.

Я Ж КАЖУ — МАСТАК БЫЎ ВЫПІЦЬ

Вось у Мінску ў гэту пору
Падымаўся хутка ўгору,
На драждждах як быццам рос,
Мой Хвядос — кірпаты нос.

Нос кірпаты ды чырвоны:
Гаспадар жа быў ягоны
«Буслу» блізкая радня —
Сустракаліся штодня.

Да размовы быў ён вялы,
Храством не вельмі ўдалы,
Да работы сяк і так,
Ну, а выпіць быў мастак.

Я ж кажу,— мастак быў выпіць:
Праз яго не то што Прыпяць —
Можа цэлае Дняпро
Пралілося праз нутро.

Да яго сцякалі рэчкі
І клубнікі, і парэчкі,
Рэкі хлебнага віна —
Глыбіня — не ўбачыш дна!

І дубняк пякучы, горкі,
І каньяк — чатыры зоркі,
І яшчэ там розных шмат —
Проста цэлы вінаспад.

Не маглі здаволіць смагі
Ні партвейны, ні малагі,
Ані хмельны кюрасо,
Ні шыпучае дзюрсо.

Так, бывала, ночка ў ночку
Ліў Хвядос мой, як у бочку
(Ў тую бочку, што без дна),
Безліч featurнага віна.

ПАЎ ХВЯДОС НА ПОЛІ БРАНІ

Раз Хвядос на бранным полі
Увіхаўся з сябрукамі:
Вёў змаганне з алкаголем
І закусваў агуркамі.

Так змагаліся заўзята,
Батарэй так шмат узята,
Шмат скацілася з сталоў
Мёртвых коркавых галоў.

За калонамі калоны
Розных колераў і марак,—
Разгараўся бой шалёны:
Гвалт і звон разбітых чарак,
І цякуць ужо равы
Мнагаградуснай крыві.

Цэлу ноч так, але ўранні
Ён не вытрымаў напору:
Паў Хвядос на полі брані,
Капыты задраўшы ўгору.

З крэсла ўпаў далоў на спіну,
Ногі доўгія раскінуў,
Ашчарэпіў моцна «бусла»,
На губах віно загусла
(Хоць куды рэклама він!) —
Памяць вечная! Амін!

Церлі, пырскалі, качалі...
Нашатыр... Адэкалон...

Хутка доктара прымчалі —
Не памог нічога ён:

Прылажыў да трубкі вуха,
Пульс памацаў ды паслухаў
І сур'ёзны сеў за стол,
Ціха буркнуўшы: «Гатоў».

А Хвядос і піць не просіць,
І ляжыць сабе, не дыша,—
У вачах застыла просінь,
Доктар пашпарт смерці піша.

Спачуванні і гамонка...
Жалю, слёз было нямала.
Хутка тут прыбегла жонка,
З плачам рукі заламала:

— Ой, саколе мой, Хвядос! —
Ды як крыкне: — Доктар, нос!
Не памёр ён! Ён нарокам!
Любы, ўстань! Хадзем дахаты!

А сама ўпілася зрокам
У Хвядосаў нос кірпаты.
Галавою доктар круціць:
— Небарака, звар'яцела:

Зрок пагас, уціхлі грудзі,
Пачало ўжо стынуць цела.
Не паверыў, але скоса
Глянуў ён у бок Хвядоса,

І здзівіўся доктар дужа:
У Хвядоса нос, як ружа:
Повен чырвані, здароў,
Здэцца, капне з яго кроў.

Доктар шэпча: — Што за чорт?!
Стаў да носа прыглядацца,
Акуляры зноў працёр,
Зноў паслухаў, пульс памацаў
І навокал на людзей
Сам здзіўлёны паглядзеў.

— Ані пульсу, ні дыхання
Не чуваць нідзе нізвання,—
Гэта ж бачыце і вы,—
Ну, а нос... зусім жывы.

Доктар я, сказаць, нядрэнны —
Памагу і мерцвяку,
Ды такое вось здарэнне
Першы раз мне на вяку.

Я так думаю, што тут
Усё роўна ўжо капут,
Але, каб не памыліцца,
Хай расхлёбвае бальніца.

Захадзіла ўся бальніца,
Робяць штучнае дыханне,
Дагары кладуць і ніцма,
Ды дарэмна — больш не ўстане.

І якую даць тут раду?
І за што тут ухапіцца?
І сышлося на нараду
Дактароў якіх мо з трыццаць.

Прыглядаліся да носа,
Прыслухаліся да сэрца
І дзівіліся з Хвядоса —
Нос, як струк чырвоны перцу.

Бровы супілі ў бяссіллі
Ды злавацца пачыналі
І нарэшце ухвалілі:
Трэ зрабіць крыві аналіз.

Падышла, як бач, сястрыца,
Каля носа захадзіла
І крыві тут нейкім шпрыцам
З паўпапарстка нацадзіла.

І праз доследы праз тыя
Быў такі здабыты вынік:

Кроў Хвядоса не застыне,
То не кроў — спірытус віні.

Думкай згоднаю спавіты
Дактары і асістэнты:
Спірту чыстага ў крыві той
Дзевяноста тры працэнты.

І яшчэ рабілі спробы
Ды дзівіліся нямала:
Ні адной нідзе мікробы —
Праспіртован даскапала.

Сэрца стала, сціхлі грудзі,
На жыццё няма надзеі,
Але й гнісці ён не будзе —
Хай ляжыць сабе ў музеі.

У ШКЛЯНОЙ ВЯЛІЗНАЙ СКРЫНІ

У музей Хвядос паложан
Гол, як мама нарадзіла,
І з мінчан спяшаўся кожын
Паглядзець на гэта дзіва.

Доўга так ляжаў адкрыты,
Нерухомы, быццам камень.
Толькі дошчачка прыбіта,
Каб не краталі рукамі.

Даглядала яго цётка
І з усмешкай немінучай
Пыл сцірала часам шчоткай,
Часам мокраю анучай.

Ён адзін у змрочнай цішы
Заставаўся часта ў зале,
Дык яго заразы-мышы
Трошкі раз паабгрызалі.

Тут загадчык аб вітрыне
Быў прымушан клапаціцца,

І ў шкляной вялізнай скрыні
Наш Хвядос, як плашчаніца.

Зараўлі, напяўшы жылле,
Тут папы, ксяндзы-прабошчы:
«Камуністы палажылі
У музей святыя мошчы!!»

Закруціла, завярцела
Гэта хеўра ўсе калёсы,
Каб царкве аддалі цела
Прападобнага Хвядоса.

А набожныя бабулі
Ціха плакалі ў прыглядку —
Больш ім нельга, як замкнулі,
У святую цмокнуць пятку.

Напісаў адозву папа,
Абвясціў паход крыжовы,
Растапырыў прагна лапы
У святле надзей ружовых.

Хрысціянскія пляменні
Ад Аляскі да Радоса
Заклікаў да вызвалення
Ён святой труны Хвядоса.

Толькі сеў тут папа макам,—
Не йдзе ў бойку люд працоўны:
— Прападобных выпівакаў,—
Кажа,— ёсць усюды поўна;

І дурных між намі мала
Ваяваць ісці за труны,—
Будзем біцца з капіталам
За сусветную камуну.

Выюць зноў ксяндзы-прабошчы,
Падвываюць папяняты:
Не папаў Хвядос у мошчы,
А застаўся экспанатам.

Як найлепшая агітка,
Пераконваў ён штогодна,
Што так піць не толькі брыдка,
Але нават вельмі шкодна.

Шпаркім тэмпам, скорым ходам
Прабягаюць год за годам,
За гадамі — пяцігодкі,
Як бурлівай рэчкі хвалі,
І даўно памерлі продкі,
Што з Хвядосам выпівалі.

А за продкамі — іх дзеці,
А за дзецьмі — ўнукі следам.
Шмат навін у белым свеце,
Што пра іх Хвядос не ведаў.

Рэвалюцыі сусветнай
Адгрымелі навальніцы,
Сцерлі класавыя мэты
І дзяржаўныя граніцы.

І плямён адсталых масы
Развівацца сталі бурна,—
Гатэнтоты, папуасы
Хутка выраслі культурна.

У спаборніцтве заўзятым
Не здаюцца ім бушмены...
Год дзве тысячы трыццаты
Тут старому йдзе на змену.

З ім і новыя падзеі,
З ім наперад поступ новы,
А Хвядос усё ў музеі
Нерухомы і бязмоўны.

Што яму людская слава!
Што яму і поступ шпаркі!..
Небарак не выпіў нават
За сто год ніводнай чаркі.

Нос жа той — як і раней:
Ні бялей, ні чырваней.

ПАКРАСУЙСЯ ТРОХІ, ХЛОПЕЦ

Новы спосаб лекаў выкрыў
Доктар-хімік Набгарата.
Дзіўным спосабам нязвыклым
Ён лячыў людзей багата,

Ад атрутных розных ядаў
Адратоўваў іх нямала,
І ні разу смерць прынаду
З яго рук не вырывала.

Хай на смерць бядак атручан.
Хай атрута страшнай сілы,—
Уліваў бальзам гаючы
У застылыя ён жылы.

Пройдзе дзве ці тры гадзіны —
І нябожчык цісне руку,
Ўспамінае лёс свой дзіўны,
Славіць доктара й навуку.

Як дачуўся пра Хвядоса
Слаўны доктар Набгарата,
Зацікавіўся ён лёсам
Незвычайным экспаната:

— Вось на гэтакай арэне
Выпрабоўваць сілу ведаў!
Каб не ўтраціць мне здарэння,
Безадкладна ў Мінск я еду.

Аглядзеў Хвядоса скрозь
Пільна доктар Набгарата,
Запісаў у кніжку штосьць,
Лоб памацаў, нос пакратаў.

Як жывы, адно не дыша...
Праўда, трошкі сёе-тое

Пачапалі ў яго мышы,
Але гэта ўсё пустое.

Распачаў тут доктар лекі:
Апарацік выняў нейкі,—
Трубак, шрубак там мільён,
А да іх яшчэ балон.

У Хвядосаў труп застылы
Ён бальзам уліў у жылы,
Слой шкляны сказаў падаць,
Стаў за хворым наглядаць:

Гукамер прыклаў да вуха,
Да грудзей прылёг, паслухаў,
Праяснілася чало:
Сэрца біцца пачало...

Так павольна... ціха-ціха...
Вось гучней, мацней, часцей:
Знаць па ўсім — праходзіць ліха,
Моц жыццёвая расце.

Вось пачаў Хвядос лячыцца,
Пачало з яго сачыцца;
Вось цурком бяжыць наўздзіў —
Цэлы слоік нацадзіў.

Дух стаіць цяжкі ў пакоі,
Дзіва ўсім тут — што такое?
Ў нос дае, ну акурат,
Як даўней дэнатурат.

Доктар мусіў растлумачыць:
Гэта ёсць спірытус віні;
Запаліў, і людзі бачаць:
Запалаў агеньчык сіні.

Невялікая ў ім прымесь —
Асядае муць на дно,
Ім распальваць добра прымус,
Ды ўжо іх няма даўно.

Доктар тут старой на змену
Літраў пяць уліў у вены
Штучнай свежанькай крыві,
Кажа хвораму: — Жыві!

Пакрасуйся крыху, хлопец,
У праменнях камунізму.
Соку тут пакуль што хопіць,
А цяпер паставім клізму,

Каб ачысціць шлунак трохі
Ад смяцця былой эпохі.

ЗАДРАМАЎ Я, МАБЫЦЬ, ТРОХУ

Вось і бруд даўнейшы выйшаў,
Вось Хвядос нармальна дыша,
Працірае нават вочы,
Вось сказаць ён нешта хоча:

— Задрамаў я, мабыць, троху...
Так яшчэ праспіш эпоху.
Не праспаць каб нам ўсё,
Вып'ем, хлопцы, кюрасо.

Ён абвёў пакой вачыма:
— Гэта што за чартаўшчына?

Зала... Белыя халаты...
Ці не ў сне мне ўсё звярзлося?
Ці мо гэта толькі сніцца,
Ці сапраўды тут бальніца?..
Я здароў, хачу дахаты —
На Падхлюпіскную восем.

Незнаёмую гаворку
Чую я. Што ж гэта, ўрэшце?
Дзе я? Ў Лондане? Ў Нью-Йорку?
У Шанхаі? Ў Бухарэсце?
Якім чынам сюды трапіў,
Не магу ніяк уцяміць.

Ці не даў мне хто па храпе
Ды адбіў да рэшты памяць?

Мо за п'янае бадзянне
Хто й загрэў па мызе кія...
Людзі! Людзі! Грамадзяне!
Хто ж вы будзеце такія?

Без адказу тут застацца
Давядзецца з вамі, мусіць,
У каго ж бы распытацца?
Можа ёсць хто з Беларусі?

Тут жанчына адказала:
— Ты ж у Мінску, не ў Нью-Йорку,
Толькі ведае хто мала
Тваю родную гаворку.

Бач, з эпохай нашай новай
Незнаёмы ты праз хворасць:
Ўсеагульнай земнай мовай
Людзі ў большасці гавораць.

А ранейшыя ўсе мовы
Шчэ жывуць як дыялекты.
Для цябе ўсё гэта нова,—
Праляжаў жа цэлы век ты.

Вось мы трохі пагаворым...
Лёс бы твой мог быць і горшы:
Ты ж сто год ляжаў тут хворы,
Ды не хворы, а памёршы.

А як ты навек уклаўся,
Спаў, не дрыгаў і нагамі,
Дык тым часам кроў лілася
Тут у класавым змаганні.

Як працоўныя Расіі
Паказалі пуцявіну,
Дык буржуяў папрасілі
Не з адной яшчэ краіны.

Усё болей год ад году
Капітал у змозе кленчыў.
Перш за ўсё краіны Ўсходу
Рух узнялі вызваленчы.

За кітайцамі індусы,
За індусамі нубійцы
Захацелі з-лад прымусу
Лёсу лепшага дабіцца.

Калі спаў ланцуг іржавы,
Што зямля была ім скута,
Дык «вялікія дзяржавы»
Падрабнелі вельмі хутка.

І працоўныя Еўропы
У сябе ўжо далі раду.
Скарыстаўшы ўсходні вопыт,
Захапілі ў рукі ўладу.

Найдаўжэй у «Новым свеце»
Капітал трымацца здолеў,
Ды прайшло ўжо з паўсталеццям,
Як яго рашылі долю.

Сам ты бачыш, такім чынам,
Час мы тут не марнавалі;
Пакуль меў ты адпачынак,
Крыху штосьці збудавалі.

— Гладка ўсё — камар не ўкусіць;
Складна так у вас выходзіць,
Але цётка, мабыць, хлусіць,
Разам з хлопцамі падводзіць.

Я ж не еў даўно гароху,—
З вамі цяжка згаварыцца;
Праўда, спаў я, мабыць, троху,
Ды не век — хвілін мо трыццаць.

Тут мяне й завезлі дзесьці,
А куды — не ўзяў я тропу.
Ну, куды ж маглі завезці?
Мо ў гасцініцу «Еўропу»?

— Ну не буду намагацца,—
Тут табе не растлумачыш;
Як не верыш, то памацай —
Хутка сам ты ўсё пабачыш.

Вось удзвюх атакавалі,
Павялі Хвядоса к ванне,
Мылі, церлі, шаравалі
Плечы, грудзі, ўсё дазвання.

Не саромеліся з хворым,
Завіхаліся сястрычкі,
А Хвядосу трохі й сорам,
Бо, вядома, без прывычкі.

Растлумачыла сястрыца
Тут Хвядосу ягамосцю,
Што ў іх звычай — ганарыцца
Свайго цела прыгажосцю.

Ды яму не палягчэла,
Не разважыў гэты гумар:
«Добра ім з такім вось целам,—
Сам сабе Хвядос падумаў.—

Я ж не бачыў на вяку,
Каб такія рукі, плечы...
А Хвядосу-бедаку
Ганарыцца вельмі нечым».

ШТО НІ СТУПІШ, ДЫК І ЦУД

Праз гадзіну Федзя з ванны
Выйшаў чысты і прыбраны
У дзівосныя трусы —
Шаўкавістыя, ў абліпку.

Зачасаўшы валасы
І задраўшы нос, як піпку,
Выйшаў зараз ён на ганак
Прывітаць жыццё і ранак.

І Хвядоса тут здзівіла.
Сапраўды бо — што за ліха?
Дом — не дом, у парку віла,
А наўкола ціха-ціха.

Толькі збоку за прыгожай
За жывою агарожай
Смех часамі чуцен звонкі
Ды прыбой людской гамонкі.

У спакойнай сіні мая
Не бразджаць званкі трамвая,
Не чуваць аўтаматораў,
Грукатні ламавікоў,

Звонкіх цокання падкоў,
Матацыклы ім не ўтораць.
На праспект Хвядос як выйшаў —
Рот разявіў, сам не дыша:

«Гэта ж,— думае ён,— тут,
Што ні ступіш, дык і цуд!..»
Яшчэ й цуд які — уга!
Як ступіў, адна нага

У адзін бок шпарка едзе,
А ў другі другая недзе,—
Пакаціўся колесам.
Добра, што яшчэ не тварам —

Прывітаўся з тратуарам
Процілеглым полюсам.
Вось па гэтым першым цудзе
Падхапілі яго людзі,

Пераставілі убок,—
Ледзь адсопся галубок.
Глянуў ён, а перад носам
Дзве рухомыя палосы

Так бягуць нячутна, жвава:
Гэта — ўлева, тая — ўправа.
Ў кожнай з іх па тры струмені
З рознай шпаркасцю ў імкненні.

Па баках, як быццам бераг,—
І прысады, і кусты;
Ад прысадаў цень густы;
На панелі лаўкі ў шэраг,

Шмат людзей на лаўках едзе,
Той чытае, той гамоніць,
І ніяк не ўцяміць Федзя —
Як жа іх нячысцік гоніць?

А прыгожыя ж, наўздзіў!
Хто такіх і напладзіў?
Стан той стройны ды крамяны,
Твар прыветны ды румяны,

Тыя формы рук і ног
Быццам вытачыў станок,
Проста твор мастацкі нейкі,
Супраць іх куды там грэкі!

А як глянуў на свой стан,
Сам сабе нялюбы стаў:
Зложан так, без жаднай меркі,
Дзе ні глянь, дык скрозь загана:

Ногі тыя, быццам жэрдкі,
Рукі, як у павіяна,
Рэбры тыя, быццам лёсткі,
Прадзіраюць скуру косткі,

Сам гарбаты, нос кірпаты...
Дзёру даў бы ён дахаты,
Ды няма дзе толькі дзецца,
А вакол — не наглядзецца.

Далей, там, за тратуарам,
Бы ў разводдзе дзве ракі,
Два канвееры з таварам
Мкнуцца ў розныя бакі.

Ў карагодзе нейкім дзіўным
Ланцугом бесперарыўным
Прэ тавар на поўны ход,
Быццам крыгі ў ледаход.

Між канвеераў дарога,
Шліфаваная да бляску,
Па дарозе ж гэтак многа
За каляскаю каляска.

Як відаць — аўтамашыны,
Але што ж іх прэ так скора?
Шалясцяць-шапочуць шыны,
Не чуваць зусім матораў,

Не бразджыць нідзе жалеззе,
Дым бензіну ў нос не лезе.

. . . .

Хоць дрыжалі трохі лыткі,
Хоць і сорамна без світкі,
Хоць і боязна Хвядосу,—
З нерухомай стаў ён пліткі
На рухомую палосу.

Побач з ім стаіць канапа.
Сеў, пусціўся ў падарожжа.
Разглядаць стаў паабапал —
Дзіўна так і так прыгожа.

Вось дзе вынік вольнай працы,
За якую... піў ён колісь:
Што ні дом, то ўсё палацы,
І не сніў такіх ніколі:

Формы розныя і стылі,
Быццам мары і імкненні,
У каменні тым застылі.
Ці жыве само каменне?

Пазнаваў Хвядос на вока
Сярод новых стыль калішні,
Але грэцкі ці барока,
Разбіраўся ён не лішне.

Ды прызнацца трэба шчыра,
Ён сто год назад і ў школе

Побач з готыкай ампіра
Не адрозніваў ніколі.

Шмат цудоўных кампазіцый
Ля палацаў з дрэў і кветак.
І Хвядос не наглядзіцца —
Незвычайна, дзіўна гэтак!

Вось нібы паўночны востраў,
Ён укрыт ледавікамі.
Лёд на ім у грудах вострых
Нагрувазджаны вякамі.

Там бразільскі лес, ліяны,
Тут дыван зялёны прэрый.
Іх ад сіні акіяна
Аддзяляюць Кардыльеры;

Вось граніт прабуе сілу
Белапеннай Ніягары,
Вось за сіняй стужкай Нілу
Мора жоўтае Сахары.

Арашаюць дрэвы й кветкі
Незлічоныя фантаны.
Між палацаў авіеткі
У ляту беспрастанным.

Адзіночкі аўтаптахі
Без магчымасці аварый
Апускаюцца на дахі,
Узвіваюцца пад хмары.

І дзівіўся з кожнай з'явы
Наш Хвядос аж можа лішку,
А пакуль ён рот разявіў,
Мы тут зробім перадышку.

ПРАЯЗДЖАЕ ЁН «СПАКОЙНА»

Вось плыве Хвядос, плыве,
А куды — не ў галаве:
Ў сузіранні патануў

Свежай рані, летуноў.
Вось узняўся рой лятучы.
Неўзабаве хтось гукае.
Не пазнаць, што голас штучны —
Прыгажосць у ім такая.
Пра Хвядоса тут гаворка,
Ён і сам мог дагадацца:
Да яго народ навокал
Стаў уважна прыглядацца.
А па радыё тым часам
На кароткай моўнай хвалі
Навіну сусветным масам
Пра яго перадавалі:
«...Медыцыны дасягненні!
Зноў над смерцю перамога!
Шчыра мы вітаем геній
І нябожчыка жывога!
Сёння ў Мінску а дзевятай
Той Хвядос заспіртаваны
Неўміручым Набгаратай
Для жыцця адратаваны.
І цяпер жывы пакойнік
Выйшаў нават на прагулку,—
Праязджае ён спакойна
Па Сатурнаўскім завулку.
Грамадзяне шчасце мелі
На Хвядоса любавацца
На дванаццатай панелі,
На дзялянцы трыста дваццаць...»

. . . .

Праз хвіліны дзве ці тры
Чуе Федзя сам не свой
Крылляў шум над галавой:
«Хай ты,— думае,—згары,—
Тут яшчэ які птах-дзядзя
Проста мне на карак сядзе
Ці, як некалі гракі,
Нумар выкіне такі».
Толькі-толькі ён нагнуўся,
Белы птах над ім мігнуўся
І спусціўся твар у твар
Побач з ім на тратуар

Ды з усмешкаю вясёлай
Вабіць чорнымі вачамі.
Забабонныя анёлы
Побач з ёй былі б сычамі —
Выглядала гэтак міла
Ў беласнежным штучным пер'і.
Хутка крыллі адшпіліла,
Непатрэбныя цяпер ёй,
І пусціла праз хвіліну
Апарацік фона-кіна,
Каб Хвядоса рухі й гукі
Занатоўваць для навукі.
Над Хвядосам той парой
Птахаў гэткіх цэлы рой.
Той на дол на момант стане,
Той узнімецца ў паветра,
Да Хвядоса з прывітаннем
Падлятаюць на паўметра,—
Белай, шумнай чарадою.
Так кружыцца маюць звычай
Часта чайкі над вадою
Над прынаднаю здабычай.
А Хвядосу недзе дзецца
Перад тым крылатым зборам,
Каб прымеў, то збег бы, здэцца,—
Непрыемна нек і сорам,
Калі круцяцца над каркам.
Весь ён злез і крочыць паркам
Па дарожцы між прысад,
Не ўглядаецца назад.
Шпарка крочыць, хоць не снедаў,
А за ім дзяўчына следам.

ВЫ Ж МНЕ НАВАТ МОЙ РАДНЯ

Вось між шолаху вяршын
Чуцен роўны шум машын.
За прысадамі — будынак.
На пляцы перад франтонам
Разляглося з сотня свінак —
Што ні дзёдзя, дык і тона.
Бачыць гэтакіх свіней

Федзю нашаму ніколі
Не здаралася раней,
Як ён пасвіў іх у полі.
Той вунь містэр іоркшыр
Ці яго мадам свіння,
Як удоўж, дык так і ўшыр —
Проста з добрага каня.
Зацікаўлен дужа Федзя,
Да відовішча ён ласы,
Каб папесціць ды разгледзець,
Пералез цераз балясы.
З ласкай цёплай ён да дзёдкі,
Як да роднай, здэцца, цёткі:
— Не зважайце, што свіння,
Вы ж мне нават мо й радня:
Я ж калісьці з вашым продкам
(Белы быў, з лычом кароткім),
Малады як быў і дужы,
У адной купаўся лужы.
Бруднай шмат было вады,
Ды я п'яны быў тады,
А цяпер вось і цвярозы
(На вачах Хвядоса слёзы)
Вельмі рад, што вас сустрэў я.
Стаў ён чухаць падчарэўе,
А яна— «без задніх ног» —
Так пяшчотна: рох ды рох.
Не заўважыў нават Федзя
Праз свіную гэту ласку,
Што з «раднёю» разам едзе
Свінабойні проста ў пастку.
Вось сталёвая рука
Згрэбла спрытна вепрука,
Аглушыла кухталём,—
Скура коціцца кулём.
Развітальны віск пачуўся —
Аж тады Хвядос прачнуўся,
Завішчаў ад жаху так,
Як у плоце падсвінак;
Перапуджаны без меры
Шмаргануў якіясь дзверы.

ЧАЛАВЕК СТО ГОД НЕ СНЕДАЎ

Як, стуліўшыся ў куток,
Ён асвойтаўся чуток,—
Аж пад ложачкай зассала:
Колькі тут вянгліны, сала!..
Палявдвіцы, кумпякі!
Смачны дух ад іх такі.
Самі робяцца кілбасы,
Самі валяцца на пасы,
Самі едуць да варот,
Чуць не лезуць самі ў рот.
І кіруюць рухам цэлым
Чалавек мо з пяць у белым,
На пляцоўках угары
Націскаюць вагары.
У варотах змена плыні,
Федзю зноў — не надзівіцца:
Самі лезуць тут у скрыні
І кілбасы й паляндвіцы,
Хітрым шэрагам прылад
Самі рухаюцца ў склад,
Так імчаць, аж вецер дзьме.
Ды Хвядосу не на ўме
Ні канвееры, ні вышкі,
Калі граюць марша кішкі —
Чалавек сто год не снедаў.
Смачнай ежы шмат навокал
Так прывабна песціць вока,
Пажывіцца ж як — не ведаў.
«Каб было куды пакласці,—
Сам сабе падумаў Федзя,—
То не грэх было б і ўкрасці,
Ды схаваць, хоць трэсні, недзе».
Сам пры гэтым агляпуўся,
Над канвеерам нагнуўся
Ды цішком паўкілбасы
Палажыў сабе ў трусы
І, як выслізнуў за дзверы,
Свайму шчасцю сам не верыў,
А дзяўчына там была,
Цікавала ўсё з-за сала,
Апаратам зазняла

І ў блакноцік запісала.
Задзівіла яе троху,
Што ў мінулую эпоху
Мелі звычай людзі ежу
Запіхаць сабе ў адзежу.
Федзя мерыўся ўжо есці —
Так нязручна ежу несці;
Глянуў ён цераз плячо,
Зноў тут гэтае дзяўчо:
«Яшчэ,— думае,— халера,
Клікне міліцыянера»,
І збянтэжаны Хвядос
Далей снеданне панёс
У трусах, аж да панелі,
Хоць не еўшы ногі млелі.
Гэтым часам людзі скоса
Паглядаюць на Хвядоса.
Вось да нашага «калекі»
Падышоў вучоны нейкі,
Антраполаг, мо, ці доктар,
Зацікавіўся, паторкаў.
Вось за ім яшчэ другія
Падыходзяць да Хвядоса.
Тут паперы ўжо благія —
Небарак наш толькі носам
Безупынна хліп ды хліп:
«Вось дзе,— думае,— я ўліп!
Што-та будзе?.. Што-та будзе?..
У турму яшчэ пасадзяць...
Моцна зганьбяць ды асудзяць
Як грамадскае пазаддзе.
Тут няма куды дзявацца —
Трэ ў пакражы прызнавацца
Без крутні і без маны».
Калі доказы віны
Выняў ён без лішніх слоў,
Хто з Хвядосам толькі ехаў,
Ад нястрыманага смеху
Пакаціліся далоў.
Быццам чэрці казыталі,
Да паўсмерці рагаталі,
Аж да слёз, да хрыпаты,
Падарвалі жываты.

А ў Хвядоса дык ад жалю
Нават губы задрыжалі:
Сорам вельмі, горка ўдвойчы —
Аж слязой набеглі вочы.
Смеючыся, людзі бачаць:
Штосьць Хвядос пачаў тлумачыць
Ды паказвае на рот.
Дагадаліся нарэшце:
Гэта ж ён так хоча есці.
Супакоіўся народ,
За свой смех аж ім нялоўка,
Паказалі, дзе сталоўка.

ЕЖА ВАЛІЦЦА, ЯК З НЕБА

Да сталоўкі Федзя крочыць,
А сумненні яго точаць,
А чарвяк яго грызе:
«Пастаіш тут у чарзе.
Прапаўзеш чаргу жывую,
Дай ім кніжку паявую;
Калі й выдадуць табе,
Чым заплаціш за абед?
Ані грошай, ані кніжкі,
А ўсё граюць марша кішкі...
Хіба мо каб пастараўся,
Накармілі б напавер...»

. . . .

Неаглядная тэраса,
А над ёй яшчэ паверх,
Наваколл тае тэрасы
Карунковыя балясы.
Каляровыя кілімы
Разаслаліся за імі,
Іх убор у поўным цвеце,
Іх узор мітусіць вецер.
На тэрасе ў гэтай раме
Крэслы доўгімі шарамі.
Апроч іх... Але што гэта?
Ні народу таго валу,
Ані касы, ні буфета,

Ні сталоў, ні персаналу.
Ціха, чыста ўсё прыбрана,—
Знаць, абедаць яшчэ рана.
Вось Хвядос на крэсла сеў,
Разглядае пакрысе.
Як прывыкла вока тропкі,
Бачыць ён — ля крэслаў дошкі.
На тых дошках кнопкі, кнопкі,
А пад імі літар кропкі.
Што на дошках так прыгожа
Пазалотай ціснена,
Разабраць Хвядос не можа —
Не пры ім напісана.
Ён сядзіць і думку песціць —
Як ўсё ж бы тут пад'есці?
А пакуль ён марыў гэтак
З прыкрай млявасцю у целе,
Штук пятнаццаць авіетак
Да сталоўкі падляцелі.
З іх юнацкі смех пачуўся,
Галасоў вясёлых гама.
Рад Хвядос наш: «Павучуся,
Пагляджу, як будуць шамаць.
Сам сабою тут, хоць трэсні,
Не дастанеш нават крошкі».
Увайшлі, занялі крэслы,
Нахіляюцца да дошкі.
І за столікам тут столік
Апускацца сталі з столі,
На сталах на гэтых страва
Дражніць нос прынадным пахам.
«Ах, дык вось у чым тут справа!
Ну, цяпер мы — адным махам.
Ежа валіцца, як з неба,
А я ўсё сяджу ды кісну.
Нават грошай тут не трэба,—
Зараз кнопку вось націсну.
Ды якую ж толькі выбраць,
Каб таран не трапіў часам?
Добра будзе, калі з рыбай,
Яшчэ лепей, калі з мясам,
Хоць не ганьба й тарану...
Вось я гэту таркану!»

Цісне Федзя кнопку пальцам:
«Ох, каб, здэцца, гуска з шмальцам!»
Зараз (на́ табе) і стол
Ля Хвядоса стаў на дол,
І пасуда на стале,
Толькі... ежы нестае,
А ў пасудзіне відно,
Мусіць, нейкае віно:
Такі колер ружаваты,
Такі кубак дужаваты,
Можа нават з паўзбана —
Не шкадуюць тут віна.
Як паднёс Хвядос да губак,
Плюнуў зноў назад у кубак,—
Ну які ж бо дурань стане
Піць ваду для паласкання,
Хоць пахучая такая?..
Зноў ён кнопку націскае:
Гэта нейкая ўжо страва —
Не то мяса, не то рыба.
«Ну, а з чаркай як жа справа?..
Падражнілі толькі хіба?
Ператоркаю ўсе кнопкі,
А не выйду я без стопкі
Там якой бы гаркаты хоць».
І пачаў ён кнопкі тыкаць
Пальцам, локцем, кулаком.
Стала ежа тут валіцца,
Сталі стравы тут хваліцца
Маслам, мёдам, малаком.
Але вось на сёмай кнопцы
Прыкрасць зноў чакала хлопца:
Раптам зверху дзве рукі —
Металёвыя крукі
Стол схапілі ды панеслі,
А Хвядос ні з чым на крэсле.
«Эх, дарэмна ежай грэбаў!
Толькі сам сябе караю,
Націскаць спачатку трэба.
Вось пачну з другога краю».
Тройчы кнопкі як парнуў,
Дык і стол назад вярнуў —
Кубак пеннага віна,

Птушка, мёд, садавіна.
Ля пітва і каля ежы
Ўзяўся Федзя як належыць,
Не прасілі яго ласкі —
Еў і піў, аж чуб намок.
А пасля такой папаскі
Любата пусціць дымок
(Каб сюды старыя порткі,
Там было чуток махоркі).

СПЯЦЬ ДАЎНО Ў ЗЯМЛІ СЫРОЙ ЛЮДЗІ З ПСІХІКАЙ СТАРОЙ

Ногі йсці не маюць сілы,
Галава — ў бакі на карку:
— Эй!.. Таварыш!.. Слухай, мілы!
Будзь хлапцом, дазволь цыгарку!
Што? Шкадуеш? Эх ты с-сукін!..
Не даеш... мы самі... купім.
Дзе ўзялася зноў дзяўчына:
— Вось хачу я запытацца...
Што, скажы мне, за прычына:
Раптам ты пачаў хістацца,
Глупства ўсякае гаворыш,
А здаецца, і не хворы ж?
— А!.. бабец... загаварыла...
Як цябе?.. Макрына? Клава?
Выпіў я... свіное рыла...
І бужу... І маю права.
— Ты віна піў, праўда, ўволю,
Ды віно ж без алкаголю!..
— Быць не можа!.. Цётка, маніш.
Але ўрэшце... сапраўды!
Хмелю, здэцца, анізвання ж,
Галава ў бакі не водзіць,
Вось і ногі роўна ходзяць —
П'яны, значыць, ад вады?!
Выбачайце за абразу,
Не было ж мне так ні разу.
Гэта, значыць, па прывычцы,
Так сказаць, рэфлекс умоўны:
Я ж кульнуў тры кубкі поўных —

Як тут, думаю, не ўпіцца?
— Я не крыўджуся, дарма,—
У адказ яму дзяўчына,—
Бо цікаўлюся й сама
Кожным гэтакім учынкам.
Выўчыць маю я на мэце
П'яніц прошлага сталецця,
Іх паводзіны і густы.
Пра людзей такога складу
Кніжак я чытала многа,
А цяпер вось вельмі рада
Бачыць п'яніцу жывога,
І тым больш, што беларус ты.
Беларуска й я таксама,
І завуць мяне Мальгрэта.
Прадзед мой, казала мама,
Часта нюхаў зелле гэта,
Хоць не так, як ты, вядома.
Ну дык вось і будзь як дома,
Не саромейся ні крышкі,
Толькі выбач на кілішкі,
Бо нідзе не знойдзеш тут ты
Гэтакай сабе атруты.
На цыгаркі, каб прыйшлося,
Зноў жа прыйдзецца прабачыць.
А цяпер скажы, Хвядосе,
Што б ты ў нас хацеў пабачыць?
— Столькі знойдзецца жаданняў,
Што й здаволіць не бяруся.
Добра б глянуць, як сяляне
Ў нас жывуць на Беларусі,
Пабываць і каля нас там,
Каля роднай, значыць, вёскі —
Ці ліпіць яшчэ калгас там,
Ці распаўся на палоскі;
Мо стаіць яшчэ там хата
Ці мая, ці хоць бы й жонкі;
Можа праўнук майго свата
Ці не цісне самагонкі;
Ці ўрадзіла ў яго збожжа,
Ці мо голыя засекі;
Ці не дасць ён трохі можа
На цыгаркі самасейкі.

Завітаць хацеў бы ў госці
І да вашых пралетараў —
Я ж таксама ў маладосці
Пра камуну часта марыў.
Камунізму вось ці многа,
Ці ўсё ёсць яшчэ ваганні;
Ці не трэба дапамога
Ім у класавым змаганні,—
Дык і я магу пад кіпець
Там якога Чэмберлена.
Перад гэтым толькі выпіць
Дзеля смеласці нядрэнна.
Гэта, скажуць мо, драбніца,
Ды не піўшы як жа біцца?
— Так, нішто з цябе ваяка —
Выдраць лысаму валоссе,
Ды, шкада, вайны ніякай
Для цябе не засталося.
Паміж кім яна й магла быць,
Ты вось толькі раскумекай?
Сам спазніўся троху, мабыць,
Так прыблізна на паўвека,
І калі б працёр ты вочы,
Дык не блытаўся б дарма:
Ні буржуяў, ні рабочых,
Ні дзяржаў даўно няма,
Ані розніцы старое
Паміж горадам і вёскай;
Зніклі бойкі, знікла зброя,
І міліцыя, і войска —
Іх не стрэнеш болей зноў ты.
І дрэдноўты й звышдрэдноўты,
Кулямёты і гарматы,
Агнямёты і гранаты,
Штых, наган і стрэльба з пашкай,
Горы рознай броні цяжкай —
Тон мільярды лепшай сталі
Для машын мы скарысталі.
— Пачакайце... Стойце... Годзе...
Нешта цямлю я пагана...
Ну, а як жа Бэндэ ходзіць?
І няўжо ён без нагана?
Глупства, мабыць, я змарозіў,

Не па той пайшоў дарозе —
Па даўнейшай цаліне;
Пра той факт забыўся просты,
Што ўжо мне сто дваццаць шосты,
Што сябры даўно ў труне.
Ну, без войска мо й нядрэнна
(Я пра нашу зноў гаворку),
А міліцыю — дарэмна,
Без яе не выпадае:
А як брудна ў панадворку,
Хто вас штрафам абкладае?
Каго клікнуць, як дзе ў садзе
Вам у лбе праломяць дзірку?..
Яно й так другога дзядзю
Часам варта ўзяць за шкірку.
— Наварочаў страхаў груды,
Толькі страхі ўсё старыя:
Выратоўвае ад бруду
Нас усіх санітарыя.
Тут здароўе — мера й вера.
У грамадстве нашым новым
І без міліцыянера
Кожны згодзен быць здаровым.
Бачыў ты хоць дзе няўклюду
За ўвесь час тут? Ну ды во як:
Ні аматараў да бруду,
Ні ахвотнікаў да боек —
Спяць даўно ў зямлі сырой
Людзі з псіхікай старой.
Звычак тых маглі б трымацца
Толькі вырадкі ў народзе,
Ды здаровае грамадства
Гэтых вырадкаў не родзіць.
І «угробіць» — рэч старая.
Больш ніколі й не кажы так:
Гэта ўражанне ствараe,
Як агідны перажытак
Тых часоў яшчэ агідных,
Калі жонку муж валтузіў,
Калі грызліся па тыдню
За няўшыты ўпору гузік;
Ненавідзелі да скону
І жылі да смерці разам,

Моцна быў так «шлюб законны»
Лахманом супольным звязан.
Над жанчынаю дашчэнту
Рэшткі ўсе апекі сцёрты.
— Хто ж вам плаціць аліменты?
Ці ўсё робіце аборты?
— Ад тваіх, Хвядос, пытанняў
Стогадовай вее цвіллю,
Быццам шлюць мне прывітанне
Твае жонкі з замагілля,
Што калісьці моцна гэтак
Да сябе ты іх прыгортаў,
Што плаціў ты ім на дзетак,
Што памерлі ад абортаў.
Але досыць, сам пабачыш,
Бо ўсяго не растлумачыш.
Ты б хацеў у падарожжа —
Мы нядаўна гаварылі...
З пасажырскім гэта можна,
Ды зручней на аўтакрыллі:
Што захочаш, тут паглядзіш,
Дзе захочаш, там і сядзеш,
Зноў узнімешся ўгару там,
І не прыйдзецца лічыцца
З устаноўленым маршрутам,
Толькі трэ лятаць навучыцца.
Зараз зоймемся мы гэтым,
Можа й подзе ў нас на лад,
А цяплей каб быць адзетым,
Накіруемся на склад.

МАГАЗІН — МІНШВЕЯЎ ДВАЦЦАЦЬ

Магазін — Міншвеяў дваццаць,
Прадаўцоў зусім няма там:
Хто прыходзіць адзявацца,
Мае справу з аўтаматам.
На пляцок абы-хто стаў,
Аўтамат абніме стан,
Як прыяцеля, сустрэне,
Без капрызаў, без скандалаў
Зніме мерку дасканала —

Падбярэ табе адзенне.
З магазіна што забрата,
Ўсё падлічыць рэгістратар.
Ён, вядома, не калежскі,
Ён без гузікаў, без цэшкі,—
Яму чына нестае,
І мундзіра ён не носіць,
Ён і хабару не просіць,
І паперы не псуе,
Да прагулаў непрывычны —
Апарат ён электрычны.

. . . .

Калі ў склад Хвядос з'явіўся,
Аўтамат аж задзівіўся
Ды спыніўся ў задуменні:
Стан то стан, але пытанне,
Што да стану тут прыстане?
Дзе ж узяць яму адзенне?
Колькі ён людзей ні мераў,
Не было такіх размераў.
Падабраць тут цяжкавата.
З дапамогаю Мальгрэты
Быў Хвядос усё ж адзеты.
Праўда, трохі мешкавата,
Ды няма што выдумляць —
Прачакаўся лётны пляц.

ТУТ ГЕРОЮ ПРЫВІТАННЕ З ПЕРШАЙ СПРОБАЮ ЛЯТАННЯ

Неўзабаве Федзя ўбачыў
Велізарны пляц дзіцячы.
Апараты, авіеткі,
Аўтакрыллі на пляцы.
Ля машын натоўпам дзеткі —
І дзяўчаткі, і хлапцы.
За чародкаю чародкі,
Быццам восенню шпакі,—
І не снілі іх і продкі
Цацак-забавак такіх.
Тыя ў конікі гулялі,

Асядлаўшы верхам палку,
Смела гэтыя з рулямі
У надхмар'е мкнуцца змалку.
Вось вучобаю заняты
Юных птахаў эскадрыллі,
Быццам тыя птушаняты,
Распраўляюць свае крыллі.
На той бок узорных кратаў
(Цёмнай бронзы з серабром)
Сотні лётных апаратаў
Прытуліў аэрадром,
Разнастайнасцю багатых:
Пасажырскія гіганты,
Цякжавозы грузавыя,
Даўгалёты прызавыя,
Быстралётныя спартсменкі...
І лупіў бы доўга зрэнкі
Наш Хвядос на ўсё на гэта,
Каб не крыкнула Мальгрэта.
Тут герою прывітанне
З першай спробаю лятання!

. . . .

Падабралі, прышпілілі
Да Хвядоса аўтакрыллі
І яшчэ на кожны бок
Адмысловы паплавок,
Каб лягчэйшым было цела,
Каб не падала, ляцела.
Вось маторык завялі.
Тыя крыллі мах за махам
Ды зрабілі Федзю птахам —
Аддзяліўся ад зямлі,
Ногі служаць за рулі.
Пад апекаю Мальгрэты
Залунаў ён у паветры
Так, як бусел той, але —
Што вышэй, то ўсё бялей.
Не было так з ім ніколі —
Нават нос змяніў свой колер,
Праз дзесятак нekі метраў
Стаў прасіцца птах з паветра.

. . . .

Толькі ўспеў Хвядос прыбегчы,
Хочуць зноў яго запрэгчы.
Ён і сам ужо не рад,
Але каб не здацца трусам,
Быць адважным беларусам,
Храбра лезе ў апарат.
Зноў маторык задрыжаў,
Зноў паўзе па целе жах,
Зубы ляскаюць, і птаху
Дрэнна стала зноў ад страху.
Здагадалася Мальгрэта,
У вачах усмешкі іскры:
— Не да густу табе гэта?
Ну, тады на пасажырскім.
Ты лятаць — смяльчак адпеты,
Ды шкада, што смеласць тая,
Яшчэ ўзняцца не паспееў ты,
А яна ўжо й вылятае.
Ну нічога, мы нагонім,
Паляцім яшчэ сягоння.

СПАКАЙНЕЙ БЫЛО Б НА КОНЦЫ

Як з узрушаным нутром
Трапіў на аэрадром
Ды наўкола Федзя глянуў,—
Анідзе аэрапланаў,
Толькі проста на зямлі
Караблі — не караблі.
Той вунь мае выгляд лодкі,
Што даўней калісьці продкі,
Як на моры вялі бой,
Пад вадою прэлі ў ёй.
Ды за лодку ён шырэй,
Шмат акон у ім, дзвярэй,
Дах пакаты на два спады,
А на даху тым прылады
(Вось такія ў ветрака
Федзя крыллі сустракаў)
І наперадзе й на задзе
Па адной яшчэ прыладзе.
А на палубу з перона,

Як на прыстані ўсё роўна
Ці на станцыі раней,
Наплываў людскі струмень.
Толькі быў парадак строгі:
Не налазілі на ногі,
На мазоль не наступалі,
Багажом не засыпалі,
З-пад куфэркаў ды пакункаў
Не прасілі паратунку;
У сярдзітым узрушэнні
Не брыкаліся абцасам;
Не залазілі ў кішэні,
Як даўней бывала часам;
Ні мукі тае ў мяшках,
Ні сабак на ланцужках,
Пеўні ў кошыках не пелі,—
Багажу зусім не мелі.
Не было тут даўгакрысых,
Барадатых, сівых, лысых,
І маршчынамі іх твары
Ім гады не дратавалі.
Між натоўпу наш Хвядос
Прытуліўся да Мальгрэты,
Ласкай цёплаю сагрэты,
Да пляча яе прырос —
Ёсць таварыш у бядзе.
А яна яго вядзе,
Як рахманага вала.
Вось на палубу ўзвяла:
— Ну, Хвядос, на гэтым смела,
Без ніякай рызыкі.
А ў Хвядоса шэрхне цела,
Па ўсім целе дрыжыкі.
Самалёт ён вокам змераў:
«Чорт яму тут вельмі й верыў,
Спакайней было б на концы.
Я любіў яе бясконца,
Як была яна раней,
Нават вось і на трамваі
Я — нішто яшчэ трываю,
Ну, а тут яно страшней:
Сапсуецца гэты «млын» —
І расплешчашся на блін,

Будзе «вечны супакой».
І з трывожнай думкай гэтай
Увайшоў ён за Мальгрэтай
Недаверліва ў пакой.
— Зараз будзем узнімацца?
— Смела, можаш не трымацца.
Скінь навалу страху з карку,
Разглядай жывую карту.
Кнопку — торк, і зараз — гоп!
Перад Федзем перыскоп:
Люстра, трубка за падпорку,
Пара нейкіх цыбукоў,
А відаць усё знадворку
І наперадзе й з бакоў.
Але раптам — вось цікава! —
Ад яго зямля ўцякае.
Асядае ўніз зямліца,
Быццам хоча праваліцца.
Лётны пляц, дамы, панелі
Моцна раптам падрабнелі,
Паплылі на поўнач дзесьці,
А Хвядос, як быў, на месцы.

СКРОЗЬ ЭЛЕКТРЫКА СЛУГУЕ

Праплывае пад ім горад,
Ён сядзіць і мала гора,
Толькі дзіва Федзю зноў:
Ані дыму табе тога
Непрагляднага, густога,
Ні фабрычных камінოў.
З запытаннем да Мальгрэты:
— Як жа ў вас жывуць паэты?
Ані хмаркі таго дыму,
Дзе ж набрацца ім уздыму?
Мы ж калісьці маладымі
Проста плавалі у дыме;
У другога юнака
Верне з кожнага радка.
І чытач над гэткім вершам
Адчувае, што падвешан
У вянглярні на крукі,

Каб правэндзіць кумпякі.
А без гэтакай прыправы
Дзе ж ты дзенеш верш каравы?
— Ты паслухай, і тады мо
Ўсе сумненні разганю:
Мы жывём не то без дыму,
Нават проста без агню.
Ды і ў вершах строй інакшы:
Не дымяць паэты нашы,
Не палаюць і не цьмеюць,
Ну, зусім «гарэць» не ўмеюць.
Усялякія гарэнні
Зніклі ў электраправенні,
І пра дым ніхто не марыць,
— А на чым жа есці вараць?
Ды ў час лютае зімы,
Час марозаў завірух,
Ацяпляюць чым дамы?
Што дае машынам рух?
Вось уцяміць не магу я.
— Скрозь электрыка слугуе.
— Дык скажыце ж мне таксама,
Хто ў вас рухае дынама?
Хіба чорт ці святы дух?
— Бач, даўно, з каторых пор мы
Укілзалі злыя штормы,
За сівыя ўзялі грывы
Табуны валоў бурлівых,
І адлівы і прылівы
К нам на службу прывялі.
Сонца яснага праменне
Можам мы сабраць у жменю
Ці рассыпаць па зямлі.
А калі магутны атам
Мы для працы пакарылі,
Стаў народ такім багатым,
Што канца няма той сіле.
— Хай у вас тут санцабуды
Ці яшчэ якія цуды,
Але ж (хіба я сляпы?)
За ўвесь час (хоць і кароткі)
Не заўважыў я праводкі.
Дрот жа дзе ваш ды слупы? —

Вось над чым я ў задуменні.
— Нашы электрапрамені,
Куды хочам, мы без дроту
Пасылаем на работу.

ПАМІЖ ГОРАДАМ І ВЁСКАЙ АНІЯКАЙ РОЗНІЦЫ

— Калі цётка тут не маніць,
Шмат цудоўнага на свеце.
Але ж вось вы мне скажэце:
Ці ўсё Мінск яшчэ пад намі,
Ці над вёскай гэта мы?
Не магу я разабрацца.
Тыя ж, здэцца, ўсё дамы —
Велізарныя палацы,
І такая ж вось дарога,
І машын таксама многа,
І на вуліцах людзей;
Стрэх не бачу саламяных,
Азяродаў паламаных...
Хоць паселішчы радзей,
Іх кругом пааблягалі
Цёмнай зелені прагалы:
Ці не поле яравое?
Гэта поле сапраўды.
Вунь штось поўзае жывое
Там далей на полі ворным...
Так як вол, здаецца, чорны
Між авечай чарады...
Аж блішчыць на сонцы спіна...
Пачакайце... То ж машына!
І па полі цягне шмат
Разнастайнейшых прылад
За сабою чорны воле,—
Урабляюць, значыць, поле.
Вунь абшар які заворат!
Значыць, гэта ўжо не горад?
— Я ж казала ўжо, Хвядоска,
У нас між горадам і вёскай
Аніякай розніцы.
Ты пакінь сваю прывычку

Ўспамінаць былую «смычку»
Ды былыя «ножніцы».
Ты яшчэ не ўцяміў хіба,
Што ўжо нават тыя словы
«Горад», «вёска» выйшлі з моды,
Ёсць адзінае — «сяліба»,
А ў ёй фабрыкі, заводы
Ды культурныя ўстановы,
Толькі часам іншы выраб...
— Як не будзеце вы лаяць,
Папрасіў я вельмі шчыра б
Растлумачыць мне ясней,
Што ж тут вёскі вырабляюць?
— Вырабляюць тут... свіней.
Тая зелень, што ты бачыш,
Першасортны харч свінячы.
Тут ад Оршы да Гародні
І ад Слуцку да Сянна
Гаспадарка ўсё адна,
Усё з ухілам свінаводным.
Бачыш, колькі тут будынкаў
Для свіней і для падсвінкаў
На абшары велізарным?
Гэта Вязынскі свінарнік.
Іх тут тысяч пяцьдзесят,
Не лічыўшы парасят.
— Помню, звалі яго ў нас
Вязынь-Фаніпаль — саўгас.
Шмат хто ў друку яго крыў,—
Тут заўсёды быў прарыў,
Не залатваўся ніколі:
Альбо згноіць жыта ў полі,
Альбо бульбы не ўбярэ,
Альбо ў трактара прагулы,
Альбо гнедыя й рагулі
Зазімуюць на двары;
І было ў яго раней
Болей свінства, як свіней.
А цяпер вунь мясюга́ там
На відэльцы прэ сама...
Так, закускі ў вас багата,
Ды галоўнага няма.

ПРЫГЛЯДАЙСЯ НА СТРАСЕ, РАЗБІРАЙСЯ ПАКРЫСЕ

— А скажыце, не маглі б
Вы яшчэ назваць сяліб,
Што над намі праплываюць?
— Яны ж надпісы ўсе маюць
Ды дваякай нават мовай —
І агульнай і мясцовай.
З літар кожная ў шэсць метраў,
Па аднэй, па дзве на даху,
Каб відаць была з паветра
Самалёту-аўтаптаху.
Прыглядайся на страсе,
Разбірайся пакрысе.
— Ву... Дзве літары злажыў,
Пачакайце, зараз: Ву-са.
Э! Дык тут жа Глебка жыў!
Хоць не часта піў ён чарку,
Хоць не быў занадта п'яным,
Але выдумаў жа «арку»
Будаваць над акіянам.
Вось Н-і-з-о-к — радзіма Труса.
Жыў такі паэт-юнак,
Быў вясёлы ды здаровы,
Павянчала смерць, аднак,
Юнака вянком лаўровым.
А яшчэ скажыце — вы
Не чыталі Крапівы?
Не здаралася ніколі?
А я знаў яго даволі.
Ён таксама з гэтай вёскі,
Шмат пісаў аб справах боскіх.
Чуць мы з ім не сябравалі ж,
На Падхлюпінскай жылі,
Хоць ён дрэнны быў таварыш —
Наступаў на мазалі.
Вось К-а-п-ы-л ь. Свінарнік бачу.
Чую музыку свінячу.
Тут, мне помніцца, й даўней
Добрых шмат было свіней,
Жарабцы былі, паэты —
Пладавіты горад гэты.

З Капыля такая шышка,
Як, напрыклад, Гартны Цішка.
Праз нахілы да дыскусій
Ды праз «трэскі», ды праз «хвалі»
Яго ў нас на Беларусі
Нібы лысага ўсе зналі.
Ён то й быў не кучаравы,
Камляваты, невысокі,
Дзеля справы, дзеля славы
Ў выдавецтве цісnуў «сокі».
Ад Капыля за дзве мілі
Кузьму белага чарнілі.
Тут у Цімкавічах, помню,
Ў год вялікі, пераломны,
Як ядро сялянскай масы
Паімкнулася ў калгасы,
Як бядняцкая рука
Гнала ў карак кулака,
Быў адзін галавацяп,
Запісаць як больш хацяб,
Лозунг кінуў ён такі:
«Ці калгас, ці Салаўкі».
І пайшлі, прасіцца сталі
Ўсе з мястэчка да душы:
«Дзядзя, мілы, запішы!»
А пасля, як прачыталі
У газеце пра загібы,
Дык назаўтра ўся сяліба
Разбіраць пайшла скарэй
Абагуленых курэй.
Дзесьці тут была мяжа,
А за ёй, крывёй заліта,
Панства «Жэчы Паспалітай»,
Дзе крывавы гойсаў жах,
Дзе душылі ў турмах поўных
Сотні, тысячы працоўных.

НЕ ХЛЯСЦІЦЬ ПАЛЕССЕ ПУСТКАЙ

— Самалёт ляціць на Кіеў.
Ты асвойтаўся ўжо, здэцца.
Можа мы яго пакінем,

Паляцім на авіетцы? —
Запыталася дзяўчына.
— Вунь на той я паспрабую.
— Не баішся? Малайчына!
Выбірай сабе любую.
Неўзабаве параселі,
І Мальгрэта руль трымае.
Як даўней на каруселі,
У Хвядоса дух займае.
А сялібы злева, справа
І пад імі — штохвіліны.
З імі шэрагам яскравым
Перад Федзем успаміны.
— С-л-у-ц-а-к. Смачныя без меры
Тут раслі калісьці бэры.
Бачу — Л-ю-б-а-н-ь паміж лесу,
А далей — раку Арэсу.
Быў тут Мар'інскі масіў,
Селянін тут гразь мясіў,
Асушаў, машынай чэрпаў.
Тут жа цёрся і Прышчэпаў.
Ён да часу, да пары
Тут насаджваў хутары.
Як яго ж утаймавалі,
Ды калгасы збудавалі,—
На дрыгве ды на трысці
Пачалі яны расці.
І цяпер вось колькі еду,
Як ні мчыць мой конь крылаты,
Ўсё пад ім дыван кашлаты,
Не відаць балота й следу.
Вунь Князь-возера сінее.
Вандраваў і тут даўней я.
Памятаю, гэты «князь»
Паважаў занадта гразь —
Навакол яго было там
Непралазнае балота.
Тут яшчэ вучоны Свербаў
Акалочваў грушы з вербаў.
Кажуць, скончыў быў той дзед
Ерундычны факультэт.
Вунь да Ляскавіч дарога.
Жыў там сябар мой Сярога...

Тут арцель яшчэ жыве мо
(Можа й масла прычакала),
Што малочную праблему
Так развязвала цікава.
Ляскаўчанам стала ясна:
Лепей з маслам, чым без масла,
І яны (ці не ў Капылі)
На завод быка купілі,
Ды не могуць надзівіцца,
Што цялят няма ад швіца.
Скрозь па вёсцы охі й ахі —
Хоць ты здай быка ў манахі.
Потым бачаць ляскаўчаны —
Бык ім трапіўся злягчаны.
— Той арцелі не існуе,
Але добра й без яе мы
І малочную й мясную
Тут развязваем праблемы.
— Бачу. Скрозь дыван зялёны
І паўз Прыпяць і за Прыпяць,
Суха скрозь, як на далоні,
Недзе й чорту хвост задрыпаць.
— Праўда, зніклі ўсе балоты
І людзей больш чорт не зводзіць,
Хоць рагатыя істоты
І сягоння вольна ходзяць
Па абшары тым зялёным,
Пад сабой што бачыш ты:
Тут жывёлаводнай зоны
Скрозь гадуюцца гурты.
Дзе калісь былі выгары
Ды ў багне карчы тарчалі,
Там засеяны абшары
Сакавітымі харчамі.
Не хлясціць Палессе пусткай,
У дрыгве не гіне марна,
Узраслі на глебе тлустай
Маслабойні, сыраварні.
І прарэзваюць разлог
Стужкі чорныя дарог.

НАД ПЕЙЗАЖАМ НАД ПРЫГОЖЫМ АСЫПАЮЦЦА ЎСПАМІНЫ

Авіетка шпарка мчыцца,
Бы з віхрамі ўперагонкі,
Цераз Мозыр і Рачыцу
Па шляху былой чыгункі;
Самалёты грузавыя
Абганяе птахам шустрым,
Ажно вецер грозна вые...
Вунь Дняпро мігнуўся люстрам.
Але вось Хвядос збянтэжан,
Аж мароз паўзе па скуры:
Як пасля зімовай буры,
Скрозь пад ім прастор аснежан.
Зрэдку лапінка жывая,
Зноў хаваюць зелень гурбы.
— Што за штука! Здэцца, ў маі
Не павінна снежных бур быць,
А вось тут, відаць, завея:
Снег пад сонцам ружавее.
На губах Мальгрэты смех:
— Гэта, браце мой, не снег.
Чуеш, пах даносіць ветрам —
Гэта з цвету дываны:
Тут на сотні кіламетраў
Лёг раён садавіны.
Можа спусцімся, прысядзем
На хвілінку ў гэтым садзе?
Адпачнуўшы, час нагонім.
— Ой, не трэба лепей, не!
Адчуваю на спіне
Пісагі яшчэ й сягоння;
І дагэтуль яшчэ помню
Смак суседскага агрэсту.

. . . .

Вось і хіб вуграсты Гомлю —
Ў белым лесе звер пярэсты.
Галавой прылёг да Сожа,
Лапы выцягнуў на Іпуць,
Быццам прагне, ды не можа,
Ўсю ваду ён з рэчак выпіць.

Паляцелі па-над Сожам
Ад Дняпра да верхавіны,
Над пейзажам над прыгожым
Асыпаюцца ўспаміны.
Па мінулым, па далёкім
Сум нячутна сэрца сціснуў,
Калі ж раптам кінуў вокам,
Дык пад імі ўжо Амсціслаў
Па-над Вехрай вырас пышна.
Успамінам сэрца рада:
— Вось адгэтуль колісь выйшла
Амсціслаўская плеяда,
З паэтычным гэткім зернем.
Угару адсюль пайшоў
Сам Аркадзій Куляшоў.
Можа, цётачка, павернем
Мы адгэтуль ужо лепей
Цераз Оршу ды на Лепель?
Вунь пад намі Цёмны Лес.
Тут вось некалі ў цішы
Выспявалі «дзве душы»,
Шмат аб ім было гаворкі...
Вось ужо і Горы-Горкі
Пераскочыў конь крылаты.
Калі памяць не здае,—
Шчэ да смерці да мае
Акадэмія была тут,
Здэцца, сельскай гаспадаркі.
Працавала яна дбала,
Але ўсё ж і тут, бывала,
Нам падносілі «падаркі».
Тут жа нехта й вершы плёў.
Пра яго яшчэ трапалі,
Што ён жыў «з чужых палёў»,
А сваё было ў папары.

. . . .

Вось Д-у-б-р-о-ў-н-а. Стойце! Дзе я?
Гэта ж зараз Асінбуд.
На дрыгве ўзнялася тут
Наша лепшая надзея.
З-пад багна спажыву ўздзёрны,
Тут разроссяı грукат мерны,

І да Віцебска й да Оршы
Па слупах пабеглі нервы;
Дасягнулі й Магілёва,
Не мінулі і Дуброўны,
І ў ударніках сталёвых
Пульс жыцця забіўся роўны,
Па прасторы рыкашэтам
Перадаўся ён паэтам.
— Гэта добра, але слухай —
Што ж рабіў тады Хвядос там?
— О, я выпіў добры куфель,
Прывітаў будоўлю тостам,
І цяпер вось жыў не буду,
Як не ўбачу Асінбуду.
Тут ён быць павінен недзе ж.
— Жыў то будзеш, ды не ўгледзіш.
Ты змыліўся ў часе трошкі:
Торф даўно згарэў да крошкі,
І застылі без спажывы
Драцяныя нервы-жылы.
Не бядуй, аднак, па Оршы,
Там і сёння пульс не горшы.

ПРЫЗНАВАЙСЯ — ХТО ТУТ ПРАЎНУК?!

Неспадзеўкі і на дзіва
Зацікаўленай Мальгрэце
Федзя руль схапіў рукамі:
— Пачакайце, прыпынеце!
Вось жа, вось пад намі Камень.
Блізка ж тут мая радзіма.
Вунь і возера направа,
У якім я часта плаваў.
Тут жа быў я ў адпуску,
Тут валяўся на пяску,
Тут жа ўлетку, здзеўшы порткі,
Вудай цёгаў краснапёркі;
На чарвя тут, як ні дзіўна,
Мне шчупак зламаў вудзільна.
Эх, шчупак жа быў які!
Ёсць тут недзе й сваякі,—
Жыў жа тут мой татка з дзядзем,

Дык хутчэй давайце сядзем!
Толькі ўспелі апусціцца,
На двары шырозным селі,
А ўжо там асоб мо з трыццаць
І стаяць, як на вяселлі.
Што пачаць, Хвядос не ведаў,
Памаўчаў хвілінкі дзве:
— Не пазналі,— кажа,— дзеда,
Ліха вашай галаве? —
З авіеткі вылез спраўна:
— Нежаданы, можа, госць?
Прызнавайся — хто тут праўнук?
З Чырваносаў хто тут ёсць?
Дзядзька ў вязанай кашулі,
Што наперадзе стаяў:
— Пра цябе мы,— кажа,— чулі,
І твой праўнук — гэта я.
— Калі ты, дык што ж ты, ўнучку,
Не цалуеш дзеду ў ручку?
Прывітаць як след не можа!
Яшчэ й праўнук! Галава...
— Не такі ты ўжо й прыгожы,
Каб цябе я цалаваў...
Хутка з праўнукам «нягодным»
На машыне Федзя едзе;
Не пазнае вёскі роднай —
Мінскі лад і тут заведзен.
Прамахнулі цераз пляц,
Падкацілі пад палац.
Федзя зноў: — Прызнайся, ўнучку,
Мусіць, маеш грошай кучку?
Гэта твой жа, мусіць, дом,
Да якога мы ідзём?
— Не смяшы, Хвядосе, сціхні:
Дом не мой — агульны, ўсіхні.
— А жывеш ты ў ім жа як тут?
За кватэру плаціш жакту?
— Не, нікому не плачу.—
Федзя ляпнуў па плячу:
— Значыць, нейкім гэткім чынам?..
Чаму не, зусім нядрэнна
Ў такім доме жыць дарэмна.
Ах і праўнук! Малайчына!

З маладых, відаць, ды ранні.
А пакоі ж тут! Убранне!
(Ад здзіўлення аж прысеў.)
Вось палаты дык палаты!
— Так жывём мы тут усе:
Не бярэ ніхто з нас платы
І плаціць у нас няма чым,—
Федзю праўнук растлумачыў.
— Ну, без грошай гэта горш,—
Перабіў нашчадка продак.—
Бач, заўсёды нейкі грош
Трэба мець на абыходак.
Як няма, то што ж рабіць,—
Трэба стаць дый зарабіць.
— Я працую, чаму не.
Вунь і фабрыка ў акне.
Вырабляем там адзенне.
Вось такое, як на мне.
Шмат адзежы, і харошай,
Ды працуем мы без грошай.
— Што ж, адзенне — заглядзенне...
Так, нішто сабе тканіны...
А плаціць то ўсё ж павінны.
— Хто?
— Начальства, хто наймаў.
— Дык яго ж у нас няма.
Што да грошай — дык із ноў жа —
Непатрэбны і няма іх:
Мы працуем, колькі можам,
І, што трэба, заўжды маем.
— Нешта ў вас тут вельмі хітра,
І не ўцяміш без паўлітра.
Годзе, ўнучак. Як і што там,
Гэта ты раскажаш потым,
А цяпер бы мне й Мальгрэтцы
Прапусціць чаго, сагрэцца.
— Што ж дагэтуль не сказалі?
Ў мікрафон шапну я слова,
І прышлюць яду з сталовай;
Знойдзем цёплую мы ў зале.
— Эх, унучак, кінь, нарэшце,
Ты з мяне, старога, кпіць:
Я ж прашу ў цябе не есці,

Мы з Мальгрэтай хочам піць,
А пасля ўжо можна й шамаць.
— Дык і піць прышлюць таксама:
Сок вішнёвы будзе, кава.
— Думаў ты, што я прыйду
Піць тут розную бурду?
Не, брат, гэта нецікава.
Дай ты мне панюхаць корак
Так хоць градусаў па сорак.
— А слабейшага не п'еш?
Ну, то йдзі, Хвядосе, еш,
Бо й па градус не дастанеш.
— Ну, не веру, ўнучак, маніш.
Покуль сеюць людзі жыта,
Дык і «зелле» не звядзецца.
Дык не гніся ж і не лжы ты —
Пэўна, выцісnuў з вядзерца...
Ледзь у іх не ўзнікла сваркі...
Раззлаваны і без чаркі
Сеў палуднаваць Хвядос.
Тут над вухам калі гаркне,
Аж ён лыжкі не данёс,
У прыладу ўпяўшы вочы.
— Ах, люцыпарская сіла!
Чуць мяне не аглушыла.
Хто там што яшчэ балбоча?
— Не сапсуй ты з пуду страўнік,—
Супакоіў Федзю праўнук.—
Гэта моўная прылада,
З ёй і радыё-люстэрка.
Пачалася ў нас цяперка
Гаспадарчая нарада.
Падышоў Хвядос, і праўда:
Зала тысячы на тры,
Мармуровая ўнутры,
З крышталю скляпенне ўзнесла.
Як жывыя, людзі ў крэслах,
Нібы тут яны ў пакоі,
Здэцца б вось дастаў рукою.
На агульным гэтым фоне
З іх адзін пры мікрафоне...
Сем мінут гаворыць запар,
І электрадыяграмы

Каляровымі агнямі
Ілюструюць гэты рапарт.
Прыпынілася прамова,
І чырвоныя балоны
Заіскрыліся па зале,
Засвяцілі — паказалі
Тых удзельнікаў імёны,
Што яшчэ хацелі слова.
Вось адзін узняўся з краю...
— Сход твой скончыцца не скора ж,
Дык ідзі, мо пагаворыш,—
Федзя праўнуку параіў.
— Гэта не абавязкова,
Я й адсюль магу ўзяць слова...
Але йдзі, Хвядосе, еш ты,
Бо астыне ўсё да рэшты.
Пасля гэтакіх дзівосаў
Апетыт узрос Хвядосаў,
І апошнімі йшлі цуды,
Як ён вымянціў з пасуды,
Як у роце знік пірог:
Хоць абліўся хлопец потам,
Але ўправіўся за трох.
Аддыхнуўшы, стаў ён потым
Нарыхтоўвацца ў дарогу.
— Адпачнуў бы шчэ... Наогул,—
Кажа праўнук,— кінь збірацца,
Ёсць цікавая ў нас праца.
— Вось каб ты сказаў паўкварты,
А да працы — стараваты,
Праца мне не па плячу.
Як не ўмееш частавацца,
То шчаслíва аставацца,—
Я з Мальгрэтай палячу.

НА НЯБЕСНЫМ НА ЭКРАНЕ

Каляровымі агнямі
Загарэліся сігналы,
Цемру ночы пранізалі,
Федзю цуды паказалі.
І застыў Хвядос у марах,

Прытуліўся да Мальгрэты,
Разглядаючы на хмарах
Агнявыя «сценгазеты».
Так цікава, смешна бачыць,
Як па небе шаржы скачуць,
Як кульнецца дзе каторы,
Як паўзуць карыкатуры,
Як размахваюць рукамі,
Як хлябешчуць языкамі.
Але раптам калі гляне —
На нябесным на экране
У музеі мёртва-сонны
Сам Хвядос сваёй персонай.
Вось чуць мышы не калечаць,
Вось і доктар яго лечыць,
Вось і слоік, вось і клізмы,
Вось, нясkладны ды вялізны,
На двары аслупянеў,
Вось бабухнуў на панель.
Вось ён потым на заводзе,
Як расчуліўся ля дзёдзі,
Чуць не трапіў у бекон.
Вось, як кот, ля сала ён
Каўбасу забаўна крадзе.
Вось чырвоны, быццам рак,
Прызнаецца небарак.
Вось галодны ён па садзе
Да сталоўкі шпарка крочыць.
Вось з Хвядоса зноў рагочуць,
Як на крыллях узнімаўся,
Ды ў паветры не ўтрымаўся.
— У пячонку! Ў селязёнку!
(Ён сабою не ўладае.)
Ах, Мальгрэта! Ах, шпіёнка!
Ах, вужака маладая!
Я ж за твой агідны «цуд»,
Як спушчуся, зразу ў суд.
— Не крыўдуй, Хвядос, дарма,—
Супакойвае Мальгрэта.—
Тут не кпіны. Я сама
З навуковай толькі мэтай
Занялася справай гэтай.
Ну, а суду ў нас няма.

Больш рабіць я так не буду,
Дык абыдземся без суду.
Быццам нехта соллю з перцам
Пасыпае Федзю сэрца
Ці гарчыцаю хто мажа,—
З болем дрыжыкі па целе.
Не прыкмеціў, не заўважыў,
Як да Мінска прыляцелі,
Як у дом з Мальгрэтай трапіў.
Ён ачнуўся на канапе,
Лёг у цёплую пасцель,
Шэптам крыўды шалясцеў:
— Ах, Мальгрэта, шэльма злая!..
А дзяўчына спачувае:
— Вінавата,— кажа,— згодна.
Заўтра сэрца супакою:
У стыхіі табе роднай
Зніме сум нібы рукою.

СТАРЫ МІНСК

Па-над горадам на захад
З неразлучнай нашай парай
З аўтаптахамі наўзахват
Авіетка зырка шпарыць,
Аж Хвядоса жах ласкоча.
Вось на ўскраіне яны.
Унізе каўпак бліскучы,
Велізарэзны, шкляны,
За кілометр не вузей.
Прыпынілі ветраходзік,
Федзя здзіўлены заходзіць
За Мальгрэтаю ў музей.
Перад імі гэтак званы
Мінск стары (стылізаваны).
Федзю здань нібы здаецца,—
Хоць ты вер, а хоць не вер:
Вось рог Энгельса й Савецкай,
Вось стары знаёмы сквер.
На панелях грамадзяне —
Не то людзі, не то здані.
Вось знаёмая галоўка

Мільганула між жанок;
Вось трамвай на Камароўку,—
Разлягаецца званок.
Ці то сон які, ці морак?!
Вось рамізнік № 40:
Мільгацяць на бруку колы,
У руках напяты лейцы,
Звонка цокаюць падковы,
Конь — і з месца не скранецца.
Федзя нават стаў баяцца:
— Што са мной? Ці не вар'яцтва?
Ці кашмарны нейкі сон? —
Запытаў Мальгрэту ён.
— Не, не сон, Хвядосе, гэта,—
Растлумачвае Мальгрэта.—
Ты не спіш, не звар'яцеў,
Бачыш тое, што хацеў:
Мінск паказан тут стары,
Акурат з тае пары,
Калі ты, хапіўшы лішку,
Пераграў у жылах жыжку.
Ды не радуйся ўжо надта,
Ў летуценнях не мадзей:
Аўтаматы-экспанаты
Тут замест жывых людзей.
Розум іх стварыў дасціпны,
Паказаць каб, чым былі вы:
Рух і гук стэрэатыпны,
Ў кожнай лялькі асаблівы,—
І ад вечара да ранку,
І да вечара ад ранку
Зробіць рух ці скажа слова,
Пачынае зноў нанова
Без упынку, без сціханку.
Што б хацеў ты ўбачыць зараз?
Павільён энтузіязму
Ці на целе брудны нараст —
Перажыткаў розных язву?
Бачыш той вунь павільён —
Стройных шэрагі калон?
Там — напружнай, творчай працы
Шмат пабачыш ілюстрацый.
Там гарачы гучны лозунг

Да вялікай кліча справы,
Там — эпохі вашай розум
І героіка, і слава.
Там на вуснах імя Ленін
Берагуць энтузіясты.
Там вытокі дасягненняў,
Наглядаў якія ў нас ты.
А вось тут — глядзі направа —
Зусім іншая ўжо справа.
Тут — прарывы ды правалы,
З чым вы ўпарта ваявалі.
Тут — як жулік мог злаўчыцца,
Штукі шкоднікаў ды злыдняў,
Тут нядбайства і злачынства —
Вынік спадчыны агіднай.
Тут сустрэнеш ты й наццэма,
З кім тады вялі змаганне,
Тут і п'янка, і багема,
Бытавое загніванне.
Ну, дык я цябе пытаю —
Ты б на чым хацеў спыніцца?
— Будаўніцтва я вітаю!
Заўжды я за будаўніцтва!
Я люблю працоўны ўздым,
Я люблю і сталь, і дым,
Твар люблю, абліты потам,
Але гэта... можа потым.
Штось туды цяпер не вабіць.
Я вось тут, дык быццам дома;
Па мясцовасці знаёмай
Павандрую трохі, мабыць.
Тут я чуюся нядрэнна,
Мо й сяброў ці не сустрэну.

У МУЗЕІ КАРЫКАТУР

Абышлі на тратуары
Нежывы народ яны
І зайшлі хвілін праз пару
Ў магазін гародніны.
Аўтамат-каапяратар
Цэлым дзівам быў для Федзькі:

Аж рукою ён пакратаў
Дзве нагі — даўгія рэдзькі.
Заміж чэрава й кішок
З мёрзлай бульбаю мяшок;
Паабапал дзве рукі —
Кармавыя буракі;
На плячах — качан капусты,
А на ім буяе густа
Даўгапёрая цыбуля.
Вочы — яблыкі, нос — дуля,
Кроп расце замест вусоў,
З дулі капае расол.
Навакол паліцы, скрынкі,
А ў тых скрынках — ні цурынкі.
І лапоча ў апраўданне
Замест рота струк бабовы:
«Непасільнае заданне.
Аб'ектыўныя умовы».
Вось знаёмай установы
На рагу будынак новы.
Праз хвіліны дзве ці тры
Апынуліся ўнутры.
Тут народам дом багаты:
Аўтаматы, аўтаматы.
Вось вагою на паўтоны
Скамячыў кулак бетонны
Экспанат — галавацяпа,
І шыпіць праз зубы зяпа,
Слінай пырскае — «Маўч-чаць!!»
Ён кладзе рукою гнюснай
Падначаленым на вусны
Сургучовую пячаць.
Падлізацца рады к дужым,
Падпаўзаюць ззаду вужам
З языкамі да вушэй
Падхалімаў пара рыжых,
Капыты паганцу ліжуць,
Падбіраюцца вышэй.
Далей зноў жа аўтаматы —
Два танклявых, сем таўсматых.
Пратакол таўшчэзны відзен —
Засядаюць трэці тыдзень.
Папяровыя галовы,

Валавяныя зады,
Як каторы возьме слова,
Мухі валяцца з нуды.
Дня парадак іх наступны:
1. За два дні даклад уступны
Зробіць сябра Вадалей.
2. Перакажа ўвесь нанова
Яго зноў Балбатунова.
3. Потым спрэчкі, а далей:
4. Скажа дзядзька Целяпала
І дапоўніць Кругабегаў
Пра ўжыванне для апалу
Пазалеташняга снегу.
5. На канцы парадку дня,
Аб чым хочаш, балбатня.
Там у зале з мяккай ваты
Разгільдзяі-аўтаматы,
Выгляд вялы, нерухавы,
Пазвісалі ўніз рукавы.
І памост пад імі згніў,
Ім і столь рыхтуе згубу,
А яны дык хоць бы хны —
Слінай цыркаюць праз зубы.
Пасля ўражанняў паганых
Выйшла пара зноў на ганак.
Толькі з ганка Федзя злез тут,
Бачыць: седзячы на біле,
Едзе старшы са скуртрэсту
На аблупленай кабыле.
На яго яна з дакорам
Лупіць вочы-ліхтары,
Шэпча: «Як табе не сорам!
Скуру здзёр ты без пары.
Мускулы мае — жалеза,
Ты ж управіўся, зарэзаў».
Ён жа пугай па хвасце:
«Но! Чаго глядзіш панура?
Што за важнасць вельмі скура?
Здзёр — другая нарасце».
Вось, ахоплены ўтрапеннем,
Абмінаюць яго дзядзі.
Ззаду ў іх, нібы прапелер,
Прымацована прыладдзе,

І як толькі сесці хочуць,
Той прапелер як застрочыць,
Засвідруе, ў цела ўесца,
Гоніць з месца ды на месца.
На плячах уздоўж яны
Маюць надпіс: «летуны».
Вось зарые носам, здэцца,
Ходзіць бутля на відэльцах,
Галава — аслізлы корак,
На грудзях наклейка — 40°.
Хто б ні стрэўся з аўтаматам,
Абкладае ўсіх ён матам.
Федзя здзіўлены: — Што ж гэта?
— То адкід працоўнай гушчы,
Выпівака і прагульшчык,—
Растлумачвае Мальгрэта,—
А вось далей прасачы,
Як стараюцца рвачы.
Вось ён бачыць неўзабаве:
Людзі з воўчымі зубамі
І страшным аблічнам воўчым
Увіхаюцца ля скуры,
Аж гарадь зайдросна вочы
Прагным полымем панурым,
Пачалі зубамі клацаць,
Толькі вынік скрозь аднакі ж:
Хоча вырваць скуры клапаць,
А рване сябе за мякіш.
Экскурсанцкім жвавым маршам
Далей крочыць пара наша.
Вось праз некалькі хвілінак
Увайшлі яны ў будынак
Акадэміі навук.
Не без поту, не без мук,
Не сказаць, што ўвачавідкі,
Тут вучоныя здабыткі
Прымнажаюць пакрысе.
Прымнажаюць, ды не ўсе.
Наш вандроўнік і Мальгрэта
Самі добра бачаць гэта:
Пахаджаюць важна тыпы
З навуковай белай ліпы.
А паважныя! А шмат іх!

Аўтаматы, аўтаматы...
З навуковай мэтай рэдкай
Выварочваюць шкарпэткай
Дактары палешука:
Узяліся пашукаць,
Ці няма ў ім захаванай
Дзе душы рафінаванай,
«Самабытнай», адным словам,
З каўтуном абавязковым.
Каб ад іншых не астацца,
Хударлявы жрэц мастацтва
Туалет наводзіць дзіўны:
Начапляе з срэбра грыўні
І на шыю і на рукі,
Прыступае да навукі.
Аж глядзелкі запацелі,
Вывучае капітэлі,
Прыстаўляе к сценам лескі,
Аскрабае трэскай фрэскі:
Праца плённая такая —
«Самабытны» стыль шукае.
У эксцэнтрычным танцы лоўкім
Абняліся Лёсік з Воўкам,
Той — на левай, той — на правай,—
За агульнай скачуць справай,
Разышліся ёт і яць,—
Мяккім знакам не суняць.
А напроці, ў іншай залі,
Ім ужо адгаблявалі
З дубу лоўкую мяшалку —
Будзе Воўку і «маршалку».
Вось ліповы прадстаўнік —
Навуковы працаўнік.
Да яго другі падходзіць —
Ім параіцца не шкодзіць.
Саймаваць пачнуць увосень,
Прасаймуюць да вясны,
Цераз плечы кожны носіць
Абаранкаў тры вяслы,
У кішэнях булкі з макам,
І жуецца смачна жвака.
Па рабоце не сумуюць,
Саймаваннямі жывуць:

Пажуюць ды пасаймуюць
Пасаймуюць, пажуюць,
Пасядзяць, пап'юць гарбатку,
Пачынаюць зноў спачатку,—
І па выніку той працы іх
Шлюць абоз асенізацыі.
Як з будынка яны выйшлі,
Перад імі колы, дышлі,
І не здзівіцца Хвядос —
Што дае так моцна ў нос?
Што за шум? Што за грук?
Едзе з крытыкай абоз,—
Дрыгаціць, трасецца брук.
Там, наперадзе, ля бочкі
Увіхаецца Глыбоцкі,
А Цвяткоў і Байкоў
Падтрымоўваюць з бакоў.
Спажыўца заўзята, палка
Заклікае зверху Скалка:
«Налятай хутчэй, дурніцы!
Падстаўляй ямчэй дайніцы!
Спажывай крытычны квас!
Самы цымус — гэта ў нас!»
Паспяшайце, крытык Хунт
Адтыкае ў бочцы шпунт.
І з цабэркам Падхаповіч
Далікатна падыходзіць;
Хоча зверыць, параўнаць —
Ці няма што пераняць?
Раптам тут без дай прычыны
Як расставіць Федзя цыркуль,
Як папрэ хадою зыркай
Ад збянтэжанай дзяўчыны!
Што за жвавасць?! Што за спрыт?!
Хутка глянула: «Ага.
Там вунь шыльда: «Цэнтраспірт».
Ля яго стаіць чарга.
Аж загнуўся хвост васьмёркай,
І канца яму няма там.
Дабіваюцца да горкай
Аўтаматы, аўтаматы...
Ногі — цурачкі, а самі,
І старыя й маладыя,

Ўсё з чырвонымі насамі,
Пальцы скручаны худыя
Рукі сінія дрыжаць;
Сталі Федзю абражаць.
Вось адзін заводзіць сварку.
Ззаду мерыцца па карку.
Нездаволепы другі.
Ухіліўся Федзя жвава:
— Дайце ўзяць,— крычыць,— паэту,
Што вярнуўся з таго свету!
Без чаргі я маю права!
Маю права без чаргі!
Апынуўся ля дзвярэй,
Да прылаўка йдзе скарэй.
Шчэ хвіліна ці другая,
Ён з паўлітрам выбягае.
Скалупнуў, як бач, пячатку,
Шлёпнуў пляшку па азадку,
Зашчымела аж далонь,
І забулькала спажыва,
І пацёк — пабег па жылах
Хваляй хмельнаю агонь.
Не паспела перашкодзіць
Правадырка той часінай,
І Хвядос праз момант ходзіць
І «прыгожы» і «шчаслівы»;
П'яным чадам вусны дышуць,
Выкрутасыногі пішуць:
«Есть», «добро», «зело» и «веди»,—
Не турбуй, Мальгрэта, Федзі!
Узяла яна пад руку,
Каб даставіць як назад,
Ногі цягнуцца па бруку,
Пачынаецца буза:
Такі гучны, сочны мат,
Што ніводзін аўтамат
Не паправіць тут, бяспрэчна.
Схамянулася нарэшце:
«Можа нават не канечне
Мне назад Хвядоса весці?
Там не здольны ён да працы,
Калі ж тут яму застацца,—
Паміж п'яных аўтаматаў

Быў бы лепшым экспанатам,
Вунь як ён стараецца!
Трэба ўсё ж параіцца...»

Што на той нарадзе недзе
Меркавалася пра Федзю,
Пра яго далейшы лёс —
Вецер весткі не данёс.
Толькі вынікам нарады
Ён мо й рад, ды мы не рады:
Наш Хвядос з тае пары
Аздабляе Мінск стары,
Прадстаўляе гніль і язву.
І не трапіў гэтак ён
У найлепшы павільён —
Павільён энтузіязму.

1930

КАМЕНТАРЫІ

Падрыхтаванае выдавецтвам «Мастацкая літаратура» пяцітомнае выданне твораў Кандрата Крапівы з'яўляецца найбольш поўным зборам твораў народнага пісьменніка. У аснову яго пакладзены «Збор твораў у чатырох тамах» К. Крапівы, выдадзены Дзяржаўным выдавецтвам БССР у 1963 годзе. Усе творы, змешчаныя ў гэтым выданні, перагледжаны аўтарам, некаторыя з іх, асабліва тыя, якія па розных прычынах не ўключаліся ў папярэднія пасляваенныя зборы твораў, папраўлены.

Матэрыял размешчаны ў храналагічным парадку. Калі ж часам сустракаюцца якія-небудзь адхіленні ад гэтага прынцыпу, то ўсе яны агаворваюцца ў каментарыях.

Стар. 15. *Крапіва.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 28 снежня 1922 г. Датуецца 16/XII 1922 г. Гэты верш з'яўляецца як бы праграмным творам пісьменніка, раскрывае сатырычную накіраванасць яго паэзіі, сутнасць яго псеўданіма (Крапіва), ён змешчаны ў пачатку першага тома, хаця напісаны пазней за іншыя творы гэтага года.

Стар. 16. *Самагоначка.*— Друкаваўся ў зборніку «Крапіва», Мінск, 1925 г. Датуецца 7/VIII 1922 г.

«За Міколаў яшчэ час».— Маецца на ўвазе час царавання Мікалая II.

Стар. 18. *Што я бачыў на «трэку».*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 19 жніўня 1922 г. Датуецца 13/VIII 1922 г.

Лімон — тут у значэнні мільён (іранічны сэнс). У той час, да грашовай рэформы 1924 г., савецкія грашовыя знакі былі надзвычай абясцэнены, у абарачэнні знаходзіліся купюры коштам у адзін і нават некалькі мільёнаў рублёў.

Стар. 20. *Плеткары.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 23 жніўня 1922 г. Датуецца 20/VIII 1922 г.

«Што папы дзесь раскалолі ўсю царкву напапалам».— Маецца на ўвазе царкоўны раскол, які адбыўся ўнутры рускай праваслаўнай царквы пасля Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Стар. 21. *Дай ды дай...*— Упершыню надрукавана ў газ. «Савецкая Беларусь» 3 лістапада 1922 г. Датуецца 1922 г.

Стар. 22. *Грышча.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 24 лістапада 1922 г. Датуецца 19/XI 1922 г.

Стар. 24. *Новая екценія.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 30 снежня 1922 г. пад назвай «Новая прасіцельная екценія». Датуецца 1922 г. Уключаючы ў зборнік «Крапіва», Мінск, 1925 г., аўтар дапісаў дзевяць першых радкоў і даў падзагаловак: «Да абнаўленскага руху на Беларусі».

Екценія — частка праваслаўнага набажэнства.

Стар. 26. *Каго мне ўзяць за кума?* — Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 28 студзеня 1923 г. Датуецца 28/I 1923 г.

Стар. 28. *На «Крэсах Усходніх».*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 2 лютага 1923 г. Датуецца 31/I 1923 г.

«Крэсы Усходнія» — так называлі белапольскія акупанты заходнія вобласці Украіны і Беларусі.

Сікорскі Уладыслаў (1881—1943) — палітычны і ваенны дзеяч буржуазнай Польшчы. З канца 1922 г. па май 1923 г.— прэм'ер-міністр і міністр унутраных спраў Польшчы. Праводзіў рэзка варожую ў адносінах Савецкай дзяржавы палітыку.

Стар. 29. *Малітвы па-беларуску.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 4 лютага 1923 г. Датуецца 2/II 1923 г.

«Рашыў зрабіць славяншчыне хаўтуры».— Маецца на ўвазе распараджэнне Варшаўскага мітрапаліта Юрыя, які рашыў увесці ў цэрквах Беларусі абрад богаслужэння на беларускай мове замест ранейшай царкоўнаславянскай мовы.

«Бо я не чакаю прыходу другога».— Другі прыход — маецца на ўвазе прыход Ісуса Хрыста, які, паводле вучэння хрысціянскай рэлігіі, нібыта павінен прыйсці да людзей, спусціцца з неба на зямлю ў другі раз. Першы прыход Хрыста, як вучаць царкоўнікі, нібыта адбыўся неўзабаве пасля яго цудоўнага ўваскрашэння.

«Ніхто не ўваскрэсне».— Маецца на ўвазе цудоўнае ўваскрашэнне мёртвых, якім нібыта будзе суправаджацца другі прыход Ісуса Хрыста.

Стар. 32. *Вось такія дактары вымуць душу без пары.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 7 лютага 1923 г. Датуецца 6/II 1923 г.

«Выпіў Янка — й фур за браму».— Маецца на ўвазе так званая райская брама, праз якую праходзяць бязгрэшныя душы памёршых людзей у рай.

Абрам — тут біблейскае імя. Згодна рэлігійнага вучэння, Абрам — роданачальнік яўрэйскага народа; ва ўсім ён пакорліва служыў богу, за што пасля смерці быў узяты на неба, у рай.

Стар. 33. *Год Сцяпана-лайдака.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 16 лютага 1923 г. Датуецца 6/II 1923 г.

Стар. 37. *Чырвоная мятла добра мяла.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 23 лютага 1923 г. Датуецца 18/II 1923 г.

Стар. 40. *Некралог.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 3 сакавіка 1923 г. Датуецца 2/III 1923 г.

«Наша Будучыня» — беларуская буржуазна-нацыяналістычная газета, якая выходзіла ў Вільні ў пачатку 20-х гадоў.

За праяўленне некаторага лібералізму яна ў лютым 1923 года была закрыта польскім урадам.

Стар. 41. *Хто за намі?* — Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 7 сакавіка 1923 г. Датуецца 6/III 1923 г.

Стар. 42. *Мы не паклонімся богу.*— Друкаваўся ў зборніку «Крапіва», Мінск, 1925 г. Датуецца 9/III 1923 г.

Стар. 43. *У крывавых муках.*— Друкаваўся ў зборніку «Крапіва», Мінск, 1925 г. Датуецца 21/III 1923 г.

Верш з'явіўся водгукам пісьменніка на абмеркаванне румынскім парламентам у сакавіку 1923 года канстытуцыі Румыніі. У час гэтага абмеркавання дэпутаты румынскага парламента ўчынілі сапраўдную бойку паміж сабою.

Стар. 44. *Як Антак стрэў «вельканоц».*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 5 красавіка 1923 г. Датуецца 3/IV 1923 г.

Стар. 45. *Вол і Авадзень.*— Друкаваўся ў зборніку «Крапіва», Мінск, 1925 г. Датуецца 4/IV 1923 г.

Стар. 47. *Чаго ж яны так рады?* — Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 7 красавіка 1923 г. пад назвай «Святкуюць». Датуецца 6/IV 1923 г.

Верш з'явіўся водгукам пісьменніка на тую шуміху, якая была ўзнята ў капіталістычных краінах, асабліва ў буржуазнай Польшчы, з выпадку пяцігоддзя абвяшчэння Беларускай радай так званай «незалежнай Беларускай Рэспублікі». Беларуская рада (створана ў ліпені 1917 года, з сакавіка 1918 года дзейнічала пад назвай «Рада Беларускай народнай рэспублікі») — была арганізацыйным цэнтрам беларускай нацыяналістычнай контррэвалюцыі; блакіравалася з меншавікамі. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі адкрыта выступала супраць Савецкай улады. У 1918 годзе пад час нямецкай акупацыі яна абвясціла Беларусь «незалежнай рэспублікай». З прыходам Чырвонай Арміі многія члены Беларускай рады ўцяклі за мяжу.

Стар. 48. *Дзве кумы.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 15 красавіка 1923 г. Датуецца 14/IV 1923 г.

Стар. 49. *Каханне планет.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 6 мая 1923 г. Датуецца 30/IV 1923 г.

Стар. 50. *Муза падвяла.*— Друкаваўся ў зборніку «Крапіва», Мінск, 1925 г. Датуецца 3/V 1923 г.

Стар. 51. *Да ноты Керзана.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 16 мая 1923 г. Датуецца 1923 г.

К е р з а н Д. Н. (1859—1925) — англійскі рэакцыйны палітычны дзеяч, адзін з лідэраў кансерватыўнай партыі.

Стар. 52. *К сабачаму раўнапраўю.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 16 чэрвеня 1923 г. Датуецца 1923 г.

Стар. 53. *Ад пачосткі ныюць косткі.*— Упершыню надрукаваны

ў газ. «Савецкая Беларусь» 11 ліпеня 1923 г. пад назвай «Замест фельетона. Частушкі». Датуецца 11/VII 1923 г.

Верш прысвечаны трэцяй гадавіне вызвалення Беларусі ад белапалякаў; 11 ліпеня 1920 года Чырвоная Армія, гонячы белапольскія войскі на захад, вызваліла сталіцу Беларусі — Мінск.

Стар. 54. *Дзяльба сенакосу.*— Друкаваўся ў газ. «Магілёўскі селянін» 4 чэрвеня 1925 г. і ў зборніку «Крапіва», Мінск, 1925 г. Датуецца 27/VII 1923 г.

Стар. 56. *Здарэнне на вуліцы.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 12 жніўня 1923 г. Датуецца 11/VIII 1923 г.

Стар. 58. *Да лігі «Час».*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 22 жніўня 1923 г. Датуецца 17/VIII 1923 г.

Ліга «Час» — аб'яднанне людзей, якія змагаюцца з дарэмнай тратай часу.

Стар. 60. *Праборка музе.*— Друкаваўся ў зборніку «Крапіва», Мінск, 1925 г. Датуецца 1/IX 1923 г.

Саўбур — савецкі буржуй, нэпман.

Стар. 61. *Кулак.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 4 верасня 1923 г. Датуецца 3/IX 1923 г.

Стар. 62. *Аб «буры і націску».*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 6 верасня 1923 г. Датуецца 5/IX 1923 г.

Верш прысвечаны дыскусіі, якая адбывалася тады сярод беларускіх літаратараў па пытанню аб напрамку развіцця беларускай літаратуры.

Стар. 63. *Ганульчына гора.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 22 верасня 1923 г. Датуецца 1923 г.

Стар. 64. *У сушні.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 1 лістапада 1923 г. Датуецца 19/X 1923 г.

Стар. 65. *У таку.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 13 лістапада 1923 г. Датуецца 31/X 1923 г.

Стар. 66. *Будуйце лазні!* — Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 27 лістапада 1923 г. Датуецца 18/XI 1923 г.

Стар. 67. *Ціт заводзіць новы быт.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 19 снежня 1923 г. Датуецца 9/XII 1923 г.

Стар. 68. *Калядная размова.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 26 снежня 1923 г. Датуецца 1923 г.

Стар. 70. *Камсамольскія прыпеўкі.*— Друкаваўся ў зборніку «Крапіва», Мінск, 1925 г., пад назвай «Камсамольскія частушкі». Датуецца 1923 г.

Стар. 72. *З тысячным нумарам.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 5 студзеня 1924 г., тысячны нумар якой выйшаў у гэты дзень. Датуецца 1924 г.

Стар. 73. *Не да «бжуху» страва.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 20 снежня 1924 г. Датуецца 12/XII 1924 г.

Верш накіраваны супраць урада буржуазна-памешчыцкай Польшчы, які праводзіў рэакцыйную палітыку ў адносінах да працоўных беларусаў і ўкраінцаў, якія насялялі акупіраваныя панскай Польшчай заходнія вобласці Беларусі і Украіны і часта ўзнімалі паўстанні ў адказ на такую палітыку польскага ўрада.

Тугут — палітычны і дзяржаўны дзеяч буржуазна-памешчыцкай Польшчы, які «праславіўся» тым, што ўзяўся «аздаравіць» «Крэсы», г. зн. уціхамірыць народныя хваляванні ў заходніх абласцях Украіны і Беларусі. З канца 1924 года ён заняў пасаду віцэ-прэзідэнта Польшчы.

Стар. 74. *Рагуліна прамова да свайго гаспадара.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Беларуская вёска» 17 снежня 1924 г. Датуецца 1924 г.

Стар. 75. *Цёткам навука.*— Друкаваўся ў зборніку «Крапіва», Мінск, 1925 г. Датуецца 1924 г.

Стар. 76. *Валакіта.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Беларуская вёска» 23 студзеня 1925 г. пад назвай «Ці не можна прасцей?». Датуецца 1/I 1925 г.

Стар. 78. *Ты не лайся, дзядзя, пры савецкай уладзе.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Беларуская вёска» 7 студзеня 1925 г. Датуецца 1925 г.

Стар. 80. *Ці то здольны пясняр, ці то модны пляткар?* — Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 28 студзеня 1925 г. Датуецца 1925 г.

Стар. 81. *Тварам да вёскі.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Беларуская вёска» 6 сакавіка 1925 г. Датуецца 25/II 1925 г.

«Тварам да вёскі» — выраз, які быў шырока распаўсюджаны ў той перыяд, калі Камуністычная партыя і Савецкі ўрад заклікалі савецкіх людзей звярнуць вялікую ўвагу на вёску, каб дапамагчы ёй пазбавіцца спадчыны мінулага.

Стар. 82. *Язычок.*— Друкаваўся ў зборніку «Выбраная сатыра», Мінск, 1938 г. Датуецца 31/III 1925 г.

Стар. 83. *Дзядзька Хвядос і малакасос.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Беларуская вёска» 17 красавіка 1925 г. Датуецца 1925 г.

Стар. 85. *«Будзь здарова!» — кажу школе.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Беларускі піянер», 1925, № 5, красавік. Датуецца 1925 г.

Стар. 86. *«Мікроба».*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 27 мая 1925 г. Датуецца 1925 г.

Стар. 88. *Кормны і надворны.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 16 чэрвеня 1925 г. Датуецца 1925 г.

Стар. 90. *Сямейная спрэчка.*— Друкаваўся ў зборніку «Байкі», Мінск, 1927 г. Датуецца 17/VI 1925 г.

Стар. 91. *Старшыня.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 19 чэрвеня 1925 г. Датуецца 1925 г.

Стар. 94. *Устарэла тэхніка.*— Друкаваўся ў зборніку «Крапіва», Мінск, 1928 г. Датуецца 16/VII 1925 г.

Стар. 96. *Варона-мітынгоўшчыца.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 5 верасня 1925 г. Датуецца 22/VII 1925 г.

Стар. 98. *Сука ў збане.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Беларуская вёска» 7 жніўня 1925 г. Датуецца 23/VII 1925 г.

«Аж гоніць з голаду асцу» — аж цякуць слінкі.

Стар. 100. *Заява.*— Друкаваўся ў зборніку «Байкі», Мінск, 1927 г. Датуецца 2/VIII 1925 г.

Стар. 102. *Калі ў краме ёсць нястача...*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Беларуская вёска» 11 жніўня 1925 г. Датуецца 9/VIII 1925 г.

Стар. 103. *Балет.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 22 верасня 1925 г. Датуецца 20/IX 1925 г.

Стар. 105. *Дзед і баба.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Беларуская вёска» 29 верасня 1925 г. пад назвай «Баба з калёс, дык каня як чорт панёс». Датуецца 22/IX 1925 г.

Стар. 107. *Мандат.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Маладняк», 1925 г. № 9. Датуецца 1925 г.

Стар. 108. *Ну як не выпіць?* — Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 27 кастрычніка 1925 г. Датуецца 1925 г.

Стар. 109. *Еш, дурань, бо то з макам.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 1 лістапада 1925 г. Датуецца 1925 г.

Стар. 110. *Я не пясняр!* — Друкаваўся ў зборніку «Асцё», Мінск, 1925 г. Датуецца 1925 г.

Стар. 111. *У піўной.*— Друкаваўся ў зборніку «Асцё», Мінск, 1925 г. Датуецца 1925 г.

Стар. 112. *Абраза.*— Друкаваўся ў зборніку «Байкі», Мінск, 1927 г. Датуецца 1925 г.

Стар. 113. *Мікітка.*— Друкаваўся ў кнізе «Творы», том I, Мінск, 1934 г. Датуецца студзенем 1926 г.

Стар. 115. *Далікатныя Парасяты.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Беларуская вёска» 5 лютага 1926 г. Датуецца 1926 г.

Скарач — кавалак грубога палатна з матузамі на канцы.

Стар. 116. *Шчыры Поп.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Чырвоны сейбіт» № 1, 19 кастрычніка 1926 г. Датуецца 8/III 1926 г.

Стар. 117. *Я шаную.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Беларуская вёска» 21 сакавіка 1926 г., якая ў гэты дзень адзначала свой пяцігадовы юбілей. Датуецца 1926 г.

Стар. 118. *Вараны.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 28 сакавіка 1926 г. Датуецца 1926 г.

Стар. 120. *Мода.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Маладняк» № 4, чэрвень 1926 г. Датуецца 1926 г.

Стар. 122. *Каршун і Цецярук.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Маладняк» № 4, чэрвень 1926 г. Датуецца 1926 г.

Стар. 124. *Мачаха.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Маладняк» № 6, жнівень 1926 г. Датуецца 1926 г.

З а г — скарочанае слова «загадчык».

Стар. 126. *Угоднікі-маўчальнікі.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Маладняк» № 6, жнівень 1926 г. пад назвай «Хто спіць, той не грэшыць». Датуецца 1926 г.

Стар. 127. *Пра Цыгана і кабылу.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Чырвоны сейбіт» № 2, 2 лістапада 1926 г. Датуецца 1926 г.

Стар. 128. *Стары і Малады.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Чырвоны сейбіт» № 5, снежань 1926 г. Датуецца 1926 г.

Стар. 130. *Дыпламаваны Баран.*— Друкаваўся ў зборніку «Байкі», Мінск, 1927 г. Датуецца 1926 г.

Стар. 131. *Рак.*— Друкаваўся ў зборніку «Байкі», Мінск, 1927 г. Датуецца 1926 г.

Стар. 133. *Член.*— Друкаваўся ў кнізе «Творы», том I, Мінск, 1934 г. Датуецца 1926 г.

Стар. 134. *Сава, Асёл ды Сонца.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1927 г., № 1. Датуецца 1927 г.

Стар. 136. *Ганарысты Парсюк.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1927 г., № 1. Датуецца 1927 г.

Стар. 137. *Чорт.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1927 г., № 3. Датуецца 1927 г.

Стар. 139. *Саманадзейны Конь.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1927 г., № 3. Датуецца 1927 г.

Стар. 141. *Фіга на талерцы.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1927 г., № 4. Датуецца 1927 г.

М а н е р к а — тут у значэнні галава.

А м б а р а с — клопат, захады.

Стар. 144. *Жаба ў каляіне.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1927 г., № 5. Датуецца 1927 г.

Стар. 146. *Зубы.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1927 г., № 5. Датуецца 1927 г.

Стар. 147. *Не губі сябе, дзяўчына...*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1927 г., № 5. Датуецца 1927 г.

С а ў ч ы н — савецкі чыноўнік, бюракрат.

Стар. 149. *Сваяўство.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1927 г., № 6. Датуецца 1927 г.

Стар. 150. *Бацька і сын.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Беларускі піянер» № 22, лістапад 1927 г. Датуецца 1927 г.

Стар. 151. *Мядзведзі.*— Друкаваўся ў зборніку «Байкі». Мінск, 1927 г. Датуецца 1927 г.

Стар. 152. *З «барышом».*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Беларуская вёска» 3 лютага 1928 г. пад назвай «Барыш». Датуецца 1928 г.

Стар. 154. *Махальнік Іваноў.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1928 г., № 2. Датуецца 1928 г.

Стар. 156. *Праметэй.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 26 мая 1928 г. Датуецца 1928 г.

Верш з'яўляецца водгукам на пакуты працоўных былой Заходняй Беларусі, якія шмат год стагналі пад прыгнётам буржуазна-памешчыцкага ўрада Польшчы.

Стар. 157. *Дэкрэт.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1928 г., № 3. Датуецца 1928 г.

Стар. 158. *У папа ды быў сабака.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1928 г., № 4. Датуецца 1928 г.

Стар. 160. *Аршын.*— Друкаваўся ў зборніку «Байкі», Мінск, 1928 г. Датуецца 1928 г.

Стар. 162. *Ліслівае цяля.*— Друкаваўся ў зборніку «Байкі», Мінск, 1928 г. Датуецца 1928 г.

Стар. 164. *Кувада.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1929 г., № 1. Датуецца 1929 г.

Стар. 166. *Рахітык.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1929 г., № 1. Датуецца 1929 г.

Стар. 168. *Апанасава свядомасць.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1929 г., № 1, пад назвай «Свядомасць». Датуецца 1929 г.

Стар. 169. *Пажар.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1929 г., № 7, Датуецца 1929 г.

Бусак — шост з насаджаным на яго металічным астрыём з крукам.

Шалом — шлем, спецыяльная металічная шапка.

Стар. 170. *Курортны верш.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1929 г., № 7. Пад вершам надпіс: «Крым, Сімеіз, 18/IX-1929.»

Стар. 171. *«Наш».*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1929 г., № 9—10. Датуецца 1929 г.

Стар. 173. *Ці я над яслямі сумую.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1930 г., № 1. Датуецца 1929 г.

На гэтым творы адчуваецца выкарыстанне пісьменнікам формы элегічнага верша А. С. Пушкіна «Брожу ли я вдоль улиц шумных».

Рум — месца на беразе ракі, куды падвозяць лесаматэрыял для сплаву.

Стар. 175. *Два каханні.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1930 г., № 1. Датуецца 1929 г.

Стар. 177. *Так жыла між імі згода.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1930 г., № 1. Датуецца 1929 г.

PCI — рабоча-сялянская інспекцыя, якая займалася кантролем, праверкай.

Стар. 178. *Вагон табакі.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1930 г., № 1. Датуецца 1930 г.

Стар. 180. *Плач абываццеля.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1930 г., № 2. Датуецца 1930 г.

Стар. 182. *Здань мінулага не ўстане.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Беларуская вёска» 1 мая 1930 г. з падзагалоўкам «На ўвагу панам вяльможным». Датуецца 1930 г.

Стар. 184. *Хто там чухаецца?* — Друкаваўся ў зборніку «Крапіва», Мінск, 1932 г. Датуецца 1931 г.

Гэты верш пад назвай «Другая бальшавіцкая вясна» быў прачытаны аўтарам 25 лютага 1931 г. перад дэлегатамі X Усебеларускага з'езда Саветаў, аб чым паведамляецца ў часопісе «Маладняк», 1931 г., № 3.

«Другая бальшавіцкая вясна».— Маецца на ўвазе вясна 1931 года — другі год масавай калектыўнай працы сялян.

Стар. 187. *Захара-дырэктар.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1931 г., № 5. Датуецца 1931 г.

Гіндэнбург Паўль (1847—1934) — германскі фельдмаршал, прэзідэнт Германіі ў 1925—1934 гг., манархіст і рэакцыянер, адзін з прадстаўнікоў імперыялістычных колаў Германіі і адзін з натхніцеляў і арганізатараў інтэрвенцыі супраць Савецкага Саюза ў перыяд грамадзянскай вайны 1918—1921 гг. Гіндэнбург дапамог нямецкім фашыстам прыйсці да ўлады, даручыўшы кіраўніку нямецкіх фашыстаў Адольфу Гітлеру сфарміраваць урад, тым самым афіцыяльна перадаўшы ўладу ў рукі фашыстаў.

Фош Фердынанд (1851—1929) — французскі маршал, галоўнакамандуючы арміяй так званай Антанты (палітычны і ваенны саюз імперыялістычных дзяржаў на чале са Злучанымі Штатамі Амерыкі, Англіяй і Францыяй), якая пасля перамогі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі наладзіла тры ваенныя паходы супраць маладой савецкай рэспублікі з мэтай устанаўлення ўлады памешчыкаў і капіталістаў. У апошнія гады свайго жыцця Фош распрацоўваў планы новай інтэрвенцыі супраць СССР.

Прампартыя (прамысловая партыя) — падпольная контррэвалюцыйная шкодніцка-шпіёнская арганізацыя, якая складалася з часткі буржуазнай тэхнічнай інтэлегенцыі; дзейнічала ў СССР з 1926 па 1930 год па заданню замежнай разведкі. У сваім шкодніцтве прампартыя абапіралася на подлых здраднікаў — трацкістаў і правых апартуністаў. Некаторыя з яе лідэраў (напрыклад Рамзін) пазней сумленнай працай апраўдалі сябе перад Радзімай.

Стар. 191. *Свінні на дапамогу.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 28 чэрвеня, 5 і 13 ліпеня 1931 г. Датуецца 1931 г.

Ніт фарштэйн (яўр.) — не разумею.

Стар. 195. *Балабонь да пары, балабонь!* — Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 15 красавіка 1932 г. Датуецца 1932 г.

«Беларускі звон» — назва беларускай буржуазна-нацыяналістычнай газеты, якая выдавалася ў Вільні.

Луцкевіч Антон (1884—1946). — У пачатку XX стагоддзя — дзеяч беларускага буржуазна-дэмакратычнага руху, адзін з рэдактараў газет «Наша доля» і «Наша ніва». У 20—30-я гады выкладчык беларускай гімназіі ў Вільні. Адзін з лідэраў Цэнтральнага саюза культурных і гаспадарчых арганізацый (Цэнтрасаюз) — палітычнай групоўкі ў былой Заходняй Беларусі, якая імкнулася супрацоўнічаць з дыктатарскім рэжымам Пілсудскага, змагалася супраць КПЗБ, рэвалюцыйнага руху, выступала супраць СССР і БССР. Рэдактар газеты «Беларускі звон».

Луцк — горад, цэнтр Валынскай вобласці Украінскай ССР. Да 1939 года ўваходзіў у склад панскай Польшчы; тут знаходзілася вядомая Луцкая турма, якая «праславілася» зверскім катаваннем арыштаваных рэвалюцыянераў.

Кіртыкліс — былы віленскі ваявода.

Злоты — польская грашовая адзінка.

Біжмаванне (рэліг.) — каталіцкі царкоўны абрад; тут ужыта ў пераносным сэнсе.

Пілсудскі Юзэф (1867—1935) — польскі буржуазны дзеяч. У 1926 г. пасля зробленага ім дзяржаўнага перавароту стаў фактычным дыктатарам Польшчы.

Антонаў агонь — устарэлая назва гангрэны, заражэння крыві.

Стар. 197. *Памагаты.* — Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва» 5 чэрвеня 1932 г. Датуецца 1932 г.

Стар. 199. *Кат у няміласці.* — Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 19 лістапада 1932 г. Датуецца 1932 г.

Твор прысвечаны адстаўцы аднаго з фашысцкіх катаў былой панскай Польшчы, які «праславіўся» бязлітаснай расправай над палітзняволенымі.

Астроўскі Радаслаў (нарадз. 1887) — беларускі буржуазны нацыяналіст, пражываў да 1939 г. у Заходняй Беларусі. У час акупацыі гітлераўскімі войскамі Беларусі ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны некаторы час стаяў на чале марыянетачнага нацыянал-фашысцкага беларускага ўрада, так званай Беларускай Цэнтральнай рады. Ваенны злачынец. Адзін з верхаводаў антысавецкіх фашысцка-нацыяналістычных арганізацый у ЗША.

Стар. 204. *З фашыстоўскай падваротні.* — Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 28 лістапада 1932 г. Датуецца 1932 г.

Зэ грамадскі мір — маецца на ўвазе варожая прапаганда беларускіх буржуазных нацыяналістаў наконт «гармоніі» інтарэсаў эксплуататараў і эксплуатуемых.

Стар. 206. *Пакутнікі-сумяшчальнікі.* — Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 9 снежня 1932 г. Датуецца 1932 г.

Стар. 208. *Хлеб і «вата».* — Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 31 снежня 1932 г. Датуецца 1932 г.

Верш накіраваны супраць кулацкага сабатажу ў справе хлебанарыхтовак і тых «мяккіх» прадстаўнікоў улады, якія шкадавалі кулака.

Стар. 210. *Едзе крытык малады.*— Упершыню надрукаваны ў кнізе «Заклік» № 1, 1933 г. Датуецца 1932 г.

Верш прысвечаны пастанове ЦК УсеКП(б) ад 23 красавіка 1932 г. аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый і ліквідацыі РАПП (Расійскай Асацыяцыі Пралетарскіх Пісьменнікаў).

Папутнік — тут маюцца на ўвазе так званыя «папутнікі» — распаўсюджанае ў крытыцы 20-х гадоў абазначэнне пісьменнікаў, якія імкнуліся служыць ідэалам сацыялістычнай рэвалюцыі ці спачувалі ёй, але па свайму светапогляду нярэдка стаялі па-за рамкамі пралетарскай ідэалогіі.

Саюзнік — тут маецца на ўвазе савецкі пісьменнік. Апрача таго, аўтар намякае на антымарксісцкі лозунг «Саюзнік ці вораг», з якім падыходзілі часта вульгарна-сацыялагічныя крытыкі да таго ці іншага савецкага пісьменніка. Гэты лозунг скажаў палітыку Камуністычнай партыі аб неабходнасці чулага падыходу да пісьменнікаў.

Стар. 211. *Майстры крывавага джаза.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 22 лютага 1933 г. Датуецца 1933 г.

Лорд Сесіль — англійскі палітычны дзеяч, які ўзначальваў англійскую дэлегацыю ў Жэнеўскай камісіі па раззбраенню (1926—1927 гг.).

Поль Банкур — французскі палітычны дзеяч, тагачасны міністр замежных спраў Францыі.

Савецкі «госць» — маецца на ўвазе кіраўнік савецкай дэлегацыі ў тагачаснай Міжнароднай камісіі па раззбраенню.

Стар. 216. *Шэпча бабка, шэпча...*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 18 чэрвеня 1935 г. Датуецца 1935 г.

Стар. 219. *Жарабяты могуць быць.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 30 чэрвеня 1935 г. Датуецца 1935 г.

Стар. 221. *Кім мы сёння сталі.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 9 ліпеня 1935 г. Датуецца 1935 г.

«Ордэн Леніна нам славай грудзі ўпрыгожыў».— Маецца на ўвазе ўзнагароджанне Беларускай ССР у 1935 годзе ордэнам Леніна.

Стар. 223. *Тата-Заяц.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва» 31 снежня 1935 г. Датуецца 1935 г.

Стар. 225. *Калгасны дзед.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 28 студзеня 1936 г. Датуецца 1936 г.

Стар. 227. *Давялося свінні на неба глядзець...*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва» 6 лютага 1938 г. Датуецца 1938 г.

Стар. 229. *Ворану вышай арла не лятаць.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Чырвоная змена» 20 жніўня 1939 г. Датуецца 1939 г.

Стар. 230. *Лісі хвост і воўчы клык.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «За Савецкую Беларусь» 17 ліпеня 1941 г. Датуецца 1941 г.

Стар. 232. *Развітанне сына.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «За Савецкую Беларусь» 19 ліпеня 1941 г. Датуецца 1941 г.

Стар. 233. *Нам памятны дваццаты год.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «За Савецкую Беларусь» 25 ліпеня 1941 г. Датуецца 1941 г.

Стар. 235. *Зброю к бою!* — Упершыню надрукаваны ў газ. «За Савецкую Беларусь» 29 ліпеня 1941 г. Датуецца 1941 г.

Стар. 236. *Партызанская ноч.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «За Савецкую Беларусь» 3 кастрычніка 1941 г. Датуецца 1941 г.

Стар. 237. *Фрыцавы трафеі.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «За Савецкую Беларусь» 3 лістапада 1941 г. Датуецца 1941 г.

Стар. 239. *Сон Гітлера.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Раздавім фашысцкую гадзіну», 1942 г., № 31, люты. Датуецца 1941 г.

Стар. 240. *Біблія людаеда.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Раздавім фашысцкую гадзіну», 1942 г., № 31, люты. Датуецца 1942 г.

Вотан — у міфалогіі старажытных германцаў бог ветру і буры, пазней бог вайны.

Стар. 241. *Апошняя стаўка Гітлера.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Раздавім фашысцкую гадзіну», 1942 г., № 31, люты. Датуецца 1942 г.

Стар. 242. *Два парады.*— Упершыню надрукаваны ў якасці подпісу пад малюнкам у газ. «Раздавім фашысцкую гадзіну», 1942 г., № 31, люты. Датуецца 1942 г.

Стар. 243. *Мы аддзякуем.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь» 23 сакавіка 1942 г. Датуецца 1942 г.

Стар. 244. *Добра насабачыўся.*— Упершыню надрукаваны ў якасці подпісу пад малюнкам у газ. «Раздавім фашысцкую гадзіну», 1942 г., № 59, жнівень. Датуецца 1942 г.

Стар. 245. *Гебельс брэша — вецер носіць.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Партызанская дубінка», 1943 г., № 3, сакавік. Датуецца 1943 г.

Стар. 247. *Разлюлі-люлі маліна.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Раздавім фашысцкую гадзіну», 1943 г., № 86—87, май. Датуецца 1943 г.

Стар. 249. *Ой, не хадзі, фрыцу, дый на вечарніцу.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Раздавім фашысцкую гадзіну», 1943 г., № 86—87, май. Датуецца 1943 г.

Стар. 250. *Прыгоды Штумфа.*— Упершыню надрукаваны ў якасці подпісаў пад малюнкамі ў газ. «Раздавім фашысцкую гадзіну», 1943 г., № 111, лістапад. Датуецца 1943 г.

Стар. 251. *Эпітафія.*— Упершыню надрукаваны ў якасці подпісу пад малюнкам у газ. «Раздавім фашысцкую гадзіну», 1943 г., № 112, снежань. Датуецца 1943 г.

Стар. 252. *Вясновы кірмаш кветак у Берліне.*— Упершыню надрукаваны ў якасці подпісу пад малюнкам у газ. «Раздавім фашысцкую гадзіну», 1944 г., № 124—125, сакавік. Датуецца 1944 г.

Стар. 253. *Янка і Карла.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Раздавім фашысцкую гадзіну», 1944 г., № 127—128, красавік. Датуецца 1944 г.

Стар. 255. *На Бабруйскай шашы.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 8 жніўня 1944 г. Датуецца 1944 г.

Стар. 256. *Гітлер Марце пагражае, чаму Марта не раджае.*— Упершыню надрукаваны ў якасці подпісаў пад малюнкамі ў газ. «Раздавім фашысцкую гадзіну», 1944 г., № 135, лістапад. Датуецца 1944 г.

Стар. 258. *Лясная казка.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Вожык», 1947 г., № 3—4, сакавік. Датуецца 1947 г.

Стар. 261. *Лётчык і Блыха.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 29 мая 1949 г. Датуецца 1949 г.

Стар. 264. *Поп і Папугай.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва» 18 чэрвеня 1949 г. Датуецца 1949 г.

Стар. 267. *Дзіця, Вожык і Змяя.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Вожык», 1950 г., № 23, снежань. Датуецца 1950 г.

Стар. 269. *Балада пра Яўтуха.*— Упершыню надрукаваны у часопісе «Вожык», 1963 г., № 23, снежань. Датуецца 1963 г.

Стар. 271. *Філосаф і рака.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Вожык», 1963 г., № 23, снежань. Датуецца 1963 г.

Стар. 273. *Мурашка і Жук.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Вожык», 1964 г., № 2, студзень. Датуецца 1964 г.

Стар. 275. *Плывец-тэарэтык.*—Упершыню надрукаваны ў часопісе «Вожык», 1966 г., № 4, люты. Датуецца 1966 г.

Стар. 277. *Асёл Ісуса Хрыста.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва» 8 сакавіка 1966 г. Датуецца 1966 г.

Стар. 278. *Дзівак-наватар.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда» 5 сакавіка 1966 г. Датуецца 1966 г.

Стар. 279. *Шляхі да ісціны.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва» 8 сакавіка 1966 г. Датуецца 1966 г.

Стар. 281. *Наўздагон за модаю.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Вожык», 1971 г., № 7, красавік. Датуецца 1971 г.

Кафка Франц (1883—1924) — аўстрыйскі пісьменнік, творчасць якога ў гады другой сусветнай вайны і асабліва пасля яе набыла міжнародную вядомасць. Героі яго твораў — звычайна адзінокія людзі, якія пакутліва ўспрымаюць жорсткую бесчалавечнасць і абсурднасць навакольнага буржуазнага свету, дарэмна стараючыся супрацьстаяць яму.

Камю Альбер (1913—1960) — французскі пісьменнік і філосаф, мастацкая творчасць і філасофія якога ўяўляюць сабою супярэчлівы сплаў гуманістычных і індывідуалістычных тэндэнцый.

Стар. 283. ****Спыталіся ў мяне аднойчы юнакі...*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1928 г., № 2. Датуецца 1828 г.

Стар. 283. ****Чаго так гучна б'юць літаўры?..*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1928 г., № 2. Датуецца 1928 г.

Стар. 284. *На вульгарызатара.*— Друкуецца па рукапісу, які захоўваецца ў аўтара. Напісаны прыблізна ў першай палавіне 50-х гадоў.

Стар. 284. *Інтэрв'ю Якуба Коласа.*— Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва» 16 верасня 1935 г. Датуецца 1935 г.

Эпіграма прысвечана знаходжанню Якуба Коласа ў якасці савецкага дэлегата на Сусветным кангрэсе культуры ў 1935 годзе ў Парыжы.

Загібелька — назва вёскі ў Мінскай вобласці, дзе да вайны часта адпачываў Якуб Колас.

Булонскі лес — вялікі парк (848 га) на заходняй ускраіне Парыжа.

Стар. 284. *«Тоўстаму» пісьменніку.*— Друкуецца па рукапісу, які захоўваецца ў аўтара. Напісаны прыблізна ў пачатку 60-х гадоў.

Стар. 284. *На ананіма.*— Друкуецца па рукапісу, які захоўваецца ў аўтара. Напісаны прыблізна ў 50-х гадах.

Стар. 284. *На празаіка.* — Упершыню надрукаваны ў часопісе «Полымя», 1960 г., № 3, пад назвай «Салідны раманіст». Датуецца 1960 г.

Стар. 284. *Крэда халтуршчыка ў паэзіі.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Полымя», 1960 г., № 3, пад назвай «Крэда халтуршчыка». Датуецца 1960 г.

Стар. 284. *«Старой» знаёмай у міні-спадніцы.*— Друкуецца па рукапісу, які захоўваецца ў аўтара. Напісаны прыблізна ў першай палавіне 60-х гадоў.

Стар. 285. *Да выхаду ў свет «Анталогіі беларускай паэзіі».*— Друкуецца па рукапісу, які захоўваецца ў аўтара. Напісаны ў 1961 г.

«На ферме Петруся».— Маецца на ўвазе Саюз пісьменнікаў Беларусі, старшынёй якога тады быў Пятрусь Броўка.

«Ад Муравейкі да Лася».— Маюцца на ўвазе беларускі паэт Іван Муравейка і беларуская паэтэса Еўдакія Лось.

Стар. 285. *Адказ на «Роздум» Максіма Танка.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Полымя», 1960 г., № 3, пад назвай «Водгук на «Роздум» Максіма Танка». Датуецца 1960 г.

Стар. 286. *Біблія.*— Над гэтым творам К. Крапіва працаваў у 1925 годзе і закончыў яго ў самым пачатку 1926 г. Газета «Савецкая Беларусь» ад 13 студзеня 1926 г. паведамляла, што К. Крапіва чытаў сваю закончаную «Біблію» 11 студзеня 1926 г. на сходзе мінскай філіі «Маладняка».

Некаторыя раздзелы паэмы ўпершыню друкаваліся ў газ. «Беларуская вёска» (красавік — май 1926 г.). Асобным выданнем «Біблія» К. Крапівы выйшла ў свет у 1926 годзе ў Мінску.

Б і б л і я — «свяшчэнная кніга» іудзеяў і хрысціян. Біблія падзяляецца на дзве часткі — больш старажытную (так званы «Ветхі завет») і больш новую (так званы «Новы завет»). Да першай часткі належаць кнігі Бібліі, напісаныя на старажытнай яўрэйскай мове; яны прызнаюцца як іудзеямі, так і хрысціянамі. Да другой — кнігі, напісаныя на грэчаскай мове; яны прызнаюцца толькі хрысціянамі. Іудзейскія і хрысціянскія багасловы сцвярджаюць, што быццам бы Біблія напісана па «ўнушэнню бога»: «Ветхі завет»— Майсеем і другімі прарокамі, «Новы завет», па хрысціянскаму веравучэнню,— вучнямі Ісуса Хрыста. На самай жа справе як Майсей, так і Ісус Хрыстос — міфічныя асобы.

Як і іншыя «свяшчэнныя пісанні», Біблія ўключае наіўныя расказы аб стварэнні свету і чалавека, рэлігійна афарбаваныя паданні аб старажытнейшай гісторыі яўрэяў і іншых народаў, рэлігійныя законы, творы летапісцаў і паэтаў, народныя казкі, прымаўкі, паданні і інш.

Навуковая крытыка Бібліі паказала поўную беспадстаўнасць царкоўнага вучэння аб ёй. Навукай устаноўлена, што Біблія складаецца з твораў, якія ўзніклі ў розны час і ў розных месцах. Напрыклад, асноўная кніга «Ветхага завета»— «Пяцікніжжа» — складзена з розных літаратурных крыніц, якія ў V ст. да нашай эры былі аб'яднаны, апрацаваны і прынялі прыблізна той выгляд, які яны маюць у існуючым цяпер тэксце. Марксісцкая крытыка Бібліі адкідвае казкі аб незвычайным паходжанні і святасці гэтай кнігі і падыходзіць да Бібліі, як да аднаго з помнікаў старажытнай літаратуры, які дае разнастайны матэрыял для характарыстыкі пэўнага перыяду ў жыцці старажытнага грамадства, яго эканомікі, палітычнага ладу і ідэалогіі.

Прадстаўнікі рэлігійнага культу, царкоўнікі выкарыстоўваюць Біблію ў мэтах рэлігійнай прапаганды сярод насельніцтва.

С і н а й с к а я г а р а — гара на паўвостраве Сінай.

Э л о г і м, Я г в е — яўрэйскія імёны бога.

«У с ё в е д а ў, у с ё м о г».— Згодна рэлігійнаму вучэнню, бог з'яўляецца такой істотай, якой падуладны ўсе сілы прыроды, якая надзелена незвычайнымі здольнасцямі ўсё бачыць, чуць, ведаць, усюды быць. У рэлігійных творах існуе нават такое выслоўе наконт гэтых якасцей бога: «всевидящий, всеслышащий, вездесущий».

Ш а п і р а — прозвішча вядомага мінскага хірурга.

Д р э в а «з л а й д а б р а п а з н а н н я» і «я б л ы н я (д р э в а) ж ы ц ц я».— Згодна міфалагічнаму біблейскаму вучэнню, бог, стварыўшы першых людзей — Адама і Еву,— пасяліў іх у раі, дзе быў цудоўны сад, у якім раслі два запаветныя дрэвы: дрэва жыцця і дрэва пазнання дабра і зла. Зрываць і есці плады з гэтых дрэў бог забараніў, аднак Адам і Ева не паслухаліся бога і пакаштавалі пладоў з забароненага дрэва, за што былі выгнаны богам з раю.

«Ц я ж к а й к а т а р г а ю в е ч н а й п а к а р а ў с т а р ы А д а м а».—Згодна Бібліі, бог, выгнаўшы Адама з раю, асудзіў яго на вечную цяжкую працу на зямлі.

Х е р у в і м — у рэлігійнай міфалогіі — анёл вышэйшага чыну.

«Б о г у х а б а р у п р ы н е с ц і»...— Маецца на ўвазе біблей-

ская легенда аб тым, як Каін і Авель прыносілі богу ахвяру. Згодна гэтай легендзе, два браты прынеслі на касцёр плады сваёй працы. Каін-хлебароб прынёс плады палёў, а Авель-жывёлавод — двух тлустых авец. Убачыўшы, што касцёр Авеля гарыць значна лепш, Каін, думаючы, што ахвяра брата больш спадабалася богу, з зайздрасці забівае Авеля. За гэты учынак бог асудзіў Каіна з яго патомствам на вечнае бадзянне.

Н о д — назва мясцовасці на ўсход ад Месапатаміі, у якой нібыта пасяліўся Каін пасля забойства свайго малодшага брата Авеля.

П а т о п — біблейская легенда аб так званым сусветным патопе, які быў насланы на людзей богам за іх грахі і ў выніку якога ўсё жывое на зямлі было знішчана, за выключэннем праведніка Ноя, яго сям'і і тых прадстаўнікоў жывёльнага свету, што былі ўзяты Ноем на карабель па загаду бога.

С і м, Х а м, Я ф е т — сыны Ноя.

Л о к а ц ь — тут у значэнні старой меры даўжыні, прыблізна каля 0,5 метра.

«У в а й ш л і ж ы в ё л ы й л ю д з і ў з б у д о в а н ы к а ў ч э г».—Маецца на ўвазе Ноеў каўчэг (карабель), які, паводле біблейскага міфа, быў пабудаваны па загаду бога праведнікам Ноем і яго сынамі. У час сусветнага патопу ў гэтым каўчэгу знаходзілася сям'я Ноя, а таксама розныя віды жывёлы.

А р а р а т — гара (патухшы вулкан) у Турцыі, недалёка ад граніцы Савецкага Саюза. Паводле біблейскага міфа, на гэтай гары нібыта затрымаўся каўчэг Ноя.

«В о с ь і м а е м м ы в я с ё л к у».— Як вучыць Біблія, Ной, каб аддзякаваць богу за сваё выратаванне, прынёс яму ахвяру, за што атрымаў ад бога ўрачыстае абяцанне, што ў далейшым ужо ніколі не будзе патопу. Каб падмацаваць гэтае абяцанне, бог нібыта стварыў вясёлку, якая з'яўляецца на небе пасля дажджу ў знак таго, што гэта не дождж патопу, а дождж благаславення.

«...П о к у л ь с в е т с т а я ц ь м е с в е т а м».— Згодна біблейскаму міфу, Хам за свой злоўчынак у адносінах бацькі (Ноя) быў ім пракляты разам з яго патомствам і асуджаны на вечнае рабства. Ён, як вучыць Біблія, з'явіўся роданачальнікам егіпцян, эфіопаў, лівійцаў і іншых народаў (так званых хамітаў). Міф аб Хаме выкарыстоўваецца эксплуататарскімі класамі, імперыялістамі для распальвання расавай нянавісці, для апраўдання рабства неграў і заняволення каланіяльных народаў.

В а в і л о н с к і м е т а д — маецца на ўвазе Вавілонскае стоўпатварэнне, г. зн. біблейскае сказанне аб тым, як старажытныя людзі пасля патопу задумалі пабудаваць недалёка ад Вавілона (буйнейшы горад старажытнай Месапатаміі, сталіца Вавілонскага царства ў XIX—XI вв. да нашай эры) вялізную вежу «вышынёю да нябёс». Раззлаваны бог змяшаў мовы гэтых будаўнікоў так, што яны перасталі разумець адзін аднаго, спынілі сваю працу і рассеяліся па ўсёй зямлі. Гэтым біблейскім міфам рэлігія тлумачыць разнастайнасць моў народаў свету.

«Г в а л т п а д н я ў с я, я к у с о й м е».— С о й м (польск.) — назва парламента ў Польшчы. У старажытныя часы ў сойме Польскага каралеўства існавала правіла вета (забароны), згодна якому нават адзін дэпутат сойма, калі ён не згаджаўся з тым ці ін-

шым законапраектам альбо пастановай, мог адхіліць іх. Гэта акалічнасць вельмі часта прыводзіла да бурных сцэн у старажытным сойме Польскай дзяржавы.

С а р а — міфічнае біблейскае імя жанчыны, якая нібыта з'яўлялася жонкай Абрама.

Х а н а а н — старажытнаегіпецкая назва сірыйска-палестынскага ўзбярэжжа. У пазнейшы час пад Ханаанскаю зямлёю разумелі ўсю Палестыну.

«С а р у з г р ы б ц і ў ф а р а о н».— Маецца на ўвазе біблейская легенда аб тым, як Сара, знаходзячыся з мужам Абрамам у Егіпце, вельмі спадабалася егіпецкаму фараону (цару) і была сілком узята ў фараонскі палац.

А г а р — рабыня-егіпцянка, якая, паводле Бібліі, служыла ў Абрама і Сары. Ад яе ў Абрама быў сын Ізмаіл, які пазней быў выгнаны разам з маткаю з Абрамавага дому і пасяліўся ў Аравійскай пустыні, дзе, як вучыць Біблія, стаў роданачальнікам арабскіх плямён — ізмаільцян і агаран (па імені Ізмаіла і Агар).

«Д р а м а ў А б р а м а».— Маецца на ўвазе біблейская легенда аб тым, як бог выпрабоўваў сілу веры Абрама; дзеля гэтага бог праз анёла загадаў Абраму прынесці яму ў ахвяру свайго сына Ісака. Калі Абрам намерыўся выканаць гэта патрабаванне, у апошнюю хвіліну бог, пераканаўшыся ў адданасці яму Абрама, выратоўвае яго сына Ісака.

С а д о м і Г а м о р а — назвы гарадоў паўднёвай Палесціны, якія, згодна біблейскаму вучэнню, былі знішчаны богам вогненным дажджом і землетрасеннем за грахі (распусту) жыхароў.

Л о т — паводле біблейскай легенды, пляменнік Абрама.

С і г о р — згодна Бібліі, назва горада ў паўднёвай Палесціне, дзе нібыта пасяліўся Лот пасля знішчэння Садома і Гаморы.

С т р а л я ц ь л е л я к о ў — быць няўважлівым, ратазейнічаць.

А б р а з а н н е — рэлігійны звычай у яўрэяў і некаторых іншых народаў.

«І с х о д»— маецца на ўвазе назва адной з кніг Бібліі, у якой апісваецца выхад (ісход) яўрэяў з Егіпта на чале з прарокам Майсеем і прыход іх у Палесціну.

П а т р ы я р х — роданачальнік; вышэйшы царкоўны тытул.

«Ж о н к у Л о т а м ы ч а с а м і ц і н е з'е л і з с е л я д ц а м і».— Намёк на тое, што жонка Лота, паводле біблейскай легенды, была ператворана богам у саляны слуп.

Стар. 332. *Шкірута.*—Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша», 1928 г., № 1. Датуецца 1928 г.

Т р о п ы — літаратурна-лінгвістычны тэрмін, які абазначае ўжыванне слоў, моўных зваротаў не ў прамым, а ў пераносным, іншасказальным іх значэнні.

«К а р а̀ л і», «с і н ь» — іранічны закід пісьменніка ў адрас тых маладых беларускіх савецкіх паэтаў, якія імкнуліся ў сваіх творах да фальшывай прыгажосці, ужывалі збітыя эпітэты, метафары.

«О й» — маецца на ўвазе выклічнік «ой!», якім злоўжывалі многія маладыя беларускія паэты ў сваіх творах у 20-я гады.

«Д у ш у б в ы п е я ў д а д н а» — паэтычны выраз аднаго з маладых беларускіх паэтаў 20-х гадоў.

«З палякамі меў я справу...» — Маецца на ўвазе вайна паміж буржуазнай Польшчай і Савецкай Расіяй у 1919—1920 гг. У перыяд гэтай вайны, у ліпені — жніўні 1920 г., войскі Чырвонай Арміі прарвалі польскі фронт (так званы жытомірскі прарыў польскага фронта конніцай Будзённага) і апынуліся пад Варшавай.

У хуткім часе пры падтрымцы Англіі і Францыі польскія войскі перайшлі ў контрнаступленне, у выніку якога заходнія вобласці Украіны і Беларусі былі акупіраваны і, згодна Рыжскаму мірнаму дагавору, адышлі да Польшчы.

Булак-Балаховіч — кіраўнік белагвардзейскіх атрадаў у перыяд грамадзянскай вайны; дзейнічаў у Прыбалтыцы (канец 1918 г.), Пскоўскай губерні, затым у 1920 г.— на поўдні Беларусі, атрымоўваючы забеспячэнне ад польскага генеральнага штаба, Булак-Балаховіч называў сябе «бацькам» і «атаманам» «сялянскіх і партызанскіх атрадаў». За час сваёй бандыцкай дзейнасці Булак-Балаховіч «праславіўся» зверскімі яўрэйскімі пагромамі і грабежніцтвам сялян. К канцу 1920 г. атрады Булак-Балаховіча, разгромленыя Чырвонай Арміяй, адступілі ў Польшчу.

Стар. 345. *Хвядос — Чырвоны нос.*— Упершыню надрукаваны ў часопісе «Узвышша» 1930 г., № 6, 7, 8, 9—10. Датуецца 1930г. У 1931 годзе ў Мінску твор выйшаў у свет асобным выданнем.

Паэма «Хвядос — Чырвоны нос» — адзін з буйнейшых сатырычных твораў К. Крапівы. Нягледзячы на казачна-фантастычны сюжэт гэтай паэмы, яна ўсім сваім сатырычным зместам накіравана ў рэчаіснасць 20-х — пачатку 30-х гадоў. З аднаго боку, аўтар, карыстаючыся прыёмам пераўвелічэння, гіпербалізацыі, высмеяў адмоўныя з'явы грамадскага жыцця і быту (п'янства, маральнае разлажэнне некаторай часткі літаратурных работнікаў, беспрынцыповую, аглабельную крытыку, літаратурную халтуру), закляйміў варожую дзейнасць беларускіх буржуазных нацыяналістаў і іх абаронцаў, асудзіў бюракратызм і падхалімства, нядбайныя адносіны да працы і абавязкаў перад савецкім народам; з другога боку, сцвердзіў усё тое новае ў жыцці і быце, што нёс з сабой сацыялістычны лад. Пры гэтым пісьменнік на ўсе адмоўныя і станоўчыя з'явы рэчаіснасці глядзіць вачыма будучых пакаленняў, якім суджана жыць у камуністычным грамадстве.

Сваім выкрывальным пафасам і камуністычнай партыйнасцю, сцверджаннем новых форм жыцця, маралі паэма «Хвядос — Чырвоны нос» пераклікаецца з выдатным творам У. Маякоўскага «Клоп».

БАН — Беларуская Акадэмія навук.

«Гімны кволыя Марыі ціха нюнялі часамі».— Намёк пісьменніка на некаторых паэтаў дваццатых гадоў, творчасць якіх вызначалася ўпадніцтвам, суб'ектывізмам і не адпавядала задачам эпохі.

«Пераймалі дым і лёскат».— Намёк на пісьменнікаў, якія глыбокае адлюстраванне спраў савецкіх людзей па будаўніцтву сацыялістычнага грамадства падмянялі павярхоўным апісаннем індустрыяльнага пейзажу, «пераймалі дым і лёскат» фабрык і заводаў.

«Яшчэ марылі паддэмы аб «сваёй», аб «незалежнай».— Маецца на ўвазе мары беларускіх буржуазных

нацыяналістаў аб рэстаўрацыі капіталізму ў Беларусі, адрыве яе ад Савецкага Саюза і ўтварэнні так званай «незалежнай» Беларусі.

«Бусел» — іранічная назва вялікай бутлі гарэлкі.

«Ну зусім «гарэць» не ўмеюць».— Іранічны закід па адрасу паэтаў, якія замест паказу жывога чалавека і яго спраў «пераймалі дым і лёскат» (гл. заўвагу вышэй).

«Успамінаць былую «смычку» ды былыя «ножніцы».— Маецца на ўвазе разыходжанне паміж цэнамі на сельскагаспадарчыя і фабрычна-заводскія тавары («ножніцы») у першыя гады савецкай улады і палітыка Камуністычнай партыі ў справе ўмацавання саюза паміж горадам і вёскай («смычка»).

«Але выдумаў жа «арку» будаваць над акіянам».— Маецца на ўвазе назва паэмы Пятра Глебкі «Арка над акіянам».

«Ды праз «трэскі», ды праз «хвалі».— Маецца на ўвазе кніга Цішкі Гартнага «Трэскі на хвалях».

«У выдавецтве цісну ў сокі».— Маецца на ўвазе раман Цішкі Гартнага «Сокі цаліны».

«Кузьму белага чарнілі».— Маецца на ўвазе вядомы беларускі пісьменнік Кузьма Чорны (Мікалай Раманоўскі), які, наперакор псеўданіму, быў бландзінам.

Салаўкі — Салавецкія астравы ў Белым моры.

«Дык назаўтра ўся сяліба разбіраць пайшла скарэй абагуленых курэй».— Маюцца на ўвазе перагібы ў справе калектывізацыі сельскай гаспадаркі, калі некаторыя перагібшчыкі прымушалі часам сялян абагульваць нават свойскую птушку.

«Дзесьці тут была мяжа».— Маецца на ўвазе дзяржаўная граніца СССР.

Прышчэпаў — былы Народны Камісар земляробства Беларускай ССР, праводзіў няправільную аграрную палітыку (хутарызацыю), насаджаў так званыя «культурныя» (кулацкія) гаспадаркі. «Дзейнасць» Прышчэпава ў хуткім часе была выкрыта, яна атрымала назву «прышчэпаўшчына».

Князь-возера — былая назва возера на Палессі, зараз называецца — Чырвонае.

Ляскавічы — назва вёскі Петрыкаўскага раёна, Гомельскай вобласці, дзе нарадзіўся Сяргей Дарожны (гл. заўвагу ніжэй).

Сярога — маецца на ўвазе беларускі паэт Сяргей Дарожны (сапраўднае прозвішча С. М. Серада, 1909—1938).

Швіц — бык швіцкай пароды (назва пароды буйной рагатай жывёлы, упершыню выведзенай у Швейцарыі).

Рачыца — тут маецца на ўвазе гор. Рэчыца Гомельскай вобласці.

Амсціслаў (правільна — Мсціслаў) — горад, раённы цэнтр (Магілёўская вобласць).

Вехра (Віхра) — назва ракі, на якой стаіць горад Мсціслаў.

«Тут вось некалі ў цішы высиявалі «дзве душы».— Маецца на ўвазе аповесць беларускага пісьменніка Максіма Гарэцкага (1893—1939) «Дзве душы».

«Тут жа нехта і вершы плёў. Пра яго ашчэ трапалі, што ён жыў з «чужых палёў».— Маецца на ўвазе

зборнік беларускіх перакладаў з твораў замежнай паэзіі «Кветкі з чужых палёў» (1928). Перакладчыкам з'яўляўся беларускі пісьменнік Ю. Гаўрук.

Люцыпарская сіла — ад слова люцыпар (сатана, д'ябал), які ў хрысціянскай міфалогіі выступае як уладар пекла.

«Самабытнай», адным словам, з каўтуном абавязковым».— Маюцца на ўвазе этнаграфічныя даследаванні беларускіх «вучоных» з лагера буржуазных нацыяналістаў, якія імкнуліся вышукваць рэдкія тыпы адсталага, цёмнага, забабоннага жыхара беларускага Палесся і выдавалі яго за «нацыянальна-самабытны» тып беларуса.

«Абняліся Лёсік з Воўкам...» — Маюцца на ўвазе Язэп Лёсік (1884—1940) — беларускі мовазнаўца і пісьменнік, які ў сваіх творах і навуковых даследаваннях дапускаў памылкі нацыяналістычнага характару, і Іосіф Воўк-Левановіч (1891—1943) — беларускі мовазнавец, даследчык мовы выданняў Ф. Скарыны.

«Там, наперадзе, ля бочкі, увіхаецца Глыбоцкі».— Маецца на ўвазе беларускі паэт Алесь Дудар (сапраўднае прозвішча А. А. Дайлідовіч, 1904—1946), які пад сваімі крытычнымі працамі падпісваўся: «Тодар Глыбоцкі».

«А Цвяткоў і Байкоў падтрымоўваюць з бакоў...»— Маюцца на ўвазе беларускія мовазнаўцы і літаратуразнаўцы, якія ў сваіх працах 20-х гадоў часамі дапускалі памылкі.

«Спажыўца заўзята, палка заклікае зверху Скалка».— Маецца на ўвазе малавядомы беларускі літаратурны крытык і пісьменнік Антон Скалка, аўтар зборніка вершаў і п'ес «Заранкі» (1927).

«Есть», «добро», «зело» і «веди»— старыя назвы літар славянскага алфавіта: «е», «д», «з», «в».

ЗМЕСТ

На белорусском языке

КОНДРАТ КРАПИВА
(Кондрат Кондратович Атрахович)

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ В ПЯТИ ТОМАХ

том первый

Стихи, басни, эпиграммы, поэмы

Рэдактар А. М. Бачыла. Мастак Л. Я. Прагін. Мастацкія рэдактары М. Р. Казлоў, Л. Я. Прагін. Тэхнічны рэдактар Л. М. Шлапо. Карэктар Я. Ф. Харко.

АТ 04058. Здадзена ў набор 23/Х 1973 г. Падп. да друку 28/VI 1974 г. Тыраж 16 000 экз. Фармат 84×108¹/₃₂. Папера друк. № 1. Ум друк. арк. 23,18. Ул.-выд. арк. 18,81. Зак. 548.
Цана 2 руб.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. Мінск, Савецкая, 19.

Паліграфічны камбінат імя Я. Коласа Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. Мінск, Чырвоная, 23.

Крапіва К.

К 77 Збор твораў у пяці тамах. Том I. Вершы, байкі, эпіграмы, паэмы. Мн., «Маст. літ.», 1974.
442 с. з іл.

У першы том уключаны толькі паэтычныя творы: вершы, байкі, фельетоны, эпіграмы і паэмы, напісаныя пісьменнікам за ўсе гады творчай працы.
Друкуецца нямала вершаў, якія не ўключаліся ў папярэднія Зборы твораў.

$К\frac{70403\text{-}122}{М\ 302(05)\text{-}74}$ 97-74

Бел 2